

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

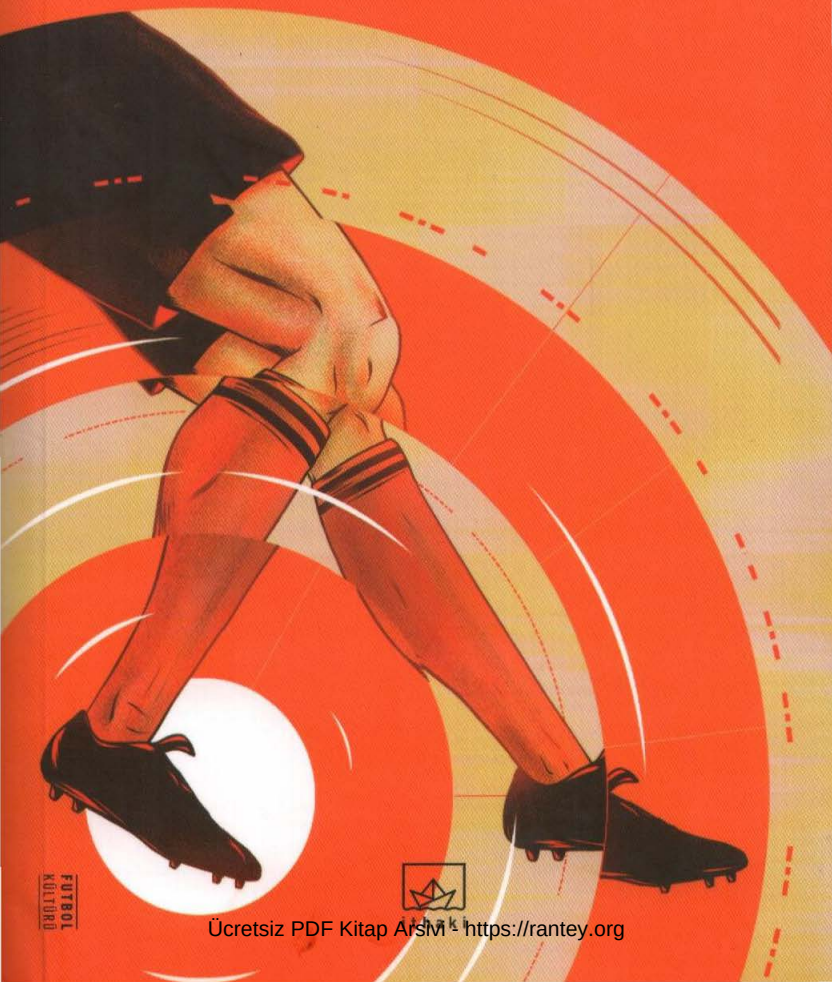
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HARİKA PORTAKAL

HOLLANDA FUTBOLUNUN NEVROTİK DEHASI

DAVID WINNER

Uğur Vardani'nin sunumuyla

FUTBOL
KÜLTÜRÜ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

DAVID WINNER 5 Aralık 1956'da, İngiltere'de doğan gazeteci yazar Winner, daha çok *Those Feet: An Intimate History of English Football* ve *Harika Portakal* ile tanınır. Hollanda futbolunun en büyük isimlerinden Dennis Bergkamp'ın biyografisini de kaleme alan yazar, Avrupa'nın en ünlü "futbol kültürü" isimlerinden biridir.

Harika Portakal: Hollanda Futbolunun Nevrotik Dehası

David Winner

Orijinal Adı: *Brilliant Orange: The Neurotic Genius of Dutch Football*

İthaki Yayınları - 1157

Dizi Koordinatörü: *Tan Morgül*

Editör: *Alican Saygı Ortanca*

Yayına Hazırlayan: *Tan Morgül*

Kapak İllüstrasyonu: *Berkay Dağlar*

Kapak Uygulama: *Şükrü Karakoç*

Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *B. Elif Balkın*

1. Baskı, Kasım 2016, İstanbul

ISBN: 978-605-375-610-1

Sertifika No: 11407

Türkçe çeviri © *Egemen Özkan*, 2016

© *İthaki*, 2016

© *David Winner*, 2000 ve 2010

Bu eserin tüm hakları ONK Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.

Bahariye Cad. Dr. İhsan Ünlüer Sok. Ersoy Apt. A Blok No: 16/15 Kadıköy - İstanbul

Tel: (0216) 348 36 97 - Faks: (0216) 449 98 34

editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: *Deniz Ofset Matbaacılık*

Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul

Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97

Sertifika No: 29652

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

HARİKA PORTAKAL

Hollanda Futbolunun Nevrotik Dehası

David Winner

Çeviren: Egemen Özkan

*Bana futbolu sevmeyi öğreten babam,
Sanatı sevmeyi öğreten annem,
ve Hollanda'yı sevmeyi öğreten Hanny için.*

İÇİNDEKİLER

*Total Futbol ruhuyla, bölüm numaraları sırayla yazılmamıştır.
Forma numaraları gibi düşünün.*

Yazarın Türkçe Baskı için Önsözü	9
Bir Kitaptan Fazlası Uğur Vardan.....	13
Giriş.....	19
5 Dönüm Noktası.....	24
7 Bütünlük.....	49
9 Bir Aspirin Al	65
14 Hollanda'da Alan Kavramı Farklıdır	67
10 Kavisler	92
1 Demokrasi.....	97
6 Buranın Sorumlusu Kim?.....	98
13 Futbol Savaş Değildir	112
2 Kardeşler	147
3 Düşüncenin Güzelliği	156
11 On Birinci Emir	180
12 Yılan Adam	199
16 Karşınızda Johnny	208
18 Ölüm Arzusu.....	225
8 Öldürme Hakkında Kısa Bir Söyleşi	247
15 Yahudi Kulübü	250
4 Paramaribolu Çocuklar.....	261
25 Problemler, Problemler	268
6 Üzerinden 5 Frank, Patrick, Frank, Jaap, Patrick, Paul... Ve Gyuri	281
Son Olarak.....	295
Teşekkürler	320

YAZARIN TÜRKÇE BASKI İÇİN NSZ

Eylül 2015'te Türkiye Hollanda'yı Avrupa Şampiyonası grup eleme maçında yenince Total Futbol ülkesinde yolunda gitmeyen bir Şeyler olduğu açıkça görüldü. Maçın en iyisi ve ilk golü atan oyuncu, su katılmamıő bir Hollanda Şehri olan Zaandam'da doğmuş bir delikanlıydı. Zaandam yetmişli yılların yıldızı (ve bu kitabın kahramanlarından biri) olan Johnny Rep'in doğum yeri idi. Fakat bu yeni Zaandamlı, Oğuzhan zyakup, Türk milli takımında oynamayı tercih etmiőt. Konya'daki o unutulmaz akşam, Oğuzhan ve takım arkadaşları kâğıt üzerinde kendilerinden daha iyi görünen rakiplerinden teknik ve taktik anlamda daha üstün olduklarını göstermiş, maçı da rahat bir oyun sonrasında kazanmışlardı. Ne yazık ki bu ma Türkiye'nin yükseliőinden çok Hollanda'nın okőu olarak nitelendirildi. Aynı eleme grubunda Hollanda İzlanda'ya ve ek Cumhuriyeti'ne de yenildi ve grubu dördüncü sırada tamamladı. Yaşanan bu hayal kırıklığı daha derinlerde yatan bir problemi gün ıőıđına çıkardı.

Bu kitapta Hollandalıların 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başındaki devrimci ve büyüleyici futbol anlayıőlarını nasıl geliőtirdikleri anlatılıyor. Total Futbol Hollanda'nın tarihini ve kültürünü yansıtıyor ve büyük lde Johan Cruyff'un dehasından kaynaklanıyor. Hollanda yirmi beş yıla yakın bir süre boyunca oyun tarzlarının kalitesine ve orijinalliğine hayranlık duyulan, futbolun önde gelen ülkelerinden biri oldu. Ne var ki Şu an bir hayli gerilerde kalmış durumda.

Bu durum biraz da birçok yenilikçi ülkenin mustarip olduğu bir sendrom yüzünden yaşanıyor. 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında, Britanya demiryollarını icat etti,

Endüstri Devrimi'ni gerçekleştirdi ve bir süper güç halini aldı. Yaklaşık yüz yıl sonra diğerk ülkeler Britanyalıların öncülüğüy yaptığı bu yöntemleri benimsedi ve geliştirdi. Bir süre sonra da Britanya artık süper güç olmaktan çıktı.

Tüm dünyaya baş döndürücü bir futbol tarzını (en unutulmazları da 1974 ve 1978 dünya kupalarında olmak üzere) göstermiş olan Hollandalılar futbol akıllarını paylaşma konusunda bir hayli cömert davrandılar. Hollandalı teknik direktörler ve oyuncular müthiş bir himmet duygusuyla yöntemlerini öğretmek üzere dünyanın dört bir yanına dağıldı. Hollanda düşük nüfusuna rağmen sürekli olarak Ruud Gullit, Frank Rijkaard, Marco van Basten, Clarence Seedorf ve Arjen Robben gibi önemli futbolcular ürettiğı için büyük bir futbol gücü olarak kalmayı başardı. Louis van Gaal ve Guus Hiddink gibi, dünyanın en başarılı ve muteber teknik adamlarından bazıları da Hollanda'dan çıktı.

Fakat dünyanın geri kalanı Hollanda'yı yavaş yavaş yakalamaya başladı. Yüksek tempolu pres ve pozisyon esnekliğı gibi Hollanda'ya özgü futbol ilkeleri mutat futbol uygulamalarına dönüştü. Teknik standartlar yükseldi ve dünyanın her yerindeki kulüpler Ajax'ın öncülüğünü yaptığı yıldız üretme yöntemlerini benimsemeye ve uygulamaya başladı. Hollandalılar ise bu süre zarfında yenilikçiliğı bir kenara bıraktı, hatta bazı bakımlarda geriledi. Başarılı oldukları yıllardaki o agresif, bunaltıcı, hükmedici futbollarının yerini topa sürekli sahip olmaya dayalı yavaş, ihtiyatlı, aşırı titiz bir futbol aldı. Ülkeden ve ülkenin en önemli kulübü Ajax'tan bir zamanlar mebzul miktarda çıkan o birinci sınıf yetenekler artık çıkmaz oldu.

Hollanda artık futbolun süper gücü değıl.

Hollanda futbolunun merkezinde yer alan dehanın, Johan Cruyff'un vefatı bu bakımdan çok önemliydi. Cruyff 1996'dan sonra teknik direktörlük yapmadı ve ne yazık ki 2016 yılında akciğerkanserinden 68 gibi genç denebilecek bir yaşta öldü. Son yirmi yılını futbol yorumcusu, hayırsever ve özellikle Bar-

celona için, perde arkasındaki güç olarak geçirdi. Cruyff bu kitapta oldukça geniş bir yer kaplıyor çünkü onsuz bir Hollanda futbolunu, hatta modern futbolu düşünmek mümkün değil. En büyük Hollandalı futbolcuların büyük çoğunluğu ya bizzat ondan ya da ilkelerinden faydalandı. Barcelona ve İspanya'nın futbol egemenliğinin rol modeli ve mihenk taşı Cruyff'tu (*tiki-taka* Total Futbol'un Katalan-İspanyol versiyonudur). Cruyff'a ve Hollanda'ya özgü ilkeler 1980'lerin Danimarka'sı ve AC Milan'ı ve 2000'lerin "Namağlup" Arsenal'i gibi büyük takımlar tarafından fiiliyata geçirildi. Cruyff'un en sadık ve saygın müridi olan Pep Guardiola şu an Manchester City'de bir dönüşüme imza atmakla meşgul. Fakat Cruyff, başını çektiği bir grup eski futbolcuyla birlikte yaptığı darbe sonucunda Ajax'ın dizginlerini ele geçirdiği 2011 yılında olduğu gibi, kimi zaman tahripkâr da olabiliyordu. Cruyff'un esas planı kulübün genç takımlar sistemini baştan aşağı yeniden şekillendirmektir ama verdiği bu mücadele tatsız çekişmelere neden oldu, eski dostluklara zarar verdi ve görünüme göre hiçbir fayda da sağlamadı.

Artık Cruyff hayatta değil ve şu an ufukta yeni bir Hollandalı büyük oyuncu ve teknik adam görünmüyor. Bu da derin ve vahim bir değişimin temelini oluşturmakta. Bu kitabın büyük kısmı Euro 2000'den önceki yıl yazılmıştı ve dünyayı o dönemki haliyle yansıtıyor. 1990'ların sonu sahada Dennis Bergkamp, Patrick Kluivert ve De Boer biraderlerin dönemi idi. Saha dışında ise, Rinus Michels, Bobby Haarms, Velibor Vasović ve Gerrie Muhren gibi, Hollanda futbolunun altın çağının önemli figürleri hâlâ hayattaydı. Hollanda siyaseten de oldukça istikrarlı, dışa dönük ve liberal bir tablo çiziyordu. Ülkenin çorak bir futbol diyarı olmaya yüz tutacağı ve en tanınmış siyasetçisinin Müslümanlık karşıtı bir popülist olacağı akla hayale gelmeyecek bir düşünceydi. 2016'daki tablo ise bir hayli farklı. Hollanda futbolunun son büyük jenerasyonu (Arjen Robben, Dirk Kuyt, Robin van Persie ve diğerleri) artık kariyerlerinin son demlerini yaşamakta.

Bir zamanlar hâlâ gelişmekte olan bir kültüre methiye olarak yazılan Harika Portakal artık daha ziyade kayıp bir altın çağın mezar taşı yazısı hüviyetinde. Şimdi geriye dönüp bakınca, bu çağın Cruyff'un sahalarda ilk kez arz-ı endam ettiği 1964 yılında başlayıp 2014 Dünya Kupası üçüncülük dördüncülük maçıyla birlikte sona erdiğini söyleyebiliriz. Hollanda'da şu anda bir "Hollanda Ekolü 2.0"dan, Hollanda sisteminin Almanya ve Fransa gibi ülkelerden alınan dersler eşliğinde yeniden canlandırılması düşüncesinden bahsediliyor. Umarım Hollanda o futbol harikalığına bir şekilde yeniden kavuşur.

Fakat şimdilik Hollanda'nın futbol mirası başka diyarlarda daha görünür durumda. Bayern Münih, Borussia Dortmund ve Alman milli takımı hep özünde Hollandalı olan bir futbol tarzıyla oynuyor. İspanya ve Barcelona da hakeza. İngiltere'de Manchester City, Liverpool, Everton, Southampton, Tottenham Hotspur ve Arsenal büyük ölçüde Hollanda Ekolü'nü sürdürüyor. Ta yeni Zelandalarda bile, yarı profesyonel Auckland City takımı, Cruyff müridi olduğunu açıkça beyan eden Ramon Tribulietx adında bir teknik adam tarafından çalıştırıldığı için Okyanusya şampiyonluğunu tekeline almış durumda. Bizim bildiğimiz Total Futbol Hollanda'da ölüm döşğinde olabilir ama dünyanın başka yerlerinde hâlâ yaşıyor.

David Winner, 2016

BİR KİTAPTAN FAZLASI...

İki aşamalı heyecanın ilk basamağını aşmak için hamle yaptığım sabahtı. Rota, sınava gireceğim okuldu. Yolda, etraftaki apartmanlardan birinden sesi sonuna kadar açılmış radyodan spikerin, “TRT Haber Merkezi’nin hazırladığı haberleri sunuyoruz, önce özetler” dediğini duydum. Sonrasında ilk haberin anonsu geldi: “Üniversite Seçme ve Yerleştirme Sınavı’nın ilki bugün yapılıyor...” Birden değişik bir ruh durumuna geçtiğimi fark ettim; ‘ürperti’ ya da ‘tedirginlik’ değildi duyduğum ama tarifinin zor olduğunu söylemeliyim. Türkiye’nin gündemindeki öncelikle konu buydu ve ben de bu konunun parçasıydım gibime gelmişti.

Benzer duygunun daha az tonajlısını ve kuşkusuz daha zevkli görünenini 10 yaşlarında tatmıştım. Pederin iflâsının ardından ailece doğduğum yeri, Zonguldak’ı terk etmek durumunda kalmıştık. Bir yıllık Balıkesir macerasından sonra Bursa’ya taşındık. İngilizlerin tabiriyle ‘Güzel oyun’la tanışıklığım, o sezon ikinci ligden bire heveslenen ve bu uğurda mücadele eden Balıkesirspor’la başlamıştı. Şehrin her tarafını kaplayan Kırmızı-Beyazlı bayraklar bu tanışıklığın nişanesi gibiydi. ‘Bal-Kes’ o sezon mutlu sona erişemedi ama bana oyuna ilişkin tutkunun ya da sevdanın hakkındaki fikri yeterince aşlamıştı. Bursa cephesinde işin rengi değişmişti; artık apartmanımızın az uzağındaki boş arazide ya da okulun bahçesinde sabahtan akşama kadar top peşinde tüketilen zamanların esiriydim ve hayatımda, futboldan daha güzel, daha önemli bir şey yoktu.

İş, oyunun ülkedeki doğasına uygun olarak takım seçmeye gelmişti. Rahmetli peder ve o dönemki yol göstericimlerden biri olan uzak teyzemin oğlunun etkisiyle olsa gerek, tercihim Galatasaray’dan yana kullanmıştım. Ama zamanlamam kö-

tüydü; çünkü Sarı-Kırmızılar Brian Birch'le üst üste üç sezon şampiyon olmuştu ve benim tuttuğum dönem 14 yıllık acılı sürecin başlangıcıydı. Çok geçmeden kendimi ezeli rekabetin içinde bulurken ana rakip Fenerbahçe, teknik direktörleri Didi öncülüğünde son derece fiyakalı bir futbol oynuyor; Datcu'lu, Ziya'lı, Ersoy'lu, Alpaslan'lı, Cemil'li, Osman'lı kadroyla ligde 'Mutlu son'a ulaşıyordu. O sezon izlediğim iki derbide (biri lig, diğeri kupa maçıydı) de payıma hüznün düşmüştü.

Derken yaz geldi çattı, hem de o büyük futbol bereketiyle... 'Dünya Kupası 74' huzurlarımızdaydı. Galatasaray'ı baba ve abi tavsiyeleriyle seçmiştim ama bu kez kendi kaderimi tayin hakkı bendeydi. Aslında tercih için zorlanmadım, Cruyff ve arkadaşları beni çağırıyordu, 'Total futbol'un bu davetine kayıtsız kalamazdım. Onlar 'Portakal'dı ama siyah-beyaz ekranı, formları değil futbolları renklendiriyordu. Televizyonun her eve girmediği, tasarım itibariyle o ağır, hantal kutulara mahallenin ekonomik açıdan görece daha iyi durumdaki ailelerinin sahip olduğu dönemlerdi. Ama adı konmamış bir 'sosyalizm' sürüyordu ülkede ve toplu ayinler (komşuluk ilişkilerin de gereği) televizyonu olan evlerde gerçekleşiyordu adeta. Özellikle de salı geceleri 'TV'de Türk sineması' kuşağı revaçtaydı. Bense genelde belli evlerde konuktum ama iş 'WM 74'ün finale gelince, nedense emekli itfaiyeci Cemal Amca'ları tercih etmiştim. Mahalledeki çocuklardan bir kısmı salona doluştuk ve başlamasına çok az bir süre kalmış maçı beklemeye koyulduk. Önceki engelleri kolayca geçmiş Rinus Michels'in öğrencileriyle 'Kaiser' Beckenbauer öncülüğündeki 'Batı Almanya'nın mücadelesinden elbette mutlu ayrılacak tarafın Hollanda olacağına dair inancım tamdı. Hele hele daha ikinci dakika dolmadan Johan Neeskens penaltıyı Maier'in koruduğu ağlara bırakınca bu "Bu iş tamam" deyiverdim... Lakin sonrasını biliyorsunuz; dengeler değişti, Hölzenbein kendisini ceza sahası içinde yere bıraktı, hakem Taylor bu hareketi yedi, 'Maocu' Breitner penaltıdan beraberliği yakaladı, Müller skoru ikiye taşıdı, Hollanda gerisini getiremedi ve Almanlar,

evindeki bu turnuvayı 'ikinci' kez Dünya Kupası'nın sahibi olmanın mutluluğuyla kapadılar.

O dönem hiçbir zaman karşılığını bulamayan bir uğurum vardı, finalde bir kez daha ona başvurdum... Maçı ilk yarının sonunda izlemeyi bırakıp sokaklarda dolaşacak, alabildiğince uzaklara gidecek, skoru duymayacak, sonrasında da öğrenecektim. Beklentim şuydu; müjdeli haber gelecek, mesela Hollanda 3-2 kazanmış diyeceklerdi (elbette galibiyetle biten her türlü skor kabulümdü). Uğur ritüelimi tamamladım, sokaklarda tek başına dolaştım (zaten maç dolayısıyla bomboştular), nihayetinde gerçeğe yüzleştim. Bıraktığım gibiydi her şey; Hollanda ikinci yarıda sonucu değiştirememiş, 2-1 yenilmiş ve kupanın sahibi olamamıştı.

Evet, böylelikle bir ulusun trajedisini ben de dahil olmuş, onların travmasını ben de yaşar duruma gelmiştim. Öte yandan sonradan fark ettim ki, bu maç bana hayat yolculuğumun henüz başlarında bazı şeylerin altını kalın çizgilerle çizmiş, unutulmayacak dersler vermişti: İyinin, güzelin, yeteneğin kazanması her zaman (belki de çoğu zaman) mümkün olmuyordu. Anladığım kadarıyla futbolun da, tıpkı hayat gibi bambaşka bir adaleti vardı. Şöyle demek de mümkündü; "Daha iyi olanın kaybetmesi 'Evrensel' bir değermiş aynı zamanda!" Öte yandan bazen bütün gün peşine düştüğüm şey, yani futbol topu aslında bütün dünyanın eğlencesiymiş. Tıpkı üniversite sınavının Türkiye gündeminin birinci maddesi olması gibi, futbol da dünya gündeminin birinci maddesi olmuştu o unutulmaz '74 yazı'nda.

Sonrasında Cruyff takımdan ayrılrsa da ben Hollanda sevgimden hiç vazgeçmedim. 78'de Arjantin karşısındaki finalde yine kalbim onlardan yana attı, yine acıyla, hüzünlü baş başa kaldım. 'Portakallar'ın Batı Almanya'yı geçip Euro 88'in finaline uzandıkları maç, benim de hayatımın en mutlu gecelerinden birine dönüştü. Solcuydum ve SSCB'ye (Sovyetler Birliği) benim de sempati vardı ama finalde çocukluk aşkıma ihanet edemezdik; 2-0'lık galibiyet ve sonrasındaki şampiyonluk unutulmazdı.

Lakin Dünya Kupası 2010'da gelince işler değişti. Böyle si bir takımı tutmak bana, her şeyden önce onlarla yaşadığım geçmişe yakışmazdı. İspanya'yı tutuyordum ve kazanan Allah'tan, güzel oyun ve 'Total Futbol'un şimdiki zamandaki uzantısı gibi görünen 'Iniesta ve arkadaşları' oldu.

Elinizde tuttuğunuz bu kitap, benim bu yazıda fazlaca 'rol çalarak' kendi sevdamın kökenlerini anlattığım Hollanda'nın, oyunun coğrafyasındaki yerini belirleyen, tarihsel bir dönemece tarif eden büyük bir devriminin, 'Total Futbol'un köklerinde geziniyor ve okuruna unutulmaz bir deneyim sunuyor.

David Winner, izledikçe büyülediği, saygı duyduğu bir futbol anlayışın geçmişine doğru derin bir yolculuğa çıkmış ve bu yolculukta değişik limanlara uğramış. Sahada izlediği, hayran olduğu bir oyun karakterinin, duruşunun tarihsel, sosyolojik, mimari, estetik vs. olarak beslediği kaynakları araştırmış. Hani futbol aynı zamanda hayatın bir yansımasıdır derler ya, Winner da bir anlamda Michels ve öğrencilerinin ortaya koyduğu bir üslubun kendince bileşkelerini, neyin yansımaları olduğunu merak etmiş ve merakını kitaba dönüştürmüş. Belki çok iddialı gelebilir ama 'Harika Portakal' ('Brilliant Orange: The Neurotic Genius of Dutch Soccer') benim okuduğum futbol kitapları içinde yaklaşım, derinlik, disiplinler arası bağlantı vs. açısından en etkileyici, en bilgilendirici çalışmalardan biri. Özellikle 'Total Futbol'u felsefe, sanat tarihi, resim ve mimarinin yanı sıra Hollanda'nın kültürel başkaldırısı, refleksleri ve sosyal uyanışı üzerinden okumak, kökenleri itibariyle araştırmak bence çok değerli ve de meşakkatli bir çaba. Winner, söz konusu üslubun uygulayıcıları konumunda Cruyff'u, Van Hanegem'i, Krol'u, Hulshoff'u insani yönleriyle, farklı çizgileriyle tartıyor, keza ekolün en iyi ifade biçimi olan Ajax'ı da zaman zaman odağına taşıyor. Ve aynı zamanda Vermeer'e, Modrian'a, Rem Koolhaas'a göz atarken en azından oyunu belli bir romantizmle birlikte ele alanlar, bu mantıkla okumak isteyenler için son derece verimli ve içinde kaybolmayı uygun metinler sunuyor.

Öte yandan futbol tarihine bu özel akımı, bu özel anlayışı armağan eden bir coğrafya, şimdilerde bırakın uzak geçmişi yakını bile arıyor. Hollanda en son Euro 2016'ya katılmadı, Dünya Kupası 2018'e gidip gitmeyecekleri de tartışmalı. Meselenin, futbolla yatıp futbolla kalkan bir ülkeyle yani Türkiye'yle bağlantısına gelirsek, elbette 'Total Futbol'un rahlesinden geçen birçok teknik adamın yolu buralara düştü. Geçmişte Hiddink, Beenhakker, Rijkaard, Neeskens; şimdiki zamanda da Riekerink, Advocaat örneklerinde görüldüğü gibi. Futbolcular cephesinde ise Van Vossen, Van Gobbel, Van Hooijdonk, De Boer, Musamba, Wooter gibi isimler kapıyı ilk olarak aralayanlardı. Son dönem örneklerde ise bence şu ilginç yan öne çıkıyor; Hollanda futbol ailesinin son üç büyük yıldızından ikisi Sneijder ve Van Persie (üçüncüsü de Robben) hali hazırda Süper Lig'de top koşturuyor. Yeteneğinden çok azmi, mücadele ruhu ve profesyonel ahlakıyla öne çıkan Kuyt da yakın bir zamana kadar aramızdaydı. Bu notları da düşttükten sonra toparlayalım: 'Harika Portakal', gerçekten harika bir kitap. Futbolu sadece izlemenin dışında daha derin bir bakış açısıyla ele almak isteyen herkese tavsiye ederim

Uğur Vardan, İstanbul, 2016

GİRİŞ

Bu kitap mademki Hollanda futbolu hakkında, bir aşamada muhtemelen neden içinde sayfalarca sanattan ve mimarlardan, ineklerden ve kanallardan, anarşistlerden, kilise ressamlarından, hahamlardan ve havaalanlarından bahsediliyor da mesela PSV ve Feyenoord hakkında tek kelime edilmiyor diye merak edeceksiniz. Çok haklısınız. Sanırım bu durumun nedeni bunun aslında pek Hollanda futbolu hakkında değil, daha çok Hollanda futbol *aklı* hakkında bir kitap olması ki bu biraz farklı bir şey. Dahası, *benim* Hollanda futbolu düşüncesi hakkındaki düşüncelerim üzerine bir kitap ki bu da yine farklı bir şey.

Küçüklüğümden beri Hollanda futbolunda özel ve güzel bir yan olduğunu düşünmüşümdür. Geçen yıl Amsterdam'ın Rivierenbuurt mahallesinde bir daireye bakarken bana bu düşüncem için geçerli bir neden sunuldu. Müstakbel ev sahibem medyum gibi biri çıktı ve bana orada bir geçmiş yaşamım (ya da yaşamlarım) olduğunu söyledi. "Sen bunun farkında değil misin?" Şey, pek değilim aslında... ama haklı da olabilir. Daha makul bir izahat ise ben altı yaşındayken kız kardeşimle birlikte Hanny adında Hollandalı bir bakıcımızın olduğu dönemden kalma. Hanny sıcakkanlı, eğlenceli, tatlı bir kızdı ve Hollandalıların hepsinin sıcakkanlı, eğlenceli ve tatlı insanlar olduğu (gerçi artık bunun her durum için yüzde yüz geçerli olmadığını anlamış durumdayım ama) fikrine kapılmıştım. Deniz seviyesinin altında yaşadıklarına ve kimi zaman sadece kanal setlerini parmağıyla tutan küçük bir çocuk tarafından korunduklarına göre hepsi çok cesur insanlar olmalıydı.

Ajax'ı ilk kez 1971 yılında, on dört yaşındayken duymuştum. Adını galiba bir temizlik tozu markasından alan bu takım Wembley'de Panathinaikos'la Avrupa Kupası finali oynuyordu

ve Atina kulübünü desteklemek için stada giden Yunan bir sınıf arkadaşım maçtan şaşkınlık içinde dönmüştü. “Hiç şansımız yoktu,” demişti. “Bir Cruyff vardı ki! Tanrım, çok iyiydi.” Ertesi sene takımım Arsenal Avrupa Kupası’nda Ajax’la oynadı. Amsterdam’daki ilk maç öncesinde İngiliz gazeteleri bu tuhaf isimli harika takımla ve George Best’ten çok daha iyi olduğu söylenen yıldız oyuncularıyla ilgili haberlerle doluydu. O maçlar televizyonda canlı olarak yayınlanmazdı ama hiçbir görüntü de beni BBS radyo spikeri Maurice Edelstone’un Olimpiyat Stadi’nin bilardo masası mükemmelliğindeki zeminini hayranlıkla betimleyişi ve Arsenal’in kendinden çok daha sofistike ve becerili bir takımla karşılaştığını ballandıra ballandıra anlatması kadar etkileyemezdi. Rövanş maçında, Highbury’nin çamur deryasında, Arsenal topa neredeyse hiç dokunamamış, Cruyff ve arkadaşları sanki tamamen farklı bir oyun oynuyormuş gibi görünmüştü.

Ajax’ın birkaç ay sonra Inter’le Rotterdam’da oynadığı final ise televizyonda canlı yayınlanmıştı ve işte o gün gönlümü onlara kaptırmıştım. Ajax muhteşem, olağanüstü zeki, afili bir futbol oynamıştı. Topu tuhaf, rakibi afallatacak şekilde koşturmuş ve paylaşmış, sahada rakip tarafından algılanması güç, enfes desenler çizerek akın akın hücum etmişlerdi. Maçı 2-0 almışlardı ama fark beş altı bile olabilirdi. Ajaxlı futbolcular sanki bambaşka, çok daha gelişmiş bir futbol medeniyetinden gelen varlıklar gibiydi. Onları izlemesi heyecan verici ve eğlenceliydi. Harikalardı doğrusu.

Bir yıl sonra, en iyi arkadaşlarım Nick ve Trevor’la Avrupa’da yaptığım bir aylık InterRail turunun son durağı olarak, hayatımda (en azından bu hayatımda) ilk kez Amsterdam’a gittim. Tabii ki geceyi kafası kıyak pejmürde hippilerle dolu ve dolaşısıyla bir hayli havalı bir yer olan Vondelpark’ta geçirdik. (Ne de olsa yıl 1973’tü.) Rokin üzerindeki bir lokantada o en sevdiğimiz çakallığı yapıp üç kişi bir Kola söylemiş, diğer masalardan kalkan turistlerin tabağında arta kalan yemekleri götürüyorduk. Bir tek benim cebimde kalan son birkaç poundla

yapmam gereken çok daha önemli bir iş vardı: Ajax forması almak için can atıyordum. Bir polisten yol tarifi isteyince sağ olsun bizi devriye arabasına alıp şehrin öbür ucundaki bir spor mağazasına götürdü. Ona belki duymuştur diye Arsenal taraftarı olduğumu söyledim. Polis kafasını iki yana sallayıp omuz silkti. “Kim?”

O aralar her ne hikmetse o şahane Ajax takımı dağılmıştı ama yaklaşık bir yıl sonra oyuncuları 1974 Dünya Kupası için yeniden bir araya gelmiş ve o havalı kırmızı beyaz formalarının yerine turuncu formalarını giymişlerdi. Artık daha da iyi olmuşlardı, hem de Feyenoord’un o ağır yıldızı Van Hanegem’e rağmen. Hollandalıların o ay boyunca Almanya’da oynadıkları “Total Futbol” harikuladeydi. Böylesine büyüleyici bir şey nasıl tahayyül ve tatbik edilebilirdi ki? Hollanda takımının hem sahada sergilediği temaşaya hem de o sakın bilgeliklerine ve incelikli hallerine hayran kalmıştım. Belli ki kültürel bir ülküyü temsil ediyorlardı ama bu ülkünün ne olduğunu tam olarak anlayamamıştım. Çok da zekiydiler. Rinus Michels, Johan Cruyff, Arie Haan ya da Ruud Krol İngiliz televizyonuna ya da gazetelerine çıktıklarında hep çok akıcı ve etkileyici konuşuyorlardı. İngiliz oyuncular bir tane yabancı dili konuşmazken bunlar birkaç dilde gayet zekice sözler söylüyorlardı. Hollandalıların hepsi de çok... nasıl desem?... Hollandalıydı.

Hollanda bir şekilde finalde Batı Almanya’ya kaybetmişti. Nasıl ki *Romeo ve Juliet*’te sevgililerin sonsuza dek mutlu yaşadıkları yalanı varsa, ben de o mağlubiyet olmasaydı Hollanda futboluna dair bu takıntımın eskisi kadar büyük olmayacağını düşünüyordum. Hollandalılar yüzüp yüzüp kuyruğuna kadar gelmiş ama büyük ödülü kaçırmışlardı. Ayrıca bu hayranlığım esasen her şeyi kendine özgü bir tahrifle sunan televizyonda gördüklerimden kaynaklanıyordu. Hepsisi de temelde o büyük Ajax modelini ve 74 ruhunu takip eden, o müstesna Hollanda tarzıyla oynayan ve önemli maçlarda patlamak gibi tuhaf bir huy geliştiren diğer Hollanda takımlarının gelip geçtiği yıllar içerisinde bir Hollanda taraftarı oldum çıktım. Artık

Hollandalıları ve Hollandalı futbolcuları daha iyi tanıyor ve daha çok seviyordum. Boş anlarımda bu takımların nasıl bu kadar iyi olduklarını düşünüp duruyordum. Bunların hamurunda ne vardı? İçlerinde Hollandalılığa ait o şey neydi? Güzel top oynadıklarında yaptıkları şey tam olarak neydi? Hollanda futbolu neden diğerlerinin futbolundan bu kadar farklı görünüyordu? Neden en büyük şampiyonaların hayat memmat anlarında ha bire çuvallıyorlardı? 1990'larda Hollandalıların kendi futbolları hakkında neler düşündüğünü anlamak için kendi kendime Hollandaca öğrenmeye başladım. Hollanda futbolunu Hollanda kültürünün bir aynası ve çok ilginç bir ifadesi olarak görüyordum. Ara ara bu konuda gazete makaleleri yazmaya başladım. Konuyu araştırdıkça daha çok şey öğreniyordum ama kafam da daha çok karışıyordu. 1997 yılında kuzenimin Hollandalı kocasıyla Frits Barend ve Henk van Dorp'un Johan Cruyff'la yaptığı söyleşi dizisini çevirme fırsatını buldum. Hollanda futbolu fenomeninin en önemli karakteri olan Cruyff debdebeli bir felsefi dille değil, zekice detaylarla ve bilmece gibi cümlelerle konuşuyordu: "Her dezavantajda bir avantaj vardır", "Maç hep sonra başlar", "Anlamamı isteseydim daha iyi anlatırdım"...

Sonra, 1999 yılında, nihayet Amsterdam'da, Ajax'ın şehrinde, Total Futbol'un can damarında yaşama, Hollanda futbolunu ve bu futbolu üreten kültürü inceleme şansına eriştim. Beni şaşkınlıklara gark eden ve büyüleyen konulara, o güne değin hep erişilmez görünen şeylere yoğunlaştım. Gençliğimde o büyük Ajax takımına ve o büyük Hollanda milli takımına ağızım açık kalakalacak kadar yaklaştım ama onları *görebilecek* kadar yakınlaşmamıştım. Aslında onlarla hiç yüz yüze görüşmediğim için her şeyi kaçırmıştım. Eski oyuncularla ve teknik direktörlerle konuşmaya başladığımda bu kişilerin hâlâ erişilmez bir yerde oldukları, artık aramızda uzamsal olmaktan ziyade zamansal bir mesafe olduğu hemen ortaya çıktı. Aralarında Gullit'in, Van Basten'in ve Rijkaard'ın olduğu sonraki nesil bana daha az gizemli geliyordu. Uydu yayıncılığı

ve küresel futbolun beynelmilelliği sayesinde bu oyuncuların kariyerlerinin büyük kısmına şahit olmuştum. Bu kitapta onlardan görece az bahsedilecek. O meşhur Hollanda genç yıldız üretme sistemi hakkında da pek bir şey yazmadım çünkü bu konu zaten başkaları tarafından bolca işlendi.

Her ne kadar alışlagelmiş tarzda bir tarih kitabı yazmaya niyetlenmiş olsam da, kitap kendiliğinden neden Hollanda futbolunun bu olduğu şekilde görüldüğü, Hollanda futbolunun nevrotik zaafı, tarihindeki dönüm noktaları gibi beni en çok cezbeden şeyler hakkında bir dizi iç içe geçmiş saplantılı incelemeye evrildi. Umarım hem Hollandalılara hem de Hollanda futboluna olan sevgimi ve hayranlığımı bir nebze de olsa aktarmayı başarabilmişimdir.

David Winner, Amsterdam, 2000

5

DÖNÜM NOKTASI

“Herkesin top tepmeye ihtiyacı vardır.”

–Roel van Dulin, eski Provo anarşisti

Bundan çok da uzak olmayan bir geçmişe kadar Amsterdam Avrupa'nın en gösterişsiz ve sıkıcı başkentlerinden biriydi. Şehvet ve günah dolu, güzelliğin ve inceliğin el üstünde tutulduğu kozmopolit bir dünya şehri olarak şu anki imajı düşünülürse, Amsterdam'ın bu eski halini anlamak epey bir hayal gücü gerektiriyor. Kalecilerin en filozofu Albert Camus de 1950'lerde Hollanda başkentinde vakit geçirmiş ve burayı nefret edilecek seviyede iç karartıcı bulmuştu. 1955 yılında The Fall'a "Pipocular yüzyıllar boyunca aynı kanalda aynı yağmurun yağışını seyretmiş," diye yazmıştı. "Amsterdam'ın iç içe geçmiş kanallarının cehennem dairelerine benzediğini fark etmiş miydiniz? Kâbuslarla dolu, tabii ki, bir orta sınıf cehennemi." Şu an Japon turist kaynayan ve kesif esrar kokusundan geçilmeyen bu kanallarda Camus yalnızca "durgun sudan gelen kötü rayihayı, kanallarda çürüyen kuru yaprakların kokusunu, çiçek yüklü mavnalardan yükselen cenaze kokusunu" almıştı. Hollanda yataklarını bile berbat bulmuştu: "Çok sertler ve insan o tertemiz örtülerin içinde kefene sarılmış, temizlikle mumyalanmış gibi ölür." Camus orada bir edebiyat turisti olarak bulunuyor, bir sonraki roman için güzel bir ortam arıyordu. Amsterdam'da bizzat yaşama deneyimi ise, özellikle de 50'li yılların sonunda erişkinliğe adım atan savaş sonrası "baby boom" kuşağı için iyice sıkıcıydı.

“Çok ama çok sıkılıyorduk,” diye anıyor o günleri solcu haftalık haber dergisi De Groene Amsterdammer’den Max Arian. “Amsterdam şu an seksi, yakışıklı bir şehir olarak biliniyor. Ama o zamanlar o kadar seksi değildi. Fena halde ruhsuzdu. Ülkenin tamamı çok kıt, çok demode, sıkıcı, önemsiz ve griydi, bütün bir suçluluk duygusu içinde, kasvetli ve Calvinist bir Protestan ülkeciydi.” Daha sonraları Hollanda devlet balesinin başına geçecek olan dansçı Rudi van Dantzig de Arian’ın bu düşüncelerini teyit ediyor: “Hayat feci sıkıcı ve ağırdı. Müzik ve dahi kültürle ilgili her şey çok ağırdı.”

Toplumda durum neyse, futbolda da öyleydi. 1960’ların başında, on yıl içerisinde dünyanın en çığır açıcı ve sofistike ekolü olarak tanımlanacak Hollanda futbolu şaşırtıcı derecede hamdı, amatördü ve taktik anlamda ilkeldi. 1959 yılında Salo Muller adında bir fizyoterapist Ajax’a gitti ve tedavi merkezinin bir ahşap masayla atların sırtına konan bir eyer altı örtüsünden ibaret olduğunu gördü. Muller Avusturyalı teknik direktör Carl Humenberger’den ve kulüp doktoru Dr. Postuma’dan modern bir tedavi masası almak için izin istediğinde ona deliymiş gibi baktılar. “Yapma Salo, ortamı zehirleme şimdi. Biz bu işi elli yıldır bu masanın üzerinde yapıyoruz’ dediler,” diyor Muller ve şunları ekliyor: “Postuma pratisyen hekimdi ve boks ringlerinde doktorluk yapıyordu. Groningenliydi. Çok güçlü insanlardı, hem kendilerine hem başkalarına karşı sertlerdi. Bir oyuncu onlara gittiğinde ‘Yok bir şey yahu, kırılmamış işte. Git bir aspirin al’ diyorlardı. ‘Benim futbolculuğum zamanında sahanın çizgilerini kendimiz çizerdik. Kaleleri, bayrakları falan hep kendimiz yerleştirirdik. Bu yüzden lüks işlerden bahsetme,’ demişti bana.”

Futbolda profesyonelliğe ilk olarak 1950’lerin ortasında izin verilmişti. O zamana kadar yetenekli Hollandalı futbolcular çoğunlukla yurt dışında oynamak zorunda kalıyor, memlekete döndüklerinde ise bu yüzden ceza alıyorlardı. Dönemin en iyi futbolcularından biri “Rotterdamlı Mona Lisa”

lakaplı, gizemli bir golcülük ve benzersiz bir top sürme yeteneğine sahip (ve Johan Cruyff'un çocukluk kahramanı olan) Faas Wilkes'ti. Futbol oynamayı Rotterdam sokaklarında öğrenen Wilkes, Abe Lenstra ve Kees Rijvers'le birlikte dönemin "altın üçlü" diye anılan yıldızlarından biriydi. Fakat 1950'de Inter'e transfer olunca bir anda kendini Hollanda milli takımından dört yıllığına uzaklaştırılmış olarak buldu. Zeeland ve batı Hollanda'da 1953'te yaşanan sel felaketinden sonra ülkenin en iyi futbolcuları Fransa milli takımıyla Paris'te bir yardım maçında oynadı. Ne var ki Hollanda Kraliyet Futbol Birliği (KNVB) bu maça resmi olarak muhalefet etmişti. (Profesyonelliğin en azılı düşmanlarından biri 2. Dünya Savaşı öncesinde milli takımın teknik direktörü ve 1942-1952 yılları arasında KNVB başkanı olan inatçı aristokrat Karel Lotsy'di. Lotsy önemli maçların devre aralarında futbolculara görev ve vatandaşlık bilinci hakkında hamaset dolu konuşmalar yapmasıyla ünlüydü. 1979 yılında Frits Barend ve Henk van Dorp isimli gazeteciler tarafından Lotsy'nin savaş esnasında Nazilerle işbirliği yaptığı ve Hollandalı Yahudi futbolcuları Almanların talep etmesine mahal vermeden kadro dışı bıraktığı ortaya çıkarıldı.) Paris'te oynanan bu maç sonunda KNVB mecburen bu tutumunu değiştirmek zorunda kaldı ve profesyonelliğe geçiş nihayet 1954 yılında onaylandı. Yine de birçok kulüp hâlâ amatör veya yarı zamanlı çalışan futbolcularla doluydu ve dolayısıyla amatör bir görüntü sergiliyordu.

Hollandalılar taktik anlamda en iyi takımların yıllarca gerisindeydi. Macarlar orta sahadan oyun kuran santrforlarıyla göz kamaştırıyor, Brezilyalılar 4-2-4'leriyle dünyayı fethediyor, İtalyanlar aşırı defansif katenacyo sistemini geliştiriyordu. Hollanda kulüpleri ise hâlâ WM dizilişini (2-3-5) uyguluyor, savaş sonrasındaki milli maçlarda alınan sonuçlar da bu sistemin başarısızlığını gözler önüne seriyordu. 1948 yılı itibarıyla Hollanda'daki teknik direktörlük anlayışı Herbert Chapman'ın 1920'lerde icat ettiği defansif, "kesici" santrhاف kavramını hâlâ benimsememişti. (Hatta birçok Hollanda takımı 1960'lı yıllar-

rın başına kadar yalnızca iki savunmacıyla oynadı.) Hollanda o yıl İngiltere karşısında Huddersfield'da 8-2'lik bir hezimete uğradı. İngiltere'nin santrforu Tommy Lawton bomboş pozisyonda dört gol atmış, daha sonra "o güne değin hiç o kadar boş kalmadığını" hayretle ifade etmişti. Lawton bomboş kalmıştı çünkü Hollanda ara sıra Belçika, Norveç ve Danimarka gibi dişine göre rakipleri yenmeyi başarabiliyordu ve 1956'da Düsseldorf'ta karlarla kaplı bir sahada Batı Almanya'yı yenmişti. Bu onlar için çılgın bir sonuçtu. Hollanda 1957'de İspanya'ya 5-1, 1958'de Türkiye'ye 2-1 yenildi; ertesi sene ise Batı Almanya'ya karşı 7-0'lık bir hezimet yaşadılar. 1950'lerde Feyenoord'da ve Hollanda milli takımında oynayan Hans Kraay şunları söylüyor: "Biz o zamanlar İtalyanlar, İspanyollar veya Fransızlar gibi gelişmiş değildik. İşçi sınıfı, mavi yakalı çocuklardık ve zihinsel ve ruhsal olarak iyi bir takım olabilecek kadar iyi değildik. Yeteneğe ve futbol oynama olanaklarına sahiptik ama kişiliğimiz ve yaşam tarzımız yeterince güçlü değildi. Çok ürkektik. Daha gün görmemiştik."

1960'ların başında her şey değişti. "İrlanda'dan sonra Avrupa'nın en geri kalmış ülkesiydik. Özellikle kadınların çalışma hayatına katılımı konusunda tam anlamıyla geri kalmıştık. Bu alanda Avrupa'daki en düşük orana sahiptik," diyor NRC *Handelsblad* gazetesinin siyaset ve kültür yazarı Hubert Smeets. "Sonra baş temsilciliğini Johan Cruyff'un yaptığı kültürel, politik ve toplumsal bir devrim yaşadık ve Avrupa'nın en ileri ve gelişmiş ülkelerinden biri olduk."

Geçmişe dönüp bakıldığında Hollanda'nın kültürel ve toplumsal değişimine katkıda bulunan bazı unsurlar kolayca tespit edilebilir. Toplumsal anlamda ülkenin altyapısı savaştan sonra yenilenmiş, refah devletine ait bir sosyal güvenlik ağı kurulmuş ve ekonomi canlanmaya başlamıştı. 1960'larda İngiliz sınıf sisteminin eski etkinliğini kaybetmeye başlaması gibi, Hollanda toplumundaki geleneksel ayrımlar da (Katolik, Reformcu, Sosyalist vs.) bu yeni reform ortamı sonrasında

hızla un ufak oldu. Savaş öncesi neslin yaşlanmasıyla birlikte kuşaklar arası bir gerilim peyda olmuştu. Yirmi yıllık bir barış sürecinin ardından televizyon ve pop müzik gibi yeni medyumlar aracılığıyla uluslararası bir çapraz dölleme için o güne değin benzeri görülmemiş fırsatlar ortaya çıkmıştı. Amsterdam'ın viran Yahudi mahallesinde büyümüş afili ve bıyıklı bir genç takımlar teknik direktörü olan Karel Gabler'e göre 1960'lar siyah beyaz bir dünyaya boca edilmiş bir renk cümbüşüydü adeta. Gabler'a göre Amsterdam'daki değişimin fitilini ateşleyen şey Leonard Bernstein'in meşhur 'Batı Yakası Hikâyesi'nin sinema uyarlaması olmuş. "O filmi on, on iki kere seyrettik. İnsana "aman Tanrım başka şeyler de varmış!" dedirtmişti. Sonra Beatles geldi, ardından diğer gruplar, radyo istasyonları, Veronica, Caroline, Radio London, Mi Amigo. Sonra birden her köşe başında bir Beat grubu bitiverdi. En güzeli de yaşlıların bunların hiçbirinden hoşlanmamasıydı!" Hollanda'nın bir anda patlayan ekonomisi yeni dünya nimetlerinin kıymetine vâkıf olma fırsatını sunmuştu. "Gençlerin çoğu kendini bir tür cennette buluvermişti. Gözlerimiz açılmıştı; daha fazla özgürlük vardı. Cumartesi günleri çalışabildiğiniz birçok yeni şirket kurulmuştu, kapı kapı gazete dağıtarak bile cebinize para girebiliyordu. O zamana kadar gençler kazandıkları parayı ailelerine vermek zorundaydı, ama artık o parayı kendimiz kullanabiliyor, on altı yaşındayken bile plak, moped ya da futbol maçlarına bilet almak için harcayabiliyorduk..." Amerikan televizyonlarından canlı yayınlanan dehşetli görüntüler de önemli bir etki yaratmıştı. "Başkan Kennedy'nin öldürülmesini izlememiz yetmiyormuş gibi bir de Lee Harvey Oswald'ın öldürülmesini seyrettik. Ailemizle oturup bütün bunları Teksas'tan canlı olarak izledik. Yaşlılar bu tür işlerin yalnızca Amerika'da olduğunu söylüyordu. Ama ben ve arkadaşlarım burada da olabileceğini düşünüyorduk. Bunlar canlı olduğu için bize göz kamaştırıcı geliyordu. Sonra hayatın aslında bizim Hollanda'da zannettiğimiz kadar güvenli olmadığını gördük. Yaşamamanın ve yaşlanmanın garanti-

si yoktu; maceralı bir hayattı bu. Jack Ruby aslında dünyanın tehlikeli ve ilginç olduğunu göstermişti.”

Eylül 1962’de Amsterdamlı bir askeri okul öğrencisi ile ilgili ifşaat üzerine ulusal bir skandal patlak verdi. Askerlik zorunluydu; eski öğrenciler tarafından yeni öğrencilere şakayla karışık “Dachau partisi” adı verilen bir hoş geldin merasimi yapılıyordu. Bu merasimlerde sık sık yeni öğrencilerin başından aşağı bira boca ediliyor, kafaları jiletle kazınıyordu. Şubat 1963’te Ton Regtien adında Nijmegenli bir öğrenci bu yapıları protesto eden ve zorunlu askerliği eleştiren bir makale yazdı. Ulusal bir öğrenci birliği kuruldu ve büyük başarı kazandı. Haziran 1963’te Hollanda öğrenci hayatında büyük bir değişim yaşandı. Eski ordu ketum, muhafazakâr ve bağnazdı; yeni birlik ise solcu, açık ve alternatifti. Önce yoksul öğrenciler için daha iyi burs, kalacak yer ve yardım olanakları, daha sonra üniversitelerde demokrasi için kampanyalar düzenlendi. Aralık 1962’de Amsterdam şair Simon Vinkenoog’un “Open the Grave/Mezarı Aç” isimli, “eski usullere karşı elde edilen zaferin Magic Centre Amsterdam’dan başladığını” muştuladığı ilk “happening”ine şahit oldu.

Bu esnada Ajax’ta Salo Muller nihayet yeni tedavi masasına kavuşmuş, demode taktiklere ve yönetim düzenlemelerine rağmen 1965 itibarıyla devrim niteliğindeki “Total Futbol” için gereken tüm bileşenler artık hazırды. Hollandalı futbolcular hâlâ amatör olsalar da, yeteneklilerdi. Özellikle Ajax 1. Dünya Savaşı döneminden kalma ve İngiliz Jack Reynolds’a (Hollandalıların verdikleri isimle Sjek Rijnols’a) borçlu olduğu akıllı bir hücum futbolu geleneğine sahipti. Reynolds vasat futbolculuk kariyerine 1902’de bir Manchester City yedeği olarak başlamış, daha sonra Grimsby Town, Sheffield Wednesday ve Watford’da oynamış, akabinde Grasshoppers’ın ve İsviçre milli takımının teknik direktörlüğünü yapmıştı. Ağustos 1914’te Alman milli takımının başına getirilmiş, fakat savaş çıkınca Hollanda’ya kaçmıştı. Orada 1915 ve 1947 arasında üç farklı

dönemde yirmi beş yıl Ajax'ın teknik direktörlüğünü yapmıştı. Kulübün hücumcu, becerikli, kanat oyuncularıyla oynanan ayağa hızlı paslı futbol geleneği Reynolds'ın asabi dâhi Jan de Natris etrafında inşa ettiği *gouden ploeg* (altın kadro) ile başlamıştı. Reynolds'ın katı disiplini ve fiziksel dayanıklılığın yanı sıra tekniğe ve pasa ağırlık veren antrenman anlayışı o zamanlar küçük bir Amsterdam kulübü olan takımda büyük bir değişikliğe yol açmış ve Ajax'a ulusal ölçekte önem kazandırmıştı. Reynolds'ın tarihçi Harke Groenevelt tarafından yazılan yayınlanmamış bir biyografisine göre Reynolds Ajax'ın genç takımlar sisteminin temellerini 1920'lerde atmış, her yaş grubundan takımlarla aynı tarzla her gün sabah sekizden akşam ona kadar çalışmıştı. "Bence en iyi savunma hücumdur," demişti Reynolds 1946 yılında verdiği bir röportajda. Kulüp 1930'larda estetiğini veya hedeflerini küçük bir şiirle beyan ediyordu: "Açık oyun, açık oyun/kanatları ihmal etme sakın." *Volkskrant* gazetesi Ajax'ın "teknik bakımdan kontrollü" oyununu, topla olan becerisini ve taktiklerini övüyordu: "Ajax İngiliz profesyonel kulüplerinin oyununa yaklaşıyor. Tek eksikleri İngiliz takımlarındaki ruh."

Reynolds'ın adı daha sonra Ajax'ın stadındaki tribünlerden birine verildi ve yöntemleri ve felsefesi ondan sonra gelen tüm Ajax teknik direktörleri tarafından örnek alındı. Johan Cruyff, Barry Hulshoff gibi birçok yeteneği keşfeden ve yetiştiren genç takımlar teknik direktörü Jany van der Veen hâlâ Reynolds'u Ajax'ın gelmiş geçmiş en iyi teknik direktörü olarak görür. Rinus Michels de 1940'lı yılların sonunda Reynolds'un yönetiminde oynamış ve her ne kadar sonraları antrenman yöntemlerini demode bulduğunu ifade etse de ondan çok şey öğrenmişti.

Diğer bir İngiliz, merhum Vic Buckingham (eski bir Tottenham oyuncusu) da 1959 yılında teknik direktör olarak takımın başına getirildiğinde Ajax'ın Total Futbol anlayışına zemin hazırlayanlardan biri oldu. Buckingham daha sonraları Barcelona'da görev alacak ve böylece (her ne kadar Bucking-

ham RAF'te altı yıl geçiren ve Oxford Üniversitesi'nin Maviler adıyla maruf futbol takımını çalıştıran tek kişi olsa da) Rinus Michels, Cruyff ve Louis Van Gaal tarafından devam ettirilecek bir geleneğin ilk temsilcisi olacaktı. Otuz üç sene boyunca Ajax'ın yardımcı antrenörlüğünü yapan efsane Bobby Harms, Buckingham'ı tam bir beyefendi, iyi bir taktisyen ve katı disipliniyle tanınan biri olduğunu söylüyor, "fakat size gülümserse yedek kulübesinde olacağınızı anlıyordunuz," diyor.

Buckingham bana 1993 yılında yaptığımız bir söyleşide "Futbol ciddi ama zarif bir oyundur," demişti. Kendi döneminden ve daha sonraki dönemlerden İngiliz futbol adamlarının aksine, Buckingham taktik zekâya ve beceriye önem verirdi. "Mesele topa vurup peşinden koşmak değil, topa sahip olmaktır. Uzun top futbolu çok risklidir. Semeresi alınan şey genellikle eğitime dayalı beceridir. Top sizdeyse, sizde kalmalı. Öyle olursa rakibiniz gol atamaz. Ben takımımda bu şekilde oyununu rakibe kabul ettiren oyuncuların olmasını isterdim." Buckingham Ajax'ın kulüp yapısından, felsefesinden ve genç yeteneklerinden etkilenmişti. "Hollanda futbolu iyiydi. Kaba saba, ne olursa olsun kazanmaya yönelik bir zihniyetleri yoktu. Centilmendiler. Ajax bir kurumdu. Ajax stadının çevresinde yirmiden fazla futbol sahası vardı. Orada her hafta on dört, on beş maç yapılırdı... Johan Cruyff orada gördüğüm oyuncular-
dan biriydi. 'Faydalı bir çocuk,' diye düşünmüştüm." Buckingham Ajax'ın tarzını İngiliz futboluna kıyasla iç açıcı bulmuştu: "Yetenekleri farklıydı, zekâları farklıydı ve derli toplu bir futbol oynuyorlardı. Bu özelliği benim sayemde kazanmadılar; sadece birinin gelip bunu harekete geçirmesi gerekiyordu. Benden önce ne yapıyorlardı bilmiyorum ama onlara topa daha fazla sahip olmalarını söylemem yeterli olmuştu. Ben oldum olası topa sahip olmanın oyunun onda dokuzu olduğunu düşünmüşümdür ve Ajax topa sahip olunan bir futbol oynuyordu. Çok güzeldi. Koltuğuma yaslanıp keyifle onları izlerdim. Maçlardan sonra "Vay canına, çok iyiydi," diye düşünürdüm. Göze hoş gelen bir futbol oynuyorduk. Ben onları etkilemişim ama

onlar da her seferinde bunun üzerine beni çok mutlu eden şeyler katıyorlardı. Mesela, iki oyuncu sol kanatta takır takır paslaşarak otuz metre ilerliyor, o esnada diğer iki oyuncu üç savunmacıyı peşlerine takıp onlara bomboş bir alan yaratıyordu. Böyle bir şeyi daha önce görmemiştim.

“Gerçekten harika bir takımdı. Yapmanız gereken tek şey onlara bir fikir vermektir; onlar bu fikre beceri, hareket ve kombinasyon katıyorlardı. Farkında olmadan, kendiliğinden üçlüler, dörtlüler oluşturmuyorlardı. Bir süre sonra bir ‘alışkanlık futbolu’ oynamaya başlamışlardı ve alışkanlık futbolu yıldız futbolu demektir. Birbirlerini içgüdüsel olarak bulabiliyorlardı. Bir ritimleri vardı; sol kanattan sağ kanada geçerken aynı anda otuz, kırk, elli metre mesafe kat edebiliyorlardı. Top sürekli onların ayağındaydı. Bunu yapabilmek büyük beceri gerektiriyordu ve biz de sürekli bunun üzerine çalışıyorduk.” Buckingham’ın bu akıl dolu sözleri, özellikle Cruyff’un futbol hakkındaki alışılmadık gözlemlerini okuyan kişilere tanıtık gelebilir. Buckingham şöyle devam ediyor: “İyi bir futbol takımı oluşturmak için zihnen ve bedenen iyi durumda olan futbolculara sahip olmanız gerekir. Futbol akıl oyunudur. Cüsseli bir arkadaşınızın ikili mücadeleye girdiğini görüyorsanız gidip ona yardım etmeyin. Bu iyi bir oyuncunun içgüdüsidir. İyi bir oyuncuysanız o arkadaşınızın topu kapacağını bilirsiniz; nitekim kapar da. Böylece ona yardım ederek ziyan edeceğiniz enerjiden tasarruf etmiş olursunuz.”

Buckingham’ın Ajax’ı 1960’ta Hollanda ligi şampiyonluğunu kazandı ve o sezon mebzul miktarda gol attı; maç başına ortalama 3.2 gol. Şampiyonu belirleyecek o ünlü maçta Feyenoord’u 5-1 yendiler. “O zaman bile Ajax’ın Avrupa’nın en iyi takımı olduğunu düşünüyordum. Ajax oldum olası en sevdiğim kulüptü ve sanırım, fodulluk etmeyeyim ama, ben de onların en sevdiği teknik direktördüm. Buckingham daha sonraları genç Johan Cruyff’la da derin bir bağ kurdu. “Ona sanki öz oğlummuş gibi anında kanım kaynamıştı. Hep tek başınaydı ve bize nasıl top oynanacağını gösteriyordu. Çok

olgundu. Sıska bir çocukçağızdı ama muazzam bir dayanıklılığa sahipti. Sahada ayak basmadık yer bırakmıyordu. Ve her şeyi yapabiliyordu; oyun kuruyordu, kanattan akıyordu, ceza sahasına dalıyordu, kafa golü atıyordu. Sağ ayakla, sol ayakla. Müthiş de hızlıydı. Futbol anlamında Tanrının insanlığa lütfuydu. Johan böyleydi işte. Ayrıca çok da iyi bir çocuktu.”

Ajax, Buckingham önderliğinde göze çok hoş gelen bir futbol oynuyordu ama hâlâ eski tarz bir “WM” dizilişine sahipti ve diğer Hollanda kulüplerinden daha büyük bir uluslararası başarı kazanmamıştı. Buckingham’ın Avrupa Kupası’ndaki tek sezonunda ilk turda Norveç şampiyonu Fredrikstad’a elenmişlerdi. 15 Kasım 1964 günü teknik direktör o zamanlar on yedi yaşında olan Cruyff’a Groningen deplasmanında ilk kez forma verdi. Ajax o maçı 3-1 kaybetti. Bir hafta sonra Cruyff ilk kez kendi sahası De Meer’de PSV’ye karşı forma şans buldu ve 5-0 kazandıkları maçta bir gol attı. Sonraki hafta ise Feyenoord deplasmanında 9-4’lük feci bir mağlubiyet aldı. Bu skor, istediği kadar kulübün en sevdiği teknik direktör olsun, eleştiri oklarını Buckingham’a yöneltti. Ajax kendini bir anda küme düşme hattında bulmuştu ve 21 Ocak 1965’te, Amsterdam derbisinde DWS’le berabere kalındıktan bir gün sonra, Buckingham kovuldu.

Şehirde kültürel bir devrimin ayak sesleri duyuluyordu. Görece varlıklı ve bağımsız “baby boom” jenerasyonu tüm Batı dünyasında kültürel, ahlaki ve politik bir değişim havası oluşturmaktaydı. Ancak gençlik isyanı hiçbir yerde Amsterdam’daki gibi gerçeküstü, anarşik ve teatral bir şenlik hissinden beslenmiyordu. Max Arian’ın bu “ayaklanmayla” ilgili ilk anısı 1965’teki Özgürlük Günü’ndendi: “Leidseplein’de dans olacağını duymuştuk. Meydanın alabileceğinden binlerce fazla insan oraya akın etmişti, bu yüzden büyük bir kalabalık halinde yan sokaklardan birinde sıkışıp kaldık. “*Wij willen Bolletjes!*” (“Bolletjes’imizi istiyoruz!”) diye bağırmaya başladık. Bu bir kahvaltılık ürünün reklam sloganıydı. Canı sıkıl-

miş binlerce genç bu saçma sloganı bağıırıyordu! Bu bizim partimizdi, bizim isyanımızdı!” Bu yeni hareketin baş katalizörlerinden biri lakabı kendinden menkul bir sigara karşıtı ‘büyücü’ ve vudu şovmeni olan Robert Jasper Grootveld’di. Grootveld 1964’te Leidsplein’in arkasındaki eski bir garaj olan K-Temple’da her hafta yaptığı tütün karşıtı “happening”lerle büyük kitlelerin ilgisini çekmeye başlamış birisiydi. Mekânın ismindeki K harfi *kanker*’in (kanser) K’siydi ve Grootveld (daha sonra açıklayacağı üzere, genel can sıkıntısını gidermek amacıyla) tüketim toplumundaki, tütün ürünleri şeklinde vücut bulmuş modern köleliğe karşı tek başına savaş veriyordu. Sigara reklamlarını üzerlerine kocaman bir K harfi çizerek tahrip ediyor, tapınağında her cumartesi gecesi şaman kılığına girerek seyircilerin “Bram bram! Ugga ugga! Bram bram! Ugga ugga!” tezahüratları eşliğinde sigara karşıtı tuhaf ayinler icra ediyordu.

K-Temple müdavimleri arasında Johnny the Selfkicker adında, transa geçerek kendi kendine konuşan ve kendini yüksek yerlerden atan bir yazar ve Bart Huges adında, alnında bir “üçüncü göz” oluşturmak için bir delik açarak daha üst bir bilinç seviyesine ulaşmaya çalışan bir “yarı doktor” vardı. Geert Mak şehrin kendi gözünden tarihçesini yazdığı *Amsterdam* isimli kitabında “Sokaklarda gizemli grafitiler peyda olmaya başlamıştı: ‘Gnot’, ‘K’, ‘Klaas geliyor’, ‘Uyarı’. Büyünün gündelik meselelerle, binalar inşa etmeyle, yerlere direkler dikmekle meşgul bir şehir üzerinde manyetik bir cazibesi vardı... Bir yerden bir rüzgâr esiyor ve o köhne Temple her hafta doluyordu,” diye yazıyordu.

K-Temple 1964 yılında bizzat Grootveld tarafından çıkartılan bir yangınla yıkıldı. Grootveld daha sonra haftalık cumartesi gösterisini şehre bir Amerikan tütün şirketi tarafından 1960 yılında bağışlanan küçük bir sokak çocuğu heykeli olan Lieverdje’ye taşıdı. Şu an Spui’deki Athenaeum kitapçısı olan yerin önündeki (ve yeri gelmişken, genç Johan Cruyff’a da şaşırtıcı derecede benzeyen) bu heykel şehri dönüştüren haftalık

bir ayının mekânı oldu. 1965 yazında Grootveld'in gösterileri yeni bir grubun, 1960'lardaki meşhur Amsterdam anarşistleri, otoriterlik karşıtı gerçeküstü şakalarla tüketim karşıtlığını ve çılginca bir tekno-iyimserliği iç içe geçiren, beyaz elbiseli Provoların ilgisini çekmeye başladı. Provolar bu tür muziplikleri (Hollandacasıyla *ludieki*) daha iyi bir dünyanın anahtarı olarak görüyorlardı. Provo yazarı Constant Nieuwenhuys sık sık alıntılanan bu "Yeni Babylon" hayalini şu kelimelerle aktarıyordu: "... emeğin ve yaratıcılığın hakim olduğu, dört bir yöne yayılan, dünyayı yer seviyesinin 15 metre üzerinde kurulmuş bir ağ gibi çevreleyen, toprağı tarıma, doğaya ve otoyollara bırakan bir dünya şehri. Yeni Babylon olmaya yönelik bu koşullar altında insanoğlundaki bu saldırganlık arzusu süblimleşerek muziplik arzusuna dönüşecek... Savaşlar sonunda dünyadan yok olup gitmeyecekse insanlığın önündeki tek alternatif bu... Bu mekanikleştirilmiş sibernetik ve otomasyon dünyası insanlığa çok fazla boş zaman bırakacak ve insanlar bu boş zamanlarda kendi yerleşkelerini kolektif bir yaratıcılıkla kuracak."

Provolar ekolojik aktivistlerin ilk örnekleri olarak, en ünlüsü (her ne kadar hayata geçirilememiş olsa da) Luud Schimmelpenninck'in tüm şehirdeki bisikletlerin ücretsiz olmasını teklif eden Beyaz Bisiklet Planı olan, idealist "Beyaz Planlar" teklifiyle gündeme gelmişti. Beyaz Tavuk Planı'nda (Hollandacada "tavuk" kelimesi argoda polis anlamına gelir) beyaz üniformalar içindeki polisler yoksullara tavuk, susayanlara portakal suyu, esrar içmek isteyenlere çakmak uzatan kişiler olarak tasavvur ediliyordu. Fakat Provolar sokağa esas olarak burjuvaziye kışkırtarak eğlenmek amacıyla çıkıyordu. En tanınmış Provo lideri Roel van Duyn şunları söylüyordu: "Güneşin batıdan yükselme ihtimali Hollanda'da devrim olma ihtimalinden fazladır... Bizler şu an burada birer isyancıdan fazlası olamayız. İsyancı halinizle bile kafanızı burjuva bayağılığının granit duvarına toslayıp paramparça etmeniz mümkün. Bizim son çare olarak başvurabileceğimiz tek şey insanları kışkırtmaktır."

Lievertje Meydanı'nın etrafını dolaşan sokak şu an kısmen yayalaştırılmış durumda, fakat 1965'te burası şehrin ana caddelerinden biriydi. Her cumartesi gecesi Grootveld, Provolar ve gençlerden oluşan kalabalıklar Cruyff'a benzeyen o heykelin etrafında toplanır, heykele *ludiek* büyüsu yapmaya çalışırdı. Polis trafik düzenlemelerini ihlal eden bu toplulukları dağıtmak için her seferinde kaba kuvvete başvururdu. Ne olduğunu anlamadıkları bir oyunla karşılaştıklarında afallar, çareyi insanlara vurmakta bulurlardı. O gecelerden birinde yaşanan meşhur olayda Koosje Coster adında bir Provo kızı tutuklanmış, soyularak üstü aranmış, sonra insanlara kuru üzün ikram ettiği gerekçesiyle birkaç gün nezarethanede tutulmuştu. "Polis çok yardımcıydı çünkü bu saçma sapan şeyleri engellemeye çalışıyordu," diye hatırlıyor o günleri Max Arian. "Hollanda'nın o zamanlardaki halini bu durum çok iyi özetliyor." Geert Mak Provoların "imgelere ve sembollere muazzam bir düşkünlüğü olduğunu" söylüyor. "Yeni televizyon medyumunu tarafından anında baş tacı edildiler, bu da eylemlerinin yarattığı etkiyi iyice artırmaktan başka hiçbir işe yaramadı. Onlar beyaz giysiler içinde ve beyaz bir flama taşıyarak eylemlerini yaparken, polis onları dövmek üzere arka planda beklerken görülebiliyordu. Polisin bu otoriteryen ve hoyrat hali Provoların muzip masumiyetiyle ciddi bir tezat oluşturunuyordu. Bu eskiyle yeninin, 1930'larla 1960'ların karşılaşmasıydı. Bu eylemler sanki bir direnişin son tomurcukları, özgürleşmeye karşı gecikmiş bir tepkiydi. Savaştan yirmi yıl sonra, bir şeyler gerçekten değişmek üzereydi."

Ajax ise kendi devrimini yapıyordu; Cruyff'un dehasından ve yeni teknik direktörleri Rinus Michels'in modernleşmeye ve gelişime yönelik hararetli (ve Hollanda'da daha önce benzeri görülmemiş) itkisinden beslenen bir futbol devrimi.

Michels'i "iyi huylu, zeki ve eğitilmiş bir çocuk" olarak hatırlıyordu Vic Buckingham. Sonraki yıllarda Michels'e başka lakaplar da takılacaktı: "Boğa", "General", "Sfenks". Michels'in

eski takım arkadaşı, daha sonraları yardımcı antrenörlüğünü de yapacak olan Bobby Haarms onu saha içinde sevecen bir sanatçı, saha dışında ise el şakası yapmayı seven biri olarak hatırlıyor. Futbolculuk dönemiyle 1965'te Ajax'ın teknik direktörü olduğu dönem arasında Michels Amsterdam spor akademisinde öğrenim görmüş, Amsterdam'daki bir okulda jimnastik öğretmenliği yapmış ve JOS isimli küçük bir amatör kulübü çalıştırmıştı. "Onun hakkında 'ne kadar da değişmiş,' diye düşündüğümü hatırlıyorum," diyor Haarms yeniden bir araya gelmeleri konusunda. "Futbolculuk dönemindeki halinden tamamen farklıydı. İlk göze çarpan özelliği disipliniydi. İnanılmaz bir disiplin. Yardımcı antrenörlerine bile hayvan eğiticisi gibi davranıyordu. Fakat aynı zamanda futbol taktikleri konusunda bir satranç ustası gibiydi ve o meşhur espri anlayışını da kaybetmemişti." Michels'in ilk icraatı Ajax'ı küme düşmekten kurtarmak oldu. Kanat oyuncusu Sjaak Swart o günleri şöyle aktarıyor: "Michels'in ilk maçında MVV Maastricht'le karşılaşmıştık. Maçı 9-3 kazandık ve ben beş gol attım, bu yüzden Michels'in teknik direktör olarak çıktığı ilk maçı unutmam mümkün değil. Bu galibiyet sonrasında takım olmuştu." Bu sözler sezon başında yine zayıf bir takımı başka bir İngilizden, Jack Rowley'den devralan Buckingham'a biraz haksızlıkmiş gibi görünüyor. İlk maçlardaki sonuçlar felaketti ama Feyenoord hezimetinden sonraki hafta Ajax PSV'yi 5-0 yenmişti. Buckingham'ın görevde olduğu son yedi maçta dört galibiyet, bir beraberlik ve iki mağlubiyet almış, yirmi bir gol atıp (dokuzu Feyenoord'dan olmak üzere) on üç gol yemişlerdi. Michels'in takımın başında çıktığı ilk on iki maçta ise Ajax üç galibiyet, beş beraberlik dört mağlubiyet aldı ve on altı gol atıp on üç gol yedi. Fakat MVV karşılaşması Michels'in kariyerinin başında itibar kazanmasını sağladı, Ajax da küme düşmekten kurtuldu. Ertesi sezon ise Hollanda Ligi'nde şampiyon oldular.

O günlerde yetmiş iki yaşında olan ihtiyar delikanlı Michels küçük bir ısıtma cihazı kullanıyordu ve suratı fark edilecek derecede zayıflamış, avurtları iyice çökmüştü. 1998

Dünya Kupası'nda Hollanda'nın Brezilya'yla oynadığı yarı final maçında büyük bir kalp krizi geçirdi. Yine de hâlâ dimdik ayakta ve açık mavi gözleri hâlâ parlıyor.* (1965'te zafer isteyen ama bunu elde etmek için net bir planı olmayan kararlı bir adamdı. "Başta peşinde koşacağınız hedeflerle ilgili net bir fikriniz olmuyor," diyor Michels. "Yapılacak ilk iş eldeki malzemeyle, malzemenin kalitesiyle ilgili bir izlenim, o zamanlar çok kötü durumda olan takım ruhuyla ilgili bir fikir edinmekti. Ajax'ın durumu çok kötüydü, bu yüzden başarmaya çalışacağım ilk şey ligde daha iyi bir pozisyon elde etmektir. Bunun için özellikle takım ruhunu değiştirmem, takımı taktik ve kalite anlamında yenilemem gerekiyordu. Bu da takımla birlikte hazırladığım ve antrenmanlarda haftalarca uyguladığımız bazı temel ilkeleri hayata geçirmek anlamına geliyordu. İlk gelişme buydu. İkinci olarak takım içinde daha iyi bir denge kurmak, takımın performansını artıracak bazı anahtar oyuncular bulmak gerekiyordu. Takım ruhundaki gelişim, takımın taktiksel anlamda iyiye gidişi falan derken adım adım ilerliyorduk. Artık daha nitelikli birkaç oyuncuya sahiptim. O sezonun sonunda başta koymuş olduğum hedefe ulaştık: Lig şampiyonluğuna."

Michels takımın defansını sağlamlaştırmış, Sjaak Swart'ın tabiriyle oyuncularını yaratıcı, yorucu ve o güne kadar hiç görmedikleri kadar hedefe yönelik yeni antrenman yöntemleriyle tanıştırmıştı. "Futbolcular olarak bu antrenmanları çok seviyorduk," diyor Swart. "O zamanlardaki antrenörlerin çoğunun yaptırdığı tek şey oyuncuları her gün on kilometre koşturmaktı. [Michels'le] her salı ormanda bir miktar koşardık ama bunlar yalnızca iki kilometrelik, ayrıca topla yapılan koşulardı. Sezon başında bir hafta çok yoğun antrenman yaptık; günde beş ayrı seans antrenman. Askeri kamp gibiydi. Antrenman sabah yedide başlıyordu. Hiçbir şey yememize,

* Yazar kitabın yayınlandığı yıl (2000) itibarıyla bu cümleyi şimdiki zaman kipinde yazmış ama Rinus Michels'in 2005'te öldüğünü not düşelim. Kitabın daha sonraki bölümlerinde de buna benzer durumlar var, dolayısıyla şimdiki zamanla yazıldığı halde mazi olmuş bilgileri bu minvalde okuyunuz. -çn

hatta içmemize izin verilmiyordu; hem bunu denemesiniz iyi ederdiniz çünkü mutlaka yakalanırdınız. Her yerde casusları vardı; yardımcı antrenörler sürekli bizi gözetliyordu. Saat on buçukta bir buçuk saatlik bir kondisyon antrenmanı başlıyordu. Bu, futbolcular için özel olarak hazırlanmış iyi ve kısa bir çalışmaydı. Sprintten, jimnastikten falan oluşan çok iyi bir programdı. Bundan sonra yemek yiyebiliyorduk. Öğleden sonra saat iki buçukta toplu antrenman başlıyordu. Mesela ben sağ açık olduğum için santrfora orta çalışıyordum. Paslaşma falan, bu tür şeyler. Fakat aynı zamanda kondisyon antrenmanıydı bu; çizgide bir sürü sprint atıyorduk. Durarak orta yapmama katiyen izin yoktu. Saat beşte kalecili ve adam adamalı beşe beş maç yapıyorduk. İyi oynamayan oyundan çıkıyordu. Ben size karşı oynuyorsam ve siz iki gol attıysanız beni oyundan alıyordu.”

Jack Reynolds yönetiminde çalışmış biri olarak Michels Ajax'ın hunharca atak ilkesini içgüdüsel olarak benimsemişti. Piet Keizer, Cruyff, Sjaak Swart ve Henk Groof'tan oluşan hücum hattıyla Ajax'ın gol atmadığı bir maç neredeyse yoktu. Michels Brezilya menşeli 4-2-4 sistemini kullanıyor, orta sahada savaşçı Bennie Muller ve teknik solak Klaas Nuninga'yla oynuyordu. Saha dışında ise daha önemli bir yeniliğe imza atmıştı: İkinci sezonunun sonunda Ajax yönetimine gidip kulüp başkanı Jaap van Praag'ı ve kulübün sahibi Maup Caransa'yı oyunculara garanti maaş vermeye ikna etmişti. O ana kadar yıldız oyuncular bile gündüzleri başka işlerde çalışmak, antrenmanlarını gece saatlerinde yapmak zorundaydı. Cruyff *Sport World* dergisinin matbaasında garip işlerde çalışmak zorundaydı (hatta sokakta dergi sattığı bile oluyordu); Piet Keizer'in tütün dükkânı, Swart'ın mağazası vardı. Fakat şimdi oyuncular gündüzleri antrenman yapıyor, akşam saatleri ise onlara kalıyordu. Michel bu yeni düzenin oyuncularını daha motive edeceğine vurgu yapıyordu. “Bu yeni vaziyeti sevdim,” demişti Bobby Haarms'a. “Çocuklar ellerinden gelenin en iyisini yapmaları gerektiğini, aksi takdirde eski dandik mesleklerine geri döneceklerini bili-

yorlar.” Şimdilerde takım içindeki taktik dengeyi değiştirmenin önemini yeniden vurguluyor: “Ajax’ın kurumsal yapısına ve oyun tarzına bakıyordum. Birkaç iyi oyuncuya ihtiyacım vardı. Bulabildiğim, daha önce de Ajax’ta oynamış en önemli oyuncularından biri Henk Groot’tu. Bazen dengeyi olumlu anlamda değiştirecek bir iki oyuncu bile küme düşmeme mücadelesi verecek bir takımı alıp şampiyon yapabilir. Ben de bunun üzerine uluslararası başarıya ulaşmayı düşünmeye başladım. Bu da haliyle oyuncuların yarı profesyonellikten profesyonelliğe geçmesi gerektiği anlamına geliyordu, aksi takdirde o seviyede kimseyle rekabet edemezsiniz. Bu da ilk üç yılım boyunca ulaşmaya gayret ettiğim üçüncü hedefti.”

Profesyonellik özellikle o dönem itibarıyla yeni nesil Hollanda gençliğinin sancaktarı halini almış olan Johan Cruyff için büyük önem arz ediyordu. Ve bu yalnızca bu yeni futbol ekolünün en önemli temsilcisi olduğu için değildi. Cruyff saha içinde heyecan verici bir figürdü ve ilk iki yılında bile Amsterdamlı gençlerin çok hoşuna giden bir orijinallik ve isyankârlık sergilemişti. Ayrıca gençler için ne kadar önemli olduğunu kendi de fark etmeye başlamıştı. Karel Gabler şunları söylüyor: “Cruyff bizler için, John Lennon İngiltere’de nasılsa öyle bir örnekti. Bizim neslimize özgü bir mantıkla konuşuyordu. Çok para kazanabileceğinin, fakat aynı zamanda kariyerinin de sona erebileceğinin farkındaydı. İnsanların para vererek izlemek isteyeceği ve mütemadiyen tartışmayı sevdiği birçok yeteneği olduğunu biliyordu. Şöyle meşhur sözleri vardı: ‘Kariyerim sona erdiğinde fırıncıya gidip merhaba, ben Johan Cruyff, bana ekmek versene, diyemem.’”

Milli takımda oynamanın bir gurur vesilesi olarak görüldüğü zamanlarda Cruyff ısrarla para istiyordu. Yurt dışı seyahatlerde KNVB yetkililerinin sigorta ettirildiğini ama oyuncuların edilmediğini öğrendiğinde bu durumun değiştirilmesini ısrarla talep etmişti. Çekoslovakya karşısında çıktığı ikinci milli maçında söylenene göre hakeme saldırdığı için oyundan atılmıştı. KNVB bunun üzerine ona milli maçlar için değil Ajax maçları

için ceza verince parasını Ajax'tan kazandığını ne sürerek yetkililerle bu konuda da münakaşaya girdi. Gabler şunları söylüyor: "Cruyff her türlü kavgayı veriyordu çünkü bütün bir neslin sorduğu soruyu sormaya başlamıştı: 'Bu düzen neden böyle?'"

Provo'nun uyandırdığı yankının zirvesi 1966 yılında, Paris'i 1968'de kasıp kavuran olaylardan iki yıl önce ama etki anlamında benzer bir şekilde yaşandı. Tabii Hollanda'daki devrim politik olmaktan ziyade kltreldi ve De Gaulle'nkne, Nixon'inkine veya Thatcher'inkine benzer sert bir tepkiyle karşılaşmadı. Kırılma noktası ise Prenses (şimdiki Kraliçe) Beatrix'in Amsterdam'da Claus von Amsberg adında, Wehrmacht'ta askerlik yapmış Alman bir aristokratla evlenme kararını açıkladığı an oldu. Cumhuriyeti Provolar ve öğrenciler dönemin Alman karşıtı ruhuyla düğün merasimini sabote edecekleri söylentilerini yaymaya başladı. Su şebekesine LSD atacaklar veya kraliyet düğün arabasını çekecek atlara LSD vereceklerdi. Veya atları ürkütmek için sokaklara aslan dışkısı dökülecekti. Veya kilise orgunun borularından kiliseye kahkaha gazı pompalanacaktı. Sınırsız para harcanan düğünün gerçekleştiği 10 Mart günü televizyon başındakiler Provo'nun Raadhuisstraat'a attığı sis bombaları yüzünden ekranlarının bembeyaz olduğunu gördü. Polis, alışık olduğu şekilde, kalabalığa saldırdı ve televizyon başındakilerin şaşkın bakışları arasında insanları dövmeye başladı. Beatrix ve Claus evlilik yeminlerini ederlerken arbeye başlamıştı.

Üç ay sonra, komünist işçilerin ve Provoların geçici olarak g birliği yapmaları üzerine başkent bir kez daha karıştı. Işiler resmi tatillerde veya bayramlarda verilen izin creti için sokaklara dökülmüş, yapılan gösterilerde Dam'da polislerle meydan kavgaları yaşanmıştı. Jan Weggelaar adında bir işçi kalp krizinden öldü. *De Telegraaf* Weggelaar'ın arkadaşlarının attığı bir taş yüzünden öldüğünü iddia edince gazete binasının önünde yeni olaylar patlak verdi. Yetkililer paniğe kapılarak olağanüstü hal ilan etti ve 1400 polis ve askeri görevlendirdi.

İngiliz anarşist Charles Radcliffe ayaklanmanın hemen ardından Amsterdam'a günübürlük bir seyahat yaptı. Provo'nun çıkardığı bir broşürde yayımlanan makalesinde, bu değişim esnasında şehrin ruh halini şu sözlerle aktarıyordu: "Havaalanı çok tenha ve şehrin dışında, bu yüzden orada herhangi bir şey yaşanmış olduğuna inanmak güç... Bu ayaklanmalar Amsterdam'ın kendine has durgun ve sabırlı dokusuna ne olduğu tam anlaşılamayan bir hava katmış. Şehir çocuklarla, polisle ve sokaklarda gezinenlerle dolu. Bir Londralı için her şey sanki yarı hızda hareket ediyor gibi; insanların sokakta sohbet ede ede yürüyecek vakti var... Neler olabileceğini düşünmekten (ve bütün bu olan bitenin toplumsal bir isyanla mı yoksa sinir kriziyle mi sonuçlanacağını bilememekten) kafası iyi olmuş insanlar için Amsterdam muhtemelen Avrupa'nın en güzel şehri. Bu haliyle yalnızca iyi planlanmamış bir şehir değil, aynı zamanda, neredeyse bir gecede, gençlik isyanının başkenti halini almış durumda. Bunlar hayatımda gördüğüm en kendinden emin çocuklar. Bu çocuklarda Londralıların aksiliğinden eser yok ve isyanları çok daha dışa dönük. Ya kalabalık olmayan çeteler halinde dolaşıyor ya da bisikletleriyle ve mopedleriyle ikili üçlü gruplar halinde tozu dumana katıyorlar. Amsterdam bu tarz bir gerilla savaşı için biçilmiş kaftan... Her yer Beatlerle ve çiçekli tuhaf elbiseler içindeki şımarık mı şımarık Hollanda 'tikileriyle' dolu. Şehre ortalıkta minibüsleriyle dolanan çevik kuvvetin tedirginlik verici bir hava kattığı muazzam bir sükûnet hâkim. Çocuklar polisi pek umursamıyor. Yetkililerin 'acaba yeniden ayaklanırlar mı?' diye teyakkuz halinde olmasından memnun gibiler."

Yaz aylarında yaşanan ayaklanmayla ilgili soruşturma sonucunda eski direniş lideri olan Amsterdam valisi Gijs van Hall ve Amsterdam emniyet müdürü Van der Volen görevden alındı. Hollandalı yetkililerin akıntıya karşı kürek çekmekten vazgeçip kendilerini olayların akışına bırakmaya karar verdikleri an işte buydu. Bir iki yıl içinde Amsterdam polisi Avrupa'nın en kalender meşrep polisi oldu çıktı. ABD'li akade-

misyen James Kennedy'nin tabiriyle çağa ayak uydurduklarının herkes tarafından bilinmesini isteyen yetkili makamlar ise hırpani yabancı hippilerin önce Dam Meydanı'nı, sonra da Vondelpark'ı dev bir kamp alanına çevirmesine göz yumuyordu. Amsterdam bir sanatçı şehri, Avrupa'nın seks, uyuşturucu ve rock'n'roll başkenti olmuştu. 1969'da John ve Yoko dünya barışına dikkat çekmek için, yeni açılan Amsterdam Hilton otelinde bir hafta boyunca bir yatakta yattı.

Ortada dayak yiyecekleri bir polis kalmayınca Provolar hızla önemsizleşmeye başladı. ("Gülmek için oylar Provo'ya!" sloganıyla 1967'de Amsterdam Belediye Meclisi'nde bir koltuk kazandılar ama kısa süre sonra dağıldılar.) Utrecht Üniversitesi'nde modern tarih profesörü olan Hans Righart şunları anlatıyor: "Hollanda elitleri dersini almıştı: O çalkantılı on yılın son yıllarında Hollanda uzlaşma ve barış geleneğinin meşru varisleri olduklarını gördüler. Hollandalılar kendi Mayıs 68'lerini, biraz ılımlı ve dolayısıyla tam Hollandalılara özgü bir şekilde olsa da, Haziran 66'da yaşadılar. Gerisi cinsel birleşme sonrası öpüşüp koklaşma gibiydi."

Ajax ise kendi çıkışını 7 Aralık 1966'da sisli bir Amsterdam Olimpiyat Stadı'nda Bill Shankly'nin Liverpool'una karşı oynadıkları Avrupa Kupası ikinci tur ilk maçında gerçekleştirdi. İngiltere Dünya Kupası'nı daha yeni kazanmıştı. Ron Yeats'li, Ian St John'lu, Tommy Lawrence'lı ve Peter Thompson'lı Liverpool önüne geleni ezip geçiyordu; İngiltere'de kimse Ajax'ın adını duymamıştı ve bu maç Shankly'nin oyuncuları için çantada keklik olarak görülüyordu. Liverpool sahaya her zamanki kırmızı formasıyla çıkmış, Ajax ise her zamanki uçuk mavi formasının yerine tarihinde ilk kez baştan aşağı beyaz bir forma giymişti. Maçın üçüncü dakikasında Cees de Wolf'in sol kanattan yaptığı ortada Henk Goot kafayı vurarak kaleci Lawrence'ı mağlup etti. Bu gol hezimetin başlangıcıydı. Karel Gabler maç şöyle anlatıyor: "Herkes Liverpool'a saygı duyuyordu, bizse ilk kırk beş dakikada olan biten karşısında şaşkınlık içerisindey-

dik. Sahanın ters tarafında duruyorduk. İlk dört golü görmedik. Her şey adeta bir esrar perdesinin arkasındaydı. Skorboardun arkasında duran adama 'Bayım! Bir gol daha attılar!' diye seslenip duruyorduk. O da 'Haydi canım siz de, uydurmayın!' diyordu. Adam Ajax'ın on beş dakikada üç gol attığına inanmıyordu." İlk yarının kırk beşinci dakikasında hakemin düdük çaldığını duyan Sjaak Swart devre oldu sanıp taç çizgisinin oradaki çıkış tüneline doğru koşmaya başladı. 'Ne yapıyorsun?' diye sordu bir saha görevlisi. 'Maç hâlâ devam ediyor.' Swart koşarak sahaya geri döndü, topu aldı, kanattan hızla ilerledi, ortasını yaptı ve dördüncü gol geldi. Maç 5-1 sona erdi.

Maçtan sonra, dersini almayan Shankly Liverpool'un Anfield'daki rövanş maçında 7-0 kazanacağını iddia etti. Ajaxlı futbolcular da ona inanmıştı. Defans oyuncusu Hulshoff maçla ilgili şunları söylüyor: "Kendi sahamızda beş gollü bir galibiyet almıştık ama yine de Liverpool'a gitmeye korkuyorduk. Shankly de 'Merak etmeyin, onları eleyeceğiz,' demişti. Yine de korkuyorduk; seyirciden korkuyorduk, o güne kadar İngiliz takımlarına karşı hiç öyle iyi bir skor almamış olduğumuz için korkuyorduk. İlk kez büyük bir takımı yenmiştik. Taktik anlamda, özellikle defansif olarak çok güçlüydük. Çok da yetenekliydik. Ben Ian Callaghan'ı savunmuştum. İlk on beş dakika sorun yaşamıştım: Onu görmüyordum ve her seferinde benden kurtuluyordu. Ama sonrası sorunsuzdu. Çok iyi oynamıştık." Anfield'da Cruyff iki gol atmış ve ateşli taraftara ve göz korkutucu atmosfere rağmen Ajax rahat bir oyunla 2-2'lik bir beraberlik yakalamıştı. Michels şunları söylüyor: "Liverpool maçları benim için uluslararası alanda takdir görmek ve tanınmak bakımından önemliydi. Sadece ilk maç değil, her iki maç da önemliydi, çünkü hava şartları falan düşünülürse ilk maçtaki skor tesadüf olabilirdi. Ama Liverpool'daki zorlu şartlar altında sergilediğimiz performans... Hayatımda hiç öyle ateşli bir ortam görmemiştim. O maçta 2-2 berabere kaldık ve hemen hiç sorun yaşamadık. Bana göre bu uluslararası seviyeye çıktığımızın ispatıydı."

Dahası, o maç Total Futbol'un ortaya çıkması için gereken zemini hazırlamıştı.

Kültürel devrimle futbol devrimi arasında bir bağlantı var mıydı acaba? Futbol ve kültür devrimlerinin aynı yerde, aynı zamanda gerçekleşmiş olması dışında hiçbir bağlantı yoktu. Futbolcular da anarşist devrimciler de bu iki devrim arasında herhangi bir bağlantı olduğunu oldum olası reddetmişlerdir. Roel van Duyn daha sonraları (adını Hollandaca bahçe cücesi kelimesinden alan) Kabouters isimli, 1971 yılında ideolojik fikir ayrılıkları nedeniyle kapanan bir ekoloji partisinin başkanlığını yapmıştı. O günlerde Amsterdam belediye meclisinde Yeşiller adına bir koltuk sahibiydi. Provolarla Total Futbol arasında bir bağlantı olabilir mi diye sorduğumda bana "Herkesin top tepmeye ihtiyacı vardır da, Ajax ne ola ki?" demişti. 1960'lar sonu, 1970'ler başı efsane Ajax takımının stoperi (ve tek progressive rockçısı) Barry Hulshoff bu iki devrim arasında bir bağlantı olmadığı konusunda ısrarcı. "Tek bağlantı müzikti. O diğer işleri yapan çocuklar? Onlar umurumda değildi. Onları düşünmüyordum. Ben futbol oynuyordum ve her şeyi futbol için yapıyordum. Başka bir şey yapamazdım. Benim müziğim vardı! Çok da sert müzik dinlerdim. Takımdaki kimse dinlediğim müzikleri sevmezdi. Onlar Beatles gibi pop müziği tercih ediyordu... (suratını buruşturuyor)".

Ancak bazıları için bu bağlantı aşikârdı. Hollanda Balesi'nden Rudi van Dantzig bu paralelliğe dikkat çekiyor: "Altmışlılardan önce insanlar tiyatroyla, müzikle, edebiyatla ilgilenirdi ama dansla ilgilenmezdi. Sonra birden bedensel ustalık gerektiren sanatlara karşı yoğun bir ilgi baş gösterdi: Futbola ve baleye. Salonlar bir anda dolup taşar oldu ve dansa müthiş meraklı bir takipçi kitlesi ortaya çıktı. Genç nesil artık kasavetli bir toplum istemiyordu. Deli dolu bir yaşam sürmeye yönelik bu patlamayı hissedebiliyordunuz. Yeni dünyaya ayak uydurmaya, eski kısıtlamalardan kurtulmaya yönelik arzuyu... Bir bakıma Hollanda'nın aslında ne kadar

küçük olduğunu keşfetmiştik. Fakat aynı zamanda bu arzumuzu dünyanın başka yerlerinde de gerçekleştirebileceğimizi fark etmiştik. O zamanlar aradaki bağlantıyı kuramıyorduk ama galiba hepimiz aynı şeyi farklı biçimlerde yapıyorduk. Amaçların aslında ne kadar benzer olduğunu şimdi anlıyorum. Nureyev Hollanda'ya burada yaşanan olaylar başka hiçbir yerde yaşanmadığı için gelmişti."

Psikanalist ve romancı Anna Enquist o zamanları herkes için bir geçiş dönemi olarak görüyor: "Altmışlı yılların insanları ellili yılların prangalarından kurtuluyordu ki bu da feci bir şeydi. Savaştan sonra herkesin çok çalışması gerekmişti. Futbol da özgürleşiyordu. Bu biraz da ciddi oynamakla alakalıdır. Oyun birden hakkında konuşulacak, üzerinde çalışılacak, ciddiye alınacak değerli bir şeye dönüşür." Amsterdam Üniversitesi'nde kamu siyaseti hocası olan Maarten Hajer şunları ekliyor: "Bu iki olgu arasındaki bağlantı otoriteye karşı yeni bir liberal tavrıdır. Bu olağanüstü karizmatik adamlar devrimci futbolculardı: Van Hanegem, Cruyff, Ruud Krol, Wim Suurbier gibi insanlar. Rinus Michels hiç şüphesiz otoriter bir figürdü ama o bile bu insanları tam anlamıyla kontrol edemiyordu. Her şeyi Cruyff yürütüyordu. Aksi istikametteki tuhaf fikirleri o kadar parlaktı ki insanlar onun peşinden gidiyordu. Maçlara karşı takındıkları tavır çok rahattı. Futbola çeki düzen verirken sistemi ve bireysel yetenekleri çok üst düzey bir bireysel kapasitede bir araya getiriyorlardı." Hubert Smeets Cruyff'un bir Provo olmadığını ama onlardan çok daha önemli olduğunu söylüyor.

Hollanda'da çıkan edebi futbol dergisi *Hard gras*'ın 1997 yılında Cruyff'un ellinci yaş günü için yayınlanan özel sayısı için yazılmış "Cruyff Hollanda'ya şekil verdi" başlıklı makalede, Smeets bu futbolcunun 1960'lı yılların açık ara en önemli asisi, ikonu ve sembolü olduğunu öne sürüyordu. Makalede şu cümleler yer almaktaydı: "Johan Cruyff kendisinin bir sanatçı olduğunu anlayan ve sporun sanatsal yönünü kolektifleştirmeye ehil ve hevesli olan ilk kişiydi. Bu anlamda tam bir baby boom jenerasyonu üyesiydi. Fakat o saçını uzatarak,

pop müzik dinleyerek veya çok fazla içki içerek düzeni kışkırtmaktan fazlasını yaptı. O her zaman ailesine düşkün, din-dar bir adamdı. Düzene sırf eğlence olsun diye çomak sokan Provolardan biri kesinlikle değildi.” Cruyff düzene gerçekten başkaldırıyordu, hem de sonuna kadar. Hollanda futbolunun hiyerarşisini alt üst etmişti. Kulüp yönetiminin konumunu alt üst etmişti. Örneğin KNVB’nin Adidas’la yaptığı anlaşma so-nucunda futbolculara dayattığı kramponları giymeyi reddet-miş, onun yerine Puma kramponlarla oynamıştı. (Hatta 1974 Dünya Kupası’nda Adidas’ın üç çizgili formalarının yerine om-zunda iki çizgisi olan bir forma giymişti.) Cruyff ayrıca Hol-landa milli takımında oynamanın yalnızca kendisi için değil tüm Hollanda için önemli olduğunu idrak eden ilk kişiydi. Her ne kadar para kazanmayla ilgili düşünceleri tamamen diğerkâmlık olarak nitelendirilemese de, bu konudaki tutumu 1960’ların temel değerleri içinde yer alıyordu. “Cruyff’ta,” diye devam ediyor Smeets, “altmışların da baby boom kuşağının da her iki tarafını birden görebiliyorsunuz. Bir tarafı düzenin köhnemişliğine karşı, diğer tarafı ise kişisel çıkarların far-kındaydı. Thatcher’ın Londra’sı gibi yuppi değildi. Bir yanıyla diğerkâmdı; diğer yanıyla paranın önemli olduğu ve başarı-nın ahlaki bir kategori olduğu neoliberalizmin farkındaydı. 1971’de, herkes solcu olduğunda, şunları söylemişti: ‘Kendi ce-bimden hırsızlık yapmak istemiyorum. Kendimden bir şeyler çalmak istemiyorum.’ Altmışları her iki haliyle de anlamıştı. Ebeveynlerini kışkırtmaya çalışmıyordu. Kendi çabalarıyla bir yere gelmiş bir adamdı.” Smeets Cruyff’un görece kısa okul hayatına rağmen daha on yedi yaşındayken takımın en zeki oyuncusu olduğunu da sözlerine ekliyor. “Ve bu zekâsını alt-mışların ve yetmişlerin soyut bilgisiyle harmanlamadan, her-hangi bir siyasi hedef gütmenden yönlendirme yetisine sahipti. Cruyff’un sözleri tuhaftır ama bazen çok da güzeldir. Bir kere-sinde ‘Her dezavantajda bir avantaj vardır,’ demişti. Entelek-tüel olmak istiyorsanız, bunun en saf halinde bir diyalektik olduğunu söyleyebilirsiniz.”

Cruyff'un yalnızca yaşayan en ünlü değil, aynı zamanda galiba en önemli Hollandalı olması beni oldum olası etkilemiştir. Kaç Hollandalı politikacı adı sayabilirsiniz ki? Herhalde pek fazla sayamazsınız. Fakat Hollandalı futbolcular, en çok da Cruyff, dünyanın her yerinde tanınır ve sevilir. Smeets onu kuşağının en önde gelen temsilcisi olarak görüyor. "Diğer tüm adamlar kesinlikle önemsizdi. Endüstride adamakıllı bir baby boom temsilcisi yoktur; bu ülkeyi hâlâ savaş sonrası kuşak yönetiyor. Fakat spordaki gidişatı Cruyff belirledi. Sporda bir şeyleri başarmak için bireysellikle kolektivizmi bir araya getirmek gerektiğini açıkça gösterdi. Bu bir bakıma altmışların da esas ilkesiydi. Diğer her şey bir o yana bir bu yana savrulup gitti. Kolektivizmin sonu komünizm ve o tarz solcu muhabbetleri oldu. Bireycilerin çoğu Hindistan'da veya Nepal'de kendini kaybetti. Bu ikisini bir araya getirmeyi başaran ve hâlâ getirmeye çalışan tek kişi Johan Cruyff'tu." Ayrıca, Cruyff sahada liderliğini kendisi gibi ve Marco van Basten'in 1988'de olduğu gibi en önemli yaratıcı oyuncunun yaptığı bir hiyerarşi olması gerektiğinin daima bilincindeydi. "İşletme okullarındaki yönetim teorisi saçmalıklarını okursanız, bu tarz düşünceleri aksiyomatik bulursunuz. Şimdi bu teori bir şirketi yönetmenin tek yolu olarak görülüyor."

Cruyff savaş sonrası Hollanda ekonomi mucizesinin merkezinde yer alan fikirleri geliştirme yetisine içgüdüsel olarak sahipti. Cruyff sistem karşıtıydı ama kendine ait bir sistemi vardı; yaratıcı bireyselliğe dayalı bir sistem. Louis van Gaal gibi, kendi kalıplaşmış sistemlerini yaratmış takipçileri arasında pek az kişi bu sistemi tam olarak kavrayabilmişti. "Hollandalılar sistemle bireysel yaratıcılığı harmanlayabildikleri anda en üst seviyeye çıkar. Johan Cruyff ise bunun baş temsilcisidir. Savaştan sonra bu ülkeyi toparlayan odur. Bence altmışlı yılları gerçekten anlayan tek kişi Cruyff'tu."

7

BÜTÜNLÜK

“Bu futbolun mimarı Michels’ti. Ve ona en çok ben yardım ettim.”

–Velibor Vasović

Hollanda total futbolundan önce Hollanda total mimarisi vardı. Yirminci yüzyılın ilk yıllarında Amsterdam mimari ekolünün, ülkenin gecikmiş sanayileşmesinden sonra hızla büyüyen şehrin sıradışı görüntüsünün büyük ölçüde müsebbibi olan olağanüstü dışavurumcu temsilcileri şehri bütüncül bir sanat eseri olarak inşa etme fikrini ortaya attı. Ekolün öncüsü Michel de Klerk dalgalı tuğlaların, egzotik heykellerin, kocaman kulelerin ve garip açılı avluların olduğu tuhaf, peri masallarından çıkma apartmanlar tasarladı. İnsanların evlerindeki halılardan, çatal bıçak takımlarından ve mobilyalardan köprülere, sokak lambalarına ve binalara kadar şehri oluşturan her bir unsurun bütüncül tek bir konseptin parçaları olarak görülmesi gerektiğini söylüyordu. Bu da zaman zaman bazı sorunlara yol açıyordu. Şehrin en şık binalarından bazıları güzel görünme konusunda iyiydi ama yağmur suyunu tahliye etme konusunda o kadar iyi değildi (çok açık veren Hollanda defansının erken örneklerinden biriydi). Amsterdam ekolünün başarılı olduğu yerlerdeki etkisi ise muazzamdı; özenle ölçülüp biçilmiş geometrik motif patlamaları ve tek bir büyük tasarıma yedirilmiş bir art deco zarafeti: Total Şehir. Bu mimari Ajax’ın futbolu için de fiziksel bir bağlam oluşturdu. Ekolün perde arkasında kalan, Ajax yönetimininse önde gelen üyelerinden biri Dan Roodenburgh’tu. Kulüp 1934 yılında eski

ahşap stadyumundan şehrin güneydoğusunda yer alan Mid-denweg'deki tuğla ve beton stadyuma taşınmaya karar verdiğinde Roodenburgh bu ekolün daha sade bir versiyonuyla De Meer'i tasarladı. Ajax futbol ekolünü yaklaşık kırk yıldır bekleyen Amsterdam mimari ekolü de böylece kolektif disiplini bireysel yaratıcılıkla harmanlamanın bir yolunu bulmuş oldu. Bu özellikle en önemli yapısı esasen Jan Wils tarafından 1928 Olimpiyatları için inşa edilen, daha sonra Ajax'ın en önemli iç saha maçlarına ev sahipliği yapan Olimpiyat Stadyumu olan Eski Güney bölgesinde açık bir şekilde görülmektedir. Modern Hollanda mimarisinin babası olan H. P. Berlage tüm bölge için, yüksek binalarıyla ve geniş bulvarlarıyla dikkat çeken katı, neredeyse soğuk denebilecek bir planlama yapmıştı. Fakat tüm mekân aynı zamanda bireysel yaratıcılığa ve bağımsız sanatkârlığa da açıktı. Neredeyse her binada ilginç süslemeler bulunuyordu; bina girişlerinde insan ve hayvan suretleri, duvarlarda çapalar, Mısır frizleri, kaldırımlarda birbirine bakan maymunlar ve akbabalar, kavisli duvarlar, tuhaf noktalarda bitkiler için kuytular, her köşede süslü tuğla işçilikleri. Her uçuk detayın da, tam bir Hollanda üslubuyla, onay için özel bir komisyona sunulması gerekiyordu.

Total Futbol 1960'lı yıllarda, Rinus Michels'in Ajax'ta yaptığı devrim esnasında ortaya çıkarken, Hollandalı tasarımcılar ve mimarlar kendi Total fikirlerini üretiyorlardı. 1963'te Hollandalı tasarımcıların duayeni Wim Crouwel kendi Total Tasarım stüdyosunu açtı. Hemen hemen aynı dönemlerde Hollanda'nın en tanınmış ve orijinal mimarları, diğer isimleriyle yapısalcılar, katı hiyerarşileri yıkan samimi ama verimli, esnek ve estetik anlamda keyifli binalarla işlevselciliğin ve modernizmin sıkıcı kurallarına başkaldırıyorlardı. Önemli yapısalcılardan Aldo van Eyck modern kentlerden bahsederken "Tüm sistemler ortak etkileri ve etkileşimleri karmaşık tek bir sistem olarak algılanabilecek şekilde birbiriyle ilişkilendirilmelidir," diyordu ama garip bir şekilde sanki Ajax'ın futbol sistemi için ortaya bir şablon sunuyormuş gibi konu-

yordu. Yaşayan yapısalcıların en büyüğü olan Herman Hert-
zberger esnek binalar hakkında “Her form farklı rolleri üst-
lenebilecek şekilde yorumlanabilir olmalıdır. Ve bu formlar
yalnızca formun özünde farklı anlamlar bulunuyorsa farklı
roller üstlenebilir,” diyor.

Oyuncuların sürekli pozisyon değiştirdiği ve durmak bil-
meden her açıdan hücum ettiği aşırı saldırgan futbol tarzı
1960’ların sonunda Ajax tarafından icat edildi. Fakat *totaal-
voetbal* kelimesi Hollandacaya 1974 yılında, Hollanda milli ta-
kımının o yılki Dünya Kupası’nda oynadığı Ajax tarzı futbolu
tanımlamak için kullanılınca girdi. Aynı yıl içerisinde döne-
min muteber oluşumlarından Team 10’de ve *Forum* dergisin-
de Hertzberger ve Van Eyck’le birlikte çalışan J. P. Bakema bu
“Total” anlayışını ateşli bir şekilde savunuyordu: “Total Kent-
leşme”, “Total Çevre” ve “Total Enerji”. “Bir insanın hayatta
kendine soracağı üç soru vardır: Ben neyim? Ben kimim? Ben
neredeyim? Dünyanın ve mekânın Total olarak kullanıldığı bu
devirde kullanım ve koruma arasındaki denge yalnızca Total
Mimari ile sağlanabilir.”

Aralık 1966 itibarıyla Total Futbol’a hâlâ biraz daha vakit
vardı. Bill Shankly’nin Liverpool’u karşısında aldığı unutul-
maz zaferden sonra, Ajax’ın bir sonraki Avrupa Kupası maçı
kendisinden çok daha zayıf bir rakip olan Dukla Prag’a karşı
verecekleri çeyrek final mücadelesiydi. Amsterdam’daki ilk
maç 1-1 berabere bitmişti. İki hafta sonra çimenli devasa tri-
bünleri olan Juliska Stadyumu’nda oynanan rövanş maçın-
da Ajax önce Sjaak Swart’ın golüyle öne geçti, sonra savun-
ma zaafı baş gösterince oyundaki hâkimiyetini kaybetti.
Tonny Pronk’un yaptırdığı penaltı sonrasında beraberlik
geldi. Maçın son düdüğünden hemen önce Ajax’ın kaptanı
ve santrhafi Frits Soetekouw kornerden gelen top sonra-
sında kendi kalesine gol attı. Teknik olarak rakibinden çok
üstün olan Ajax maçı kaybetmiş, Michels de bu yenilgi son-
rasında çok öfkelenmişti. Amsterdam’a döndüklerinde ilk işi

Soutekouw'u transfer listesine koymak oldu. (Soutekouw bir daha Ajax'ta forma şansı bulamadı.) Pronk bir süreliğine orta sahaya kaydırıldı. Sonraki dört yıl boyunca Michels insafsızca ve kararlı bir şekilde oyuncu göndererek kazanan bir takım yarattı. Bunun sonucunda Ajax yetenekli ama tecrübesiz amatörlerden kurulu bir takımdan Avrupa'nın egemen güçlerinden birine dönüştü.

Michels Ajax'ın yalnızca hücumu düşünen maceraperest ruhunu bir kenara bırakarak savunma hattını oluşturmaya başladı. Takıma kattığı en önemli oyuncu Partizan'ın ve Yugoslav milli takımının sert kaptanı Velibor Vasoviç'ti. Mayıs 1966'da Michels Paris'teki Avrupa Kupası finalinde Real Madrid'in Partizan'ı 2-1 yendiği karşılaşmayı izlemiş, Vasoviç takımının tek golünü atmıştı. Vasoviç'in anne babası savaş dönemi partizanlarındandı ve Vasoviç Michels'in takımında Don Revie'nin Bobby Collins'i Leeds United'da, Louis van Gaal'in Frank Rijkaard'ı Ajax'ta kullandığı şekilde yer vermek istediği deneyimli bir oyuncuydu; genç oyunculara maçların nasıl kazanıldığı hakkında bir şeyler öğretebilecek, mücadeleye alışkın, ilham verici bir ağabeydi. Şu an Belgrad'da avukatlık yapan Vasoviç o günleri şöyle anlatıyor: "Bay Michels benimle Andres Blankert isimli bir Hollandalının Yugoslav eşi vasıtasıyla irtibata geçti. Şartları konuşmak üzere Ekim 1966'da Amsterdam'a geldim. Bana çok büyük bir para teklif etmediler; tekliften memnun değildim ama Avrupa'da başka bir kulübe de gidemezdim çünkü Aralık'ta kısa bir transfer dönemi olan tek ülke Hollanda'ydı, bu yüzden talep ettiğim miktarın yarısı bir paraya sözleşmeyi imzaladım." Sözleşme imzalanmadan önce Vasoviç Ajax'ın kendi sahasında PSV'yle yaptığı maçı kulüp başkanı Jaap van Praag'ın yanında izlemişti. "Çok şaşırmıştım. Johan Cruyff sol kanatta oynuyordu ama o Yugoslav kadın bana bu çocuğu izlememe gerek olmadığını çünkü sol kanatta aslında takımın en iyi oyuncusu Piet Keizer'in oynadığını söyledi. Maçtan sonra [Ajax 3-1 kazanmıştı] kadına şunu dedim: 'Başkana söyleyin,

bundan daha iyi bir oyuncularını varsa bana ihtiyaçları yok'."

Vasoviç Ajax için hem psikolojik hem de taktik anlamda önemliydi. Yapmacık bir tevazua tenezzül etmeden şunları söylüyor: "Ben eski Yugoslavya'nın en iyi futbolcusuydum ve çok deneyimliydim. Hayatım boyunca hep kazanmıştım. İki buçuk ila dört kilo verip de o maçı kazanamıyorsak neden sahaya çıkarız, anlam veremiyordum. Formanızı giyip kramponlarınızı bağladıysanız, o maçı kazanmanız gerekir. Kazanamayacaksanız evinizde oturup televizyon seyredin. Bu tarz bir karakterim olduğu için Hollandalı futbolculara çok faydam olmuştu çünkü bu onların fitratlarında yoktu." Prag fiyaskosunun ardından Michels Vasoviç ve Barry Hulshoff'u defansın ortasına yerleştirdi. Bu ortaklık dört buçuk yıl sürecekti. "Takıma katıldığımda, bir tür total futbol oynamayı tercih ediyorum," diyor Vasoviç. "Takımda son adam olarak, *libero* oynuyordum. Michels bu kurguyu çok ofansif bir futbol oynamak için yapmıştı. Bunu tartıştık. Ben, Michels'le birlikte, agresif bir savunma tarzının mimarıyım. Rakibi ofsayta düşürmek veya frikiklerde boşluk yaratmak için baraja girmek gibi küçük işler yapıyordum. Sahada diğer oyuncuların yaptıklarını gördüğünüzde antrenmanlardakinin yüz katı şey ğrenirsiniz. O zamanlar çok genç bir takım olan Ajax'ta bu şekilde çok şey değiştirmeyi başardım. Johan Neeskens benden on yaş küçüktü; Cruyff dokuz yaş, Hulshoff sekiz yaş. Benden büyük sadece Sjaak Swart vardı."

1967 yılının başlarında Vasoviç Ajax'ın "gerçek Ajax takımının iki adım gerisinde, zirveye çıkacak takımın henüz yarı seviyesinde olduğunu" söylüyordu. (Kaleci Gert Bals haliha-zırda yaşlıydı, Tony Pronk da Hollanda milli takımının otuz beş kez milli olmuş banko bir oyuncusu olmasına rağmen en st seviyede futbol oynayabilecek biri değildi.) Klaas Nuninga, Bennie Muller, Soutekouw ve Van Duivenbode Avrupa'nın en iyi takımlarını yenecek "kaliteye" sahip değildiler. "Fakat takıma Gerrie Mühren, Barry Hulshoff, Ruud Krol ve Johan Neeskens katılınca, kaleye de Heins Stuy geçince kalitemiz

arttı. Johan Cruyff en iyi oyuncumuzdu ama tek başına bir şey yapması mümkün değildi. Savunma ve hücum anlamında desteğe ihtiyacı vardı. Michels bu konuda benimle hemfikiridi...”

Michels hedefe odaklanmıştı ama kılavuzu yalnızca kitapları, sağduyusu ve sezgisiydi. Takımı alıp başka takımların sorunlarını nasıl çözdüklerini, deneme yanılmalardan nasıl ders çıkardıklarını göstermek üzere Belçika ve Almanya’ya götürdü. (Ajax Avrupa kupalarına ilk katıldığında takım için şehir merkezlerindeki gürültülü ve konsantrasyon bozucu otellerden yer ayırtılıyordu. Michels oyuncular geceleri içki içmeye çıkmasın diye kapıda nöbet tutuyordu.) Saha dışında her ayrıntıya dikkat ediliyordu. Görevi oyuncuların sağlıklı ve mutlu olmasını sağlamak olan fizyoterapist Salo Muller de önemli biriydi. “Her şey değişmişti,” diye anlatıyor o günleri Muller. “Başlarda Michels’in kendi odası vardı. Bu önemsiz bir şey gibi görünüyordu ama oyuncular onunla görüşmek istediklerinde herkesin onları duyabileceği soyunma odası yerine Michels’in odasına gidiyordu.” Seleflerinin aksine, Michels oyuncularının bedensel ve psikolojik durumlarını Muller’le her gün tüm ayrıntılarıyla konuşuyordu. Masaj masası yeni revire taşınmıştı. Oyuncular eskiden formlarını yıkamak üzere evlerine götürüyorlarken, artık “Jan Amca” lakaplı biri formları toplayıp evdeki makinede yıkaması için karısına götürüyor, sonra maç günlerinde geri getiriyordu. Oyuncular eskiden kendi havlularını ve şampuanlarını yanlarında getirirken, bunlar artık kulüp tarafından temin ediliyordu.

Bazı oyuncuların bu yeni profesyonel ortama alışması uzun sürdü. Piet Keizer bilgisayarlar bile her şeyi iki sayıya indirgerken Michels söz konusu olduğunda tüm futbolcuların sıfırdan ibaret olmasından yakınıyordu. Michels futbol dışı zamanlarda takımıyla sürekli hasbihal ediyor ve hepsine eşit davranıyordu; iş zamanı ise patron oydu ve oyuncuların onun dediklerine harfi harfine, daha doğrusu rakamı rakamı-

na uyması gerekiyordu. Hulshoff o dönemi şu sözlerle aktarıyor: "Michels psikolojik olarak çok sert ve çok katıydı. 'Stad-yumdan içeri adım attığınızda formasının sırtında herhangi bir numara yazan birer futbolcusunuz. Buradan çıktığınızda ise bir insan olursunuz ve sizinle konuşabilirim. Statta sizi yalnızca futbol oynama kapasitenize göre değerlendiririm,' derdi. İşte böyle katı bir ayırım yapardı. O bunu yapabiliirdi, bizse yapamazdık. Sahada antrenman yaparken bağıra bağıra küfredirdi. Ya da sizi hiçbir izahatta bulunmadan takım-dan keserdi. Bazen ondan nefret ederdiniz. Lokantada birlikte yemek yerken sizinle güzel güzel sohbet eder, sahaya çıktığınızda bambaşka birine dönüşürdü. Bu bir öğrenme süreciydi. Sonraları biz de birbirimizi eleştirmeyi öğrendik. Herkes bir şeyler hakkında konuşurken kendini daha güçsüz hisseder ama biz zaman içinde birbirimizle gayet açık bir şekilde konuşmaya başladık. Örneğin, herkes Joahn Cruyffun savunma yapamadığını bilirdi. Bense başka konularda zayıftım. Ve bunları birbirimize söyleyebiliyorduk." Michels ayrıca sürekli gelişim ve ilerleme istiyordu. O zamana kadar topa kafa vurmaya hiç sevmeyen Sjaak Swart sonraları Ajax'ın hava toplarındaki en tehlikeli oyuncularından biri olmuştu.

Ajax kısa süre içinde Hollanda'nın en güçlü takımı halini alarak 1966, 1967, 1968 ve 1970'te lig şampiyonluğunu kazandı. En önemli başarıları ise 1969'da Madrid'de Milan'la oynadıkları ilk Avrupa Kupası finali idi. Finale giden yol bir hayli dramatikti. İstanbul'da çamur deryası bir sahada Fenerbahçe'yi yenerek elemişlerdi. Çeyrek final ilk maçını Amsterdam'da, karla kaplı bir sahada Eusebiolu, Torresli ve Colunali Benfica'ya 1-3 kaybettikten sonra Lizbon'daki rövanş maçında muazzam bir geri dönüş sergileyerek karşılaşmayı aynı skorla kazandılar (Hollanda televizyonu Ajax nasıl olsa kazanamayacak diye maçı yayınlamamıştı). Paris'teki tekrar karşılaşmasını Ajax 3-0 kazandı. Daha sonra yarı finalde Spartak Trnava'yla karşılaştılar. Çekoslovakya'da oynanan ve

Cruyff'un 22. dakikada sakatlanarak oyundan çıktığı ilk maçı 2-0 kaybettiler ama Amsterdam'daki rövanşı 3-0 kazanarak finale kalmayı başardılar. Finalde Gianni Riveralı, Karl-Heinz Schnellingerli ve Giovanni Trapattonili Milan'la karşılaşmak ise bambaşka bir şeydi. Ajax kırmızı siyah bir duvara çarpmıştı. Hollanda atakları İtalyan savunmasının arasında eriyip gitmiş, defans delik deşik olmuş, Milan'ın mutlak üstünlüğüyle geçen maç 4-1 sona ermişti. Takımın hâlâ toy ve deneyimsiz olan neyi varsa bu maçta ortaya çıkmıştı. Hulshoff o maçı şöyle anlatıyor: "Milan'ın gölgesinde kalmıştık. Bizi nakavt ettiler. Tabii finale çıktığımız için gururluyduk ama yani böyle maçlar da insana on dakika sürmüş gibi geliyor. Her şey bir anda olup bitiyor. Düşünecek vaktiniz olmuyor. Bizim takım o zamanlar daha çok gençti. Bazen bir final kazanmak için bir final kaybetmeniz gerekir derler ya, doğru. Sonraları işler iyi gitmiyorsa maçın içinde kendimizi değiştirebileceğimizi, taktik değiştirebileceğimizi öğrendik. Milan karşısında hiçbir şey değiştirememiştik. Onlar çok deneyimliydi. Tam anlamıyla hezimete uğradık. Milan her bakımdan bizden iyiydi."

Milan maçı Michels'in yaşlı oyuncularını göndermeye ve yerlerine daha sert, daha modern ve farklı mevkilerde oynayabilecek nitelikte oyuncular almaya karar vermesine neden oldu. Teknik ve beyefendi bir oyuncu olan Klaas Nuninga 1960'ların başında Hollanda'nın en iyi futbolcuları arasında sayılıyordu. Ancak artık Michels'in sistemi içim miadını doldurmuş bir oyuncu halini aldığından yerine Volendam'dan çok koşan, taktik zekâya sahip Gerrie Mühren transfer edildi. Hollanda milli takımında da sol bek oynayan Theo van Duivenbode'nin yerine Ruud Krol alındı. "Genç takımda oynuyordum ve bir hazırlık karşılaşması dışında hiç sol bekte oynamamıştım," diyor Krol. "Michels bana şunu dedi: 'Van Duivenbode'yi unut; sen daha iyisin.' Teknik direktör milli takımın sol bekini gönderip yerine sizi koyunca elbette bir özgüven patlaması yaşıyorsunuz." Bennie Muller yerini Nico Rijnders'e kaptırdı, Barry Hulshoff da, yalnızca beş maçlığına olsa da, kadro dışı kaldı. "Michels ben-

den daha sert oynamamı, forvetler beni geçecek olursa onlara faul yapmamı istiyordu. Rakibime tekme atmamı, sakatlamamı istiyordu. Ama ben bunu yapamıyor ve yapmıyordum. Belki biraz sarılıp çekiordum ama yetmiyordu. Böyle oynamak karakterimde yoktu.” Hulshoff daha sonraları oyunu iyi okumayı öğreneceği için forvetlere faul yapmasına gerek kalmayacaktı.

Ajax, Milan'a karşı 4-2-4'ün bir türevini oynamıştı. Nisan 1970'te, Ajax'ın bir kez daha orta sahada perişan olduğu maçta Feyenoord'la 3-3 berabere kalındıktan sonra, Michels 4-3-3 dizilişine geçti. Nisan ayı başında Ajax o zamanki adıyla Fuar Şehirleri Kupası yarı finalinde Arsenal'e 1-3 yenilmişti. Arsenal menajeri Bertie Mae daha sonra maçı şöyle anlatmıştı: “Garip bir izlenim edinmiştim. Ajax çok çok etkiliydi ve özellikle yetenekli oyuncularıyla gayet iyi oynuyordu. Fakat her nedense işin fiziksel kısmını ihmal etmiş gibi görünüyorlardı. Pegasus veya Corinthian Casuals günlerindeki gibi değillerdi ama çok amatör bir halleri vardı. Fiziksel anlamda bizim İngiliz liginden bildiğimiz futbolculara benzemiyorlardı. Hollandalılar uzun boylu bir ırk olduklarından, hepsi sırk gibiydi.”

Ertesi sene De Meer'de taktik anlamda iki önemli değişiklik yaşandı.

1955 yılında, Londra'da yaşayan Avusturya Yahudisi futbol yazarı Willy Meisl futbolun geleceğinin hücum edebilen savunma oyuncularında, savunma yapabilen hücum oyuncularında ve oyuncuların sürekli pozisyon değiştirdiği değişken bir dizilişte yattığını ifade ettiği, *Soccer Revolution* isimli kitabını yayınlamıştı. 1960'ların başında ise Inter'in ünlü sol beki Giacinto Facchetti kanattan yaptığı ani koşularla adından söz ettirmeye başlamıştı. Birkaç yıl sonra, Bayern Münih'in fiyakalı santrhafı Franz Beckenbauer benzer bir şey yaparak ileri çıkmaya ve fırsatını bulduğunda hücumlara katılmaya başlamış, bu süreçte modern *libero* kavramının öncülüğünü yapmıştı. 1970'te Michels'in Ajax'ı Hollanda ligindeki rakiplerini ezip geçmesine rağmen (1967-68 sezonunda 122 gol at-

mıslardı) kalabalık defanslara karşı yeni sorunlar yaşamaya başlamıştı.

Michels savunma ve orta saha oyuncularını hücumla katılmaya teşvik ediyordu. O dönemi şu sözlerle anlatıyor: “Takımdaki dördüncü veya beşinci yılımda o duvarları biraz şaşırtabileceğimiz yollar aramaya başlamıştım. Orta saha ve defans oyuncularının oyunun kurulmasına katkı vermelerine ve hücumla çıkmalarına izin vermek zorunda kalmıştım. Böyle söyleyince kulağa kolay gibi geliyor ama bu çok zorlu bir işti çünkü en zor şey bir beke hücumla katılmayı öğretmek değil (çünkü bunu zaten severlerdi), ona destek olacak birini bulmayı öğretmektir. Sonunda, takımın hareket kabiliyetini kazandığını gördüğünüzde, böyle bir takımın pozisyon bilgisi herkese ‘Ben de buna katılabilirim, bu çok kolay,’ diye düşündürür. İşte o zaman gelişimin zirvesine çıkmış olursunuz.”

Pozisyon değiştirmeli sistem akıcı ve kaotik görünüyor, rakip savunmacıları sürekli hareket halindeki oyuncularla cembelleşmek zorunda bırakıyordu. Pozisyonlar her iki kanatta ve orta sahada sürekli değişiyordu. Bekler (solda Krol, sağda Suurbier) ileri çıktığında, orta saha (Mühren veya Haan) ve forvetler (Keizer ve Swart) geriye gelip beklerin arkada bıraktığı alanı kapatıyordu. Aynı şey göbekteki Cruyff, Neeskens ve Vasović veya Blankenburg için de geçerliydi. Her pozisyon değiştirmede diğer oyuncular bu duruma göre yer tutuyor, bu nedenle oyuncular değişse de pozisyonlar sabit kalıyordu. Barry Hulshoff bu ilkeyi şöyle anlatıyor: “Total Futbol bir hücum oyuncusunun savunmada da oynayabilmesi demektir. Bunu yalnızca o yapabilir. Her şey basitten başlar. Savunma oyuncusu önce savunmayı düşünmelidir ama hücumu da düşünmelidir. Hücumcu için de tam tersi geçerlidir. Bir noktada buluşurlar.” Tabii bu anlamda bir pozisyon değiştirme sistemi oyuncuların oyunun doğal akışında yer almayan bazı görevleri de yerine getirmeye çalışması anlamına geliyordu. Bir savunmacı hücumla çıktığında ya da bir hücumcu savunmaya geldiğinde, oyuncuların esas pozisyonlarına olabildi-

ğince çabuk geri dönebilmeleri çok önemliydi. “Oyuncular normal pozisyonlarında oynadığında takım daha güçlüdür, bu yüzden pozisyonlar geçici olarak değiştirilir ve herkes esas pozisyonuna hemen geri dönmelidir. Bu durum katiyen uzun sürmez. Fakat Total Futbol bir hayal değildir, hakikattir, çünkü bütün takım hücumu düşünür: ‘Hücum etmeliyiz! Hücum etmeliyiz!’ Fakat hücumcular savunmadayken hücumun kalitesi çok iyi olmaz. İyi olur ama çok iyi olmaz. Ayrıca hücumcular pek iyi savunma yapamazlar.”

Her pozisyonda her an yalnızca bir oyuncunun olmasını sağlamak için hep uyum içinde hareket etmek çok önemlidir. “Habire çık, geri dön, çık geri dön... Alan boşalt, alan kapat. Top gelmezse oradan ayrıl, başka bir oyuncu orayı doldursun. Bu hareket hem kanatlarda hem ortada oluyordu.” Yalnız, kimse Vasoviç’in yerini doldurmuyordu. “O liberoydu, serbest oyuncuydu. Fakat ben hücumla çıktığımda Vasoviç benim boşalttığım alanı kapatıyordu, daha sonraları aynı şeyi Blankenburg yaptı. O kadar güçlüydük ki artık bu sistem riskli olmaktan çıkmıştı, risk aldığımızı düşünmüyorduk.”

Sjaak Swart pozisyon değiştirmeli sistemin kendiliğinden ortaya çıktığı konusunda ısrarcı. “Suurbier’in (sağ bek) ileri çıktığını görünce geriye dönmem gerektiğini anlıyordum. Birinin bunu bana söylemesine gerek yoktu. İki yıl sonra herkes ne yapacağını bilir hale gelmişti. Johan sola kaydığında ben arka direğe gitmem gerektiğini biliyordum. Sağ ayağının dışıyla orta yapacağını anlıyordum, bu yüzden gelip kafayla golü atıyordum. Top bana geldiğinde Johan’ı arıyordum. Ona pas verebilirsem topu alıp gidiyordu. Dört pasta kalenin önüne kadar gidebiliyorduk. Şimdilerde yirmi pas yapıyorlar; geriye, yana, geriye. Biz öyle oynamazdık. Biz doğrudan kaleye giderdik. Altmış dakika pres yapabiliydik... Başka hiçbir yerde bunu yapabilen bir takım görmedim.”

Ajax’taki diğer önemli taktik değişiklik (“pres” ve defansif ofsayt taktiğinin bir hücum silahına dönüşmesi) ise Johan Neeskens’in doğal ısıracı oyunu ve Vasoviç’in taktik zekâsı

ile başladı. 1970 yılında RCH'den transfer edilen gaddar Neeskens genelde rakibin oyun kurucularını savunma görevini üstleniyordu. "Kamikaze pilotu gibiydi, bir tür akıncıydı," diyor onun için Bobby Haarms. "Topa git dediğinizde gerçekten gidiyordu." Neeskens'in kurbanları ondan kurtulmak için kendi yarı sahalarına çekilmeye çalışıyorlardı. Tabii Neeskens de peşlerinden gidiyor, bazen onları kendi ceza sahalarına kadar takip ediyordu. Başlarda diğer Ajax savunmacıları geride kalıyordu ama 1970 sezonunun bir noktasında defans hattının diğer oyuncularını da onunla birlikte çıkmaya başladı. "Üzerine hiç çalışmamış olmamıza rağmen ofsayt taktiğini uygulamaya başlamışlardı," diyor Haarms. "Vasco bir adım öne çıkıyordu, bir bakıyorduk ki rakip ofsayta yakalanmış. Bu adeta bir mucizeydi. Michels bunu görüp 'Evet! İşte bunu yapmalıyız!' demişti. Özellikle bir maç hatırlamıyorum ama bir an eski sistemle oynarken öbür an yeni sisteme geçiveriyorduk." Artık Ajax sürü halinde avlanıyordu. Neeskens topu kapmayı başaramasa bile defans o kadar öne çıkmış oluyordu ki rakip hücumla çıkmak istediğinde ofsayta yakalanıyordu.

Tabii bir de akıl oyunları vardı. Michels "çatışma modeli" adını verdiği bir şey geliştirmişti: Oyuncuları eleştiriyor, onları kışkırtıp soyunma odasında tartışma yaratmaya çalışıyordu. Bu model hakkında şunları söylüyor: "Bu çok dikkatli bir şekilde kullanmanız gereken bir yöntemdir çünkü hiç beklenmedik ters bir tepkiye neden olabilir. Eğer bir şeylerin eksik olduğunu, maç içinde gerekli seviyeye çıkamadığınızı görürsem, bazen devre arasında bir çatışma çıkarmaya çalışırdım. Çoğu zaman da en önemli oyuncuyu seçerdim; kilit bir rolde olmayan birini seçmenin bir anlamı yoktur. Sahada mutlaka kullanabileceğim bir şey olmuş olurdu. Bunu abartırdım. Bunu diğer oyuncularını oyun anlayışımızı değiştirmemiz gerektiğine ikna etmek için yapardım. Amacın aracı meşrulaştırdığını düşünürdüm." Michels antrenmanlarda agresif bir tarz oluşturmaya çalışırdı. Bunun yollarından biri de Haarms'ın rezil bir hakem rolüne büründüğü 'sert' maçlar yapmaktı. Haarms

anlatıyor: “Her şey Michels’in kontrolündeydi. O gün günlük güneşlikse ve her şey çok keyifli görünüyorsa gelip ‘Burası ölmüş Bobby! Bitmiş. Canlandır ortamı!’ derdi. Bunu deyince bir tarafa haksız bir frikik veya ofsayt çalmam gerektiğini anladım.” Tansiyon ve adrenalin seviyesi bir anda yükselirdi. “Siz buna kötü mü diyorsunuz? Pazar günkü hakemi bir görün bakalım,” derdi Haarms birisi şikâyet edecek olursa. Önemli Avrupa kupası maçlarından önce Johan Cruyff başkanlığındaki bir “sinema komitesi” takımın izlemesi için filmler seçerdi; eğer genel haletiruhiye fazla rahatsa bir savaş filmi seçilirdi; gerilimi azaltmak içinse, komedi filmi.

1971 yılında Ajax, Panathinaikos’u 2-0 gibi net bir skorla yenerek Avrupa Kupası’nı ilk kez kazandı. Bu başarıyı sonraki iki yılda da gösterdiler. “Kendi sahamızda oynarken, buraya gelen rakipler bizden korkardı,” diyor Swart. “Daha otobüste tir tir titremeye başlardı. Birçok eski oyuncu anlattı bana bunu. Maça 1-0 önde başlardık.” Ajax sisteminin sırrının kulüp içerisindeki kişiliklerin ve yeteneklerin bileşimi olduğunu söylüyor. “Bu durum uzun süre birlikte oynamaktan kaynaklanıyordu. Keizer muazzam bir oyuncuydu. Topla hareketsiz halde dururken bir anda üç kişiyi oyundan düşüren ve sizi kaleciyle karşı karşıya bırakan bir pas atabiliyordu. Beklerimiz Suurbier ve Krol kolayca adam geçebiliyordu. Hızlılardı, taktik anlamda iyilerdi. Defansın ortasında Vasović müthiş oynuyordu. Bir hava topu geldiğinde hemen ileri çıkabiliyordunuz çünkü Hulshoff’un hava toplarında çok iyi olduğunu ve topu karşılayacağını biliyordunuz. Neeskens orta sahada iki kişilik oynuyordu. Arie Haan çok iyiydi; Gerrie Mühren hem teknikti hem de çok koşuyordu...”

Barry Hulshoff sonraları sıra dışı bir şeyin bir parçası olduğunu fark etti. Küçük bir çocukken siyah beyaz televizyonda seyrettiği Di Stefanolu ve Puşkaşlı Real Madrid’e âşık olmuştu. Futbolculuk kariyeri bittikten sonra Yunanistan’da teknik direktörlük yaptı. Bir gün kendini küçük, ıssız bir dağ köyünde

buldu. “Karşımda yaşlı bir adam duruyordu. Ellerimi tutup ağlamaya başladı. Dört beş dakika bu şekilde durduk. Çok utanmıştım, ne olduğunu anlayamamıştım. Daha sonra tercümanım durumu izah etti. Meğer köyde televizyon yokmuş, bu amca da televizyonda Ajax maçlarını izlemek için iki saat yürüyüp öteki köye gidermiş. O öteki köyde de bir sürü insan televizyon karşısında benim Real Madrid maçlarını izlediğim gibi Ajax maçlarını izlermiş. Adam Ajax’ı seviyormuş ve şu an karşısında eskiden seyrettiği oyuncuların biri duruyormuş. Neye uğradığını şaşırmış ve çok duygulanmış.”

Fakat Hulshoff bizi De Meer’de yaratılan şeyi yanlış yorumlamamamız konusunda uyarıyor ve Ajax’ın 1972 yılında Inter’e karşı kazandığı ikinci Avrupa Kupası finali zafesinde Cruyff’un attığı ilk golün oluşumunu hatırlatıyor. O maç Ajax’ın oynadığı futbolun zirvesi olarak görülür. O yıl Rinus Michels’in yerine Romanya doğumlu Stefan Kovacs getirilmişti. Oyuncular sofistikeydi ve karşılarında kimse duramıyordu; o maçta da çok akıllı bir şekilde sürekli hücum etmişler, durmak bilmeksizin akıcı bir şekilde pozisyon değiştirmişler, katı savunma yapan İtalyanları hem zihinsel ve duygusal hem de fiziksel ve taktiksel olarak bunaltmışlardı. Hulshoff bunun görüldüğünden daha tesadüfi olduğu konusunda ısrarcı. “İlk golü atmamızı sağlayan pası kesinlikle kazara vermiştim.” Eliyle havada bir diyagram çiziyor. “Topu orta sahada aldım. Keizer burada, Cruyff şuradaydı. Mühren de şurada. Orta sahaya doğru ilerliyordum ama ne yaptım? Sağa bakmadan pas verdim. Sola bakarak pası sağ tarafa, normalde Arie Haan’ın olması gereken yere attım. Normalde, bu pozisyonda orada Arie Haan olurdu. Ama orada değildi. Orada kimse yoktu.” Topun bir anda kendisine ikram edilmesi karşısında afallayan Interli defans oyuncusunun ayakları birbirine dolanınca Swart topu kaptı ve hemen ortasını yaptı. İtalyan kaleci de gidip kendi savunma oyuncusuna toslayınca top Cruyff’un önünde kaldı. Cruyff topu kontrol etti ve boş kaleye bıraktı.”

Hulshoff Ajax sisteminin, bu sistemin nasıl işlediğini anlamamış kişilerce gereğinden fazla entelektüelize edildiğini düşünüyor. “Bilirsiniz işte. İnsanlar bazen bazı şeyleri otomatik olarak yaptığımızı göremiyordu. Uzun süre bir arada oynayınca böyle oluyor. Futbol içgüdüsel oynanınca, yürekten oynanınca güzel. Olup bitenleri sonra konuşuyorsunuz, maçta sadece oynuyorsunuz. Biz bu oyun tarzına zamanla alışmıştık. Topun o kadar hızlı gittiğinin, bu kadar sık pozisyon değiştirdiğimizin farkında değildik. Ne yapacağımızı çok iyi biliyorduk çünkü birbirimizi beş yıldır tanıyor ve beş yıldır birlikte oynuyorduk. Birbirimize ayak uydurabiliyor, yaptığımız her şeyde birbirimizin hatasını telafi edebiliyorduk.”

Peki Total Futbol'u kim icat etti? Bu konuda farklı iddialar var. Bazıları Cruyff'un, bazıları Michels'in icadı olduğunu söylüyor. Kimileriye bu payenin Michels'in halefine, tüm inisiyatifi oyunculara bırakan Stefan Kovacs'a ait olduğunu söylüyor. Hulshoff ise Total Futbol'u oyuncuların icat ettiğini, sonra “birçok kişinin bu konuyla ilgili teoriler ürettiğini” iddia ediyor. Ruud Krol ise tam tersi görüşte. “Michels geliştirdi bu sistemi elbette. Oyuncular değil. Michels bu sistemi yıl be yıl inşa etti. Her yıl bu sistemi oluşturmak için kullanabileceği oyuncular bulmaya çalışıyor, yeni bir boyut, daha fazla kalite arıyordu. Mükemmel takımı ve mükemmel tarzı bulana kadar arayışını sürdürüyordu.”

Bobby Haarms ise Total Futbol'un ortak bir çaba sonucunda ortaya çıktığını söylüyor. “Bu yetenek, zekâ ve birinci sınıf oyuncuların ideal bir karışımıydı. Herkes teknik ve taktik olarak çok güçlüydü. Antrenmanlarda herkes hep fikir üretiyor, birbirleri üzerinde yeni numaralar deniyordu. Cruyff'un etkisi büyüktü; özellikle de yaşlanıp diğer oyuncularla taktikler hakkında daha fazla konuşmaya başlayınca. Fakat her şeyin başındaki komutan Michels'ti. Total Futbol'un mucitlerinin Michels ve Cruyff olduğu söylenebilir.” Valibor Vasoviç de farklı düşünüyor: “Total Futbol'un Kovacs'la başladığını söyleyenler yanılıyor. Kovacs'ın Total Futbol'la hiçbir ilgisi yoktu. O

çok iyi bir takımı, Avrupa şampiyonunu devraldı ve aynı oyun tarzını devam ettirdi. Hayır, bu futbolum mimarı Michels'ti. Ve ona en çok ben yardım ettim. Artık biraz daha yaşlı olduğumuza göre doğru konuşmamız gerek. Büyük Ajax'ı yaratan Michels'ti ama futbolcular da bizlerdik. Burada rolleri ayırmanız gerek. Golleri Michels atmıyordu. Anlatabiliyormuyum? O kendi işini yapıyordu, biz kendi işimizi. Bunları birbirine karıştırmamamız gerek."

Futbol da, mimari gibi, ortak çalışmaya dayalı bir sanat formu; ve öyle görülüyor ki Hollanda futbolunun daima övgü toplayacağı bu form organik bir şekilde ve güç birliği içerisinde ortaya çıkmış. Rinus Michels'e *totaalvoetbal* kelimesini kimin bulduğunu sorduğumda şunları söyleyerek beni şaşırtıyor: "Total Futbol tabiri sizin hatanız!" Kafam allak bullak oluyor. Daha önce hiç görüşmemişiz! O zaman daha on üç yaşındayım! "Basın. Bu tabiri onlar buldu ama oyunumuzun gelişimini, oyun tarzımızı çok iyi ifade ettiğini de söylemeliyim." Peki, Michels de oyuncular da bu tarzın gelişimine katkıda bulunmuş muydu? Bu bir ortak çalışma mıydı? "Evet."

BİR ASİRİN AL

Futbolcuların çoğunun batıl inançları vardır ama Ajax'ta bu durum iyice abartılıydı. Maçlardan önce futbolcuların masaj masasına hangi sırayla gideceği konusunda karışık bir merasim vardı. "Her oyuncunun kendi sıra numarası vardı," diye açıklıyor durumu Salo Muller. "Eğer üç numaradaki kişi, mesela tuvalete gittiyse, hepimiz onu beklemek zorundaydık. Dört numaradaki kişi üç numaraya geçemezdi. Kaleci daima sonuncu sıradaydı. Sjaakie Swart üç numaraydı. Bennie Muller dördtü. Cruyff ya bir ya iki olurdu; tam hatırlamıyorum. Masajlarını bitirdiğimde de her oyuncuya özel bir şey söylemem gerekirdi. Cruyffa 'Yogi twee,' demem gerekirdi. Ona Yogi derdim, neden bilmiyorum. Jopie değil, Yogi. Bu söylediğim şu anlama geliyordu: İki gol at. Henk Groot'a 'Henk, çok, ÇOK iyi maçlar,' demeliydim. 'Henk, çok iyi maçlar,' dersem yerinden kıpırdamazdı. 'Ah, pardon. Çok ÇOK iyi maçlar.' Kaleciye 'Klempie, klempie,' derdim çünkü onun işi topu tutmaktı. 'Klempie, klempie.' Piet Keizer kışına bir şaplak atıp şunu dememi beklerdi: 'Piet, haydi göreyim seni.'

Fizyoterapist Muller'in her Avrupa kupası maçından önce uğurlu beresini takması ve Beethovenstraat'taki koşer kasabı Hergo'dan aldığı özel osseworst sosisini getirmesi istenirdi. Ajax'ın Dukla Prag'la oynadığı o feci maçtan önce Muller'in karısı uğurlu bereyi çantaya koymayı unutmuştu. Hergo da kapalı olduğu için sosis de gelmemişti. Ajax maçı 2-1 kaybettiler. Hâlâ bazı oyuncular bu mağlubiyet yüzünden Muller'i suçlar.

Sjaak Swart her maçtan önce mutlaka kramponlarını kızına öptürürdü. Johan Cruyff delik bile olsalar mutlaka en eski kramponlarıyla maça çıkardı. "Johan çok hassastı," diyor

Muller. “Bana günde yedi kez telefon açardı: ‘Dizimde bir sorun var. Galiba dizimde bir sorun var.’ ‘Johan, dizinde sorun yok.’ ‘Emin misin?’ ‘Eminim.’ Sonra: ‘Ama dizim...’ ‘Johan, inan bana dizinde hiçbir sorun yok. İyisin.’ ‘Ama boynum...’ ‘Boynunda bir sorun yok. İyisin. Bir aspirin al, git yat. Merak etme.’ ‘Sağol Salo. Sağol Salo. Çok iyisin.’ ‘Bir şey değil. Beni istediğin zaman ara.’”

HOLLANDA'DA ALAN KAVRAMI FARKLIDIR

*“Tanrı nedir? Tanrı uzunluktur, yüksekliktir,
genişliktir, derinliktir.”*

–St Bernard de Clairvoux (1090-1153)

(Hollandalı sanatçı Jan Dibbets'in fotoğraflarından oluşan
Interior Light isimli kitaptan)

Alan kavramı Hollanda futbolunun en belirleyici unsurudur. Başka ülkelerde ve futbol kültürlerinde daha iyi golcüler, daha büyüleyici bireysel yetenekler, daha sağlam ve verimli futbol oynayarak turnuvalar kazanan takımlar çıkmış olabilir. Fakat hiçbir takım futbolunu Hollandalılar gibi soyut, mimari ve ölçülü bir üslupla tahayyül etmemiş veya yapılandırmamıştır.

Total Futbol yeni bir esnek alan teorisi üzerine inşa edildi. Cornelis Lely on dokuzuncu yüzyılda setler kurarak ve yeni buhar teknolojisinden faydalanarak denizden muazzam büyüklükte toprak kazanma ve Hollanda'nın fiziksel boyutlarını değiştirme fikrini nasıl oluşturmuş ve uygulamışsa, Rinus Michels ve Johan Cruyff yeni nesil futbolcuların kapasitesinden faydalanarak futbol sahasının boyutlarını değiştirdi. Total Futbol her şeyden önce futbol sahasının boyutlarının esnek olduğu ve o sahada oynayan takım tarafından değiştirilebileceği fikri üzerine kurulmuş kavramsal bir devrimdi. Ajax (ve daha sonraları Hollanda milli takımı) top kendi ayağındayken sahayı olabildiğince büyötmeyi, oyunu kanatlara açmayı, her

koşuyu ve hareketi görerek mevcut alanı artırmanın ve kullanmanın bir yolunu bulmayı hedefliyordu. Topu kaybettiklerinde ise aynı düşünce ve teknikler rakibin alanını daraltmak için kullanılıyordu. Rakibe kendi yarı sahasında pres yapıyor, sürekli topa basıyor, kendi yarı sahalarında on metrelik bir hattı savunuyor ve ofsayt taktiğini kullanarak alanı iyice daraltıyorlardı. The Times yazarı David Miller, Cruyff'u oynarken ilk gördüğünde "kramponlu Pisagor"a hayran kalmıştı ama sahanın değişken yapısına ve boyutlarına yönelik o akıl takımdaki tüm oyuncularda mevcuttu.

Bunlar, diyelim ki Eschervari bir soyut, oyunbaz perspektif denemeleri değildi. Kısmen içgüdüsel. Ayrıca matematiksel hesaplamalara dayanıyordu ve atletik kapasiteyi sonuna kadar kullanmak üzere tasarlanmıştı. Ruud Krol anlatıyor: "Alan hakkında hep pratik anlamda konuşuyorduk. Savunma yaparken, aramızdaki boşluk çok az olmalıydı. Hücum ederken sahaya yayılıyor ve kanatları kullanıyorduk. Sistemimiz aynı zamanda fiziksel bir sorunun çözümüydü. Fizik kondisyonumuzun yüzde yüzünü kullanmak zorundaydık ama insan 90 dakika oynayıp nasıl güçlü kalabilirdi ki? Mesela ben sol bek olarak kanatta 70 metre koşmuşsam, hemen 70 metre geri koşup esas pozisyonuma geçmeye çalışmam iyi bir şey değil. Ama sol iç benim yerime, sol açık da sol içe geçerse bu mesafe azalır. Bir maçta ileri geri on kere yetmişer metre koşarsanız toplam 1400 metre koşmuş olursunuz. Bunu 1000 metre koşacak şekilde değiştirirseniz 400 metre daha az koşar, dolayısıyla daha az yorulursunuz. Felsefemiz buydu." Diğer bir deyişle, bir oyuncuya hangi "pozisyonun" verildiğinin bir önemi yoktu; oyunun o andaki durumu oyuncuların ne zaman, nereye hareket edeceklerini belirliyordu. Her oyuncu hızlı ve isabetli hesaplar yapabildiği için her manevra sahanın/alanının ve oyuncunun/enerjinin olabilecek en randımanlı şekilde kullanılabilmesini sağlıyordu. Krol devam ediyor: "Savunma yaparken rakibi orta saha çizgisinde tutmaya çalışıyorduk. Temel anlayışımız kalemizi savunmak değil, orta saha çizgisine

hücum etmekte. Ofsayt taktiğini de bu yüzden kullanıyorduk. Enerjiden tasarruf etmek istiyorsanız defansa geri koşmanız gerekir. Sürekli 80 metre ileri geri koşmak yerine her iki yönde onar metre koşmak daha iyidir. Böylece 160 değil 20 metre koşmuş olursunuz. Biz geliştikçe ve sistemimiz mükemmelleştikçe, maçların ilk beş dakikasında bir iki gol atıp, sonrasında rakibin morali bozulduğu için oyunu tutabilir hale gelmiştik. Rakiplerimiz bize boş alan bırakıyordu.”

Bu oyun anlayışı 1970’lerde dünyanın diğer ülkelerinde şaşkınlıkla karşılanıyordu. Chelsea ve Manchester United’in eski menajeri, Rinus Michels’le birlikte çalışmış ve 1970’lerin ortasında Total Futbolu Queens Park Rangers’ta uygulamaya çalışmış İngiliz teknik adam Dave Sexton o dönemi şu sözlerle anlatıyor: “Hollandalılar yaptıkları presle ve oyuncu rotasyonu ile daha önce hiçbir takımda görülmemiş bir şekilde alan yaratıyorlardı. Diğer tüm takımlar hâlâ katı bir sistemle, düz hatlar halinde ve sabit dizilişlerle oynuyorlardı. Hollandalıların oyun anlayışı ise oldukça farklıydı. Michels bu sistemi benimle asla teorik anlamda tartışmıyordu ama zaten tartışmasına gerek yoktu çünkü futbolun içindeyseniz ne demek istediğini hemen anlıyordunuz. Oyun anlayışı düz hatlarla dizilmek yerine oyuncuların sürekli yer değiştirmesine dayalıydı. Bu da bol miktarda boş alan bulmalarını sağlıyordu ve rakip savunmayı çözmeleri gereken bir problemle baş başa bırakıyordu: Eğer Hollandalı sol açık ortaya kayarsa sağ bek ne yapmalıydı? Onunla mı gitmeliydi yoksa olduğu yerde kalmalı mıydı? Onunla gidecek olursa bıraktığı boşlukta anında Hollandalı sol bek bitiyordu. Gitmezse sol açık orta sahada topu alıp göbekten ceza sahasına giriyordu.”

Sanatçı Jeroen Henneman bu uzamsal farkındalığın oyuncuların birbirleriyle konuşmasından kaynaklandığını öne sürüyor: “Futbol alan konusunda oldum olası şuursuzdu. İyi oyuncular hep topu alacakları boş alanlara içgüdüsel olarak kaçanlardan çıkıyordu. Hollanda futbolundaki büyük değişim ise bu düşüncenin kelimelere dökülmesiyle, Cruyff ve

Michels'in alan hakkında konuşmaya başlamasıyla yaşandı. Alan kavramına o zamana dek kimse bu şekilde yaklaşmamıştı. Cruyff ve Michels alan kavramına dikkat çekip bu konuda konuşmaya başlayınca o güne değin hep orada olan ama kimsenin fark etmediği bir şey ortaya çıktı. Bu ikilinin büyük buluşu şuydu: Futbolun bazı yönlerini analiz etmek. O güne değin insanlar hep dizilişleri konuşuyordu: 2-3-5, 4-2-4 falan. Sonra Cruyff birden 'Eğer hücum edilirken bu oyuncu kanada kaçarsa, yanında bir savunmacıyı da alıp götürür, dolayısıyla orta saha oyuncusuna içeri dalıp gol atacağı bir boşluk oluşur,' demeye başladı. Cruyff ve Michels bu konuda konuştukları için futbola yönelik bambaşka bir görme biçimi oluştu."

"Sürekli alan hakkında konuşuyorduk," diyor Barry Hulshoff. "Cruyff hep oyuncuların nereye koşması, nerede durması, ne zaman hareket etmemesi gerektiğini söylüyordu. Olay tamamen alan yaratmak ve alan kapatmak üzerineydi. Bu adeta futbol sahasında tatbik edilen bir mimariydi. İşin özü hareketteydi ama aynı zamanda alanda, alanı organize etmekteydi. Oyunu sağ kanattan veya sol kanattan kurmanın neden orta sahadan kurmaktan farklı bir hareket gerektirdiğini bilmeniz gerekiyordu. Savunmada, eğer üç forvete karşı oynuyorsanız, oyunu merkezdeki iki defans oyuncusu ayağa paslarla kurar. Eğer iki forvete karşı oynuyorsanız, oyunu kanatlardan kurarsınız, gibi" Bu oyun anlayışının benzer ama daha hızlı bir versiyonunu 1990'ların ortasında Louis van Gaal'in Ajax'ı oynuyordu. Van Gaal'in eski sağ kanat oyuncusu Gerard van der Lem anlatıyor: "Hep topun hızı, alan ve zaman hakkında konuşurduk. En çok alan nerede? Hangi oyuncunun zamanı en çok? Topu oraya oynamamız gerekiyordu. Her oyuncu sahanın geometrisini ve sistemi bir bütün olarak bilmek zorundaydı."

Futbol sahasının ölçüleri ve şekli dünyanın her yerinde aynıdır ama kimse futbol hakkında bu şekilde düşünmemiştir. Peki neden Hollandalılar bu şekilde düşünmüştü? Bu soru-

nun cevabı şu olabilir: Hollandalılar futboldaki alan hakkın-
da böylesine yenilikçi, yaratıcı ve soyut bir şekilde düşüne-
bilmiştir çünkü hayatlarının diğer her alanında da yüzyıllar
boyunca aynı şekilde düşünmek zorunda kalmışlardır. Tuhaf
arazi yapıları nedeniyle Hollandalılar uzamsal takıntıları
olan bir millettir. Bir kere, ellerinde yeterli alan yoktur. Hol-
landa dünyanın en kalabalık ve en yoğun biçimde planlan-
mış ülkelerinden biridir. Alan olağanüstü kıymetli bir varlıktır
ve her Hollanda kentinin, köyünün ve denizden kazanılmış
dolgu toprağının her santimetrekaresi üzerine yüzyıllardan
beri uzun uzadıya düşünülmüş ve tartışılmıştır. Toprak da-
ima zapt altındadır çünkü ülkece ayakta kalmak adına öyle
olmak zorundadır. Hollanda su idaresi sisteminin yönetme-
liklerle sıkı bir şekilde düzenlenmesi gerekir çünkü ülkenin
yarısından fazlası deniz seviyesinin altındadır. O muazzam
kanal, su bendi ve su yolu ağından Zeeland'daki muazzam
kıyı koruma yapılarına, muhteşem Rotterdam limanından
dev Schipol havaalanına, kentlerinin çok eski zamanlardan
kalma o olağanüstü girift dokusuyla ülkenin batısındaki tüm
topraklar insan yapımıdır. Ülkenin büyük kısmı kelimenin
gerçek anlamıyla denizden çekilip alınmış ve su bentleri ve
drenaj sistemleri gibi yüzyıllık teknikler kullanılarak sudan
arındırılmıştır. O eski latifede de dendiği üzere: "Dünyayı Tan-
rı, Hollanda'yı Hollandalılar yaratmıştır."

Hollandalıların kendileri için yarattıkları toprak ise olağa-
nüstü tuhaftır. "Biz tam bir yapaylık düğümünde yaşıyoruz,"
diyor ünlü peyzaj mimarı Dirk Sijmons. "Neyin doğal neyin
yapay olduğunu anlayamazsınız. Buradaki kent peyzajı yal-
nızca noktalardan, çizgilerden ve yüzeylerden oluşması an-
lamında bir soyutlamadır; tıpkı bir Mondrian resmi gibi. Biz
deniz seviyesinin altındaki bir tür meskûn mega yapıda yaşı-
rız. Bu bir bakıma bozulmuş bir doğadır ama aynı zamanda
güzel bir peyzajdır."

Bu manzarayı bir tren veya araba penceresinden ilk kez
görmek hipnotize edici olabilir; ardı arkası kesilmeyen mun-

tazam, dikdörtgen araziler ve drenaj kanalları, dümdüz su-yolları, ip gibi dizili ağaç sıraları. Fotoğrafçı Ger Dekkers 1977'de yazdığı *Planned Landscapes* isimli kitabında Hollanda kırsalındaki "perspektifin, yığılmanın, tenhaliğin, ritmin, diziselliğin" altında yatan yapıya dikkat çekiyordu. İngiliz antropolog Mark Turin Britanya ve Hollanda'nın havadan görüntüleri arasındaki şaşırtıcı tezat hakkında yazmıştı. "Doğu Anglia düzlüklerinde, Britanya Adaları'nın yer seviyesinde Hollanda'ya en çok benzeyen kısmında, keşmekeşten başka bir şey görmezsiniz. Kırsal bölge yüzyıllar boyunca giderek mantıksızlaşan parsellere bölünmüş de bölünmüştür. Hollanda ise 'şekillerin mozaik gibi dizildiği, parçaların birbirine muntazam bir şekilde geçtiği bir düzen ve sükûn, akıl ve muhakeme âlemdir. Yolların arazi ve çiftliklerin içinden geçmediği, etrafından dolaştığı bir ülke... Sürekli üzerine üzerine gelen denize karşı verdiği biteviye mücadelesi, düzene ve zapturapta dayalı Protestan ahlakıyla bir şekilde iç içe geçmiş bir çukuristan (nether-land)."

Bu sonsuz gök kubbe ve kalemle çizilmiş gibi düzenli, uçsuz bucaksız düzlükler Hollandalıları agorafobik bir millete dönüştürmüştür. Doğal dağların, hatta adını anmaya değer tepeciklerin bile olmadığı bir coğrafyada Hollandalılar kendi dağlarını korkutucu diklikte ve darlıkta merdivenlerin olduğu yüksek binalar şeklinde yaratmıştır. Hollanda'daki binaların merdivenleri Hollandalı olmayanlar için dehşet vericidir. Batı Amsterdam'daki Edward dönemi apartmanlarının merdivenleri bunların en aşırı örneklerindendir. Tweede Helmersstraat'taki merdivenleri görenler Eiger'in kuzey yamaçlarına tırmanmayı daha cazip bulabilir. Bunlar beş kat boyunca neredeyse dimdik olarak çıkan, basamaklarında ancak parmak uçlarına yetecek kadar yer olan, sahanlıkları küçücük merdivenlerdir. Bu sıra dışı yapıların ezelden beri yegâne izahatı geniş basamaklı merdivenler yapmayarak kıymetli yaşam alanlarından tasarruf edildiğidir. Eski çiftlik evlerinin merdivenleri de diktir, hatta Amsterdam Arena'nın merdiven-

leri bile Kıta Avrupası veya İngiliz muadillerine kıyasla açıkça daha dar basamaklı ve diktir. Ömrünü Amsterdam'daki bir kanal eviyle Nepal Himalayaları arasında geçiren Turin bu merdivenlerde ve istatistiksel olarak dünyanın en uzun boylu milleti olan Hollandalıların bacaklarının güç bela sığıdığı daracık tramvaylarda, trenlerde ve uçaklarda "Hollandalıların alan travmasını" sonuna kadar hissettiğini söylüyor. "Gündelik taşra hayatında gani gani yatay düzlem olmasından ötürü insanlar daha dikey bir şeyler arzuluyor," diyor. "Hollandalılar sanki göklerinin ve ufuklarının baş döndürücü uçsuz bucaksızlığını içine zor bela sığışacakları rahatsız, küçücük alanlar yaratarak telafi etmek istiyor." Buna karşın, Himalaya dağlarında yaşayan insanların oradaki "bunaltıcı dikeyliğin" üstesinden olabildiğince alçak ve yatay evler yaparak geldiğini ifade ediyor.

Hollandalılar 2. Dünya Savaşı'ndan beri kendilerini Ruimtelijke Ordeningen, yani Milli Mekânsal Planlama Yasaları adı verilen bir dizi ulusal plana adanmışlardır. Bunlar biraz o eski Sovyet Beş Yıllık Planları'na benzer, tek fark, bu planlar yalnızca alan kullanımıyla ilgilidir ve Hollanda'daki her yerel yönetim yetkilisinin uyması gereken bir model sunar. Amsterdam Üniversitesi'nde kamu politikası profesörü olan Maarten Hajer Hollandalıların on ikinci yüzyıldan beri kendi planlama ilkelelerini geliştirdiklerini söylüyor: "Biz arazi kullanımı planlamasını bizim icat ettiğimizi düşünmeye meyilliyizdir. Denizle olan sorunlarımız yüzünden, su bentleri inşa edebilmek için kolektif siyasi adımlar atmamız gerekmiştir. Bunu kendi başınıza yapamazsınız. Biz hep Hollanda demokrasisinin temelini bu müşterek su bendi inşaatlarında yattığını söyleriz."

Hollanda aynı zamanda sıkışık ve kalabalık kentlerle açık kırsal alanlar arasında katı bir ayrıma yönelik bir planlama yapan ve bu planlamaları yürürlüğe koyan ilk ülkelerdendir. Bu planlamalar ilk olarak on altıncı yüzyılda İspanya'ya karşı verilen bağımsızlık savaşı döneminde askeri stratejik nedenlerle yapılmıştı. Savunmada alanın daraltıldığı Total Futbol kavra-

mından yaklaşık 400 yıl önce Hollandalılar İspanyol saldırılarına karşı (kelimenin sözlük anlamıyla) topraklarını olabildiğince küçültmek amacıyla surlarla çevrili şehirlerinin arasındaki çiftlik alanlarını su altında bırakmışlardı. Askeri ve siyasi zaferlerinin ardından bile Hollanda'yı geniş yeşil kırlarla çevrili kompakt şehirlerden oluşan bir ülke olarak kurmaya devam ettiler. Bu Hollanda idealinin tasvir edildiği görsellere Amerikalı yazar Phyllis Krasilovsky ve çizer Peter Spier'in klasik resimli çocuk kitabı *The Cow Who Fell in the Canal*'da rastlanabilir. Kitap 1957'de, plancılardan alıp IJsselmeer iç denizinden elde edilen araziler üzerine kurulmuş yeni kalabalık kasabalara taşıma) fikrini geliştirdiği dönemde yayınlanmıştır. Kitapta "çiftlik hayatından sıkılan ve hakkında çok şey duyduğu şehri görmeye can atan" kuzey Hollanda mandıra ineği Hendrika'nın büyüleyici hikâyesi anlatılır. Bir gün otladığı çayırda ayağı kayıp yandaki kanala düşünce Hendrika'nın hayalleri gerçek olur. Bir sal bulup kanalın üzerinde huzur dolu, dümdüz Hollanda kırlarındaki ahırların, evlerin, yeldeğirmenlerinin ve lalelerin arasından geçerek vızır vızır kaynayan şehre gelir. Tuhaf, yüksek binaların arasında bir anda Hendrika'nın belirmesi (bir inek! kanalda! sal üstünde!) büyük heyecan yaratır. Peşinde heyecanlı bir kalabalık, mutlulukla möleyerek arnavut kaldırımı sokaklarda hopleya zıplaya yürür, vitrinlere bakar ve Alkmaar Peynir Pazarı'nda (ki burası AZ Alkmaar'ın o güzelim Alkmaarderhout Stadı'na çok yakındır ve bu detay öyküde esrarengiz bir şekilde atlanmıştır) gördüğü bir hasır şapkayı yiyiverir. Sonunda, Hendrika'nın sahibi Bay Hofstra ineğini otlığına geri götürüp ona üzerinde kırmızı bir kurdele olan güzel bir hasır şapka hediye edince düzen (ve şehirle taşra arasındaki denge) yeniden tesis edilmiş olur. "Şapka yenmez; şapka takılır," der Bay Hofstra Hendrika'ya. (Kurallar, kurallar... Hollanda'da her şeyin bir kuralı vardır.)

Madem plancılar alanın nasıl sıkıştırılacağını (ve savunulaca-

ğını) oldum olası biliyor, tam tersi için ne söylenebilir? Hollandalılar, Dave Sexton'ın tabiriyle, daha önce alan olmayan bir yerde alan yaratma konusunda ne kadar iyiler? Cevap kısa: Oldukça iyiler. Hollandalılar denizlerinin, göllerinin ve bataklıklarının drenajı yanında, yarattıkları daha soyut alanlarla da övünürler. Expo 2000'deki Hollanda pavyonunun adı "Holland Schept Ruimte", yani "Hollanda Alan Yaratıyor"du. Hannover'deki sergi alanında kurulan en yüksek pavyon Avrupa'nın en düz ülkesine aitti: Rotterdamlı mimarlık bürosu MVRDV tarafından akıl almaz bir yaratıcılıkla, en bilindik bazı Hollanda klişeleriyle oynanarak tasarlanan kırk metre yüksekliğinde bir yapı. Ülkenin kısmen deniz seviyesinin altındaki konumu çatıdaki yapay bir gölle temsil edilmişti; bu gölün altında, yan kısımları açık yapının ortasında yüksek ağaçlar bulunmaktaydı. Zemin katta kum tepelikleri vardı. Bina Hollanda'nın "yeni ortamlar, yeni çözümler, yeni toprak ve doğa, yeni yaşam tarzları ve fikirleri için alan yaratma" konusundaki hünerini gözler önüne sermeyi amaçlıyordu. Konseptin yaratıcısı Dr. Michiel Schwartz Hollanda'nın kültürel ve kişisel "akıllı tasarımlar" üreterek büyüyen "akıllı bir ülke" olduğunu söylüyor:

"Hollanda gibi küçük bir ülke, bu kadar kalabalık bir nüfusa sahip olmasına rağmen, nasıl alan yaratabilir?" diye soruyor. "Bunun cevabı Hollandalıların yeni alan yaratma becerisinde yatıyor; hem de yalnızca düz anlamıyla, denizden elde edilen yeni toprak şeklinde değil, aynı zamanda yeni politik yapılar, yeni toplumsal sözleşmeler ve toplum, teknoloji ve doğa arasında yeni ilişkiler şeklinde alan yaratma becerisinde. Bu beceri birçok şaşırtıcı melezliğin yolunu açıyor. Doğal olan, mesela toprak, aslında yapay; insan yapımı olan da doğayla iç içe geçmiş. Hollanda'nın *maakbaarheid*, yani sosyal ve fiziksel çevreyi her unsuruyla biçimlendirme, oluşturma ve kontrol altına alma becerisi nosyonunun, bir ülkenin fiziksel ortamından toplumsal ve kültürel yaşamına kadar planlanabileceği ve yaratılabileceği inancının orta yerinde bu olgu yatıyor. Schwartz toprağın ıslah, suyun kanalize edilmesinin yanı

sıra, Hollandalıların “yeni yaşam tarzları ve ifade özgürlüğü için dünyada benzeri olmayan kültürel alanlar yarattığını, Hollanda’nın insan yapımı karakterinin Hollandalıların doğaya ve çevreye yaklaşımından kültürel kurumlarının biçimlendirilmesine ve demokratik mutabakatın tesisine yönelik kaygıya kadar hayatın tüm alanlarında yansıtıldığını, Hollanda’da açık havayla açık fikirliliğin birbiriyle yakın ilişki içinde olduğunu” söylüyor. On altı milyon kişinin fiziksel olarak küçük bir alana sığdırıldığı bir ülkede, Hollandalılar açıklığa, misafirperverliğe ve çokkültürlülüğe yönelik bir siyasaı tercih etmişler. “Hollandalıların açık karakteri zengin bir gelenekten geliyor,” diyor Schwartz. “Hollanda’nın azınlıklar ve ezilen halklar için mekân ve barınak temin etme geleneğinden” bahsediyor. “Hollandalıların kişisel ve toplumsal ilişkilerini görme biçimi ülkenin arazi yapısının açıklığını yansıtıyor sanki. Hollanda’da özgürlük için diğer bazı demokratik ülkelerde neredeyse düşünülemez bulunan bir alan vardır. Mesela eşcinsel evlilikleri, serbest uyuşturucu politikaları veya insanların ötenazi için kişisel tercihlerde bulunabilmesi gibi.” Hollandalılar ayrıca “kültürel ifade biçimleri için de bolca alan açmış. Bu durum sanata yönelik üst düzey devlet desteğinden, Hollanda’daki sanatçı sayısının çokluğundan da anlaşılabilir. Fakat eğlence ve *gezelligheid* için, boş zaman etkinlikleri için, özel ve tinsel ilgi alanları için de bolca alan bulunmakta.” Hollanda’yı yabancılara tanıtmayı amaçlayan popüler bir kitap olan *The Low Sky*’ın yazarı Han van der Horst “hoşgörünün Hollandalılarda kökleşmiş bir alışkanlık halini aldığını” söylüyor. Hollanda kültürü otoriteye ve düzene yaklaşımı bakımından da benzersiz: “Toplumun da yöneticiler tarafından herhangi bir düzenin dayatılmasına direndiği kendi *uiterwaarden*leri, yani su bentlerinin dış kısmındaki sulak çayırları var.”

Hollanda’nın arazi yapısı Hollandalıların dünyayı görme biçimlerini ve tabii futbola bakışlarını da biçimlendirmiş. Amsterdam’daki Stedelijk Modern Sanat Müzesi’nin müdürü

ve ayrıca ülkenin en muteber sanat eleştirmenlerinden ve tarihçilerinden biri olan Rudi Fuchs her ülkenin ve kültürün kendi görme biçimleri olduğunu söylüyor. “Psikologlar bu farklılıkların varlığını reddederler ama burada (Hollanda’da) böyle bir farklılık var. Herhangi bir Hollandalıya ufuk çizgisini çizmesini söyleyin, size düz bir çizgi çizer. Aynı şeyi bir Yorkshirelıdan, Toskanalıdan ya da başka bir şehirde yaşayan birinden isterseniz o ufuk çizgisinde tümsekler ve tepeler olacaktır. İskandinav mavisini çelik gibi soğuktur ve İtalya mavisinden tamamen farklıdır. İtalyan resimlerinde parlak kırmızı renkler olur, fakat Munch gibi kuzeyli bir sanatçının eserinde kırmızı varsa, bu karların üzerindeki kanın kırmızısıdır.” İklim ve coğrafya tarafından biçimlenen bu estetik farklılıklar kaçınılmaz olarak futbola da yansımış. “Catenaccio tıpkı bir Titian resmi gibi; yumuşak, baştan çıkartıcı ve ağır. İtalyanlar sizi evlerine buyur eder, uyutur, size kucak açar, sonra hançer saplar gibi bir gol atar. Hollandalılar ise kendi geometrik desenlerini çizer. Bir Vermeer tablosunda, inciler parıldar. Hatta incinin parıldaması Vermeer’in tek amacıdır. Resmin nihai amacı o ana ulaşmaktır, tıpkı futbolun nihai amacının Van Basten’in röveşatasına ulaşmak olması gibi. İngilizler koşmayı ve mücadele etmeyi sever. Gullit Newcastle’da bu Hollanda sanatını tatbik etmeye çalıştığında aslında imkânsız bir şey yapmaya çalışıyordu. Başarısız olmaya mahkûmdur.”

Fuchs Hollandalıların topraklarının göz alabildiğince düzlüğünü tasvir etmek için ufukla olan mesafenin çapını bulmak, alanı hesaplamak ve o alan içerisindeki her nesneye büyük bir titizlikle yaklaşmak için bir yöntem geliştirdiğini söylüyor. Hollanda sanatı bu sayede hakikate yönelik olağanüstü titiz ve hürmetkâr bir yaklaşım edinmiştir. On dokuzuncu yüzyıl Fransız yazarı Eugene Fromentin Altın Çağ’daki Hollanda sanatı üzerine yazdığı *Masters of Time Past* isimli kitabında şu ifadelerle yer vermiş: “Her nesne, arz ettiği ilginçlik nedeniyle, form bakımından incelenmeli ve resmedilmeden önce eskiz olarak çizilmelidir. Bu yöntemde hiçbir şey ikincil değildir.

Bir manzara mesafeleriyle, bir bulut hareketleriyle, bir mimari eser perspektif yasalarıyla, bir yüz fizyonomisiyle, ayırt edici özellikleriyle, gelip geçen ifadeleriyle, bir el hareketleriyle, bir elbise doğa kıvrımlarıyla, bir hayvan çektiği arabayla, vücut yapısıyla, türünün en belirgin özellikleriyle resmedilmelidir.” Fuchs düşüncesini şu sözlerle iyice geliştiriyor: “Mesafeyi hesaplamak Hollandalıların doğal eğilimidir, bir içgüdüdür. Biz mesafeyi içimizden, tam bir doğrulukla hesaplar, sonra detaylı bir şekilde düzene koruz. Bu Hollandalıların görme biçimidir, Hollandalıların alan kavramına yaklaşımıdır: Seçici ayrıntı. Bu bizim için doğal, içgüdüsel bir şeydir. Bunu resimlerimizde, mimarimizde ve futbolumuzda görebilirsiniz. Hollanda futbolu da alanı tam doğru bir şekilde hesaplamak üzerine kuruludur.”

Fuchs Hollanda resim sanatının Van Eyck döneminden Mondrian dönemine kadar hem gözlemlenen şeylerin titizlikle tuvale aktarılışı hem de bir tür peyzaj olduğunu öne sürüyor. On yedinci yüzyıl manzara resimleriyle bağlantılı olarak da, bu resimlerdeki “mimariye ve nesnelerin özenle yerleştirilişine, derin ve düzenli bir alana yönelik organizasyonun ve ölçülü ilerleyişin açık mantığına” vurgu yapıyor. Nesneler, aralarındaki uzamsal ilişkiler ve bu nesnelerin etrafındakiler titiz ve saygılı bir şekilde tüm ayrıntılarıyla işleniyor. Fuchs bütün bunların “Hollandalıların neden sahadaki ‘mimara’, büyük resmi ve bu resimdeki her ayrıntıyı kavramış kişiye karşı içgüdüsel bir saygı duyduğunu” açıklamaya yardımcı olduğunu söylüyor. “Biz her ayrıntı hakkında bir fikre sahip olmak, her ayrıntıya ayrı ayrı hâkim olmak isteriz. Bir Johan Cruyff, bir Danny Blind futbol oyununun büyük resmini kavramış oyunculardır. Hollandalılara özgü bir alanı, araziye görme biçimi vardır. Cruyff işte bu Hollandalıca görüşe sahiptir ve sahadaki geometriye ve düzene yönelik tanrı vergisi bir kavrayışı olduğu için saygı görür.”

Jeroen Henneman da sanatla Hollanda futbolu arasında bir bağlantı olduğunu düşünenlerden: “Hollandalı ressamlar oldum olası eserlerinde yapması kolay görünen ama başarması

çok zor olan özel bir nitelik olmasını istemişlerdir. Bir Mondrian veya Vermeer resmine baktığınızda, resim sizde bir sessizlik, sükûnet ve 'ferahlık' hissi uyandırır. Resimdeki unsurların arasını açarsanız, resim sessizleşir. Gürültü olmaz. Futbol diliyle söylemek gerekirse, oynamak daha kolay olur çünkü topu alabileceğiniz daha fazla alanınız vardır. Cruyff döneminde Ajaxlı futbolcular ressamlarla aynı şeyi istemeye başlamışlardı. Futbol bir anda rakibin bacaklarına tekme atmak olmaktan çıkmıştı. Ajax maçlarından çok özel bir şey gördüğünüz ve bunu yalnızca sizin gördüğünüz hissiyle geri dönüyordunuz. Fakat başkalarıyla konuştuğunuzda herkesin aynı hisse kapıldığını fark ediyordunuz. Her ne kadar ne olduğunu anlamak zor olsa da, tinsel bir şey vuku buluyordu. Galiba bu Hollanda futbolundaki güzellik anlayışıyla ilgili bir durum. Bu güzellikse alanda ve sahada. Hem çimenlerde hem de topun çimenlerin üzerinde falso alıp gökyüzündeki gezegenler gibi hareket ettiği havada. Sadece saha değil, sahanın üzerindeki hava da önemli. Hollandalılar rakibini güçten ziyade akılla ve güzellikle yenmenin bir yolunu bulmayı tercih eder.”

Henneman futboldan biraz anlıyor ve muhtemelen önemli bir milli maçın sonucunu etkileyen tek postmodernist heykeltıraş. Şubat 1977’de bir dönem Anderlecht’te ve Ajax’ta santfor olarak oynamış arkadaşı Jan Mulder’le birlikte Hollanda-İngiltere maçını izlemeye Wembley’e gitmiş. Maçtan önce Mulder’le birlikte bir teklifte bulunmak için milli takımın teknik direktörü Jan Zwartkruis ve takım kaptanı Cruyff’un yanına gitmişler. “O dönem AZ ‘67’de yedek oynayan sıra dışı bir oyuncu olan Jan Peters’in hayranıyım. Peters yalnızca yirmi dakika oynardı ama her maç bir ya da iki gol atardı. ‘Jan Peters inanılmaz formda. İngilizler onun adını hiç duymamıştır. Onu yedek değil, ilk on birde başlat, bakalım ne olacak,’ dedim Zwartkruis’e. Konu hakkında uzun uzun konuştuktan sonra Cruyff ve Zwartkruis ‘Tamam, Peters’le başlayalım,’ dedi.” Hollanda maçı 2-0 kazandı ama rahatlıkla beş fark da olabilirdi. Don Revie’nin teknik direktörlüğünü yaptığı, Kevin Keeganlı,

Trevor Bookingli İngiltere hezimete uğradı. Ve iki golü de Jan Peters attı.

Narin yapılı, nazik ve orijinal biri olan Henneman Amsterdam'ın merkezindeki Leidesplein'e beş dakika yürüme mesafesinde bir evde yaşıyor ve çalışıyor. Vermeer ve Mondrian gibi, o da alan ve ışık üzerine denemeler yapıyor. Yukarıdan Vondelpark'ta vızır vızır dolanan bisikletçileri, koşucuları ve patencileri seyrettiği fevkalade huzurlu stüdyosunda bana yakın zaman önce bulmuş olduğu bir boyama tekniğiyle yaptığı denemeleri gösteriyor. Üzerinde neredeyse tıpa tıp aynı desenler olan bir dizi tablo üretiyormuş: Etrafında çeşitli tonlarda gri olan üç adet koyu renk, kalın çizgi. Tablolardan birine bakıyorum. Anlamıyorum. Resim basbayağı soyut görünüyor. Gayet güzel bir resim ama yine de gri bir zemin üzerine üç kalın çizgiden başka bir şey göremiyorum. Sonra anlıyorum. Harikulade! Üstteki çizgi bir ışık, ortadaki katı bir nesne, en alttaki de bu iki çizginin etkileşiminden oluşan gölge. Akıllı ve gizemli; optik efektlerin kutsal üçlemesi. İllüzyon o kadar güçlü ki kendimi acaba arkada gizli bir ışık mı var diye en üst çizginin altına bakmaya çalışırken buluyorum. Ama yok. Sadece boya. "İlginç, değil mi?" diye soruyor Henneman, yüzümdeki mest olmuş ifadeyi görünce mutlu olarak. "Bunları yapmaya altı ay önce başladım. Nasıl oluyor bilmiyorum ama oluyor." Diğer işlerinde ölçekle oynamış. Masalardan birinin üzerinde bir ofis binasının çatısını süsleyecek olan yirmi metrelik dev bir masa lambasının prototip heykeli var. Gündüz saatlerinde muzip bir siyah siluet olacak. Gece olunca Noel ağacı gibi ıslıl ıslıl yanacak ve millerce öteden görülebilecek.

Henneman bir kâğıt alıp Hollandalıların futbol sahasındaki o meşhur uzamsal farkındalığını çizerek anlatıyor. "Futbol oynadıysan, gol pozisyonuna girdiğin, topun sana doğru geldiği, topa vurduğun ve şansına milimetresi milimetresine mükemmel bir şut çektiğin o anı bilirsin. Bu mucizevi bir olaydır ve şansına hayret edersin çünkü genelde bu tür denemelerin başarısız oluyordur. Bunu sahada gerçekleştirdiğini gördüğün an,

bir mucizeye şahit olursun. Savunmacıların çizgi halini alıp rakip forvetin arkaya sarkmasını önlemelerine bayılırım. Sonra bir oyuncu defansın arkasına kavisli bir top atar. Defans oyuncularını geri koşturur ama topu defans hattının arkasında kalmış olan forvet alır çünkü top ona doğru falso almıştır. İşte bu bir mucize. Cruyff atardı böyle pasları. Dennis Bergkamp iyice güzellerini atıyor şimdi.” Çizmeye başlıyor. Beyaz kâğıda çizdiği kusursuz, zarif çizgiler ve eğriler uzun süredir gördüğüm en düzgün ve temiz taktik diyagramları. “Bergkamp’ın Nicolas Anelka’yla birlikte oynadığı zamanlarda, Anelka bu şekilde iki kişi tarafından savunulurdu. Sonra Bergkamp ileriye, hafifçe kanada doğru falsolu güzel bir top keserdi. Pas verildiği anda Anelka savunma oyuncularıyla birlikte koşturur başlardı. Fakat pas falsolu olduğu için Anelka topa daha yakın olurdu. Pastan önce Anelka pozisyonunda değildi, iki kişi tarafından savunuluyordu. Şimdiyse tamamen bomboş ve kaleciyle karşı karşıya. Bu da bir mucize. Az önce saha kalabalık ve dardı. Bir anda büyük bir alan oluştu ve Anelka artık hızını ve yeteneğini sergileyebilir. Artık kimse ona yetişemez. Bu tarz paslar çok sert olmaz ama topun tam yerine gitmesi gerekir. Hollanda’da herkes bu pası atmak ister, gol atmaya değil. Güzel bir falsolu pas güzeldir ve etkilidir. Ayrıca sakindir, mütevazıdır. Kimse böyle bir pastan sonra dans edip formasını çıkarmaz. Bu pas fiziksel bir üstünlük de gerektirmez. Bu pası ufak tefek bir oyuncu da atabilir, tek mesele topa nasıl vurulacağını bilmektir. Ve bu pası atarak bir risk alırsınız. Bu tarz paslar çok yanlış yere de gidebilir.”

“Cruyff, Bergkamp, Van Basten, Mühren, Van Hangel, Jonk... Hepsi de böyle pasları atmaya sever. Şimdi RKC Waalwijk’te iki kardeş var, onlardan biri de böyle pasları atabiliyor. Falsolu toplar atarak oyunu açabiliyor. Ters yöne basit bir pas ve bir anda takım dünyanın alanını buluyor. Bence bu çok Hollandalı bir fikir. Brezilya’ya gittiğimde büyük hayal kırıklığına uğradım. Nihayet o harika Brezilya futbolunu göreceğim diye heyecanlanmıştım. Çok ‘ferah’ bir oyun izleye-

ceğimi düşünüyordum. Hâlbuki çok sıkıcı, sadece tekniğe ve gösterişe dayalı bir futbol oynuyorlardı. İşin içinde kişisel bir güzellik var elbette. Fakat sürekli kısa paslar yapıyorlardı ve oyun çok yavaştı. Hollanda tarzı bir yavaşlık da değil. Oyun çok yavaş ilerliyordu, Amerikan futbolu gibi. O kadar yavaş ki! Bir ileri bir geri gidip duruyorlar. Bazıları ufak tefek numaralar, güzel hareketler yapıyor ama bu futbol değil.”

Henneman dönemin meşhur Ajax'ını izlerken sahada oluşan olağanüstü şekillere, futbolda daha önce hiç görülmemiş hareket ve paslaşma tarzına hayran kalmış. “Ajax'ın altmışların sonunda ve yetmişlerin başında oynadığı futbolda kaleye doğrudan gidilmezdi. Normal oyun tarzında gol atmak istersin ve yaptığın her şey bu amaç içindir. Fakat Ajax'ta futbolcuların yalnızca futbol oynadığını, sahada motifler çizdiğini görürdünüz. Hareketler yalnızca futbol oynama uğruna yapılıyordu. Topla oynuyorlardı. Bir anda gol atma arzusu gelebiliyordu. Ama bazen gelmiyordu. Bu çok sanatsal bir şey. Bir gol atma şansı varsa atıyorlardı elbette, ama yoksa da atmıyorlardı. Bu aynı zamanda oyunu sadece öne doğru değil, geriye doğru da oynamaya başladıkları dönemdir. Kaleciye geri pas vermeyi seviyorlardı. Topla ilerlemiş olsalar dahi kazandıkları alanı kaybetmeyi göze alıp topa sahip olmayı tercih ederek geri oynuyorlar, her seferinde oyunu yeniden kuruyorlardı. Gol atmak ihtimal dâhilindeydi ama esas amaç güzel futboldu. Johan Cruyff sanki futbolu belirli anlardaki bireysel hareketler olarak değil, tüm sahanın topyekûn hareketi olarak görüyor gibiydi. Herkes koşarak alan yaratmaya çalışıyordu. Bu ufkun bir doğal özelliğidir; saha sonludur. Ama bence sürekli ileri geri bu soyut hareket dalgalarının olduğu iki kilometrelik bir futbol sahası olsa Cruyff hayır demezdi.”

Hollandalı futbolcuların sahadaki soyut hareketlere düşkünlüğü Hollandalıların diğer alanlardaki bazı zevklerini de yansıtıyor. 1995 yılında New York'ta yaşayan iki Rus sanatçı, Vi-

tali Komar ve Alex Mermaid, dünyada hangi sanat türlerinin en çok sevildiğini görmek için uluslararası bir internet anketi düzenledi. Dört kıtadan insana evlerinde hangi tür resimleri görmek isteyeceklerinin sorulduğu proje dünya sanat piyasasına huzur bozucu, muzip bir bakış niteliğindeydi. Bu deney her ne kadar herhangi somut bir kaygı taşımasa da, en azından bir adet ilginç bulguya önyak oldu. Dünyanın her yerindeki insanlar tastamam aynı şeyleri istiyordu: Bazı ulusal sembollerin olduğu kır resimleri. En az istenen ise soyut modern resimlerdi. Hollanda'da ise sonuç tam tersiydi. En çok istenen resimler soyut olanlardı. "Arazi yapısıyla arasında bir bağlantı var," diyor Dirk Sijmons. "Bunun soyut resimleri ve soyut futbolu sevmeye bir ilgisi olmalı: Buna 'uzamsal futbol' da diyebilirsiniz."

Hollanda'daki en büyük mesafe hesaplayıcı elbette Johan Cruyff'tu. Cruyff Ajax'ta ilk oynamaya başladığında henüz on yedi yaşındaydı ama o genç yaşında bile takımdaki diğer oyunculara nereye koşacaklarını, nereye koşmayacaklarını söylüyordu. Diğer oyuncular da bu küçümen ve sıska oyuncunun dediklerini yapıyorlardı çünkü çocuk haklıydı. Cruyff soyut alan hakkında değil, sahadaki spesifik uzamsal ilişkiler hakkında konuşuyordu. Hakikaten de Cruyff'un en akılda kalan görüntüsü gol atarken veya kayarak müdahalede bulunurken değildi. Bir yerlere işaret ederkenki haliydi. "Hayır, oraya değil, biraz geri... İki metre öne çık... Dört metre daha sağa kay." Bir senfoni orkestrasını yöneten şefe benziyordu. Sanki alanın nasıl düzenleneceğine dair o muazzam görüş yetisi hakkında takım arkadaşlarının yaklaşık bir fikir edinmelerine yardım eder gibi bir hali vardı. Dirk Sijmons bu konudaki hayranlığını şu sözlerle ifade ediyor: "Bu olayda tinsel bir yan vardı. Cruyff bana zihninde aynı anda yirmi maç oynayan bir satranç ustası gibi görünüyordu. Adeta bir tür telekinezi söz konusuydu. Üç saniye sonra herkesin nerede olacağını biliyor gibi bir hali vardı. Topu belli bir yöne atmak-

la kalmıyor, pası attığı oyuncunun doğru anda doğru yerde olmasını da sağlıyordu.” Daha sonraları ünlü kabare sanatçısı Toon Hermans tarafından şarkılaştırılacak olan şu küçük şiir Cruyff’un bu anlamda insanüstü bir yanı olduğuna dair hissiyatı çok iyi yansıtıyor:

*En Vincent zag het kören
En Einstein het getal
En Zeppelin de Zeppelin
En Johan zag de bal*

(Ve Vincent mısırı gördü
Ve Einstein sayıyı
Zeppelin zeplini gördü
Johan’sa topu)

Cruyff’un futbol sahasına bakışı o kadar özgün ve derindi (ve özünde o kadar Hollandalıydı) ki, insanın Saenredam Hollanda’nın kiliselerini nasıl görüyorsa Cruyff da sahayı öyle görüyor diyesi geliyor. Kim? Rembrandt ve Vermeer’in çağdaşı, kendini neredeyse tamamen Hollanda’daki, özellikle de yaşadığı yer olan Haarlem’deki kiliselerin içlerini resimlendirmeye adanmış Hollandalı ressam Pieter Jansz Saenredam. Britanya’da akademik çevreler dışında neredeyse hiç tanınmayan Saenredam Hollandalı mekân sanatçılarından belki de en gizemli ve derinliklisi. (Dirk Sijmons onu Vermeer’in hemen altında, Rembrandt’ınsa üstünde görüyor.) Saenredam görsel sanatların J. S. Bach’ı. Sade ve süssüz, nedense gölgesiz Gotik kemer, sütun ve org resimleri, resimlendirdiği binaların dokusundan çok daha fazla şey ifade ediyor; ayrıca ulvi bir uzamsal ahenk ve düzeni de yansıtıyor gibi. Hollanda Cumhuriyeti’nin en güçlü siyasetçilerinden biri, eski tüfek hümanistlerden Contantijn Huyghens Saenredam’ın resimlerinde alanın resmedilişine bakmanın “Tanrı’nın portresine bakmak gibi” olduğunu söylemiş.

Elbette bir tesadüf ama, Hollanda'nın hızla geliştiği son otuz yıl içerisinde Saenredam'a yönelik ilgi de bir miktar artmış. Tabii Hollandalı futbolcuların sahadaki paslaşmaları ve uzamsal organizasyonlarıyla Avrupa'ya parmak ısırttıkları Euro 2000 esnasında Utrecht'teki Central Museum'da büyük bir Saenredam sergisi açılması da tesadüften ibaret.

Herengracht kanalının kıyısında eski matematikçi, Saenredam'ın yöntemleri ve mekân denemeleri hakkında kusursuz bir çalışma olan *Saenredam: The Art of Perspective* kitabının yazarı, Amsterdam Üniversitesi Sanat Tarihi Enstitüsü'nden Dr. Rob Ruurs'la görüşüyorum. Ruurs'un futbol zevki katı, heyecan verici ve su götürmez biçimde Hollandalı. En beğendiği oyuncular Cruyff, Van Basten ve Bergkamp tipi olanlar. "Meslektaşlarımdan çoğu arasında Dennis Bergkamp gibi birinin..." burada durup kelimelerini titizlikle seçiyor, "...kesinlikle büyük bir sanatçı olduğuna dair bir kanaat var. Bu durum Bergkamp'ın alanı kullanım biçiminden kaynaklanıyor." Ruurs'un sanatsal zevkleri de benzer nitelikte. Saenredam ve Vermeer'i "sessiz sakin mekânları" yüzünden seviyor ve çok daha gösterişli bir ressam olan Rubens'ten pek hazzetmiyor. "Rubens'in keşmekeşi sevdiğini söyleyemem ama eli bol, dağınık bir ressam."

Dr. Ruurs Cruyff ve Saenredam arasında derinlerde bir yerde bir bağlantı olabileceği teorimden tam ikna olmasa da, anlayış bakımından bazı benzerlikler olabileceğini teslim ediyor. "Van Basten ve Cruyff gibi oyuncuların sahada buldukları her santimetrekaresi ince ince işleyişi gibi, Saenredam'ın da mekânların detaylarına o denli titiz yaklaştığını söyleyebiliriz. Saenredam metrelerce uzaktaki bir kiliseyi resmederken bile, resimde kimse fark edemeyecek olsa da, bir sütunun tepesindeki milimetrelik detaya kadar hiçbir şeyi atlamazdı." Saenredam'ın çalışma yöntemi hiçbir teknik direktörde rastlanmayacak kadar takıntılıydı ve resimlerinin bitmesi yıllar sürerdi. Önce bir kiliseye gider, bir açı seçer ve gördüğü şeyin eskizini çizerdi. "Bakış açısı ve perspektifi hep biraz tuhaftır,"

diyor Ruurs. “Enteresan ve şaşırtıcı açıları tercih ederdi. Sanki geniş açılı bir mercek kullanmış gibidir ama bize imgenin yalnızca yarısını gösterir. Ufuk noktası hiç beklemediğiniz yerlerdedir. Bu da mimari üzerinde tuhaf bir etki yaratır. Anlaması kolay değildir.” Saenredam daha sonra kiliseye gidip içerideki her unsurun fiziksel ölçümünü yapar, merdivenlere tırmanıp kemerlerin tam yüksekliğini ölçer, emekleye emekleye yer seviyesindeki nesneleri incelerdi. Aradan yıllar geçer, stüdyosunda bu ölçümleri ve orijinal eskizini kullanarak kilisenin bire bir doğrulukta bir mimari çizimini yapardı. Sonra çizimin arka planını siyaha boyar, kâğıdı ahşap bir tahtaya raptiyeler, sivri bir nesneyle çizimin ana hatları üzerinden geçerek ve bu çizimi bir karbon kâğıdı gibi kullanarak resmini tahta panele aktarırdı. Resmini yapmaya ancak bu aşamada başlardı. Böyle mekanik aşamalardan geçerek bitirdiği resimleri yoğun bir tinsel ve duygusal etki yaratır. En etkileyici ve gizemli işlerinden biri, krem rengi, beyaz, taş grisi ve uçuk ahşap renklerinin bir karışımından oluşan, *Assendelft'teki St Odolphus Kilisesi'nin İçi* (1649) resmidir. Bina o kadar aydınlıktır ki sanki ışıklandırılmış gibi görünür. Resmin sağ tarafında, ön plandaki mezar Saerendam'ın babasının mezarıdır, fakat canlı insan figürleri (yüksek bir kürsüde vaaz veren rahibi dinleyen dağınık bir cemaat) şekil ve görünüş olarak dışkıya benzer; kilise sıralarına veya yere bırakılıvermiş biçimsiz, koyu renk lekeler halinde resmedilmişlerdir.

“Saenredam belli ki insan figürüyle pek ilgilenmiyordu; yalnızca mekânı resmetmekle ilgileniyordu,” diyor Ruurs. “Resimlerindeki insanlar ya kendisi ya da başka ressamı tarafından daha sonra eklenmiştir. Bu insanlar tam anlamıyla leke olarak resmedilmemiştir ama kesinlikle çok küçüktürler, hatta kimi zaman olmaları gerektiğinden de küçüktürler. Rinus Michels de kendi sisteminde oyuncuların birer birey olarak değil, bir sisteme uyması gereken sayılar olarak bahsediyordu. Van Gaal'ın sisteminde oyuncular takımın sahadaki dizilişinden, paslaşmaların ve koşuların yapısından çok

daha az önemliydi. Güney Amerika'da ise oyuncular birer insan olarak takımın sisteminden çok daha önemlidir. Fakat biz Hollanda'da sistemlere daha fazla önem veririz. Saenredam muhteşemdir ama Akdeniz sanatının aksine, onun eserlerinde gösterişe veya kişisel ihtişama yer yoktur. Saenredam tam anlamıyla Hollandalıdır. İtalya'da yaşamış olsaydı katiyen var olamazdı, çünkü İtalyanlar, perspektife ne kadar düşkün olurlarsa olsunlar, insan figürüne her zaman çok daha fazla önem verirlerdi.”

Cruyff, Van Basten ve Bergkamp ile bu Hollandalı mekân ustası arasında bir bağlantı olsun ya da olmasın, fotoğrafçı Hans van der Meer'in çalışmalarında futbol ve üç yüz yıllık Hollanda peyzaj resmi sanatı kesinlikle iç içe.

Budapeşte'de çektiği Cartier-Bressonvari fotoğrafların olduğu kitabıyla tanınan Van der Meer 1995 yılında alüminyum merdivenini alıp ülkenin en eski futbol sahalarında maç yapan amatör köy takımlarının fotoğraflarını çekmek üzere Hollandalılığın özüne doğru üç yıllık bir yolculuğa çıktı. Dirk Sijmons bu yolculuk sonunda ortaya çıkan kitabı, *Hollandse Velden*'i (Hollanda Sahaları), “Hollanda peyzajı hakkında hayatımda gördüğüm en iyi fotoğraf koleksiyonu,” sözleriyle tanımlıyor. Bunlar aynı zamanda dünyanın herhangi bir yerinde çekilmiş en güzel futbol fotoğrafları arasında. “Profesyonel futboldan mümkün olduğunca uzak bir kitap yapmak istiyorduk,” diyor Van der Meer. “İlk olarak çok sayıda seyircisi olan ve profesyonel kulüplere çok benzeyen en üst düzey amatör takımlarla başladım. Sonra dedim ki; hayır. Bu işin yüz yıl önceki ilk haline dönmek istiyordum. Sadece saha, yirmi iki oyuncu ve arka planda bir at. Futbolun ilk ortaya çıktığındaki hali gibi. Böylece etrafında seyircilerin olduğu sahalardan uzaklaştım.” Sahadaki içler acısı hareketler hikâyenin sadece yarısını oluşturuyor. Van der Meer'in fotoğraflarında kalenin önünde yere kapaklanan, rakibine hatalı zamanlamayla müdahalelerde bulunan, sakatlanan, ta ufka kadar dümdüz

arazilerde, uçsuz bucaksız gök kubbe altında taç atışı yapan futbolcular var.

Fotoğraflar komik, etkileyici ve fena halde insani. Bir fotoğrafta, oyuncunun biri küçük bir kanalın üzerine konmuş ahşap bir levhanın üzerinde durmuş, ayna gibi suya bakarak kanala düşmüş topu nasıl alacağını kara kara düşünüyor. Başka bir fotoğrafta çoraplarını bileğine kadar indirmiş kel kafalı, sıska bir santrfor tam korner atmaya hazırlanırken yere çömelmiş, yerdeki bembeyaz topun önündeki bir parça çimeni alıyor. Korner direğinin turuncu bayrağı yanında rüzgârla dalgalanıyor ama adam sahanın köşesi, kanal, gümüş renkli su, bir ağaç sırası, kanalın karşı kıyısındaki otlak, dümdüz ufuk çizgisi ve sonsuz gökyüzü derken, düz çizgilerden oluşan bir dünyada yaşıyor. En ilginç fotoğraflardan biri, Van der Meer'in Amsterdam'daki evinin duvarında asılı duran fotoğrafın çok büyük bir kopyası, Gouda'daki bir maçta kalecinin yaptığı kurtarışa ait. Fotoğraf mat ve ışıklı bir niteliğe sahip. Fotoğraf sanatının alelade bir anı bir anda ölümsüzleştirerek zamanı nasıl mumyalayabileceğinin kusursuz bir örneği. Orta sahayla birlikte arka planda bir dizi yapraksız kavak, çitler, incecik akan bir kanal ve alçak, beyaz, toprak damlı ambarlar da görülüyor. Sahadaki sarı veya mavi beyaz çizgili formalar giymiş on altı oyuncudan yalnızca biri depar atıyor gibi. İkisi yavaşça koşuyor. Yan hakemler ve ellerini arkasında kavuşturmuş orta hakem de dâhil olmak üzere diğer herkes ya yürüyor ya da olduğu yerde duruyor. Muhtemelen kalecinin degaj yaparak karşı sahaya yolladığı top sağ üst köşede, ağaçların birkaç metre yukarısında, uçuk mavi gökyüzündeki pofuduk bulutların arasında küçük bir yeni ay gibi görünüyor. Herhalde bugüne kadar hiçbir futbol maçı natürmorta bu fotoğrafta olduğu kadar benzememiştir.

"Aslında eğitimini almışlığım yok ama bu adamların on yedinci yüzyılda ufka, perspektife, peyzaja falan dair kurallarını bilirim," diyor Van der Meer. "Çalışırken böyle şeyleri hiç düşünmem ama daha sonra bu fotoğrafları görünce bu

kuralları bir nebze uyguladığımı görürüm. Fotoğraflar kaotik değil; hep düz çizgiler var. Ben işi basitleştirmeye çalışırım. Korner bayrağı ilginç. Amatör maçlara ilk gittiğimde bana sanki oyun hep sahanın öteki tarafında oynanıyormuş gibi geliyordu. Yarım saat boyunca kimse yakınım gelmiyordu. Ben de hata edip aksiyona daha yakın olmak için yerimi değiştiriyordum. Sonra anladım ki aslında yapmam gereken tek şey aksiyonun bana doğru gelmesini beklemek. Öyle olunca kadrajım hazır olurdu, ben sadece oyuncularını beklerdim.”

Van der Meer Ajax maçlarında da unutulmaz fotoğraflar çekmiş; fakat katıyen spor fotoğrafçıların kale arkasındaki veya taç çizgisinin oradaki geleneksel açılarını tercih etmemiş. Tribünlerin üst kısmında, genellikle orta saha çizgisine yakın bir noktada, “gerilim anı” tabir ettiği şeyi yakalayabileceği yerlerde çalışmayı seviyor. Derin odaklı, yüksek çözünürlüklü fotoğrafları oyunu, seyircileri ve stadyumun arkasındaki ağaçları ve bulutları donduruyor. Fotoğrafları televizyon kameralarınıninkine benzer bir açıdan çekilmiş olsa da, bambaşka anları yakalıyor. “Futbol bir alan oyunudur. Madem öyle, neden alanı dışarıda bırakasın ki?” diyor. “Her pazar gazetelerde kale arkasından, alan algısını bozan telefoto lenslerle çekilmiş, aynı aptal, sıkıcı yakın çekim fotoğrafları görüyoruz. Bu fotoğraflar bize futboldan enstantaneler sunuyor ama bu enstantanelerin ne anlama geldiğini bilmiyoruz. İki oyuncu topu kapmak için mücadele ediyor. Ee? Sahanın neresindeler? 1950’lerde farklı fotoğraflar vardı; seyircilerin ilginç fotoğrafları, maçın geniş açılı fotoğrafları. Yakın plan fotoğraflar pek az şey anlatır. Yüz yıl sonra futbol fotoğrafı arşivleri açıldığında oyunun geçmişi tamamen kaybolacak çünkü sahanın etrafındaki ilginç küçük detaylar fotoğraflanmamış olacak.”

Van der Meer’in duvarında 1995 yılında, Van Gaal’in Ajax’ının dünyanın en iyi takımı olduğu yılda, De Meer Stadi’nda çekilmiş büyük bir fotoğraf da var. Fotoğrafta taktik ve sistem olabilecek en iyi şekilde görülüyor. Ajax’ın “gölge santrforu” Jari Litmanen orta saha yuvarlağına yakın bir yerde topu al-

miş, kopmuş gidiyor. On metre önünde, santrfor Patrick Kluyvert patlamaya hazır bir enerji küpü şeklinde, etrafı defans oyuncularıyla kuşatılmış, ama hamlesini yapmaya hazır. Sol açık Marc Overmars ve sağ açık Finidi George çoktan boş alana koşmaya başlamış. Litmanen'in arkasında, dönemin baklava orta sahasının diğer üç üyesi, solda Edgar Davids, sağda Arnold Scholten ve arkalarında Winston Bogarde, sinsin sinirli rakip ceza sahasına yaklaşıyor. (Fotoğrafın bir kopyası Ajax'ın okulu De Toekomst'un [Gelecek] duvarında asılı). "Bir pozisyonun oluşmaya başladığı ve bir şeyler olacağını anladığınız bir, iki an olur. İşte bunlar gerilim anlarıdır; olasılık anı. Ben bu anları yakalamaya çalışırım. Olasılıkları görürsünüz. Bir sonraki an o olasılık ortadan kalkar; oyun başka bir yöne evrilir. Tribünlerdeki herkes bu gerilime ortaktır. Maça gitmenin keyfi bu gerilimi hep birlikte yaşamaktadır. Satranç gibi. Gazetelerde bir satranç maçının haberi çıktığında son hamle gösterilmez. Sondan on önceki pozisyon gösterilir çünkü bu en dramatik andır. Orta saha çoğu zaman ceza sahasından daha olaylıdır. Gol anı ise pek ilginç değildir. Golden hemen önce yaşananlar; işte bu çok daha ilginçtir."

Van der Meer bana iki yıl sonra, Ajax'ın Şampiyonlar Ligi yarı finalinde Juventus'la (Arena'da) oynadığı ilk maçın olduğu akşam çekilmiş bir fotoğraf gösteriyor. Maçın taktik düzeni (ve tüm dünyanın Bosman kuralları yüzünden yağmalanmış Van Gaal Ajax'ının işinin bittiğini anladığı an) tek bir kareye sığmış. Dört siyah beyaz formalı Juventus oyuncusu, Lombardo, (top ayağında olan) Zidane, Inzaghi ve Vieri, Ajax ceza sahasının beş metre dışında kavisli bir hat şeklinde hücum ediyor. Karşılarında iki Ajaxlı savunma oyuncusu, Bogarde ve Mario Melchiot var. Kaleci Van der Sar kale çizgisinde duruyor. Juventus o maçı 2-1 kazanmış, Torino'daki rövanş maçında Ajax'ı 4-1'lik bir skorla perişan etmişti. "Gazetelerin fotoğraf editörleri hep yakın çekim fotoğrafların daha dramatik olduğunu düşünür. Saçmalık bu. Aslında sorun futboldan anlamamalarında, neye baktıklarını bilmemelerinde. Evet,

yakın çekim fotoğraflar da elbette güzeldir, futbolcuları kahraman gibi gösterir. Ama her iki tip fotoğrafa da ihtiyaç var. Bundan daha dramatik ne olabilir ki? Dört İtalyan hücumcu iki Hollandalı savunmacının üzerine üzerine gidiyor. Çok korkutucu bir görüntü.”

Van der Meer’in fotoğrafları baştan aşağı Hollandalı hassasiyetleriyle bezeli olsa da, fazlasıyla ölçülü Hollanda peyzajında onu rahatsız eden bir şey var. “Peyzajımızla fazla gurur duymamamız gerekiyor. Hollanda’nın havadan görünüşü o kadar hesaplı ve matematikseldir ki insan korkar. Her biri birbirine tastamam aynı mesafedeki dümdüz kanalları görürsünüz. Bu kadarı da fazla artık. Sanki Mondrian resimlerinde yaşıyormuşuz gibi. Mondrian’ın babam olmasını ve onunla aynı odada olmayı hiç istemezdim herhalde. Delirirdim. Yeni şehirlere gidiyorsunuz. Mimarlar kavisli şirin çatılar yapmışlar ki bu gayet hoş bir şey. Her lanet olası şey dümdüz değil. Fakat unuttukları bir şey var ki o da evlerin hâlâ birbirine tastamam on metre mesafede ve dümdüz bir hat üzerinde olduğu.”

10

KAVİSLER

“Basit matematik bu, safi matematik...” Sevimli yarı zamanlı filozof Barry Hulshoff, Breda tren garı yakınlarındaki bir kafenin masa örtüsüne birtakım karmaşık diyagramlar çiziyor. Hulshoff şu an Belçika Birinci Ligi takımlarından Eendracht Aalst’ı çalıştırıyor ama incelik gösterip benimle Hollanda-Belçika sınırındaki bu Hollanda kasabasında buluşmayı kabul ederek beni kapkaranlık Flandre’ye yapılacak bir yolculuktan kurtarıyor. Ajax defansının bir zamanlar uzun saçlarıyla, kaba sakalıyla ve heavy metal aşkıyla meşhur eski belkemiği şu an bana hayali bir pozisyonda hareketli ve akıllı iki savunmacının sadece doğru yerde durarak ve zekice hareket ederek dört hücumcuyu nasıl durduracağını olabildiğince basit bir şekilde gösteriyor. “Görüyor musun? Bu pozisyonda şu oyuncuyu tutabilirsin...” Kâğıt örtüde bir anda bir sürü düz çizgi, ok ve daire belirliyor. “Evet, belki tutarsın. Ama burada durursan iki kat daha iyidir.” Hızlı hızlı birkaç çizgi daha çizip kalemıyla abartılı bir hareket yaparak gösteriyor. “Gördün mü? Bu daha iyi; çok basit. Neden? Çünkü bu pozisyonda doksan derecelik bir oynama açın var. Burada durursan 180 derecen olur. Safi matematik, basit matematik. Oyuncuların bunu yapmamalarının tek sebebi bunu bilmemeleri. Herkes kötü olanı, aptalca olanı yapıyor. Bunu daha iyi yapmaları için hareketli olmaları gerek. Ya bu tarafa gidecekler ya öbür tarafa. Biraz koşmaları gerek. Bu adam topa biraz daha yaklaşmalı, öbürü biraz uzaklaşmalı. Ama bunu iki savunmacıyla yapabilirsin. Doksan derece ya da 180 derece. Basit matematik. Sadece matematik.”

Modern, akıcı Hollanda mimarisinin en dikkat çekici yorumcularından biri Rotterdamlı zeki ve yaratıcı mimar Lars Spuybroek'tir. Kendisi birçokları tarafından Hollanda'nın en özgün genç mimarlarından biri kabul edilir. Ondan bana Hollanda futbolu ve Hollanda mimarisi arasında anlaşılır bir bağlantı göstermesini rica ediyorum. Ama ayak diriyor ve ısrarla futbolla mimari arasında herhangi bir bağlantı olmadığını söylüyor. "Mimaride birçok kural, bu kurallar ve organizasyon arasında ise bir hiyerarşi vardır. Mimari bu kuralların cisimleştirilmesidir. Bir futbol maçı ise alanın sürekli boşaltılıp doldurulmasıdır. Safi duygudur. Futbolda kurallar vardır ama bu kurallar sabit değildir. Dinamiktir. Oyun içerisinde bir dönüşüm olduğunda bedeninizde ve duygularınızda da bir dönüşüm olur. Bu çok duygusal bir alandır. Duygulanımlardan oluşan bir alandır. Bir bina da duygusal bir alandır ama bu duyguyu mimariye aktarmaya çalışır." Futbolda tek bir mimari yapının olduğu konusunda ısrarcı: Frikiklerin önüne kurulan baraj. Ki bunun da beyhude bir çaba olduğu Platini falsolu vuruşlarla o barajları aşmaya başladığında ortaya çıkmış olsa gerek.

Spuybroek öğrenciliğinde bir "Feyenoord delisi" ve tarz takıntılı bir kaleciymiş. "Maçta güzel bir kurtarış yapmışsam mutlu olurum. Beş gol yemiş olsam bile umurumda olmazdı." Kaleci formasının sırtında herkes gibi 1 numara değil, çocukluk kahramanı, kısmen çarpık bacakları yüzünden ama esasen muazzam falsolu şutları olduğu için lakabı "De Kromme" (Yamuk) olan Wim van Hanegem anısına 10 numara varmış. Van Hanegem çocukluğundan beri topa sol ayağının dışıyla vurmayı tercih ederdi. Çocukken vurduğu topaların nereye sekeceğini veya nereye gideceğini ne o ne de rakipleri bilirdi. Feyenoord'un ve Hollanda milli takımının yıldızı olduğunda ise tekniğini iyice geliştirip mükemmelleştirdi. Dünya futbolunun en müstesna falsolu vuruşlarını yapmakla kalmıyor, aynı zamanda olağanüstü isabetli paslar, şutlar ve frikikler atıyordu. Tabii Spuybroek'in de büyüyünce sırf kavisten ibaret bi-

nalar tasarlaması sadece tesadüf. Kavisli çelik, kavisli beton, kauçuk, ahşap... Kavisli olsun da ne olursa olsun. “Kavis A ve B arasında, uzaydaki iki nokta arasındaki en doğal, en güçlü yoldur. Düz çizgi daima birtakım etkiler tarafından çarpıtılır.”

Mimarlar eskiden yalnızca düz yüzeyler yapardı çünkü kavisli yüzey yapmak zordu. Kavisli duvarlar veya bombeli tuğla örgüler yapmak isteyen Gaudi ya da Amsterdam okulunun kurucusu Michel de Klerk gibi mimarlar bu hayallerini gerçekleştirmek için bu alanda uzman sanatçılara ve zanaatkârlara bel bağlardı. Son zamanlarda bilgisayarlar, kuantum matematiği ve yeni imalat teknikleri sayesinde çok çeşitli malzemeden kavisli yüzey hem ekonomik hem de randımanlı bir şekilde tasarlanabiliyor, üretilebiliyor ve binalarda uygulanabiliyor. Spuybroek’in ürettiği şekiller de bir hayli radikal, şaşırtıcı ve tuhaf bir güzelliğe sahip. Ancak David Cronenberg filmlerinde görebileceğiniz tedirginlik verici, erimiş bir cihaza benzeyen parlak sarı, tekinsiz vazosuyla ödül almış.

Hücum eden savunmacılar ve savunma yapan hücumcular kavramını Rinus Michels ve takımı Ajax icat etmiş olabilir ama pozisyon değiştirme kavramını alıp bambaşka bir yöne taşıyan kişi Spuybroek olmuş. Eindhoven için tasarladığı trafik gürültüsü bariyeri otomobil sürücülerinin ve evlerinde oturan insanların rolleri değiştirmelerini sağlamış. Sürücüler toprak setler çekilerek yolun gürültüsünden korunan binaların önünden geçerken evlerin içinde olup bitenleri duyabiliyormuş. Evin içindeki sesler (televizyon seyreden, çocuklarına bağırان, elektrikli süpürgeyle yerleri süpüren, duş alan, sevişen insanların sesleri) mikrofona alınıp yerel bir telsiz yayını üzerinden arabaların içine veriliyormuş. Lars bitişik nizam hantal sistemlerden (ve eski tarz İngiliz futbol takımlarından) ziyade, kuş sürülerinde (ve Hollanda futbol takımlarında) olduğu gibi akıllı ve hareket kabiliyeti yüksek sistemlere inanıyor. Vektörler, tanjantlar, yivler, yapı sanatı hakkında akıcı, tutkulu ve matrak bir şekilde konuşuyor. Onu takip etmekte zorlanıyorum. “Bill Gates’in her davranı-

şın makine marifetiyle analiz ve tekrar edilebileceği fikrinden hiç hazzetmiyorum. Gates insan davranışını önceden tahmin edip tekrarlayan ‘akıllı evler’ yapmanın peşinde. Bu evler düşünuzdan akan suyu istediğiniz sıcaklığa ayarlayacak. Evinizde tatil yapabileceksiniz çünkü eviniz hayatınızı sizin adınıza yaşayacak. Bence teknoloji harika bir şey. Ama teknolojinin gerçekliği bastırmak veya değiştirmek için değil, motorize etmek, hızlandırmak için kullanılması gerekir.”

Spuybroek bana bilgisayarında son projesinin animasyonlu modelini gösteriyor: Eindhoven’deki yüzün üzerinde ev için bir taslak. Bu evlerde düz duvarlar, mutfak, banyo, yatak odası olarak tahsis edilmiş alanlar ya da “Öklidyen” mimarların standart donatılarının çoğu olmayacak. Bunların yerine seksi kadınlarıntki gibi kıvrımlar ve bu evlere özgü “hareket yarıçapları”, yani insanlara kendi yaşam alanı düzenlemelerini, kendi yemek pişirme ve banyo yapma mekânlarını, arabalarını park edecekleri ve çılgın partiler verecekleri yerleri inşa etme özgürlüğü tanıyan değişken alanlar olacak. Bilgisayar ekranındaki hareketli, çok renkli, adeta canlı 3D görsel *Alien* filminde John Hurt’ün suratına patlayan koza gibi şişip şişip iniyor. “Mimarlar genelde şunu der: Elimizde birtakım işlevler var; tuvalet, koridor, çalışma odası, oturma odası gibi. Mimari tektonik anlamda Öklidyendir çünkü kullanıcının davranışını mekanik, belirli bir tipe indirgenebilecek bir şey olarak görür. Yani yemek pişirmek, yemek pişirmektir ve mutfak alanındaki her şey yemek pişirmeyle ilgilidir. Bina orada karınızı mı öldürdünüz, seviştiniz mi, ne yaptınız, ilgilenmez. Sadece yemek pişirmeyle ilgilenir.”

Eleştirmen Bart Lootsma’nın gözlemine göre, Lars’ın binalarında “mimari sabit bir metamorfoz halini alıyor”. Lars futbol ve mimari arasında bir bağlantı görmüyor ama futbolu seviyor. Bana en sevdiği golü, Van Basten’in 1988 Avrupa Şampiyonası finalinde imkânsız bir açıdan vurduğu o muazzam voleyi anlatıyor. Bu golün sistem tarafından atıldığını söylüyor. “Bireysel yaratıcılıkla atılmadığı açık. Mühren topa

Van Basten vurmadan çok önce vurmuştı. Mühren'in bir fikri vardı ama bu fikir Van Basten'in beynine ya da ayağına morfogenetik olarak aktarılmamıştı. İleri çıkan, Rus oyuncular arasından topa vuran sistemdi. Sistem bireyden üstündür. Zavallı Dassaev! Herhalde her gece rüyasında başının üstünden kurşun gibi geçen o inanılmaz topu görüp kan ter içinde uyanıyordur! Bunu mantıkla açıklayamazsın. Bu araba kullanmak gibi bir şey. Aynı zamanda senden büyük bir sistemin parçası olmak... Araba sana dönüşüyor. Arabayı artık sadece kuralları bilmezsen, sana öğretilen her şeyi unutabilirsen kullanabiliyorsun. Bir köşeden döneceğin zaman her seferinde arabadan inip döneceğin yeri ölçmezsin. Her şeyi sistem ve sistemin parçaları olan yol ve diğer arabalar yüzünden körlemesine yaparsın. İşte o an her iki anlamda da bir "formdasındır". Bu iyi bir histir; "bilgilendirilmekte" olan dünyaya eklemlenmenin getirdiği o heyecan da cabası.

Spuybroek'in en meşhur binası Zeeland'da deniz bakanlığı için inşa edilen bir müzedeki "su köşkü". Burada duvarların, tavanların, zeminin ve mobilyaların tiranlığı yıkıldığı gibi, katı ve sıvı arasındaki ayrım da muğlak. Küçük şelalelerden etrafa sular sıcıyor, mağaraya benzeyen tuhaf yapıların içinden su buğusu tütüyor. "Burası hem bir mekân hem de deney, elektronik, beton, ışık, ses. Tek bir bütün. Bir resmi görüp çerçeve içindeki ufka bakmak gibi bir şey değil bu. Burada ufuk yok. Burası mekânın su hali." Güçlü bilgisayarlarla ve bir sürü sensörle kontrol edilen kauçuk zemin su gibi hareket edecek şekilde programlanmış. Zevkten dört köşe olmuş çocuklar büyülenmiş bir şekilde bir oraya bir buraya koştururken zeminde dalgalanmalar oluyor. "Kalp atışı gibi," diye açıklıyor Lars. "Bir program sanal suyun sıçramalarını hesaplıyor. Bu bilgisayar saniyede 800.000 hesaplama yapabiliyor. Bu da su moleküllerininki kadar hızlı bir hesap. Sensörler birbirlerine giren dalgalar bile üretebiliyor. Basit bir algoritma. Basit matematik. Safi matematik."

1

DEMOKRASİ

1975 yılının sıcak bir yaz gününde Wim van Hanegem'e sevgili Feyenoord'undan ayrılıp yüksek bir ücret karşılığında Fransız kulübü Marsilya'ya geçmesi için teklifte bulunuldu. Van Hanegem ne yapacağını bilemiyordu, bu yüzden karısı Truus'la, en iyi arkadaşı (ve eski orta saha oyuncusu) Wim Jansen'le ve Jansen'in karısıyla konuşmak için Zeeland'daki bir adaya gitti. Dörtlü piknik malzemelerini alıp sahile gitti ve dört saat boyunca konuyu enine boyuna tartıştı. Sonunda Van Hanegem oylama teklif etti: İki kişi gitmesi, iki kişi kalması için oy kullandı. Bu yüzden Van Hanegem köpeğine döndü: "Karar veremiyoruz. İş sana kaldı. Marsilya'ya gitmek istiyorsan havla." Köpek ve Van Hanegem birkaç dakika birbirine baktı. Köpek hareket etmedi. "Tamam," dedi Wim, "gitmek istemiyor. Kalıyoruz."

BURANIN SORUMLUSU KİM?

“Dağılmasaydık sekiz yıl üst üste Avrupa şampiyonu olurduk.”

–Gerrie Mühren

Altın döneminde Ajax'ı kimse yenemiyordu. Fakat 1973 itibarıyla kalıcı başarı için gereken disiplin, takım ruhu ve uyum artık kaybolmaya başlamıştı. Rinus Michels Ajax'ın 1971'deki ilk Avrupa Kupası zaferinin ardından Barcelona'ya gitmiş, 1974-75 sezonunda Johan Cruyff'un da ona katılacağı söylen-tileri ortalıkta dolaşmaya başlamıştı. Ajaxlı daha az tanınmış bazı oyuncuların Cruyff'un yıldız konumuna ve aldığı ücrete içerlediği konuşuluyordu. Michels'in halefi Stefan Kovacs da Ajax'ın üçüncü Avrupa Kupası zaferinin ardından kulüpten ayrılınca yerine yeni bir teknik direktör, MVV Maastricht'ten George Knobel getirildi. Yumuşak mizaçlı biri olan Kovacs Ajaxlı genç yetenekleri çoğu zaman geri planda kalarak yönetmişti. Amsterdam'da yaşadığı özgürlük hissini seviyordu ve bu hissi oyuncularına da aktarmak istiyordu. Zekice taktiksel gözlemlerde bulunuyor, takımdaki genel ruh halini ayarlıyordu. Fakat yardımcı antrenör Bobby Haarms'ın antrenmanları yönetmesine izin veriyor, oyunculara, bilhassa Johan Cruyff ve Piet Keizer gibi baskın karakterlere, sahada epey bir yetki veriyordu. Oyunculara tanınan bu özgürlüğün bir benzerine modern futbolun bu seviyesine herhalde hiç rastlanmamıştır. Yetkinin kulüplerden bir anda oyunculara geçtiği Bosman sonrası dönemde bile böylesine uçarı bir futbol demokrasisi

yoktu. Muhtemelen hiçbir büyük futbol kulübünün bu şekilde, bir işçi kooperatifi gibi yönetildiği vaki değildir. O dönemin Ajax'ında kadroyu oyuncular kurduğu gibi, taktiklerin çoğunu da futbolcular belirliyor, hazırlık maçlarındaki rakipleri futbolcular seçiyordu.

Kaptanlarını da kendileri seçmek gibi bir alışkanlık edinmişlerdi.

Ajax üç yıl içerisinde üç Avrupa şampiyonluğu kazanmış, kupa törenlerinde kupayı her seferinde farklı bir kaptan kaldırmıştı. 1971'de Wembley'de kupayı kaldıran, Rinus Michels'in transfer ettiği sert mizaçlı Yugoslav Velibor Vasović'ti. Ertesi yıl Ajax Rotterdam'daki De Kuip stadında Inter'i yendiğinde kupayı Piet Keizer kaldırdı. Mayıs 1973'te Belgrad'da Juventus'u mağlup ettikleri finalde kupayı kaldırma şerefine, Keizer'in kaptanlığı bırakmasından sonra bu görevi en ufak bir ihtilaf olmadan devralan Johan Cruyff nail oldu. 1973-74 sezonunun başında, artık sezon öncesi geleneği olduğu üzere, takım hazırlık kampı için bir kez daha Almanya sınırında küçük, şirin bir otel olan De Lutte'de toplandığında da Ajax'ın kaptanı Cruyff'tu. Kampın ilk günü George Knobel futbolcuları toplayıp mütat bir konuşma yaptı. Tam toplantı her zamanki gibi alelade bir şekilde bitecekken Knobel bir şey hatırladı. "Son bir şey var. Kaptanlık meselesi. Kimin kaptan olacağına karar vermemiz gerek."

Ajax'ın altın çağının sona erdiği bir an varsa, o an buydu.

Knobel o gün kulüp geleneğine uyduğu konusunda hâlâ ısrarcı. "Ajax'ın kaptanı her yıl teknik direktörün katılımı olmadan, futbolcular tarafından seçilirdi," diyor. "Gelenek bu şekildeydi. Yardımcı antrenör Bobby Haarms bana her yıl aynı sistemin uygulandığını söylemişti. Futbolcular oylama yaptığında odada bile değildim. Toplantı bittiğinde sonucu duydum, o kadar." Soyunma odasındaki kara tahtaya üç adayın ismi yazılmıştı: Johan Cruyff, Piet Keizer, Barry Hulshoff. Hiçbir konuşma veya tartışma olmamış, futbolcular isimlerden birini

bir kâğıda yazıp masanın üzerindeki saksıya atmıştı. Bütün bunlar birkaç dakika sürmüştü. Aradan geçen yaklaşık otuz yıldan sonra, oylamanın sonucunun ne olduğunu şu an kimse hatırlamıyor. Üstelik, yaşanan olayın harareti yüzünden olsa gerek, toplantıda olup bitenler ve bu olayların arka planı hakkında anlatılanlar düpedüz birbiriyle çelişiyor. Hatta böyle bir oylamanın gerçekten bir gelenek olduğuna kanaat getirmek dahi güç.

Kimse Hulshoff'a oy vermemişti. Oylamayı bugün anlatanlar Keizer'e yaklaşık on iki oy çıktığını söylüyor. Cruyff üç ila yedi arası oy almıştı. Kesin sayılar muhtemelen önemli değildi. Jan Mulder, Knobel yeni bir kaptan seçilmesi gerektiğine dair o meşum sözleri söylediğinde Cruyff'un yüzündeki ifadeyi unutamadığını söylüyor. "Yüzündeki ifadeyi gördüm. Böyle bir şey olmasını beklemiyordu. Bu adeta bir darbeydi; korkunç bir şeydi. Ajax'ın kaptanı Johan Cruyff'tu ve yeni bir teknik direktörün gelmesiyle birlikte birden oyuncular yeni bir oylama yapmak istemişti. Cruyff çok şaşırmış, takım arkadaşlarına olan güveni sarsılmıştı. Olanları anlayamıyordu. Öfkelendi. Otoritesinin bu şekilde hiçe sayılması ona karşı yapılmış büyük bir hakaretti. Bunu gözlerindeki ifadeden anlayabiliyordum. Yeni kaptanın kim olacağını belirlemek için oylama yapılacağı söylendiği anda Ajax'tan ayrılmaya karar vermişti. Onun için her şey o an bitmişti. Hatta belki kendisi bile Keizer'e oy vermişti. Bu mümkün; Johan tuhaf bir adamdır. Belki de 'At gitsin işte!' diye düşünmüştür." Toplantıdan sonra Cruyff yukarı çıkmış. Mulder anlatmaya devam ediyor: "Cruyff o dönem kaleci Heinz Stuy'la aynı odayı kullanıyordu. Heinz'la beraber yukarı çıktığımızda Cruyff oradaydı. Bizi görünce, 'Hayır, sorun yok,' dedi. Fakat duvardaki telefonda yöneldiğini gördük. Kayınpederini aradı; böyle anlarda rahat davranırdı. 'Hemen Barcelona'yı arayın. Takımdan ayrılıyorum,' dedi."

Cruyff Ajax'la birlikte, ikincisi 19 Ağustos günü FC Amsterdam'a karşı alınan 6-1'lik buruk bir galibiyet olmak üzere iki lig ma-

çına daha çıktı ve iki hafta sonra 1 milyon dolar gibi rekor bir transfer ücreti karşılığında Nou Camp'ın yolunu tuttu. Ajax'tan bir an önce ayrılmaya o kadar kararlıydı ki yıl sonuna kadar resmi maçlara çıkamayacak olmasına rağmen Barcelona'ya transfer oldu. Bir daha ne o ne de geride bıraktığı takım arkadaşları kulüpler seviyesinde aynı seviyeye ulaşabildi. Cruyff'un Barcelona'ya transferi Katalunya'da öyle bir heyecan yaratmıştı ki kendisine "El Salvador", yani "Kurtarıcı" lakabı takıldı. Takıma katıldığında Barcelona İspanya Ligi'nin dibine demir atmıştı; sezonun sonunda ise takım 1960'tan beri ilk kez şampiyon oldu. Fakat Cruyff orada Ajax'taki başarısının aynısını sergileyemedi ve Barcelona'yı oyuncu olarak taşıyabildiği en üst nokta 1975 yılında Avrupa Kupası'nda yarı final oynamak ve Leeds'e elenmek oldu. Dönemin efsane Ajax'ı ise son bir büyük maç oynadı ve Ocak 1974'te, Süper Kupa finalinde Milan'ı 6-1'le bozguna uğrattı. Fakat Avrupa şampiyonu unvanını iki ay önce CSKA Sofya'ya ilk turda elenerek kaybetmişlerdi. Takım hızla dağıldı. Sjaak Swart zaten Ağustos 1973'te jübilesini yapmıştı. Knobel bir gazeteye yıldız futbolcularından bazılarını içki içmekle ve kadın düşkünlüğüyle itham ettiği bir röportaj verince bu futbolcularla arası bozuldu ve Nisan 1974'te işine son verildi. Johan Neeskens sezon sonuna kadar Ajax'ta kaldı, sonra Cruyff'un peşinden Barcelona'ya transfer oldu. Keizer ise Knobel'in yerine takımın başına geçen Hans Kraay'la Ekim 1974'te taktikle ilgili bir mesele yüzünden ihtilafa düşünce sadece Ajax'a değil, futbola da küstü. Yıldız takımda oynayan oğlunun bir maçını izlerken taç çizgisinin orada yanına gelen topa vurduğu o ünlü an dışında yaklaşık otuz yıl boyunca bir daha topa ayağını sürmedi. Arie Haan Mart 1975'te Anderlecht'e transfer oldu. Bir ay sonra Horst Blankenburg memleketi Almanya'ya geri döndü. Bundan bir ay sonra ise Johnny Rep Valencia'ya transfer oldu. Heinz Stuy Ocak 1976'da takımdan ayrıldı. Beş ay sonra Gerrie Mühren Sevilla'ya transfer oldu. Savunma oyuncuları takımda biraz daha uzun süre kaldı. Barry Hulshoff ve Wim Suurbier 1977'de takımdan ayrıl-

di. Ruud Krol 1980 yılına kadar Ajax'ta oynamaya devam etti ama sonunda o kadar uzun süre kaldığına pişman oldu.

Knobel, tıpkı oyuncuların bazıları gibi, 1973 yılındaki o kaptanlık seçiminin yaşanan olaylar üzerinde çok büyük bir etkisinin olmadığını, Cruyff'un zaten takımdan ayrılacağını çünkü İspanya'da daha fazla kazanacağını, takımın dağılmasının kaçınılmaz olduğunu söylüyor. "Ajax'a ilk geldiğimde dünyada futbol oynamış en büyük profesyonellerle çalışacağımı zannediyordum," diyor. "Fakat oyuncular küçük dağları ben yarattım havasındaydı. 'Sorun yok', 'Biz dünyanın en iyisiyiz', 'Her takımı yenebiliriz'. Çok kibirlilerdi. Zirveye çıkmak zordur ama zirvede kalmak daha zordur. Cruyff'un takımdan ayrılmasına şaşırmadım çünkü zaten Ajax'ta kalmayacağını uzun süreden beri biliyordum. Herkes biliyordu. Bence bu kaptanlık meselesi gereğinden fazla büyütüldü. Johan Cruyff'un artık kaptan olmadığını ve Ajax'tan ayrılacağını yazmak medyanın hoşuna gitmişti. [Seçimin] bununla hiçbir ilgisi yoktu. Cruyff diğer oyuncuların artık onu sevmeyi izlenimine kapılmıştı ve haklıydı. Oyuncular onu sevmiyordu çünkü herkes onu kıskanıyordu. Tüm gözler Cruyff'un üzerindeydi ve bazı oyuncular 'Biz de Cruyff kadar iyiyiz,' diye düşünüyordu."

Jan Mulder, Knobel'in oylama teklifinde bulunmasının yersiz olduğunu ama takımın dağılmasını da kimsenin engellemeyeceğini söylüyor: "Oylama yapmak bir hataydı ama işleri berbat eden de Knobel değildi. Takım dağıldı; normal bu. Başkası olsa da aynı şey olurdu. Üç harika yıl geçtikten sonra, evet, Arie Haan ve Krol gibi oyuncular Cruyff'un aldığı kadar ücret istemeye başlamıştı. Bu da İspanya ve İtalya'da mümkündü. Bu yüzden mırın kırın etmeye başladılar. İşin içinde biraz kıskançlık da vardı ama bu insani bir şey."

Gerrie Mühren ise kabahatin büyük kısmının Knobel'de olduğunu düşünüyor. "Bu bir gelenek meselesi değildi. Oylama yapacağımızı teknik direktör [Knobel] söylemişti. Böyle bir şey daha önce hiç olmamıştı, ilk defa oluyordu. Bu yüz-

* Gerrie Mühren'in de 2013'te hayata gözlerini yumduğunu hatırlatalım. -çn

den çok ilginçti. Ben Ajax'ta dokuz sene oynadım ve kaptanlık için bir kez oylama yaptık. Bu oyuncuların verdiği bir karar değildi. Kimin kaptan olacağına teknik direktörün karar vermesi gerekirdi. Bu teknik direktör yeniydi. Oyunculardan bir kaptan seçmelerini istemenin iyi bir fikir olduğunu düşündü. Bu bütün oyuncular için büyük bir şok oldu. Daha önce kimse böyle bir konuyu konuşmamıştı. Kaptan Johan Cruyff'ken seçim yapmaya ne gerek vardı? Bu sorun yaratmaktan başka bir işe yaramazdı. Hatırladığım tek şey oyumu Johan'a verdiğim, çünkü ona oy vermezsek Barcelona'ya gideceğini ve büyük sorun yaşayacağımızı biliyordum. "Johan olmadan da oynayabiliriz," diyenler oldu. İşin içinde biraz kıskançlık da vardı. Bu oylama Johan için bardağı taşıran son damla oldu. Zaten büyük bir transfer teklifi almıştı. Ama bu seçim olmasaydı Ajax'ta bir iki sene daha kalabilirdi."

Mühren bu büyük takımın (muhtemelen Di Stefanolu Real Madrid'le beraber gelmiş geçmiş en yetenekli takımın) dağılmasını Beatles'ın dağılmasına benzetiyor. "Beatles iyi bir örnek. Başta, tıpkı onlar gibi, bir arada olmaktan heyecan duyuyorduk. Fakat sonra işin keyfi kaçtı, artık birlikte oynamak istemiyorduk. Hâlâ aynı kalitedeydik ve sahaya çıktığımızda aynı oyuncularдық. Ama maçlardan sonra herkes kendi yoluna gidiyordu. Eğer futboldan keyif almıyorsan, işler eninde sonunda sarpa sarar." Mühren oyuncular arasında zaten bir miktar rekabet olduğunu ama dağılmanın Stefan Kovacs'ın teknik direktörlüğü döneminde başladığını söylüyor. "Kovacs çok iyi bir teknik adamdı ama fazla kibardı. Rinus Michels daha profesyoneldi. Herkesten aynı seviyede, çok katı bir disiplin beklerdi. Başta, ilk senesinde, Kovacs'la daha bile iyi oynamaya başlamıştık çünkü iyi futbolculardık ve artık kendi fantezilerimizi oyuna yansıtmakta serbesttik. Ama sonra disiplin kayboldu ve iş bitti." O zamana kadar, kazanmak da dâhil olmak üzere her şey Ajaxlı oyuncular için çok kolay bir hal almıştı. Her sene Hollanda ligi şampiyonu oluyorlardı; Süper Kupa'yı, Hollanda Kupası'nı, üç sene üst üste olmak üze-

re Avrupa Kupası'nı kazanmışlardı. "Hepimiz iyi kötü yıldız oyuncularдық. Son senemizde [1973] yine kazanılabilecek bütün kupaları kazandık ama artık eski ruhtan eser kalmamıştı. Çok yazık. Takımı bir arada tutabilseydik sekiz yıl üst üste şampiyon olabilirdik. Çok genç bir takımdık; sadece Sjaak Swart yaşlıydı ama onun yerine de Johnny Rep gelmişti."

Takıma 1972-73 sezonunda katılan Johnny Rep oyunu Keizer'e vermiş ve bu kaptanlık seçimini sıradan bir olay olarak hatırlıyor. "Biz sadece başka birini seçmek istemiştik ama evet, galiba bu Johan'ın kalbini kırdı. Bu olaydan sonra takımdan ayrılma kararını aldı." Rep'in dediğine göre oylamaya katılan kimseden bir itiraz gelmemiş; Cruyff'ta liderlik vasfı varmış ama Keizer daha geçimli biriymiş ve kaptanlığa daha layıkmiş: "Johan'la oyuncu olarak iyi anlaşıyorduk. Ama konuşmalarımız korkunçtu! Çoğu zaman zorlanıyorduk. Bana maçlarda şunu yap, bunu yap deyip duruyordu. Ben de çene mi tutamıyordum. Sürekli sağa kay, sola kay, ortada kal deyip duruyordu. Sürekli! Kötü bir pas vermişse bu asla onun suçu olmuyordu. O her zaman haklıydı! O en iyiydi ve her zaman haklıydı. Onunla ilgili sorunum buydu. Onunla aram sadece en başta, 1974'te [Dünya Kupası'nda milli takımda birlikte oynarken] iyiydi. Tam hatırlamıyorum ama galiba Johan'a sadece iki ya da üç oy çıkmıştı."

Barry Hulshoff da Keizer'e oy verenlerden ve Cruyff'un bu oyu yanlış anladığını söylüyor. "Sahada Johan'la hiçbir sorunum yoktu. Fakat saha dışında, yönetimle ilişkilerde falan, Keizer takımı daha çok düşünüyordu. Johan kendini daha ayrı bir yere koyuyordu; bu yüzden takımla ilgili bir şeyler yapılması gerektiğinde Piet Keizer daha iyiydi." Hulshoff Cruyff'un her zaman takımın yıldızı olduğunu, sahada takım arkadaşlarından bu şekilde muamele gördüğünü, kaptanlık pazubandı konusunda endişe etmemesi gerektiğini ısrarla vurguluyor. "Johan kesinlikle takımın yıldızıydı. Bunun için kaptan olmasına gerek yoktu. Hep şunu diyordu: 'Bana oy vermediniz çünkü beni sevmiyordunuz.' Ama böyle bir şey söz konusu

değildi. Johan takım için çok önemliydi. Bana sanki kaptanlığı dünyaya kendini yıldız olarak göstermek için istiyormuş gibi geliyordu. Bizse onun zaten yıldız olduğunu düşünüyorduk. Ama takımda Keizer gibi birinin olması daha önemliydi. Bunun Johan'ın yetenekleriyle bir ilgisi yoktu."

Keizer'e çıkan oylardan birini Ruud Krol vermişti. Krol şimdi dönüp geçmişe baktığında olayların farklı bir şekilde gelişmiş olabileceğini söylüyor. "Seçimden sonra birbirimizle konuştuk, Johan'la konuştuk; o da takımla konuştu ve kalacağına söz verdi. Ama iki hafta sonra gitti. Bana kalırsa para için gitti. Takımdaki tüm oyuncuların ayrılmasının esas nedeni de buydu." Başka nedenler de varmış. "O harika Ajax döneminde 12.000 seyirciye oynuyorduk. Sürekli bunu konuşurduk. İtalya'da veya İspanya'da olsak 100.000 kişiye oynardık. Bu durum biraz canımızı sıkıyordu. Tamam, Avrupa Kupası maçlarında tribünler daha dolu oluyordu. 60-70.000 seyirci oluyordu. Ama bunlar Amsterdamlılar değildi. Seyircilerin neredeyse yarısı şehir dışından geliyordu. Onlar da haliyle her lig maçına gelemiyordu."

Bir yıldan kısa bir süre içinde Cruyff ve Ajax'tan eski takım arkadaşları (Haan, Krol, Suurbier, Rep, Neeskens, Keizer) iyi kötü barıştı ve 1974 Dünya Kupası'nda birlikte oynadı. Ama Ajax Cruyff'un takıma teknik direktör olarak geri döndüğü 1985 yılına kadar sürecek olan uzun bir durgunluk dönemine girdi. (Cruyff'un 1985'teki geri dönüşü tamamen maddi nedenlerle olmuştu. Cruyff vicdansız bir iş ortağının ısrarı sonucunda tüm parasını -yaklaşık 2.4 milyon dolar- İspanya'daki bir domuz çiftliğine yatırıncaya elinde ne var ne yok kaybetmişti.)

O günkü seçim oyuncuların kişiliklerinden kaynaklanıyor olabilirdi ama aynı zamanda Hollanda siyasi kültüründen de etkilenmişti. Özellikle 1960'larda ve 1970'lerin başında Amsterdam'da ortaya çıkan ve Provolar ve Kabouterler gibi anarşist karşı kültür gruplarının başarısıyla benimsenen katılımcı demokrasi anlayışından izler taşıyordu.

Kaybedilen 1974 Dünya Kupası finalinin hazin öyküsünü anlatan *De Reunie* isimli ünlü kara mizah tiyatro eserinin yazarlarından biri olan oyun yazarı Johan Timmers şunları söylüyor: "O takımda bireysellikle takım oyunu arasında tuhaf bir gerilim vardı. Grup halinde hareket etmek en iyi takım olmayı, herkesin elinden gelenin en iyisini yapmasını sağlıyordu. Grup her şeydi. Grup, grup. Bu kavram yetmişli yıllarda çok önemliydi. Tiyatro grupları, her türlü kolektif vardı. Burada da kolektiflerden hep en önemli şey olarak bahseden sıra dışı bir lideri olan (Cruyff) bir kolektif vardı. Ama bir kolektifte yapılan şeyleri yapmayan tek kişi de oydu! Hep kendi burnunun dikine gidiyordu. Bu bir çelişkidir. Cruyff diğer oyunculara hep 'Grup olarak oynamalıyız,' diyordu. Ama top ayağına geldiğinde canı ne isterse yapmaya hakkı vardı ve aynı şeyi yapan herkesi eleştiriyordu. Bir noktadan sonra kolektif ayaklandı ve liderine isyan etti."

Ajaxlı oyuncuların o günkü tutumu bu anlamda hiç şüphesiz daha derinde yatan bazı gelenekleri yansıtıyor. Hollandalılar yüzyıllar boyunca güçlü liderlere isyan etmiş. Hatta Calvin'in her bireyin İncil'i okuması ve kendine göre yorumlaması gerektiğini söylediği bir ülkede bizzat liderlik kavramı sorunlu bir şey. Hollanda'da ideal karar, bir gruptaki herkes tarafından oybirliğiyle alınmış olandır. Hiçbir ticari veya siyasi karar bitmek bilmeyen tartışmalar ve toplantılar sonucunda fikir birliğine varılmadan alınmaz. Ta *regenten* (Hollanda Cumhuriyeti'ni yöneten varlıklı kişilerden oluşan hizipler) döneminden kalma bir gelenek, Hollandalı liderlerin tek karar mercii olmaktan kaçınıp kolektif adına hareket etmesini buyuruyor. Hollanda demokrasisi genellikle hidrolik üzerinden açıklanır: Sulak arazi yapıları nedeniyle, Hollandalılar topraklarını su basmasın diye oldum olası birbirleriyle işbirliği yapmak zorunda kalmışlardır. "İşbirliği ve fikir birliği hayatta kalmanın tek yoluydu," diyor Dirk Sijmons. "Devlet denilebilecek herhangi bir şeyle ilgili en eski emare ortak bir çabayla su bentleri inşa etmek ve bu su bentlerini ayakta tutmaktır.

Bunun yirminci yüzyıldaki izdüşümü denizden toprak kazanmak için üretilen “polder” modeli olabilir. Bu modelde biriyle zıt düşüncelere sahip olan aktörler, diyelim ki spektrumun işçi tarafında yer alanlarla kapitalist fabrikatörler arasında bir işbirliği vardır. Bizim de çok fazla, yaklaşık yirmi partinin olduğu tuhaf bir politik sistemimiz vardır. Bizde çok fazla işbirliği, çok fazla istişare olur. Bir komedyenin dediği gibi, her Hollandalının kendi siyasi partisi vardır. Bu yüzden “Pekâlâ, buranın sorumlusu kim?” diye sorarsanız herkes “Hiç kimse!” diye bağırır. Gerçekten kimse bir yerin sorumlusu değildir. Hollandalıların futbolu bir tür işbirliği olarak görmesinin sebebi belki de bu eşitlikçilik ve işbirliği anlayışıdır. Herkesin sisteme hizmet etmesi gerekir.” Çinlilere özgü o “İlginç zamanlarda yaşayasın” ilenmesi Avrupa’nın en durgun siyasi ortamının olduğu Hollanda için katiyen geçerli değildir. Hollanda siyaseti zarif ve yavaş bir müzakere sistemi, tartışma, dramatik olayların veya ani yön değişimlerinin izlerini yavaş yavaş silen bir kuvvetler ayrılığı üzerine kuruludur. Yazar Michiel Schwartz’ın konuyla ilgili şöyle bir esprisi var: “Siyasi sistem durgun olacak şekilde tasarlanmıştır. Hollanda siyasetinde heyecan verici, ilginç veya dramatik bir durum yaşanıyorsa bir şeyler fena halde yanlış gidiyor demektir.”

Peki burada işler nasıl yürüyor? Ülkenin en verimli ve muteber mimarlarından Jan Benthem Hollanda bürokrasisinin ve müzakere anlayışının yarattığı engellere rağmen büyük projelerinde (Schipol Havaalanı’nın ve Amsterdam Merkez Garı’nın yeniden tasarımında olduğu gibi) büyük değişiklikler yapabilmesiyle meşhur. “Burada işin sırrı proje hakkında konuşmamak. Yönteminizi asla tartışmayın. Ben projelerimi özellikle gazetecilerle veya insan içinde hiç konuşmam. İşinizi arka planda bir yerlerde yapın, bırakın başarının keyfini başkaları çıkarsın. Hollanda’da kafanız çimen seviyesinin üzerine çıkarsa kafanızı hemen keserler. Bizim burada çok fazla çimen olur ve bu çimenleri sık sık kesmemiz gerekir. Bir konuda sivrilen insanlardan hazzetmemek tam

Hollandalıları özgü bir şeydir. Buradaki insanlar Ruud Gullit'i bu yüzden sevmezler. Lord Norman Foster veya Sir Richard Rogers gibi mimarları sevmememizin nedeni budur. Böyle insanlar Hollanda'da yoktur. Burada var olamazlar çünkü var olsalardı birileri mutlaka onları alaşağı etmeye çalışırdı. Rem Koolhaas hiç şüphesiz en iyi, en büyük ve en saygın Hollandalı mimardır ama en iyi işleri alamaz. Neden ondan büyük bir hükümet binası, bir havaalanı veya tren garı yapması istenmez? Geleneğin bir parçasıdır bu. Hollandalıları her şeyin aynı seviyede olmasını, ülkenin hep düz olmasını, arazinin hep düz olmasını, kültürel ortamın hep düz olmasını ister. Biz yüksek tepeleri sevmeyiz."

"Galiba futbolda da aynı durum söz konusu. Hollanda futbolundaki takım oyunu tüm oyuncuların eşit olmasına dayalıdır. Oyun yalnızca, diyelim ki Johan Cruyff'un etrafında kurulamaz. Cruyff varken bile Cruyff'un etrafında kurulmuyordu. İşler iyi giderken, ortada herkesin birbirinden eşitlik talep ettiği bir eşitler takımı vardı. Takımda işlerin iyi gitmesi için oyuncuların değil, takımın yıldız olması gerekir. Kilit oyuncular üzerine kurulu İtalyan takımlarından oldukça farklı bir durum söz konusudur." Benthem Schipol'deki işlerini halletmek için havaalanının en üst düzey yetkilisiyle nadiren muhatap olurmuş. "Başkanla katiyen yılda bir kereden fazla görüşmem. Aslında istesem her hafta yanına giderim ama bu durumda diğer insanlarla çalışmam imkânsız olur. Sorumluluklar genelde kuruluş içerisindeki daha alt seviyelere devredilir. Hiçbir başkan çıkıp 'Bu işi şu şekilde yapıyoruz,' demez. Yönetim kadrosunun tamamıyla mutabakata varması gerekir. Ben de her gün bu seviyede, tabana çok daha yakın bir yerde çalışmazsam, hiçbir iş yapılmaz."

İngiltere'dekinin aksine, Hollanda'da makama sorgusuz sualsiz hürmet edilmez. İngiliz futbolcular "büyüklerine" saygıdan "patron" diye hitap eder. Hollanda'da ise saygının hak edilmesi gerekir. "Knobel gerçekten iyi bir insandı ama oyunculardan pek saygı görmüyordu. O ise bize gereğinden

fazla saygı gösteriyordu,” diyor Johnny Rep kayıtsız bir tavırla. Oyuncular hep Rinus Michels ve Johan Cruyff’un talimatlarını yerine getiriyordu. Feyenoord’a 1970 yılında Avrupa Kupası’nı kazandıran dâhi ve gizemli Avusturyalı Ernst Happel bile 1978 Dünya Kupası’ndan önce Hollanda milli takımının başına geçince eski Ajax yıldızları tarafından hor görülmüştü. Bu sorunu tek kelime etmeden, bir antrenmanda topları ceza yayına dizip hepsini tek tek kale direğine vurdurarak çözdü. Oyuncular bundan sonra onun sözünden çıkmadı.

Hollandalıların o meşhur demokrasi ve eşitlik algısı ideolojiden ziyade ülkenin ahdî haklara ve sözleşmelere olan müzmin inancından kaynaklanır. Aktif Hollandalı teknik direktörlerin en polemikçisi Louis van Gaal maçlardan sonra oyuncularının performansını değerlendirirken sık sık şöyle ifadeler kullanır: “Oyunun kontrolünü rakibe verdik çünkü aramızdan bazıları anlaşılmamıza uymadı.” Son iki sezonunu Louis van Gaal yönetiminde geçiren Frank Rijkaard da milli takım teknik direktörlüğü süresince benzer bir dil kullanıyor. Van Gaal hakkında en sık dile getirilen şikâyet Hollandalı teknik adamın “tutucu”, “diktatör”, oyuncularına çocuk muamelesi yapan (bunun Van Gaal’in on iki yıl boyunca öğretmenlik yapmasından kaynaklandığı söylenir) biri olduğu yönünde. Hollandalı gazetecilerin büyük kısmı bu adama tahammül edemiyor. Pek de sevimli sayılamayacak çehresinin yanı sıra, sık sık fevri çıkışlar yapıyor, kimi zaman onu eleştiren basın mensuplarına düpedüz bağırıyor. Bu da zorbalık olarak yorumlanıyor. Öte yandan, Van Gaal diktatörse, tam anlamıyla Hollandalı bir diktatör. Ne George Graham gibi adı bir zamanlar yolsuzluğa bulaşmış dediğim dedik bir otokrat ne de tüm kariyeri genç oyuncuları fırçalayarak ve futbolcularına çocuk muamelesi yaparak geçen Brian Clough (iki çocuk babası Lee Chapman Nottingham Forest’ta oynadığı dönemde bir gün tuvaletten çıkınca Clough’ın ona “Ellerini yıkadın mı evlat?” diye sorduğunu anlatır) gibi sağı solu belli olmayan

biri. Van Gaal katı disipliniyle tanınan biri olabilir ama basın her ne kadar ondan nefret etse de, onunla çalışanlar sık sık dürüstlüğünden dem vurur. Ajax'taki eski öğrencilerinden birçoğunun (Reiziger, Bogarde, Litmanen, Kluivert, Frank ve Ronald de Boer) onunla çalışmak için koşa koşa Barcelona'ya gitmesi dikkat çekici. Van Gaal sürekli iletişime ve takımı yapıcı eleştiriler vasıtasıyla geliştirmeye inanıyor. Oyuncularının ve teknik ekibinin birbirlerini ve kendilerini eleştirmesini teşvik ediyor. Van Gaal'in eski yardımcı antrenörü Gerard van der Lem'in evinin duvarında Van Gaal'le çekilmiş bir fotoğrafı asılı. Fotoğraf Mayıs 1992'de, Ajax'ın UEFA Kupası'nı kazandığı akşam çekilmiş. Van der Lem kupayı havaya kaldırmış, Van Gaal ise omuzlarına aldığı Van der Lem'i... Van Gaal'in ekseriyetle asık olan yüzünde güller açmış ve hiç de diktatör gibi bir hali yok.

Van Gaal istişare ve liderlik süreçlerinin takımında nasıl yürütüleceği hakkında oldukça katı düşüncelere sahip. İsteyen herkesle görüşmeye açık olduğunu ama son kararları kendisinin verdiğini ve alenen muhalefete tahammülü olmadığını söylüyor. "Medyada hakkımda sürekli her şeyi bildiğini düşünen bir adam portresi çiziliyor. Benimle her gün çalışanlar beni iyi tanır. Etrafımdaki insanlardan her gün yeni bir şey öğrenirim. Herkesten ne düşündüğünü söylemesini isterim. Her gün oyuncularla konuşurum. Takımın (ki oyuncular da kesinlikle takımın bir parçası sayarım) lideri olarak mevcut tüm bilgiyi değerlendirip bir yol haritası belirleme görevim ancak bunlardan sonra başlar. Fakat herkesten de bu tercihi her yerde desteklemesini beklerim, çünkü aksi şekilde davranmak sorunlara davetiye çıkarmaktan başka bir şey değildir."

1973'teki o kaptanlık seçiminden yaklaşık otuz yıl sonra, Barry Hulshoff oyuncuların gücünü sınamanın nelere yol açtığı konusunda çok net konuşuyor: "Hepiniz eşitseniz, aynı seviyedeyseniz, kararları birlikte vermeniz gerekir." Fakat o harika takımın dağılmasına neden olan şey de biraz buymuş.

“Bir kişi grubun dışında kalıp her şeyi idare ederse iyi olur. Sonrasında bu kişiyle eşit bireyler olarak konuşabilirsiniz. Ama grubun üzerinde, kararları alan, yaptırım uygulayan falan biri mutlaka olmalı. Teknik direktöre işte bu yüzden ihtiyaç var. Takım bunu kendi başına yapamaz. Kuralları takım koyamaz.”

13

FUTBOL SAVAŞ DEĞİLDİR

“Futbol savaştır.”

–Rinus Michels

22 Kasım 1963 günü yaşanan olay Amerika'nın belleğinde nasıl bir yer etmişse, 7 Temmuz 1974 günü Münih'te yaşanan olay da Hollandalıların zihnine aynı şekilde kazınmıştır. Tabii Başkan Kennedy'nin öldürülmesiyle basit bir futbol karşılaşmasının kaybedilmesi arasında paralellik kurmaya çalışmak pek yakışık almasa da, Hollanda'nın Dünya Kupası'nı komşusuna kaybettiği gün oturup ağlayan Hollandalı yetişkin insanların sayısı hiç de az değildi. Olayın yirminci yıldönümünde yapılan bir televizyon anketinde kupanın kaybedilmesi sonrasında duygusal anlar yaşayan her Hollandalının o gün nerede olduğunu ve ne yaptığını hatırladığı görüldü. Oyun yazarı Johan Timmers bu felaket ve sonrasında yaşananlar hakkında yaptığı çalışmasında “1974 yılındaki bu yenilginin Hollandalıların 1953'teki seller ve 2. Dünya Savaşı dışında yaşadığı en büyük travma olduğu” sonucuna varmış.

İlginçtir, o dönem hemen herkes üzüntüsünü içine atmış, Hollanda takımı finale kaldığı ve (yenilse de yense de) harika bir futbol oynadığı için kamuoyu tarafından kahraman muamelesi görmüştü. Oyuncular ve teknik direktör Rinus Michels Leidseplein'de turuncu bir insan seli tarafından coşkulu bir şekilde karşılanmıştı. Yalnız bunca kutlamaya rağmen, ülke derinden yaralanmıştı. Hollandalı psikanalist Anna Enquist “1974 aslında hepimiz için çok acı bir tecrübeydi,” di-

yor. “Kendimize bir şeyin bu kadar önemli olabileceğini itiraf edemiyoruz. Ama çok önemli. 1974’ün travması derinlerde bir yerde hâlâ atlatılamamış olarak duruyor. Bu çok canlı bir acı, cezalandırılmamış bir suç gibi.” Kaybedilen Final, Hollanda’daki futbol sohbetlerinin dönüp dolaşıp mutlaka geldiği konu. Hollanda’nın gelmiş geçmiş en iyi takımı (Cruyff, Wim van Hanegem, Neeskens, Krol ve diğerleri) neden son engelde takıldı? Total Futbolcular maçın ilk dakikasında golü bulmuş, oyunda hâkimiyetini kabul ettirmiş, yirmi beş dakika boyunca muhteşem top çevirmiş, maçın ikinci yarısı boyunca amansızca hücum etmişti. Ve kaybetti. Ülkenin (neredeyse tüm dünyanın) gördüğü en yetenekli futbolcu topluluğu bir çuval inciri berbat etti. Nasıl? Neden? Winston Churchill’in daha ciddi bir bağlamda söylediği üzere, bu bir muammanın içindeki gizemle sarmalanmış bir bilmece.

Hollanda’da bu maç futbol ülküsünün ölümü ve 1960’lardaki coşkunun sonu anlamına gelmişti. 1970’lerin sonunda, Kaybedilen Final’in futbolun çok ötesinde bir kültürel önemi olduğunu söyleyen ilk Hollandalı entelektüellerden biri Bastiaan Bommeljé’ydi. Bu maç bir nesil için, Hollanda toplumu ve siyasetinde bir dönem için, mesela 1966 yılında Dünya Kupası’nı kazanan İngiltere’de hiç olmadığı kadar önemli bir dönüm noktasıydı. Hollanda için bu final maçı diğer iyimserlik ve umut simgelerinin de birer birer yok olması anlamına geliyordu. Maçtan kısa bir süre sonra, amacı Hollandalıların nasıl yaşadığını diğer ülkelere göstererek adalet ve barışı yaymak olan *nederland gidsland* (Örnek Ülke Hollanda) politikasının da, başbakanlığını Joop den Uyl’un yaptığı, 1960’ların idealistlerinin siyasi şahıkası olan ve Yom Kippur Savaşı sonrasındaki petrol krizi nedeniyle dağılan sosyalist hükümetin de sonu geldi.

“Bu finalin altmışlı yılların ödülü olması gerekiyordu. Onun yerine ağıtı oldu,” diyor Bommeljé. “O takım tüm varlığını gençliğe ve gençlik vaatlerine, yeni bir neslin devri geldiğinde güzel günlerin geleceği düşüncesine yatıran bir döne-

min ürünüydü. Ve bu hayaller olduğu gibi suya düştü.” Final maçının 1970’lerde kültürel iktidarı ele geçiren “baby boom” jenerasyonu için de önemli olduğunu söylüyor. “Ajax’ın Avrupa Kupaları ve 1974 Dünya Kupası bu neslin iktidarıyla aynı potada erimişti. Aslında arada bir bağlantı yoktu ama her topluluk ve ulusun da kendine ait kuruluş mitleri vardır. Bunu bütün antik tarihlerde görürsünüz: Roma, Atina, Sparta hep neden iktidara geldiklerini, neden en iyi, en parlak ve en güzel olduklarını mitolojilerinde uzun uzun anlatmışlardır. Bu jenerasyonun yaşadığı da bu... Kaybedilen Final onlar için bağlayıcı, belirleyici bir an oldu.”

Bu maç aynı zamanda 1940-45 arası Nazi işgali ve savaş sonrası Almanya’sıyla ilgili bir sürü çetrefil nevroz gibi çözümlenmemiş ve çok daha büyük Hollanda travmalarına dair hissiyatı aktarma aracı oldu. Şüpheli bir ölüm olduğunda birtakım soruşturmalar başlatmak standart prosedürdür; bu prosedürün amacı da, birçok başka şeyle birlikte, yaşananlardan gelecek adına bir ders çıkarmak ve yas sürecine yardım etmektir. Hollanda Kaybedilen Final meselesini bu şekilde çözmedi ve galiba bu nedenle maç da ülkenin futbolla ilgili hayal kırıklıklarının çoğu için bir şablon halini aldı.

Hollanda’nın 1970’lere kadar Lüksemburg’unkine benzer bir uluslararası futbol sicili olması çok şaşırtıcı. Hollanda 1938’den beri hiçbir Dünya Kupası’na katılmaya hak kazanamamış ve Batı Almanya’daki turnuvaya da büyük bir şans eseri katılmıştı. Hollanda eleme maçlarında zayıf rakipleri Norveç ve Kıbrıs’ı yirmi dört gol atıp iki gol yiyerek hezimete uğratmıştı. Fakat bir sonraki turda çok daha tehlikeli bir rakip olan Belçika’yla eşleşmişti. Kasım 1973’te Amsterdam’daki olağanüstü çekişmeli rövanş maçında Belçika’nın santrforu Jan Verheyen maçın son saniyelerinde frikikten bir gol bulmuştu. Bu gol tam Hollanda’nın elenmesine yol açacakken Rus hakem Kazakov golü ofsayt gerekçesiyle iptal etmişti. Televizyondaki tekrar gösterimlerde ise kararın yanlış olduğu görülmüştü.

Modern bir turnuvanın finallerine katılmaya hak kazanmak Hollanda için yeni bir deneyimdi; dolayısıyla KNVB'nin milli takım teknik direktörlüğüne olabilecek en iyi kişiyi getirmesi büyük bir şanstı. Dünya Kupası finallerinin başlamasından üç ay önce Rinus Michels görevi eleme grubu maçlarında takımın başında olan Frantisek Fadhroc'tan devraldı. Michels'in elinde çoğu (1970'te Avrupa Kupası'nı, 1974'te UEFA Kupası'nı kazanan) Feyenoord'da ve (1971-73 yılları arasında art arda üç kez Avrupa Kupası'nı kazanan) Ajax'ta oynayan olağanüstü deneyimli ve yetenekli bir oyuncu grubu vardı. Johan Cruyff Barcelona'dan geri dönmüştü. Belçika'da efsane olan kanat oyuncusu Rob Rensenbrink Anderlecht'ten gelmişti. Michels oyuncularıyla ve daha sonra Stefan Kovacs'la birlikte Ajax'ta mükemmel seviyeye ulaştırdığı sistemin aynısını milli takımda da oynamayı düşünüyordu. Ancak kadrosunda Ajaxlı (veya Ajax'ta yetişmiş) oyuncuların hepsi yoktu. Tecrübeli stoper Barry Hulshoff sakattı, Horst Blankenburg ise Almandı. Sol iç Gerrie Mühren oğlu hasta olduğu için milli takıma katılmayı reddetmişti. Kanat oyuncusu Piet Keizer kadrodaydı ama artık otuz dört yaşında olduğu için formda dönemlerini geride bırakmıştı. (Ayrıca Keizer ve Michels kişisel olarak hiç iyi anlaşamıyordu; Keizer yalnızca turnuvanın ikinci maçında oynadı ve diğer maçlarda onun yerini Rensenbrink aldı.) Feyenoordlu yetenekli oyuncuların varlığı takıma ustalık ve güç katmıştı. Orta sahanın sağında Arie Haan'ın yerini yetenekli ve zeki Wim Jansen, solunda Mühren'in yerini sert müdahaleleriyle meşhur, pas dehası Van Hanegem aldı. Michels'in en büyük sorunu defanstı. Ajax'ın hücumcu bekleri Krol ve Suurbier kadrodaydı ama kadronun gedikli stoperleri Hulshoff ve babası finallerden hemen önce ölen "Demir" Rinus Israel'in yokluğunda ne yapılacaktı? Michels bu duruma radikal bir çözüm buldu; (her ne kadar hiç milli formayı giymemiş olsa da) Feyenoord'un sert ve hareketli sağ beki Wim Rijsbergen ve daha önce hiç defansta oynamamış olan Arie Haan defans tandemini oluşturacaktı. Haan pas becerisi sa-

yesinde son adamın önünde süpürücü olarak oynayabilecekti. Michels'in niyeti en iyi savunma hücumdur şiarını hayata geçirmektir. Daha da cesur bir kararı kaleci seçiminde vermişti. Birçokları tarafından Hollanda'nın en iyi kalecisi olarak görülen Jan van Beveren'in hafif bir sakatlığı ve Cruyff'la bitmek bilmeyen bir husumeti vardı. Onun yerini alması beklenen kişi FC Twente'nin kalecisi Piet Schrijvers'ti. Ancak Cruyff'un ısrarları üzerine Michels tercihini FC Amsterdam'ın deneyimli kalecisi Jan Jongbloed'den yana kullandı. Bu garip bir tercih olarak nitelendirildi. Jongbloed otuz dört yaşındaydı ve bundan önce milli formayı tek bir kez, ta 1962 yılında Danimarka'ya 1-4 kaybedilen maçta giymişti. Jongbloed herhalde dünya kupaları tarihinde ceza sahası dışındaki meziyetleri yüzünden milli takıma seçilen tek kalecidir. Kendisi kurtarışlarıyla ünlü iyi bir kaleciydi ama aynı zamanda ayağına da çok hâkimdi. Kulübünün kaybedecek gibi olduğu maçların (ki genelde öyle olurdu) son anlarında kalesinden çıkıp hücumla katılmayı sevdi. Michels Almanya'daki Dünya Kupası'nda kale çizgisinde duran eski moda bir kaleciden ziyade gerektiği takdirde süpürücü gibi oynayabilecek bir kaleci istiyordu.

Ajax tedrisatından geçmiş oyuncular rakibe kendi yarı sahasında pres yaparak ve hiç durmadan pozisyon değiştirerek sürekli hücum düsturunu a'dan z'ye biliyordu. Feyenoordlu yıldızların ve Rensenbrink'in turnuva öncesinde KNVB'nin Zeist'teki tesislerinde yapılan zorlu hazırlık kampında bütün bunları tam olarak kavramak için yalnızca üç haftası vardı. Bu sisteme kolayca uyum sağlamış olmaları bu oyuncuların futbol zekâsının bir göstergesidir. Ruud Krol şunları anlatıyor: "Herkesin sisteme ayak uydurması gerekiyordu. Michels otoriter biriydi ve takıma çok zorlu antrenmanlar yaptırıyordu. Bu çok zor bir şeydi ama maç esnasında çok yorulsak, başlarda çok kötü oynasak bile bir şeyler yapabileceğimizi biliyorduk. Kupadan iki hafta önce Almanya İkinci Ligi'nden bir takımla yaptığımız hazırlık karşılaşmasını 2-0 kaybettik. Fakat Michels'in aklında tek bir şey vardı: Dünya Kupası'nda-

ki ilk ma. Her Şey bu ma içindi. İlk maçtan bir hafta önce Amsterdam'da Arjantin'le bir hazırlık maçı yaptık ve 4-1 kazandık. Bu bize güven vermişti. Turnuvaya iyi baŐlarsak kazanabileceğimizi düşünüyorduk. Şansımız yaver giderse başarılı olabileceğimizi hissediyorduk..."

Hollanda kupa için Almanya'ya gelen son takımdı. Hilt-rup'taki Wald Oteli takımın karargāhı, önlerindeki etin mücadeleyi bekleyecekleri yerdı.

Batı Almanya İsviçre'deki 1954 Dünya Kupası'nda Puşkaşlı, Kocsisli ve Hidekutili unutulmaz Macaristan milli takımıyla, daha birkaç ay önce İngiltere'yi 6-3 ve 7-1 yenen takımla iki kez karŐılaŐmıŐtı. Macarlar o dönem dünyanın en iyi ve en çok sevilen takımıydı ve parlak kırmızı formalı ekip turnuvasının açık ara favorisiydi. Grup maçlarında yetenek anlamında iki taraf arasındaki uçurumu Batı Almanya'yı 8-3'lk bir skorla ezip geçerek gösterdiler. Bern'deki finalde bir kez daha karşılaştıklarında ise durum bambaşkaydı: Macaristan Puşkaş ve Czibor'un gollerıyla maçın başında 2-0 ne geçti ama Almanlar mücadeleyi bırakmadı ve maçtan 3-2 galip ayrıldı.

İki yıl sonra Hollanda Batı Almanya'yla bir hazırlık maçı yapmak üzere Düsseldorf'a gitti. Televizyon futbol muhabiri ve Canal+ yorumcusu Kees Jansma o zaman dokuz yaşındaymış ve o gün maça babasıyla giderkenki heyecanını daha dnmŐ gibi hatırlıyor. Ma gazetelerde, radyoda ve haber filmlerinde yer almış, bir avuç insan da karşılaşmayı yayın hayatına henüz yeni başlamış Hollanda televizyonundan izlemişti. "O zamanlar Şimdi geriye dönüp baktığınızda gördüğünüzden çok daha renkliydi," diyor Jansma. "İnsanlar maçı karıncalı bir siyah beyaz yayından hatırlıyor. O gün hava çok soğuktu ve zemin kar yüzünden berbat durumdaydı. Maçın kendisi de berbattı: Almanya'nın golünü Cor van der Hart kendi kalesine attı. Hollanda'nın iki golünü Abe Lenstra attı ama bunlar pek de öyle ahım Őahım goller değildi (kale sahasının içinden yapılan

refleks vuruşlardı). Yine de büyük bir coşku yaşandı. Maçı 2-1 kazandığımızda babamın dünya şampiyonunu yendik diye havalara sıçrayarak ağıladığını hatırlıyorum. O gün statta herhalde sekiz, on bin Hollandalı seyirci vardı ve herkes sahaya inip oyuncularını omuzlarına aldı. Dönüş treninde herkes çılgınca eğleniyordu. Babamı hiç öyle görmemiştim; deliye dönmüştü, şarkılar söylüyordu. Sonraları anladım ki bu savaş yüzündendi, Almanlara karşı hissedilen duygular yüzündendi. Oradaki herkes Almanların bize yaptıklarına karşı bir tür intikam aldığımıza dair çok güçlü bir hisse kapılmıştı. Şimdilerde babam bunu yanlış anladığımı, bunun sadece futbolla ilgili olduğunu söylüyor. Ama bu futboldan fazla bir şeydi. Zayıf noktalarımızdan birinin hangi spor dalında olursa olsun Almanlarla her karşılaştığımızda mutlaka savaştan ve intikamdan dem vurmaya başlamamız olduğunu kabul etmemiz gerek. 1974'teki maçtan sonra bu işlerin benim için sona erdiğini, artık bu konu hakkında konuşmamıza gerek kalmadığını yazdım. Alman futbolcuların savaşa hiçbir ilgisi yoktu. 1956'da olsa bu anlaşılabilir bir durumdu. Babam savaşa katılmıştı; kısa bir süre hapse bile girmişti. O maç onu çok mutlu etmişti. Gözleri ışıldamıştı."

Jansma futbol ve savaş hakkındaki karmaşık hisleriyle boğuşmak zorunda kalan ne ilk ne de son Hollandalı. Ülkenin geri kalanı için de Hollanda'nın bu büyük (ve bir zamanlar çok kötü) komşusuyla olan ilişkisi uzun süreler boyunca futbolun süzgecinden geçti.

Hollanda'nın şansı 1974 kupası başlar başlamaz yaver gitti. İlk maçlarında Johnny Rep'in (ilkini kale sahasının içinden kafayla, ikincisini ayağının dışıyla plaseleyerek) attığı iki şık golle Hannover'de ultra defansif Uruguay'ı mağlup ettiler. Hollanda o maçta rahatlıkla altı gol atabilirdi. Ardından Dortmund'da İsveç'le oynanan ve efsanevi "Cruyff dönüşü" ile hafızalarda yer eden 0-0'lık gergin ve çekişmeli maç geldi. Yine Dortmund'da oynanan ve Hollanda'nın Bulgaristan'ı

4-1'le ezip geçtiği son grup maçında sansasyonel bir şeylerin yavaş yavaş yaklaşmakta olduğu hissiyatı oluşmaya başladı. Maçın golleri Neeskens'in iki penaltısından, Rep'ten ve oyuna sonradan giren Feyenoordlu orta saha oyuncusu Theo de Jong'un uçarak vurduğu kafadan geldi. Tribünlerde de ilginç şeyler oluyordu. Ruhr'daki stat turuncu tişörtler giymiş, sesleri kısılana kadar tezahürat eden Hollandalılarla doluydu. Benzer bir heyecan Hollanda'da da yaşanıyordu. Kupa başlayana kadar milli takımlarına pek ilgi göstermeyen Hollandalılar bir anda televizyon karşısında fanatik taraftarlara dönüşmüştü. Bu Hollanda televizyonlarında yayınlanan ilk Dünya Kupası'ydı ve *totaalvoetbal* ile rakipler birer birer sürklase edilerek saf dışı bırakılınca renkli televizyon satışları tavan yapmıştı.

İkinci tur gruplarının ilk maçında Hollanda turnuvasındaki en heyecan verici oyununu oynayarak Gelsenkirchen'de Arjantin'i 4-0'la geçti. Cruyff maçın ilk ve son golünü attı. Her iki gol de Van Hanegem'in sol ayağı sayesinde atıldı. Diğer goller Krol'un şutuyla ve Rep'in uçarak vurduğu kafayla geldi. İkinci yarıda bardaktan boşanırcasına yağan yağmur bile Hollandalı oyuncuların olağanüstü akıcı oyununu ve ani ataklarını engelleyememişti. Maçın bitmesine daha çok uzun süre varken bile Arjantinli savunma oyuncuları farkın daha fazla açılmaması için Cruyff'a rugby müdahaleleri yapmak zorunda kalmıştı. Dört gün sonra aynı statta Doğu Almanya 2-0'la geçildi. Neeskens yakın mesafeden yaptığı vuruşla bir gol attı, Rensenbrink ise turnuvadaki tek golünü kaydetti. Bu maçı Dortmund'da bir önceki Dünya Kupası'nın şampiyonu Brezilya'yla oynanan ve bir anlamda yarı final sayılabilecek o müthiş mücadele izledi. Müthiş averajları sayesinde, Münih'te oynanacak finale kalması için Hollanda'ya beraberlik yetiyordu. Ruud Krol o maçı şöyle anlatıyor: "Bu en güzel, en zor maçı. İçinde her şeyi barındırıyordu. Güzel futbol, güzel kombinasyonlar, çirkef futbol... Limitlerin sonuna kadar zorlandığı bir maçı ve ben her iki takımın da böyle oynadığı

maçları severim. Kazanmak için her şeyin yapıldığı maçları. Maçı sanki Brezilya'yı yenmemiz gerekiyormuş gibi oynadık." Sahada dört yıl önce Meksika'da kupayı kazanan Peleli, Gersonlu ve Tostaolu muhteşem Brezilya'yla hiçbir ilgisi olmayan sert, hatta kimi zaman gaddar bir takım vardı. Hollanda'da onlarla kıran kırana bir mücadeleye girmiş, faule faulle cevap veriyordu. Maçın ilk yirmi dakikasında Hollanda mahkûm bir oyun oynadı (ve Paulo Cesar ve Jairzinho kolay pozisyonları harcadı) ama sonra oyuncular kendini toparladı. Önce Neeskens'in topun dibine girerek attığı ilk gol, sonra Krol'un ortasında Cruyff'un attığı unutulmaz ikinci gol geldi.

Münih Olimpiyat Stadyumu'nda Hollanda ve Batı Almanya arasında oynanacak final maçından bir gün önce Alman tabloid gazetesi *Bild Zeitung* maçıdan hemen önce Wald Otelinin yüzme havuzunda bir "çıplak parti" verildiğinin iddia edildiği bir haber yayınladı. Partide ismi verilmeyen dört Hollandalı oyuncunun ve yine kimliği belirsiz Alman kızların olduğu söyleniyordu. (*Bild* elinde olayın fotoğraflarının olduğunu iddia ediyordu ama öyle bir fotoğraf hiçbir zaman yayınlanmadı ve haberde suyla dolu ama içinde kimsenin olmadığı bir havuz resmi yer aldı.) Hollandalı oyuncular ve yetkililer bu haberi fevri bir şekilde tekzip ettiler. Rinus Michels düzenlediği basın toplantısında bu haberin yalan olduğunu söyledi ve daha sonra Alman medyasını takımına karşı bir psikolojik savaş açmakla suçladı. Yalnız biraz çelişkili bir şekilde, Hollandalılar sonraları ya haberin abartılı olduğunu ya da bunun *Bild*'in kızlara para verdiği bir komplo olduğunu iddia etti. Hollanda finali kazanmış olsa, bu haber muhtemelen bir hafta içinde unutulmuş olacaktı.

Her ne kadar Batı Almanya son Avrupa Şampiyonu olsa da ve turnuva öncesinde mutlak favori olarak gösterilse de, mevcut formu ve yakın tarihte kulüpler seviyesinde gösterdiği başarı yüzünden Hollanda'nın final maçını rahatlıkla kazanacağı dü-

şünülüyordu. Hollanda milli takımının altı oyuncusu (Cruyff, Haan, Krol, Neeskens, Rep ve Suurbier) Ajax forması giymişti; Alman milli takımında da Bayern Münih forması giymiş oyuncu sayısı altıydı (Franz Beckenbauer, Paul Breitner, Uli Hoeness, Sepp Meier, Gerd Müller ve Georg Schwarzenbeck). Ajax kulüp maçlarının çoğunda Bavyeralıları mağlup etmişti. 1972 yılında sezon öncesi hazırlık karşılaşmalarında Ajax Bayern Münih'i Münih'te 5-0, Amsterdam'da 2-1 yenmişti. Mart 1973'teki Avrupa Kupası çeyrek finalinde, Amsterdam'daki maçta Ajax iyice coşup hücum futbolunun en müthiş örneklerinden birini sergileyerek 4-0'lık bir galibiyet elde etmişti. Bayernli oyuncular bu kötü oyunları yüzünden kendilerine çok kızmış, hatta kaleci Maier kendi performansına o kadar öfkelenmişti ki elbiselerini Amsterdam'daki otellerinin penceresinde fırlatıp atmıştı. Ajax'ın bu zaferi Amsterdam'da hâlâ kutlanır; daha az hatırlanan ise iki hafta sonraki rövanş maçında Münih ekibinin 2-1'lik galibiyetidir.

Hollanda 1974 Dünya Kupası'ndaki oyunuyla futbol dünyasını mest ederken, Batı Almanya sürekli tökezliyordu. İlk turdaki Avustralya ve Şili maçlarında sergilediği hiç de ikna edici olmayan performans yüzünden kendi taraftarlarınca yuhalanmıştı. Siyaseten utanç verici bir grup maçında komünist Doğu Almanya'ya 0-1 kaybetmişler, sonrasında İsveç'le yaptıkları çekişmeli maçı 4-2 kazanmışlardı. Frankfurt'ta yağmur nedeniyle elverişsiz şartlarda oynanan ve bir nevi yarı final olan maçta Polonya'yı yendiler. (Polonyalılar bu maçta fırtına açıkları Gadocha ve Lato'ya güveniyordu ama bu ikili maçın ilk yarısında hücum ettikleri kanatlarda balçık halini alan zemin yüzünden kendi oyunlarını bir türlü oynayamamışlardı. Maçın devre arasında itfaiye araçları sahanın o kısmındaki suyu çekince ikinci yarıda Alman forvetler Polonyalı forvetlerin ilk yarıda yaşadığı zorlukları yaşamadı. Almanya'nın galibiyet golünü maçın bitimine on dakika kala Müller attı.)

Ne var ki, tüm zamanların en iyi futbolcularından ikisi ev sahibi takımda oynuyordu. Bunlardan biri olağanüstü

yaratıcı savunma oyuncusu, takımın teknik direktör Helmut Schön'den bile daha fazla lideri olduğu söylenen Franz Beckenbauer, ya da daha fazla bilinen lakabıyla, "*Der Kaiser*"di. Diğeri ise dönemin ve belki tüm zamanların en tehlikeli golcüsü/forveti Gerd "*Der Bomber*" Müller'di. Müller tıknaz, hantal görünümlü bir oyuncuydu ve pek hızlı sayılmazdı. Kimsenin büyük futbolcu demeyeceği biriydi ama kısa mesafede öldürücü deparlara ve esrarengiz bir golcü içgüdüsüne sahipti. Kısa bacakları yüzünden denge merkezi çok aşağıdaydı, bu yüzden dar alanda çok hızlı ve olağanüstü dengeli bir şekilde dönebiliyor, hızıyla rakiplerini yerlere seriyordu. Ve imkânsız denen golleri atmasıyla ünlüydü.

"*Der Bomber*." Bu Almanca kulağa zararsız gelen bir lakaptı ve Müller'in döneminde hep topu ağırlara "bombalamaktan" bahsedilirdi. Almanya'nın dışındaysa bu lakabın tatsız çağrışımları vardı: "*Der Blitz*"deki "*Der Bomber*", Guernica'nın, Varşova'nın Rotterdam'ın yerle bir edilişindeki "*Der Bomber*"... Tabii bu Gerd Müller'in suçu değildi ama lakabı da futbolun orta yerindeki semiyotik (yoksa Jungcu mu diyelim?) bir kavram kargaşasına işaret ediyor. Gol atmak tam olarak ne anlama geliyor? Gol, mitlerin ve ritüellerin sembolik seviyesinde, tam olarak neyi ifade ediyor? Bir yandan gol güzel bir şey, futboldaki yaratıcılığın son noktası. Diğer yandan, güzel golleri atmayı seven Dennis Bergkamp zayıf olduğu için alay konusu oluyor: "Onda katil içgüdüsü yok"; "O bir katil değil". Gol atmak daha derinlerde bir yerde (sembolik olarak) öldürmekle özdeşleştiriliyor. Futbolun ritüel yanını ve evrensel cazibesini açıklayan tüm teoriler arasında Desmond Morris'in "*The Football Tribe*"da öne sürdüğü teori (futbolun kabilelere özgü kadim av ve savaş ritüellerinin sembolik bir tezahürü olduğu) bana en ikna edici olanıymış gibi geliyor. İyi forvetler gündelik dilde hep ölümü ve öldürmeyi çağrıştıran ifadelerle anılır. Usta bir golcü kale önünde "ölüm-cül" ve "öldürücü"dür. "Keskin nişancı"dır, "avcı"dır, "yırtıcı"dır. Emilio Butragueno "Akbaba"ydı; Toto Schillaci "Tetikçi"ydi. Gerd Müller ise "Bombacı"ydı. Golleri bombalardı. Suikastçıydı.

Müller Bayern formasıyla 628 maçta 365 gol attı, Alman milli takımıyla altmış iki maçta altmış sekiz gol gibi inanılmaz bir rakama ulaştı ve iki Dünya Kupası'nda on dört gol kaydetti. (Pele ise üç kupada yalnızca on gol atabilmişti.) Müller bu yeteneğini kendi de açıklayamıyordu. "Defansın ne zaman açık vereceğini veya rakip defans oyuncusunun ne zaman hata yapacağını anladığım bir içgüdüye sahibim," demişti bir keresinde. "İçimden bir ses Gerd, şuraya git; Gerd, şunu yap diyor. Bu sesin kimden geldiğini bilmiyorum." Birtakım sesler duyduğunu iddia eden bir katil. Seri golcü.

1974 finalinin olduğu gün Batı Almanya bile maçı Hollanda'nın kazanacağını düşünüyordu. "Takım olarak bizden daha iyilerdi," diyecekti Uli Hoeness daha sonraları. Kanat oyuncusu Bernd Holzenbein anlatıyor: "Çıkış tüneline gözlerinin içine bakmayı, onlara bizim de onlar kadar iyi olduğumuzu göstermeyi kararlaştırmıştık. Yenilmez olduklarına dair bir hisse sahiptiler; bunu gözlerinde görebiliyordunuz. Bize 'Bugün kaç fark yemek istersiniz çocuklar?' der gibi bir halleri vardı. Sahaya çıkmayı beklerken gözlerinin içine bakmayı denedim ama yapamadım. Bize kendimizi küçük hissettirmişlerdi." Ne var ki final yolunda Hollandalılar bazı sorunlar yaşamıştı. Brezilya maçında Rob Rensenbrink'in kasığı çekmişti. Büyük maçın olduğu sabahki sağlık kontrolünde maçta oynayabileceği yönünde bir sonuç çıkmıştı ama aslında sakattı. (Nitekim maçın ikinci yarısında da yerini Rene van der Kerkhof'a bıraktı.) Daha sonraları sponsor markayla yapılan sözleşmeye sadık kalmak için maça çıktığı yönünde dedikodular dolaştı ama Van Der Kerkhof bu iddiaları bugün dahi reddediyor. "Evet, ortada birkaç bin guldenlik bir sözleşme vardı. Tam rakamı hatırlamıyorum. Fakat oynamak istememin sebebi bu değildi. Tabii ki değildi. Bu maç Dünya Kupası finaliydi ve bu maçta oynamayı çok istiyordum." Bu esnada, müzikle ilgili de bir sorun yaşandı. Hollandalıların maç öncesi ritüellerinden biri Volendamlı rock grubu The Cats'in şarkılarına eşlik et-

mekti. Maçın olduğu akşamüzeri bu şarkıların olduğu kaset esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmuştu. Bu nedenle Hollandalı taraftarlar o çok sevdikleri The Cats şarkıları yerine Dünya Kupası finaline David Bowie'nin "Sorrow" şarkısı eşliğinde seyahat etmek zorunda kaldılar.

Hollanda maçın başlama düdüğünden itibaren olağanüstü bir oyun oynamaya başlamış, topu rakibi aşağılarcasına çeviriyor, Almanlara top göstermiyordu. Van Hanegem'den Cruyff'a... Van Hanegem'den Neeskens'e, Neeskens'ten Krol'a... Rijsbergen'den Haan'a, Haan'dan Suurbier'e... Haan'dan Rijsbergen'e, Rijsbergen'den Haan'a (şu an tepesi atan Alman seyirciler takımlarını öfkeyle ısıklıyor...) Cruyff'tan Rijsbergen'e, Rijsbergen'den Krol'a... Neeskens'ten Rijsbergen'e, Rijsbergen'den Cruyff'a. Cruyff bir anda fırlıyor ve slalom yaparcasına Alman ceza sahasına girdiği anda Uli Hoeness tarafından düşürülüyor.

Hakem Jack Taylor penaltı noktasını işaret ediyor. Beckenbauer hakeme "İngilizsin sen," diyor. (Aslında masum görünen ama daha sonraları Beckenbauer'in de itiraf ettiği üzere Taylor'ın iki dünya savaşı ve 1966 ve 1970 Dünya Kupaları yüzünden Almanlara karşı önyargılı olduğunu ima eden bir söz. Bu, bir finalde herhangi bir oyuncunun alenen tarihten medet umduğu ilk an.) Johan Neeskens penaltıyı kullanmak üzere topun başına geçiyor. Kameraman tribünlerde Hollandalı futbolcuların bu dramatik ana şahit olan eşlerini ve kız kardeşlerini yakalıyor. Truus van Hanegem sahaya bakamıyor. Sandalyesini geri çevirmiş, elleriyle gözlerini kapamış, atış yapılana kadar hıçkırığa hıçkırığa ağılıyor. Sahada ise Neeskens sert bir şutla topu ağlara gönderiyor. Hollandalı kadınlar mutluluktan çılgık çılgılığa bağırıyor, Truus da bu sevinç yumağına katılıyor. Maçın yüz yirminci saniyesi ve topa dokunan ilk Alman oyuncu kalesinden topu çıkarmak için eline alan Sepp Maier. Herhalde o güne kadar hiçbir takım böyle büyük bir finale bu kadar iyi başlamamıştır.

Sonraki yirmi üç dakika maçın ve savaş sonrası Hollanda tarihinin gidişatını belirledi. Batı Almanya köşeye sıkışmıştı ama Hollandalı oyuncular ikinci golü bulmaya çalışmak yerine kibirli, rakibi hor gören bir pas oyunu oynamaya, güzel hareketler yaparak teknik üstünlüklerini sergilemeye başladılar ama sonuca gidemediler. Hiçbir Hollandalı oyuncu bu oyun anlayışının nasıl ortaya çıktığını bugün bile izah edemiyor. Johnny Rep: “Almanlarla alay etmek istedik. Bunu düşünmemiştik ama sürekli paslaşa paslaşa bunu yapıyorduk. İkinci golü atmayı unuttuk. Maçın filmini izlerseniz Almanların nasıl giderek sinirlendiğini görebilirsiniz. Bu bizim suçumuzdu. Keşke ilk dakikada golü Batı Almanya atsaydı.” Van Hanegem: “Sadece 1-0 kazansak bile umurumda olmazdı. Yeter ki onları aşağılayalım.” Hollandalılar bir pozisyon daha buldu ve mütahiş bir fırsatı daha kaçırdı: Maçın yirmi dördüncü dakikasında Cruyff bomboş kalıp Maier’i de geçerek topu Rep’e aktardı; Rep’s’e topu kaleciye nişanladı.

Maçın yirmi beşinci dakikasında Holzenbein Hollanda ceza sahasına dalıyor. Haan rakibini kaçırıyor ve son oyuncu, Wim Jansen, son çare olarak kayarak müdahale yapmaya çalışıyor. Jansen bacağına uzatıyor, topa da Alman oyuncuya da dokunmuyor ve Holzenbein kendini yere bırakıyor. Belki de aklı hâlâ Beckenbauer’in ithamında kalan Jack Taylor bir kez daha penaltı noktasını işaret ediyor. (Hollandalılar o gün bu gündür Holzenbein’in kendini yere bıraktığını söyler; 1997’deki bir televizyon belgeselinde de Taylor yanlış karar verdiğini kabul etmiştir.) Almanya’nın Maocu sol beki, Zapata bıyıklı Paul Breitner topun başına geçiyor ve net bir vuruşla topu Jongbloed’in koruduğu kalenin sağ altına gönderiyor. Bu penaltı olayların akışını tersine çeviriyor; artık arka arkaya Almanya atakları var. Topu almak için iyice gerilere kadar gelmeye başlayan Cruyff takımın yaratıcı gücü olarak adeta yokları oynuyor. Bu esnada Berti Vogts gole çok yaklaşıyor, Jongbloed topu son anda tokatlıyor. Jongbloed Beckenbauer’in barajın üzerinden geçip kaleyi bulan serbest

vuruşunu güçlükle kontrol edebiliyor. Rijsbergen Hoeness'in Şutunu son anda çizgiden çıkartıyor. Sonra, kırk üçüncü daki-kada, Grabowski sağ kanatta bomboş durumda olan Rainer Bonhof'u görüyor. Haan'ın defanstaki deneyimsizliği bir kez daha kendini gösteriyor.

Hollandalılar için sonraki birkaç saniye kâbus gibi geçiyor; bu, Jack ve Jackie'nin arabaları yavaşça Deeley Plaza'ya girerken kameralara mutlulukla el salladıkları an. Bonhof ceza sahasına yerden bir orta yapıyor, Gerd Müller hızlı davranıyor ve herkesten önce topa dokunuyor. Müller'in bu dokunuşu bir tuhaf: Topu önce ayağından kaçırıp Hollanda kalesinden yaklaşık bir metre uzaklaştıyor. Tehlike bir an için geçmiş gibi görünüyor. Fakat Müller  evik bir hareketle geri adım atıyor, dengesini koruyor, sağ bacağına topa doğru uzatıyor ve topu uzak köşeye gönderiyor. Pozisyon aslında fiziksel olarak imkânsız gibi görünüyor. Jim Morrison'ın şarkısındaki gibi, "This is the End"... Müller topa çok yavaş vuruyor, hatta vurmaktan ziyade, adeta dürtüyor. Şut son bir gayret topu engellemeye  alışan Krol'un yanından geçiyor. Topun yakın direğe gelmesini bekleyen Jongbloed kontrpiyede kalıyor ve top tıngır mıngır ağlara giderken olduğu yerde donakalıyor.

Hollanda televizyonunun maçı anlatan spikeri Herman Kuiphof bu golü dehşet içinde izlerken Wolstenholme'un "They think it's over" repliği İngiltere'de ne kadar meşhursa Hollanda'da o kadar meşhur olacak bir cümle sarf ediyor: "Zijn we er toch nog ingetuind," diyor Kuiphof. Köşe yazarı Auke Kok bu repliği Şu şekilde yorumluyor: "Bizi yine oyuna getirdiler.' Kuiphof tek bir cümlede yaşadığımız travmayı ve koca bir memleketi özetliyor. Kuiphof bir gazeteciydi ve en iyi spikerler gazetecilerden çıkardı. Bu cümle de içinde derinlerden bir yerden gelmişti. Harika bir cümle. Kuiphof Şunu demek istiyordu: 1930'larda Almanların bize asla saldırmayacağını düşünüyorduk çünkü onlar bizim komşumuzdu ve bize saldırmayacaklarını söylemişlerdi. O maçın ilk yarım saatinde

de Almanlar üzerimize gelmedi. Top bizdeydi, oyunun kontrolü bizdeydi. Almanlar adeta 'Biz gelmiyoruz,' diyordu. Biz de uyuduk. Biz uyurken, onlar saldırdı. Bir kez daha." Kupihof ise tam tersinde ısrarcı: "Hayır, savaşı düşünmüyordum. Ben sadece Hollandalıların ne kadar aptal olduğunu düşünüyordum. Her şey ellerinde ve kontrollerindeydi ama bu gücü bir gol daha bulmak ve muhtemelen maçı da bitirmek için kullanmadılar; bunu denemediler bile. Almanları aşağılamaya çalışıyorlardı. Bu da kendi sahasında Alman milli takımına yapılabilecek en aptalca şey. Final maçında onları hafife almazsınız. Hollanda işte bunu yaptı. Ben de bunu kastettim."

İkinci yarıda Hollanda nihayet gerçek oyununa yakın bir şeyler oynamaya başladı ve birkaç fırsat yakaladı. "Sürekli saatte bakıyordum," diyecekti Müller daha sonraları. "Çok yavaş ilerliyordu. Hollandalıların golü bulacağına emindim."

Sepp Maier maçtaki tek hatasını yaparak kanattan yapılan bir ortayı yeterince uzaklaştıramıyor ve Paul Breitner'in kafayla uzaklaştırmak istediği top üst direğe çarpıyor. Sağda topu bir anda önünde bulan Rep dar açıdan vuruyor; hâlbuki Van Hanegem çok daha uygun pozisyonda bomboş ve topu istiyor; Maier Rep'in ayağına yatarak şutu çıkarıyor. Van Hanegem altı pas içinde uçarak kafayı vuruyor ama topu yere nişanlıyor, top da hafifçe sekerek yerdeki Maier'in minnettar eldivenlerine gidiyor. Van de Kerkhof'un soldan yaptığı uzun orta arka direkte dar bir açıda bekleyen Neeskens'i buluyor. Top Neeskens'in ayağına öyle bir oturuyor ki, yakın mesafeden vurduğu vole topla birlikte kaleciyi de ağırlara gönderecekmiş gibi görünüyor. Fakat Maier topu çelmeyi başarıyor ve kornere gönderiyor. Almanlar cansiparane müdafaa yapıyor. Rep'in topu direktten dönüyor. Her iki takım oyuncularını da gelen topları kontrolsüz bir şekilde uzaklaştırıyor.

Nihayet bir gol geliyor ama yanlış kaleye. Golü atan yine Müller. Bu sefer zamanlaması mükemmel bir koşuyla ofsaytan kurtuluyor ve topu Jongbloed'in yanından ağırlara gönde-

riyor. Ne hikmetse, Taylor ofsayt gerekçesiyle golü hatalı bir şekilde geçersiz sayınca ne Müller ne de başka bir oyuncu itiraz ediyor. Doksanıncı dakikanın da sona ermesiyle Taylor son düdüğü çalıyor ve Müller dizlerinin üzerine çöküp kollarını muzaffer bir şekilde havaya kaldırıyor.

Maçtan sonra bütün Hollandalı oyuncular resmi yemeğe katıldı. Daha doğrusu Wim van Hanegem dışındaki tüm oyuncular. "Almanları sevmem. Ne zaman Alman oyunculara karşı oynasam savaş yüzünden bir sorun yaşarım. Ailemin yüzde sekseni savaşta öldü; babam, kız kardeşim, iki erkek kardeşim. Alman oyuncularla yaptığım her maç beni öfkeliendirir. Almanlar iyi futbolculardı ama kibirliyidiler." Van Hanegem bu öfkesinin 1974'ten sonra biraz dindiğini söylüyor ama o finali kaybetmek de onu derinden yaralamış. Başka bir ülkeye kaybetmiş olsalar o kadar üzölmeyeceğini söylüyor. "Ama Almanlara yenilmek..."

Memlekette ise Hollandalıların hayal kırıklığı yerini hızlı bir şekilde takımın çok iyi oynamış ve finale çıkmış olmasının gururuna bıraktı. Michels ve oyuncular Hollanda'ya döndüklerinde Schipol Havaalanı'nda kahramanlar gibi karşılandı ve daha sonra bir resepsiyona katıldıkları Kraliyet Sarayı'nın bahçesinde, Kraliçe Juliana onları gülümseyerek izlerken Başbakan Joop den Uyl'la birlikte tumba çaldılar. Ajax'ın her Avrupa Kupası zaferinden sonraki geleneksel kutlama yeri olan Amsterdam'daki Stadschouwburg Tiyatrosu'nun balkonuna, turuncular içinde onlara tezahürat yapan kalabalığın karşısına çıktıklarında, görünürde bu finali kaybetmiş olmanın üzüntüsüne dair pek bir emare yoktu. Fakat kameraların çekmediği yerde, korlar için için yanmaya devam ediyordu. Maç sessiz sedasız efsaneler ve kişisel hüznöler diyarına girmişti. Bastiaan Bommeljé anlatıyor: "Koca koca adamların Almanya'ya yenildik diye ağladığını görmek bende derin bir iz bıraktı ama sonra on yıl boyunca kimse bu maç hakkında konuşmadı." Neyin yanlış yapıldığına dair eleştirel bir anali-

zin yokluğunda, onyıllar boyunca fısıltılar ve dedikodular aldı yürüdü.

Tabii o zamanlar ben bunların hiçbirini bilmiyordum. Finali Londra'da on yedi yaşında bir genç olarak ailemle birlikte seyrettim. Sadece Hollandalıların harikulade futboluna değil, bu takımın zarafetine, coşkunuğuna, idealizmine ve sarı zekâsına da hayran kalmıştım. Vurulmuştum. Bu yenilgi bende Casablanca'da İlsa'nın tren garında Rick'i terk ettiği sahnenin yarattığı hissi yaratmıştı. "Sen turuncu giyyordun. Almanlar beyaz. Münih hep bizim kalacak..."

Yıllar sonra bu kitap için araştırma yapmaya başladığımda Hollandalı gazetecilere ve futbolculara Kaybedilen Final'de tam olarak neler yaşandığını sordum. Herkes bana o tatsız havuz hikâyesini anlattı. Daha doğrusu hikâyenin bir kısmını; üstü kapalı sözlerle, imalı şakalarla ve tam bir çelişkiyle bezenmiş halini. "Hepsi doğru"; "Hiçbiri doğru değil"; "Cruyff da oradaydı", Cruyff orada değildi"; "İnan ki bunun hiçbir önemi yoktu"; Ben her şeyi biliyorum ama bu hâlâ tehlikeli bir hikâye. Bildiklerimi anlatmasam daha iyi olur...." Hepsi de yazılmamak kaydıyla anlatıldı tabii. Hollanda basını bu havuz hikâyesinin üzerine bir esrar perdesi örtmüştü. *De Telegraaf* finalin oynanacağı gün baş sayfada bu haberi yayınlayacakken, son anda kaldırmıştı.

Havuz meselesi efsanevi bir hal aldı ve Hollanda'nın finali kaybetmesinin mazereti olarak sunuldu. Hollandalı oyuncular Brezilya maçından önce gerçekten çıplak kızlarla havuz partisi yaptıysa, insan ister istemez keşke final maçından önce de yapsalardı diyor, çünkü Hollanda Brezilya'ya karşı aslanlar gibi oynamıştı. Fakat söylenene göre *Bild* Hollanda kampına nifak tohumu ekmiş, Johan'ın karısı Danny Cruyff'un kıyameti koparmasına neden olmuştu. Rivayet o ki, Danny Cruyff haberi okuyunca maçtan önceki gece telefonla kocasını aramış ve sabaha kadar uyutmamış. Bu telefon konuşmasının futbol tarihindeki en tesirli konuşma olmak gibi saçma

bir şöhreti var ve iki Dünya Kupası'nın sonucunu belirlemiş olduğu söylenir: Yine rivayete göre Danny kocası Johan'ın Almanlara karşı kötü oynamasına neden olmakla kalmamış, onu Arjantin'de düzenlenen bir sonraki kupaya katılmaktan da men etmiş. (Cruyff bu kararını Münih'teki finalden hemen sonra açıklamış, hemen herkesten kararını değiştirmesi için büyük baskı görmüş olsa da kararından dönmemişti. Hollanda ise, kupaya daha zayıf bir takımla katılmasına rağmen, yine de finale çıkmıştı.)

Camelot için Guinevere ve Lancelot neyse, Hollanda futbolu için bu Havuz Efsanesi oydu. *Totaalvoetbal*ciler Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nin futbol versiyonuydu; hakkaniyetli ve eşitlikçi atlet-savaşçılardan oluşan benzersiz bir ekip. (Ayrıca o zamanlar dış siyasetinin diğer tüm uluslara ışık tutması için çaba gösteren bir ülkeyi temsil ediyorlardı.) Kral Arthur ve şövalyelerinin peşinde olduğu Kutsal Kâse, içinde İsa'nın kanının olduğu ve tüm dünyaya şifa dağıtma gücüne sahip altın bir kupaydı. Bir Dünya Kupası'ydı; Juleit Rimet kupasının atasıydı diyebilirsiniz. Sir Lancelot'un Guinevere'yle ilişkisi nasıl Yuvarlak Masa'nın masumiyetine halel getirmiş, Kral'ı arkadan vurmuş ve krallığı çökertmişse, futbol şövalyeleri de *Bild*'in meçhul su perileriyle gönül eğlendirerek kendi krallıklarını yıkmıştı. (Gerçi burada Johan Cruyff Kral Arthur rolündeyse, Kral'ı en güvendiği ve en asil savaşçısıyla aldatan hain/yıkıcı Guinevere rolünde de *Mädchen* değil, Danny olmalı.)

Bu analogiyi biraz daha zorlamak pahasına, bu havuz efsanesinin biraz da bir diğer Camelot olan John F. Kennedy'nin Beyaz Saray'ının yok oluş hikâyesini andırdığını söyleyeceğim. Burada Havuz Efsanesi, şu meçhul "ikinci tetikçi"nin öldürücü kurşunu sıktığı yer olduğuna inanılan Grassy Knoll'ün yerini alıyor. JFK'in şehadet muammasında, Grassy Knoll aranan cevabın ipuçlarını barındırıyor. Başkanın tek bir tetikçinin değil, görünen o ki hemen herkesin dâhil olduğu bir şaibenin kurbanı olduğuna işaret ediyor: Mafya, CIA, Küba-

lılar, Lyndon Johnson, uzaylılar, denge merkezi aşağıda olan ve 13 numaralı formayı giymiş tıknaz bir Alman... İstedığınızı seçin. Kennedy suikastının neden olduğu travmanın etkisi hâlâ sürüyor; Warren Komisyonu'nun raporunda birçok açık olduğu için de Amerikalılar hemen her varsayımı kabul etmeye teşne. Hollandalılar da aynı şekilde o güzel takımlarının neden kaybetmiş olduğunu bir türlü anlayamıyordu. O halde bu Danny'nin suçu olmalıydı. (Kadınları suçlamak her zaman daha kolaydır...) Ya da belki Alman gazetecilerin suçuymdu. Tıpkı Lee Harvey Oswald gibi, Gerd Müller de tek başına hareket etmiş olamazdı.

Yalnızca sahne sanatlarında bu havuz meselesinin içini boşaltmaya yönelik bir çaba oldu. 1994'te, 1974 Dünya Kupası'nın yirminci yıldönümünde (tam Hollanda Kutsal Kâse'yi bulmak için ABD'ye gitmişken), Amsterdam'daki De Baliesanat merkezinde 1974'teki yenilgiyi konu alan *De Reunie* (Buluşma) isimli bir oyun sahnelendi. Oyun çocukluğundan beri Johan Cruyff hayranı ve iflah olmaz birer futbol tutkunu olan iki yazar, Johan Timmers ve Leopold de Witte tarafından yazılmıştı. Timmers anlatıyor: "Konuyu nasıl ele alacağımıza bir türlü karar veremezken derginin birinde bir fotoğraf gördük. 1974'teki futbolcuların eşlerinin ve kız arkadaşlarının bir portresi. 'İşte bu!' dedik. Bir kadınlar buluşması yazacak ve hikâyeyi kadınlara anlattıracaktık." Timmers ve De Witte kadınlara kocalarının karakterini vermiş. Bu yüzden Danny Cruyff bütün oyunu domine ediyor ve hiç durmadan konuşuyor. Truus van Hanegem gözleri feci bozuk olduğu için bir türlü partinin yerini bulamıyor (Wim'in gözleri kariyerinin sonlarına doğru neredeyse kör denebilecek kadar bozulmuştu). Van de Kerkhof ikizleri Willy ve Rene birbirinin tıpa tıp aynı olduğu için de, Willy'nin eşi olduğunu sandığımız kişinin Rene'yle evli olduğu ortaya çıkıyor. Hanımlar maçın teknik ve taktik detayları hakkında sürekli münakaşa ediyor: "Niye sola pas vermedi?"; "O pası çok hızlı verdi?"; "Kocan çok geride oynuyordu"; "Şut denemek yerine pas vermeliydi."

Timmers havuz hikâyesi hakkında araştırma yaparken kendini bir aynalı salonda bulmuş. “Bütün eşler ‘Olay kesinlikle yaşandı ama benim kocam orada değildi,’ diyor. Bu bir çelişki. Bu yüzden bence bir şeyler gerçekten olmuş. Hepsi birden olayı böyle hararetle inkâr ettiklerine göre bir şeyleri saklamaya çalışıyor olmalılar. Yoksa gülüp geçerlerdi.” Oyunda diğer kadınlar Danny’nin telefon görüşmesi konusunu açık duruyor, sonunda onu yenilgiye sebep olmakla suçluyorlar. “Tabii bütün bunlar tamamen uydurma,” diyor Timmers. “Danny’nin maçın sonucuna etki ettiğini söylemek büyük saçmalık olur. Dünya kupası finalinden önce heyecandan birçok oyuncunun gözüne uyku girmez. Hayır. Biz Antik Yunan’da kibir anlamına gelen hubris sendromu yüzünden yenildik. Hollanda maçı taktik zafiyet yüzünden kaybetti.”

De Reunie Hollanda’nın golünü ve golden önceki anları futbolun çok ötesinde bir noktaya taşıyor. Golden önceki paslaşmalar sahnenin arkasındaki bir büyük ekrandan iki kere gösteriliyor. İlk gösterimde oyuncular paslaşırken kadınlar oyuncuların isimlerini ilahi melodisiyle söylüyor. İlk gösterimin sonunda paslaşmalar ve gol bir kez daha gösterilirken görüntülerin üstüne Bach’tan *St Matthew Passion*, “Tanrım, Neden Bizi Terk Ettin?” çalmaya başlıyor. “Baş harfleri fark ettin herhalde,” diyor Timmers, şakayla karışık. “C.Ö. Cruyff’tan Önce; D.S. Danny’den Sonra.”

Jan Mulder Kaybedilen Final’e daha mesafeli yaklaşıyor: “Olay dönüp dolaşıp 1974’e, o seviyeye ilk kez ulaştığımız ana geliyor. Finale çıkmak çok büyük bir başarı. Almanya’yla Münih’te final oynamak iyice zor. Fakat biz onlardan çok daha iyiydik. Ne kadar yazık, değil mi?” Ona göre Almanya’ya kaybetmek Hollandalıların fitratında var. Alman oyuncular daha tecrübeli ve kazanmaya daha alışık. “Hollanda neden kazanamadı? Çünkü futbolcular da benim gibi Hollanda milli takımının hep yenildiği dönemlerde radyo dinlerdi. Şimdi de Dünya Kupası finalindesiniz ve kaybetmeyi tercih ediyorsunuz. Çünkü

kazanmak korkutucu bir şey. Birinci dakikada 1-0 öne geçtiğinizde gelecek birden korkutucu bir hal alıyor. Artık kazanmak zorundasınız. Kaybetmemiz mümkün değil mi acaba bayım?” Mulder’in Hollanda’nın ikinci dakikada golü bulduktan sonra rakibini aşağılamaya çalışması hakkında da bir teorisi var: “Bu, üstünlüklerini göstermeye dair bir tür kompleksti, fakat aslında bu bir aşağılık kompleksi. Çünkü biz küçük bir ülkeyiz, bu normal. Çocukken televizyonda izlediğiniz Dünya Kupası finalleriyle (İngiltere-Almanya falan) ilgili anılarınız var ve şimdi o konumdasınız. Bu korkunç bir şey! Hollandalı oyuncuların başı dönüyordu; çok heyecanlıydılar. İkinci yarı iyi oynadılar çünkü mağluptular. Artık rahatlamışlardı ve epey bir pozisyon yakaladılar. Fakat Maier günündeydi; hele Neeskens’in o şutu... Gol olmaması gerçekten inanılmazdı.” Cruyff’un topu almak için geriye gelmesi Mulder’in anlayamadığı bir taktik hataymış: “Cruyff değil Berti Vogts gol atabilirdi; hem de üç, dört tane.” Fakat Cruyff’un Arjantin’e gitme kararıyla havuz hadisesinin bir ilgisi olduğu fikrini saçma buluyor. “Bu Hollanda tarihinin bir parçası. Biz niye Dünya Şampiyonu olmadık? Danny ülkede kalmak istediği için mi? İnsan ister istemez Cruyff’ta o hırsın olmadığını düşünüyor. Pele’de ve Maradona’da o hırs vardı. Onlar dünya şampiyonu olmak istiyordu.”

Ruud Krol’un yakışıklı, zeki ifadeli yüzü yaklaşık otuz yıldır zihnine musallat olan final maçı hatırlatıldığında asılıyor. “Keşke... Hep bir keşke var. Ama keşke Almanya’yla yarı finalde, Brezilya’yla finalde oynasaydık. Öylesi bizim için daha iyi olurdu. Brezilya dünya şampiyonuydu. Biz dünya şampiyonlarını yenmiştik. Hollanda ise Hollanda’ydı. Kimse dile getirmiyordu ama galiba içten içe tatmin olmuş durumdaydık. Almanya maçında Brezilya’ya karşı oynadığımız kadar iyi oynayamamıştık. Kendimize güveniyorduk ama yanlış şekilde. Finalde çok şanssızdık. İlk yarıda erken bir gol bulduktan sonra devam etmeyi unuttuk; neden bilmiyorum. Ne kadar iyi olduğumuzu göstermek istiyorduk. Belki Ajax Bayern’i çok

kolay [1973 Avrupa Kupası'nda 4-0] yenmiş olduğu için; galiba aklımız orada kalmıştı. Ama içimizden böylesi gelmişti; hava atmak istemiştik. Almanlar da iyi mücadele etti..."

Almanya'nın penaltısının penaltı olmadığını iddia ediyor. "Hatırladıkça hâlâ kızıyorum. Holzenbein [kendini yere bırakarak] kurnazlık etti, hakem de buna kandı. Yapacak bir şey yok. Müller'in golünde ise, ilk topu kesmiştim. Sonra top arkasına düştü, Müller döndü ve ben... Normalde düz bir şut çekse topa müdahale ederdim. İyi vurmamıştı aslında; televizyonda görebilirsiniz. Top bacaklarımın arasından geçip yavaş yavaş kaleye gidiyor. Ama o anda bile defansımızın önceki maçlarda olduğu gibi doğru yerleşmediği görülebiliyordu."

Krol geriye dönüp bakınca Hollandalı oyuncuların o zaman ne kadar iyi olduklarının farkında olmadığını söylüyor. "Ben Gerrie Mühren'le de, uzun bir süre Van Hanegem'le de oynadım. Farklı kulüplerde ve farklı sistemlerde oynamış olsak da, iyi anlaşıyorduk. Bu futbol zekâsıydı; ki bunun normal zekâyı ilgisi yoktur. Ama çok kolay oluyordu. Normal bir şeymiş gibi görünüyordu ama değildi... Takım her pozisyonda böyleydi; biz en iyidik, en iyi topu biz oynuyorduk. Fakat futbolda bazen böyle şeyler olur. İyi takım her zaman kazanamaz."

1974'ten önce, Belçika futbolda hep Hollanda'nın ezeli rakibiydi. De Oranje'nin (Portakallar) De Rode Duivels'le (Kırmızı Şeytanlar) maçları hep önemliydi. 1974'ten sonra ise Hollanda'nın futbol şeytanı Almanlar oldu. Normalde kendi halinde bir ülke olan Hollanda'nın bir futbol maçını kaybetmiş olmaktan bu kadar etkilenmesi çok ilginç. Dolayısıyla Kaybedilen Final'den beri Almanya'ya karşı duyulan husumetin kökeni daha derinlerde bir yerde olsa gerek. Bu husumetin en aleni (ve en çok kişi tarafından kabul edilen) sebebi 2. Dünya Savaşı'nda yaşananlar; yine de Hollandalıların Dünya Kupası'nda aldığı yenilgiye aşırı bir tepki verdiği söylenebilir. Başka ülkeler (diyelim ki Rusya ve Polonya) savaş zamanında Nazi Almanya'sından

çok daha fazla çekmiş ama yine de savaş sonrası Alman takımlarına karşı, yenilseler de yenseler de, gereksiz bir drama yaratmadan toplarını oynamayı başarmışlar. Hemen her maça “iki dünya savaşı ve bir Dünya Kupası” perspektifinden bakılan İngiltere’de bile Almanya karşıtı tutum 1974 sonrası Hollanda’yla kıyaslandığında çok yumuşak kalıyor.

Almanya tarafından işgal edilen ve aşağılanan bir diğer ülke olan Fransa’da da Hollanda’dakine benzer bir durum var. 1982 Dünya Kupası yarı finali yüzünden Fransızların da Almanya’ya karşı büyük bir futbol husumeti sürdürmesine neden olan bir gerekçeleri var. Sevilla’daki o kara gece Fransa sahaya ülkenin o güne dek yetiştirdiği en iyi futbolcularla (Platini, Giresse, Tigana ve Tresor) çıkmış, olağanüstü yaratıcı bir hücum futbolu oynamış, Almanlarsa katı bir savunma yapmışlardı. Uzatmalarda Fransa fırtına gibi esip 3-1’lik bir skor yakalamış ama maçın 3-3 bitmesini engelleyememiş, sonrasında da penaltılarla elenmişti. Maç Fransa’nın elenmesinden çok, cezasız kalmış korkunç bir faulle zihinlerde yer etmişti. Maç 1-1 devam ederken oyuna sonradan giren Fransız Patrick Battiston kaleciyle karşı karşıya kalmıştı. Almanya’nın kalecisi Harald “Toni” Schumacher ceza sahasının dışına kadar çıkıp, topla hiç ilgisi olmadan Battiston’un üzerine uçmuş ve Fransız oyuncuyu, dişlerini de kırarak baygın bir şekilde yere sermişti. Battiston’un bu hale gelmesine rağmen, her ne hikmetse Hollandalı hakem Charles Corver pozisyona faul bile çalmamıştı. Spor dünyasında Hollanda’nın Almanya’ya karşı duyduğundan daha büyük bir tarihi husumete neden olabilecek bir an varsa, o da buydu. Buna rağmen Fransızlar sadece Schumacher’den nefret etmekle yetindiler.

Savaş sonrası Hollanda-Alman ilişkileri konusunda önde gelen tarihçilerden biri, Utrecht Üniversitesi’nde modern tarih profesörü olan Hermann von der Dunk’tur. Dunk Hollanda’da yüz yılı aşkın süre hüküm süren barış ve tarafsızlık ortamından (ve Almanya’yla sıcak ilişkilerden) sonra, Nazi işgalinin Hollandalılar için diğer ülkelere nazaran daha zor bir dene-

yim olduğunu söylüyor. “Hollandalılar kendilerini uluslararası siyasetin izleyicisi olarak görüyorlar, etliye sütlüye karışmıyorlardı. Bu nedenle o çok ciddi Alman işgali Hollandalılar için tarihleri boyunca büyük savaşlar, çalkantılar ve devrimler yaşayan Belçika’da, Fransa’da veya Doğu Avrupa ülkelerinde olduğundan daha büyük bir şok yaratmıştı.” Hollandalılar 2. Dünya Savaşı’ndan sonra “yalnızca geleceğe bakıyorlardı”. Bu deneyimin yaşattığı acıları içlerine atmış ve geride bırakmışlardı. 1960’lar geldiğinde Hollanda yeniden inşa edilmişti, geliyordu ve bir refah devletiydi. Batı Almanya da hem NATO’da hem de Avrupa Birliği’nde Hollanda’nın en büyük müttefikiydi.

Sonra geçmişte yaşanan olaylar olanca şiddetiyle yeniden gündeme geldi. Hollanda’da bir anda savaş hakkında kitaplar yayınlanmaya başladı. Bunlardan bazıları iki tarihye, Hollanda’daki savaş hakkında ansiklopedik bir çalışması olan Dr. Lou de Jong’a ve Hollanda’da yaşanan soykırımın öyküsünü detaylı bir şekilde ilk yazan kişi olan Jacques Presser’e aitti. İsrail’de Adolf Eichmann’ınki olmak üzere bir dizi savaş suçu davası da görülmeye başlamıştı. Bütün bunların su yüzüne çıkması sonucunda Hollanda gençliği isyan etmekte gecikmedi.

Von der Dunk Hollanda’nın (diğer bütün küçük ülkeler gibi) bu büyük komşusuna karşı geçmişten kalma bir kompleksinin olduğuna dikkat çekiyor ve futbol anlamında Hollanda-Belçika ve Hollanda-Almanya rekabetlerini kıyaslıyor. “Hollanda oldum olası Almanya’yla özdeşleştirilir, bilhassa Anglo-Sakson dünyası tarafından. Bu 2. Dünya Savaşı’ndan çok uzun zaman önce de böyleydi, bu nedenle Hollandalılar hep Almanlarla farklı olduklarını vurgulamak, kendilerini onlardan ayırmak isterlerdi. Biz hep Almanların kibirli olduğunu söyleriz ama kendimiz de Belçikalılara karşı kibirliyizdir. Bunlar komşu ülkeler arasında yaşanması çok normal duygular.” 2. Dünya Savaşı’ndan sonra futbol milliyetçiliğin yerini aldı. Sadece Hollanda’da da değil: “Artık cephede savaşılmıyordu; savaş artık futbol sahasındaydı. 1974’te herkes

yeni bir futbol türü icat etmiş olan Hollandalıların kazanacağını düşünüyordu. Fakat kazanan Almanlar oldu, bu yüzden genç nesil bir kez daha Hollanda'yı mağlup eden Almanya'yla tanışmış oldu. Hollanda gençliği artık kendilerini 1940'lardaki yenilgiyi yaşamış olan ebeveynleriyle kolayca özdeşleştirebilirdi. Bu bağlantı artık vardı."

1980'lerde, Hollanda'nın 1940'ta beş günde yenilmesi ve bunu takip eden beş yıllık işgal dönemi modern Hollanda tarihinin dönüm noktaları olarak tanımlanırdı. Bu dönemde yaşanan olaylar okullarda tüm ayrıntılarıyla öğretilir, medyada sık sık yer alırdı. Bu da kibirli ve açıkça Alman karşıtı yeni bir Hollandalı genç neslin ortaya çıkmasına neden oldu.

Aynı dönemde Hollanda, hepsi de oyuncu ve teknik direktör olarak Cruyff tedrisatından geçmiş ikinci bir muhteşem futbolcu jenerasyonu yetiştirmişti: Ruud Gullit, Marco van Basten, Frank Rijkaard, Ronald Koeman bunlardan birkaçıydı. 1988 yılında bu yeni yıldızların olduğu milli takım Hollanda'nın sekiz yıldır katıldığı ilk büyük turnuvaya, Federal Almanya'da düzenlenecek olan Avrupa Şampiyonası'na gitmeye hak kazandı. Altmış yaşındaki Rinus Michels teknik direktörlükten emekliye ayrılmış olmasına rağmen takımın başına geçti. Yardımcısı ise Arie Haan'dı.

Hollanda kupadaki ilk maçında Sovyetler Birliği'ne karşı gayet iyi oynamasına rağmen 1-0 yenildi. Düsseldorf'ta İngiltere'ye karşı oynadıkları bir sonraki maçta şanslılardı. Bobby Robson'ın takımı Hollanda defansına zor anlar yaşattı ve İngiliz forvetler birçok fırsatı harcadı. Hoddle'in ve Lineker'in topları direktten döndükten sonra, kendi jenerasyonunun en büyük ve etkili forveti olan (ve turnuvanın ilk maçında oynayamayan) Van Basten birden ortaya çıktı ve hat-trick yaptı. Gullit'in kontrolü zor pasını alıp Tony Adams'ın belini kırıdıktan sonra attığı gol turnuvada attığı beş muhteşem gol-den biriydi. Hollanda'nın Gelsenkirchen'de oynanan son grup maçında Jack Charlton'ın İrlanda'sını yenmesi gerekiyordu.

İrlanda'ya ise yarı finale kalmak için beraberlik yetiyordu. Hollandalı oyuncular var güçleriyle çabalamalarına rağmen İrlanda defansını aşamadı, ta ki maçın bitimine yedi dakika kala gelen o tuhaf gole kadar. Ronald Koeman topun ayağına oturmadığı isabetsiz bir şut çektiğinde ofsayt pozisyonunda olan Wim Kieft topa kafasıyla vurmaya başardı, kale sahasının önündeki çimenlere çarpan top da Shane Warne "googly"si gibi yön değiştirerek İrlanda kalecisi Packie Bonner'in şaşkın bakışları arasında ağlara gitti. Bu Total Futbol'dan ziyade Total Bal'dı aslında ama Hollandalılar başarmıştı: Hamburg'daki yarı finalde Batı Almanya'yla oynayacaklardı. Almanya'nın teknik direktörü uzun boylu, açık alınlı, buyurgan çehreli, takım elbiseli ve gözlüklü bir adamdı; bu adam, her ne kadar on dört yıl daha yaşlanmış ve saçları iyice kırlaşmış da olsa, görenin ilk bakışta tanıyacağı Franz Beckenbauer'di.

Hollandalı taraftarlara yaklaşık 6000 bilet ayrılmıştı fakat taraftarlar Volkspark Stadi'nı tıklım tıklım doldurmuştu. Hollandalı gazetecilerin muzip tabiriyle, işgal sırası Hollanda'daydı. Taraftarlar baştan aşağı turuncular içindeydi ve heyecandan yerlerinde duramıyorlardı. Açtıkları pankartlarda savaşa açık ve acı göndermeler vardı. "Bisikletlerimizi geri verin," diye tezahürat ediyordu seyirciler. Almanların savaş esnasında Hollandalıların *fietslerine** toplu halde el koymuş olmasını kast ediyorlardı. Nazilerin *Führer* sloganını tiye alan bir pankartta "*Ein Reich, Ein Volk, Ein Gullit*" yazıyordu. Bu sefer Hollandalıların tarih yüzünden ezilmiş değil, hırslanmış bir halleri vardı. Turunculu taraftarlar ev sahibini bu şekilde ignelerken, Alman taraftarlar da Gullit ve Rijkaard'ı değişik bir tür ırkçı yuhalamaya maruz bırakıyorlardı. Sahada ise Hollanda kendilerinde ender görülen bir coşkuyla, kimi zaman da göz kamaştırıcı bir beceriyle oynuyor, topun kontrolünü bir türlü eline geçiremeyen Almanya da can havliyle rakibinin temposunu bozmaya çalışıyordu.

Herhalde o güne kadar ve o günden beri hiçbir tarihi kar-

* (Hol.) bisiklet. -çn

şılaşma bu maç kadar bir öncekinin rahatsız edici bir aynası halini almamıştır. Dakikalar ilerledikçe ufukta kara hatıraların canlanacağı ve ancak Sergio Leone westernlerinin final sahnelerindeki düellolarda rastlanacak gerginlikte bir hesaplaşmanın yaşanacağı anlar belirliyordu. Maçın kritik anlarında sanki Morricone'nin müziği çalmaya başlıyor, tehlikeli adamlar çok yakın çekimler eşliğinde silahlarına davranıyorlardı. Hatta bu maçın yarattığı etki bu filmlerle kıyaslanamayacak kadar güçlüydü; maça adeta koca bir ulusun kolektif ruhu sinmişti ve bu ruh hiçbir güç tarafından senaryolaştırılamazdı. Tabii belki daha üst bir güç hariç.

Kaybedilen Final, her şey tersine dönecek şekilde, yeniden canlanmıştı. Münih'teki bütün goller ilk yarıda gelmişti. Hamburg'daki maçta ise tüm önemli pozisyonlar ikinci yarıda yaşandı.

Önce bir Almanya atağında Rijkaard'ın Klinsmann'a yaptığı masum görünen bir müdahale sonrasında penaltı çalınıyor. Lothar Matthaus sert bir şutla topu Van Breukelen'in koruduğu filelere gönderiyor. Yaklaşık yirmi beş dakika sonra Van Basten onu savunan Jurgen Kohler'e yaslanıyor ve Almanya ceza sahası içinde tamamen yorgunluktan yere düşüyor. Rumen hakem Ion Igna, Holzenbein'in kendini yere bırakışında Taylor'ın yaptığından daha bariz bir hata yaparak penaltı noktasını gösteriyor. Yine bir penaltı. Gözlerine inanamayan Alman seyircilerin protestoları hakemin kararını değiştiremiyor. (Merak ediyorum, acaba Koeman penaltıyı kullanmak üzere topun başına geçtiğinde Truus van Hanegem ne hissediyordu...) 1-1. Stadyumun daha gürültülü turuncu kısmı sevinçten yıkılıyor. Almanlar afallamış durumda ve Hollanda'nın dalga dalga gelen kontrollü ataklarını bir türlü engelleyemiyor. İkinci yarının kırk ikinci dakası bitmek üzereyken Jan Wouters Alman ceza sahasının sağ köşesine doğru yerden bir top gönderiyor. Van Basten savunmacısı Kohler'le birlikte topa doğru koşuyor. Top Van Basten'in uzağında kalmış gibi görünüyor. Bir an için tehli-

kenin geçtiğini düşünme sırası galiba Almanlarda. Fakat Van Basten topa yetişip Kohler'in yanından uzak direğe doğru bir şut çıkarmayı başarıyor. "Topa vurmuyor, adeta topu dürtüyor..." Kaleci Eike Immel, Van Basten'in şutu tam köşeden yavaşça ağlara giderken son bir gayret topa doğru atlıyor ama nafiye.

Daha sonra bir süreliğine adı Amsterdam'daki Leidseplein'e verilecek olan Van Basten tek kolunu muzaffer bir şekilde havaya kaldırarak tribünlere doğru koştu ve ona sarılan takım arkadaşlarının arasında kayboldu. Hollandalı taraftarlar şaşkınlık ve coşku içinde havalara sıçırıyordu. Tabii bu birkaç saniye sonra Igna maçın son düdüğünü çaldığında Hollanda'da yaşananların yanında hiç kalırdı. Turuncular nefret ettikleri Almanları 2-1 yenmiş, o akli başında, mantıklı, sakin ve ölçülü Hollandalılar kelimenin tam anlamıyla sevinçten deliye dönmüştü. Maçın hemen ardından Hollanda nüfusunun çoğu ülkenin muntazam sokaklarına döküldü. İçiyorlar, tezahürat yapıyorlar, bisikletleri havalara kaldırıyorlar, havai fişek patlatıyorlar, üzerlerine geçirdikleri herhangi turuncu bir şeyle hoplayıp zıplıyorlardı. Kutlamalar dört gün sürdü. Her yere adeta ülke ikinci kurtuluşunu yaşamış gibi bir coşku hâkimdi; hem de bu sefer Kanadalı ve İngiliz askerler sayesinde değil, bizzat kendi futbolcuları sayesinde.

"İntikam!" yazıyordu *De Telegraaf*'ta ertesi sabah sürmanşet. Bu ifade ülkedeki genel hissiyatı çok güzel özetliyordu. Araştırmacı yazar Simon Kuper Hollanda'da büyümüş. Kitabı *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*'de Hamburg'daki maç hakkında "Bu yalnızca bugüne kadar hiç göstermemiş olduğumuz bir direniş değil, aynı zamanda hiç kazanmamış olduğumuz bir savaştı. Maç bize başka bir şekilde daha savaşı anımsatmıştı: Hamburg'dan sonra milli takım kaptanından taraftarlara ve başbakana kadar tüm Hollandalılar bir süreliğine eşit oldu. Bu tavrı belirleyen oyuncular olmuştu. Maçtan sonra hep birlikte conga dansı eşliğinde 'Münih'e Gidiyoruz' tezahüratını yapmışlardı. Bu esnada Intercontinental'de Kraliçe'nin

küçük oğlu olan Prens Johan-Friso 'Can You Hear the Germans Sing?'in Hollandaca versiyonuna eşlik ediyordu.”

Hollanda Münih'te oynanan finalde Sovyetler Birliği'ni mağlup etti ki bu da güzeldi. Hollanda ilk defa büyük bir turnuva kazanıyordu. Finalden sonraki parti New York'taki geçit törenlerini andırıyordu. Takım Amsterdam kanallarından teknelerle geçiyor, baştan aşağı turunculara bürünmüş şehir onlara taparcasına tezahürat ediyordu. Yine de bu şampiyonluk sevinci Batı Almanya karşısında yarı finalde alınan zaferin coşkusunun yanında çok sessiz kalıyordu.

Kuper'in de belirttiği gibi, futbol ve savaşla ilgili hisler arasındaki çetrefil ilişki sonraki yıllar içerisinde daha karanlık bir şeye dönüştü. Ronald Koeman Hamburg'daki maçtan sonra forma değiştirdikleri Olaf Thon'dan aldığı formayı tuvalet kâğıdı olarak kullandığını söyledi. Hollanda ve Almanya'nın 1989'da Rotterdam'daki bir sonraki karşılaşmalarında Hollandalı taraftarların açtığı skandal bir pankartta Lothar Matthaus Adolf Hitler'e benzetilmişti. Bir yıl sonra, Dünya Kupası'nda, Frank Rijkaard Hollandalıların Almanya nefretini Rudi Völler'e tükürerek (ve Hollanda'nın yenilmesine neden olarak) gösterdi. Almanya'nın 2-1 kazandığı maçtan sonra taraftarlar Almanya-Hollanda sınırında kavga etti.

1992'de Hollandalıların Almanya takıntısı iyice gözle görülür bir hal aldı. Hollanda bir grup maçında Almanya'ya karşı olağanüstü uyum ve güçle oynayarak o on yılın en iyi uluslararası performanslarından birini sergiledi. Hepsi de formunun zirvesinde olan Van Bastenli, Gullitli ve Rijkaardlı, hatta genç Dennis Bergkamp'ın da bir gollük bir katkıyla kendini gösterdiği kadrosuyla Hollanda milli takımı mükemmelliğe çok yaklaşmıştı. Maç 3-1 bitti: Bir kez daha Hollanda'da çılgın kutlamalar. Almanya da grupta ikinci olarak yarı finale kalmıştı. Hollandalılar komşularını finalde bir kez daha alt etmek için sabırsızlanıyordu. Tabii önce yarı finalde Danimarka'yı yenmeleri gerektiğini unutmuşlardı. Hollanda sanki finale

çıkma onların hakkıymış gibi kibirli bir şekilde oynadı ve Danlar maçı penaltılar sonunda kazandı. Hollandalıların yaşadığı hayal kırıklığı Danimarka maçının finalde Almanya için çocuk oyuncağı olacağı varsayımıyla iyice artmıştı. Danlar büyük bir sürprize imza atarak 2-0 kazanınca Hollandalılar kupayı kendileri kazanmış kadar sevindi.

Alman ve Hollandalı holiganlar arasındaki sınır kavgaları vaka-i adiyedendi. 1993 yılında Alman neo-Nazilerin Türk *Gastarbeiter*'lerin evlerini kundaklaması Hollanda'da bir dizi protestoya neden oldu. Bir milyondan fazla Hollandalı erkek ve kadın (Hollanda'daki ırkçılık hakkında deliller ortaya çıktığında toplanandan çok daha büyük bir sayı) "Kızgınım" isimli dilekçesini imzalayıp Şansölye Kohl'e gönderdi. "Ben De Kızgınım" aslında daha uygun bir isim olurdu: Dehşet içindeki yüzbinlerce Alman da kendi şehirlerinde bu kundaklama olayını lanetliyordu. Aynı yıl içinde Lahey'deki Clingendael Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde yapılan bir araştırmada endişe verici bulgular yer almaktaydı. Araştırmada Hollandalı gençlerin çoğunun genç Almanlarda Nazi davranışı olduğunu ve Almanların yeniden savaş çıkartmak istediğini düşündükleri görölüyordu. Hollandalı yetkililer o zamandan beri hasarı gidermeye çalışıyor. Hermann von der Dunk şunları söylüyor: "Son on yılda Hollanda'da çağdışı anti-Alman hissiyatla mücadele adına çok şey yapıldı. Siyasi ilişkilerimiz çok iyi; kamuoyunda bir değişim var. Fakat ben yine de içten içe bu hissiyatın canlı olduğunu düşünüyorum."

Bastiaan Bommeljé keşke savaş ve Hollanda'nın 1974 Dünya Kupası'ndaki yenilgisi arasındaki bağlantıyı dile getirmeseydim demeye başlamış. "Bu konuyu şakayla karışık yazmıştım ama birden bu Hollanda toplumuna nüfuz eden muazzam bir klişeye dönüştü. Hollanda ulusunun kaderi hakkındaki bir anlık bir tefekkür sınırdaki savaşlara dönüştü. Bir tür tersine ırkçılığa. Holiganlar Hollanda tarihi hakkında da, İkinci Dünya Savaşı ya da petrol krizi ya da Total Futbol hakkında hiçbir şey bilmiyordu..."

“Finalden sonra genç nesilden kimse savaşa tek bir gönderme bile yapmamıştı. Yaşlılar (savaş dönemini yaşayan insanlar) ağlamıştı çünkü Almanya’yı yenmek onlar için bir tür ödeşmeydi. Fakat gençler için sadece bir maçı kazanamamış olmanın hayal kırıklığı söz konusuydu. Bu savaş işi sonradan çıktı. Bu konu gazetecilerin ve tarihçilerin alaycı yarı felsefi makaleler yazması için bahaneydi. Hollanda gazeteciliği yersiz bir alaycılıktan mustarıptır ve bu da onlara tam istedikleri ortamı sunan bir konu.”

1980’lerin sonunda ve 1990’ların başında bir grup yeni nesil Hollandalı tarihçi Hollanda’nın 2. Dünya Savaşı’ndaki kahraman direnişçiler ülkesi imajını sorgulamaya başlamışlar. “Bu çok karışık bir konu,” diyor Von der Dunk. “Hollanda’da büyük bir işbirliği vardı ama savaştan sonra kimse bundan bahsetmedi. Herkes sadece direnişten bahsediyor. Direnişçi olarak tanımlanan kesim azınlıktaydı; esas işbirliği yapan kesim, faşistler ve Naziler de azınlıktaydı. Buradaki (ve her yerdeki) nüfusun çoğunluğu nötrdü. Aslında içten içe Alman karşıtıydılar ama bu konuda pek bir şey yapmıyorlardı.” Hollanda işgal edilen herhangi bir ülkenin Waffen SS’ine katılmak isteyen vatandaş oranının en yüksek olduğu ülkeydi ve Hollanda ekonomisi Nazilerin savaş çabalarını destekliyordu. En endişe verici olanı da, Hollanda’da Nazilerin Hollandalı Yahudileri öldürmesine gizlice ve bizzat yardım eden sadık Nazi destekçilerinin korkunç bir sayıya ulaşmasıydı. Bunlar Hollandalıların hâlâ pek deşmek istemediği konular. Bommeljé Hollanda’daki anti-Nazi hareketinin kahramanlarıyla 1974’ün Hollandalı futbol kahramanları arasında popüler bir bağlantı kurulmasına temelde karşı çıkıyor. Bunun nedeni de Hollandalıların her iki durumda da hakkaniyetsiz bir şekilde mağlup edilmiş olması: “Herhangi bir şeyi bilen biri bunun her iki durum için de doğru olmadığını bilir. İki kitaptan fazlasını okumuş tarihçilerin ve insanların hemen hepsi karşılık beklemeden yapılan işbirliğiyle ‘destek verme’ dediğimiz şey

arasında büyük bir gri alan olduğunu bilir. Fakat Hollanda'da hemen herkes iki kitaptan fazlasını okumuştur, bu yüzden kahraman olduğumuza dair o klişe varlığını sürdürüyor.”

Frizyalı oyun yazarı Bouke Oldenhof Hollandalıların Alman karşıtı tutumunu daha da fazla eleştiriyor. “İnsanlar savaşı çok duygusal bir şeyi ahlaken meşrulaştırmak için kullanıyor; bu galiba, çok kabaca söylemek gerekirse, Almanların Yahudilere karşı hissettiği duygunun aynısı. Bu futbol nefretinin sadece on ya da yirmi yıllık bir geçmişi var ve savaşla hiçbir ilgisi yok. Olduğunu söyleyenler saçmalıyor; savaşın üzerinden elli yılı aşkın bir süre geçti. Auschwitz'e hiç gittiniz mi? Çok ilginç bir yerdir. Her ülkenin kendi tarihini anlatan bir koğuşı vardır. Bir ülkenin kendisiyle ilgili söylediği yalanları duymak istiyor-sanız bu koğuşlara gidin. Hollanda ise en hoşgörülü millettir; bizim ülke olarak uzun bir hoşgörü geçmişimiz vardır; Avusturya Nazi kurbanı ilk ülkedir; Yugoslavya kendi özgürlüğünü elde etmiştir; Polonya 2. Dünya Savaşı'nı kazanmıştır; ve sadece Almanlar dürüştür. Yalan üstüne yalan!”

Jan Mulder de savaşa dair kendini futbola eklemlendiren bu ikiyüzlülüktten hiç hazzetmiyor. “Bu final maçının aklımızdan bir türlü çıkmamasının sebebi Almanlar; kimse Arjantin'le oynanan final maçından bahsetmez. Ben aslında bütün bu savaş muhabbetinden nefret ediyorum. Bizim Almanlara karşı bir husumetimiz olduğunu düşünmek çok aptalca. Böyle bir husumet falan yok! Almanların oynadığı futbolun çirkin olduğu da bir klişe. Almanların çok iyi bir takımı vardı. O kısa paslı oyunlarını oldum olası sevmişimdir. Beckenbauer de defanstaki müthiş ‘Latin’ oyuncularındı. Ondan çok iyi Hollandalı olurdu.”

Her hâlükârda Hollanda'nın 1974'teki yenilgiye dair üzüntüleri gerçek ve baki, çünkü bu hakiki bir spor trajedisi. “Bunu ahlaki bir mesele veya bir savaş meselesi edemezsiniz,” diyor Almanya doğumlu futbol âşığı haham Dr. Albert Friedlander. “Ama Hollanda daha nezih bir takımdı ve finali kazanmalıydı.

Almanların daha hamal oyuncuların kurulu bir takımı vardı. Cruyff ve diğerleri ise kazanmayı hak eden dâhilerdi.” Haham Friedlander Soykırım hakkında önemli kitaplar yazmış. Bunlardan biri Soykırım sonrası uzlaşmayı sonuna kadar savunduğu *Riders Towards the Dawn: From Ultimate Suffering to Tempered Hope*. Friedlander tarihini biliyor; futbolunu da: “[Bu finale] müteceviz, zalim Almanlar anlayışıyla bakamazsınız, bakmamalısınız. Ben Hollanda’yı tutuyordum çünkü Hollanda çok iyi bir takımdı. Futbol Antik Yunan’daki Olimpiyatlar gibi olmalı. Orada oyunlara katıldıysanız, bir barış alanına geçerdiniz. Hasımlar birbiriyle kan dökmekten de rekabet edebilirdi. Birbirleriyle savaşıyor olsalar dahi kavga dövüş olmazdı. Konu suçluluksa, Hollanda da o zalim Almanya’nın yanında sütten çıkmış ak kaşık sayılmazdı. Savaşın sonra Hollanda’da Alman karşıtı hissiyat bir hayli yaygındı ama bu hissiyatın büyük kısmını suçluluk duygusu oluşturunca. Hollandalılar geçmişte çok büyük bir işbirliği olduğunu biliyordu, bu yüzden Almanlardan ne kadar nefret ettiklerini göstermeye çok meraklıydılar. Yahudi ananelerine göre suçluluk duygusu nesilden nesle geçemez. ‘Suçluların çocukları suçlu değildir. Onlar çocuktur.’ Beckenbauer’in ve diğer Alman oyuncuların çoğunun savaşta yer almayı bırakın, savaş hatırlamaya tevellüdü bile yetmez.” 1988’ten beri Hamburg’daki maçın kifayetsizliği iyice ortaya çıkmış durumda. Hollanda’nın o maçtaki zaferi insanların içindeki zehri bir miktar aldı ama 1974’ün tesellisi olmaktan da uzaktı. Hamburg’daki maç yarı finaldi, final değil. Ve tabii Cruyff, Neeskens, Van Hanegem, Krol, Müller ve diğerleri o maçta oynamamıştı. Ayrıca Avrupa Şampiyonası bir Dünya Kupası değildi. Dünya Kupası’nı bekleme çilesini azaltmak için icat edilmiş bir turnuvaydı.

Jan Mulder karanlığın sonunda bir ışık görüyor. “Bu Hollanda futbolunun büyük dramıdır. Ve evet, biraz da Kennedy suikastını andırır. Herkes o gün nerde olduğunu çok net hatırlar. Bu, katledilmiş masumiyetle ilgili bir şey. O gün o takım

orada katledildi. Çok yazık. Peki neden kaybetti? Doğrusu biz o gün kendimize yenildik. Ama hâlâ o maçı kaybeden harika takımdan bahsediyoruz çünkü o harika takım o maçı kaybetti. Kazanmış olsaydı daha az ilginç, daha az romantik olurdu. Dolayısıyla biz Puşkaş'la ve o harika Macar takımıyla aynı konumdayız. Futbol tarihinin en iyi takımıyla yan yanayız. İkinci ama muhteşem ikinci! Unutulmaz saniyeler! Daha iyi saniyeler!"

2

KARDEŞLER

“Sevilla’da kral muamelesi görüyorum. Bu hoşuma gitmiyor. Mütevazı olmak daha iyi.”

—Gerrie Mühren

“İlginçtir, akraba oldukları hiç aklınıza gelmeyecek herkes akraba çıkar,” diyor Michael Angelis, Alan Bleasdale’in GBH’sinde. “Alın size Douglas Hurd ve Thora Hurd, Paul Gascoigne ve Bamber Gascoigne, Julie Christie ve Linford Christie...”

Hollanda futbol takımlarında aynı soyadlı oyunculara rastladığınızda ise bu kişiler genellikle gerçekten kardeşler; çoğu zaman da tek yumurta ikizidir. Futbol teorisi günün birinde genetik bilimiyle birlikte ele alınacak olursa, birilerinin neden Hollanda futbolunda bu kadar çok yetenekli kardeş olduğuna dair ciddi bir araştırma yapması gerekecek. Hollanda futbolunda çok sayıda kardeş vardı; bir sürü kardeş. Sayalım: Hollanda milli takımının ve Barcelona’nın tek yumurta ikizleri Frank ve Ronald de Boer birlikte yetişmiş, Ajax’ta birlikte oynamış ve birlikte greve gitmiş, hatta Barcelona’dan aynı anda gönderilmişlerdi. Erwin ve Ronald Koeman doğdukları şehrin kulübü Groningen’de birlikte oynamış, farklı dönemlerde de olsa PSV’de forma giymiş, Hollanda’nın Euro 88’i kazanan kadrosunda yer almışlardı. Ondan on yıl önce, 1978’de Dünya Kupası finali oynamış takımda kanat oyuncusu Rene van de Kerkhof ve (ondan yarım saat büyük) kardeşi, akıllı ve mücadeleci orta saha oyuncusu Willy forma giyyordu. Rob ve Richard Witschge 1980’li yılların sonlarında Ajax’ta yan yana

oynamış, her ikisi de (garip bir şekilde hiçbir zaman aynı anda olmamak kaydıyla) milli takımda yer almıştı. 1950'lerin sonunda ve 1960'ların başında Ajax'ta Feldmann kardeşler (Wim ve Donald) ve Groot kardeşler (Henk ve Cees) vardı. De Nooijer ikizleri (Dennis ve Gerald) şu an Heerenveen'de forma giyiyor. 1908-1926 yılları arasında Ajax kadrosunda, her ne kadar onlar da hiçbir zaman aynı anda oynamasa da, dört ünlü kardeş, Adriaan, Fons, Jan ve Joop Pelser forma giyiyordu. Fakat herhalde en müthiş Hollandalı futbolcu kardeşler, Ajax'ın Volendamlı şahane "Mühren"leri Gerrie ve Arnold'du.

Amsterdam'a yalnızca yirmi kilometre mesafede ama apayrı bir dünya olan Volendam parıl parıl parlayan bir iç denizin kenarına kurulu, insanı ilk bakışta kendine âşık eden bir turist kapanı. Burası hemen hiç balıkçı sakini olmayan bir balıkçı köyü, Kalvinizm deniziyle kuşatılmış bir Katolik yerleşkesi, kendilerini İspanyol zanneden Hollandalıların kasabası, icatlarla dolu, işkolik insan kaynayan bir yer. Köy yaratıcılığıyla ve zanaatkârlığıyla ünlü. Hollanda'nın en iyi gitaristi Jan Akkerman orada yaşıyor. Ülkenin en ünlü iki grubu da (Band Zonder Naam [İsimsiz Grup] ve The Cats) Volendamlı. (Bu arada, Sheffield Wednesday'in Hollandalı gözdesi Wim Jonk da Volendamlı.) Ve burada neredeyse herkes birbiriyle akraba. 1970'lerde Ajax'ın ve Hollanda milli takımının iç saha müzisyenleri olan The Cats'in kurucusu ve lideri bir başka Mühren, futbolcu Mührenlerin kuzeni Arnold'du. Babaları Jan ve Pé Mühren on iki çocuklu bir ailenin ikiz çocuklarıydı. Pé (müzisyen Arnold'un babası) yazardı ve şu an İkinci Lig'de olan ama yakın zamana kadar kendi yetiştirdiği futbolcularla Birinci Lig'de üst sıraları zorlayan FC Volendam'ın stat anonsçusuydu. İki fabrikada yöneticilik yapan ve kasabada çok sevilen bir şifacı olan Jan ise belediye meclisi üyesiydi. "İçinde her şey olan bir kutusu vardı. Bir tür ecza dolabıydı bu kutu," diyor Arnold babası hakkında. "Kolu, bacağı falan ağrıyan herkes babama gelirdi, babam da onları iyileştirirdi. İyileştiremeyecek gibi olduklarına doktora gitmelerini salık verirdi ama

bunun için o kişinin ölüm döşeginde olması gerekirdi.” Turistik sezonda, Volendam’ın şirin limanının orada geleneksel giysiler içindeki kasaba sakinleri uyduruk hediyelik eşyalar ve yeni tutulmuş balık satar. Tabii Kuzey Denizi’nde tutulmuş ve Amsterdam’dan kamyonlarla getirilmiş taze balık; çünkü atalarının mesleğini sürdüren kasabalı sayısı artık pek az. Turistler aynı zamanda yakındaki Marken’e (ahşap evleri olan ama kayda değer bir futbolcusu olmayan daha da küçük bir eski balıkçı köyü) yapılan tekne turlarına da katılabiliyor. Serin bir Ekim akşamüzeri, Arnold’la stadyumda röportaj yaptıktan sonra ve Amsterdam’a saat başı kalkan otobüslerden birine yetişmeden önce, bu tekne turunun cazibesine hayır diyemiyorum. Volendam eskiden tuzlu Zuiderzee denizinin kıyısındaymış. 1930’da kuzey Hollanda’yı Frizya’ya bağlayan su yolu inşa edilince Zuiderzee birden IJsselmeer adı verilen devasa bir tatlı su gölüne dönüşmüş. Soğuk havalarda bu göl bir buz kütesine dönüşebiliyor. Bu akşam hava serince. Tekne gri bir gökyüzü altında, çarşaf gibi suda kavis çizerek yavaşça ilerliyor. Kaptan odasındaki teypten Pavarotti bu yeni yolcular, teknenin etrafından dört dönen martılar, batan güneş ve tekneye hafif hafif vuran dalgalar için Puccini’den aryalar söylüyor. Ufukta rüzgâr değirmenleri, ağaçlar ve uzaklardaki Amsterdam görünüyor. Kaptan da Mührenlerin uzaktan kuzeni çıkıyor. “Onlar çok özel çocuklar,” diyor bana. “Buradaki insanlar onları çok sever.”

Gerrie Ajax’ın altın dönemindeki takımın sol içiydi. Rinus Michels ondan 1974 Dünya Kupası’nda Hollanda milli takımında oynamasını istediğinde, Gerrie bu isteği geri çevirmişti çünkü yeni doğmuş olan oğlu hastaydı. “Karım ve babam ‘Git! Git! Dünya Kupası bu!’ dedi. Ben futbol delisiyimdir ama ailem daha önemli. Şimdi olsa yine aynı kararı verirdim.” Gerrie 1976’da Sevilla’ya transfer oldu. Orada yeteneği sayesinde kült bir figüre dönüştü ve İspanya’da yılın oyuncusu seçildi. Gerrie’den beş yaş küçük ve ondan da solak olan Arnold ise 1970’lerin başında Ajax’ta ağabeyiyle birlikte oynamış, sonra

FC Twente'ye, ondan da sonra, 1978 yılında, İngiltere ligine transfer olmuş, sakinliği, mükemmel tekniği ve yaratıcı paslarıyla önce Ipswich'in, sonra Manchester United'ın yıldızı olmuştu. Otuz dört yaşındayken, Arnold'un oyununu oldum olası beğenen yeni teknik direktör Johan Cruyff önderliğindeki Ajax'a geri döndü. Euro 88'de, o zaman otuz yedi yaşında olan Arnold mükemmel bir turnuva çıkardı ve Marco van Basten'in finaldeki mucize golünün, imkânsız bir açıdan vurduğu o fişek gibi volenin ortasını yaptı. "Herkes onun hayatımda yaptığım en iyi orta olduğunu söylüyor ama saçmalık bu," diye tevazu gösteriyor Arnold. "Marco sayesinde pek de iyi olmayan bir pas iyiymiş gibi göründü. Top bana gelmeden Marco'nun demarke vaziyette ceza sahasına doğru koştuğunu görmüştüm. Topu kontrol etmeye çalışsaydım pozisyon kaçabilirdi, bu yüzden tek top oynamaya karar verdim. Aslında niyetim topu Marco'nun iki metre önüne atmaktı. Topu kontrol edip penaltı noktasına doğru sürer diye düşündüm. Fakat o gol attı! Hayatımda öyle bir gol görmemiştim."

Mührenler (dönemlerinin tüm büyük Hollandalı oyuncular gibi) futbolu sokaklarda öğrenmişti. Arnold şunları anlatıyor: "Ağabeyim arkadaşlarıyla oynardı, ben de beş ya da altı yaşındayken onlara katılmaya başladım. Başlarda beni kaleye koyuyorlardı ama hiç kalede durmuyordum; her tarafa koşup durduğum için sonunda onlarla oynayabileceğimi söylediler. Müstesna oyuncular değildik. Herkes çok üst düzeyde futbol oynayabiliyordu. O zamanlar futbol oynamaktan başka yapacak pek bir şey yoktu. İyi oynayamıyorsanız şansınız yoktu; kaleye geçmek zorundaydınız. Her gün maç yapıyorduk. Yağmur yağıyorsa yatak odasında top oynuyorduk. Okuldayken teneffüslerde futbol oynuyorduk. Okul bittiğinde yeniden sokaklarda oynamaya başladık; trafik yoktu. Yuvarlak olduğu sürece her şeyle futbol oynayabiliyorduk; topak yapıp iple bağlanmış gazete kâğıtları, ne olursa artık. Aramızdan bazılarının ailesi zengindi, bu yüzden gerçek toplara sahip olabiliyorlardı ama bunlar da çoğunlukla tenis topu oluyordu.

İnsan bu şekilde oynayarak tekniğini çok geliştiriyor. Zemin sert oluyordu, bu yüzden canınız yanmasın diye düşmek istemiyordunuz; bu da dengenizin iyi olmasını sağlıyordu. Oyun da çok hızlı oynanıyordu çünkü sert zemin oyunu hızlandırıyordu. Bize kimse nasıl top oynanacağını öğretmedi. Her şey kendiliğinden oldu. Volendam'a katıldığımızda on iki yaşındaydık ve nasıl top oynanacağını zaten biliyorduk. Artık kulüplere altı yaşında giriyorsunuz ve haftada bir, belki iki kere antrenman yapıyorsunuz ama [bununla] haftanın yedi günü top oynamak arasında büyük fark var." Arnold'un jenerasyonunun tutumuyla günümüzün genç oyuncularının tutumu arasında da bir fark var. Arnold karısıyla on dokuz yaşındayken tanışmış ve oyuna yönelik konsantrasyonunu asla kaybetmemiş. "Ben yalnızca futbolla ilgileniyordum. Keşiş gibi yaşıyordum! Sigara yok, içki yok; geceleri erken yat. İnsanlar gençliğimi yaşayamadığını söylüyordu ama en güzel hayat bendeydi. Bütün dünyayı gördüm. Yedi yıl İngiltere'de oynamak da Twente'deyken Hollanda'nın öbür ucunda yaşamak da çok güzel bir deneyimdi. Çok fazla şey gördüm, bir sürü ilginç insanla tanıştım. Volendam'daki birçok insan bu köyde kalır. Buranın dünyanın en güzel yeri olduğunu düşünürler. Belki gerçekten öyledir ama dünyada başka yerler de var."

Arnold'un saçları artık 1970'lerdeki gibi siyah ve uzun değil; kısalmış, kırılmış ve aydın çehreli suratından geriye doğru taranmış. Bir futbol efsanesi için şaşırtıcı derecede gösterişsiz bir ortamda, yardımcı antrenör olarak FC Volendam'da çalışıyor. Onunla kulübün stadının kapalı tribününün altındaki mütevazı basın toplantısı odasında konuşuyoruz. "Ben pek göz önünde olmak istemiyorum. Otuz yıl oldum zaten, bu yüzden artık arka planda kaldığım bir şey yapmak istiyorum," diyor. Yaptığı seyahatler kendi memleketini daha geniş bir perspektiften görmesini sağlamış. "Herkes bana bu kadar küçük bir yerden nasıl bu kadar çok şey çıktığını soruyor. Volendamlılar her konuda çok yeteneklidir. Gözlerinin görebildiği her şeyi elleri yapabilir: Ev inşa edebilirler, müzik

yapabilirler, spor yapabilirler. Siz sporun adını söyleyin, biz yapalım: futbol, koşu, sualtı hokeyi; ne isterseniz! Herkes de çok çalışır. Buradaki insanlar ne yaparlarsa yapsınlar zirveye çıkmak ister. Herkes kendi evi olsun ister, bu yüzden otuz yıl boyunca ipotek ödemek zorunda kalırlar ama bu onlar için önemli değildir. Herkes sabah yediden dörde kadar çalışır, sonra saat beşte yeniden işbaşı yapıp bu sefer de arkadaşları veya aileleri için dokuzaya kadar çalışır. Vergi tahsildarlarıyla muhatap olmamak için kara parayla çalışırlar. Köyümüzde yaşayan 18.000 kişinin herhalde 1500'ünün kendi işi vardır. Saat dörtte Volendam'ın girişindeki kavşağa gidip bu köye nelerin geldiğini bir görseniz gözlerinize inanamazsınız: Otobüsler, kamyonlar. Trafik! Çok da rekabetçiyizdir. 'O yapabiliyorsa benim daha iyi yapmam gerekir.' Futbol kulübümüzde hep Volendamlı oyuncular olmasının ve iyi futbolumuzla meşhur olmamızın sebebi budur. Herkes 'Ben senden daha iyi olmak istiyorum, bu yüzden senden daha fazla antrenman yapmalıyım,' diye düşünür. Buranın insanları kendileri ve aileleri için hep en iyisini ister."

Tabii bu kadar çok çalışmanın bir bedeli de olabiliyor. "Bazen insanlar çok fazla çalışıyor. Her gün sabah yediden akşam dokuzaya kadar çalışabiliyorsunuz. Ama bunu yirmi yıl boyunca her gün yaparsanız, nasıl desem, pestiliniz çıkıyor. İnsanlar çocuklarının büyüdüğünü göremiyor. Bu doğru bir yaşam tarzı değil." Arnold başarısının sırrının futbolu sadece futboldan keyif aldığı için oynamak olduğunu söylüyor. "Bu iş bir hobi olarak, bir grup futbolcuya katılmak amacıyla başladı. Kariyerim sona erdiğinde hâlâ hobiydi; iyi para kazandıran bir hobi. Bu iş hobi olarak görmemiz gerekiyor. Kazandığınız zaman birlikte kazanıyor, kaybettığınız zaman birlikte kaybediyorsunuz. Grup halinde yaşıyor, birlikte gülüyor, birlikte bir şeyler üretiyorsunuz."

Arnold Ipswich'te hâlâ saygıyla hatırlanıyor. Booby Robson 1978'de onu transfer ettiğinde, İngiliz ve Hollanda futbolu arasındaki farkı anında gördüğünü hatırlıyor. "İlk çıktığım maç

Liverpool maçıydı. Karşımda Terry McDermott oynuyordu. McDermott çok hızlıydı ve kanatta bir ileri bir geri koşup duruyorduk. İkimiz de topa dokunamıyorduk çünkü top sürekli üzerimizden geçip gidiyordu. Maçtan sonra Bobby Robson'ın yanına gittim ve 'Benim yerime yan hakemi koysan da olur. O da sürekli ileri geri koştu. Benden en iyi verimi almak istiyorsan topu bana vermelisin. Benim ihtiyacım olan şey bu. Sen de beni bu yüzden transfer ettin,' dedim." Ipswich bir süre sonra topu önce Arnold'a, sonra bir diğer Hollandalı olan (ve takıma 1979'da katılan) Frans Thijsen'e vermeyi öğrendi ve bunun mükâfatını da fazlasıyla aldı. Hollandalılar Ipswich'e, Dennis Bergkamp'ın bundan yirmi yıl sonra Arsenal'e katacağı özellikleri katmıştı: Estetik, zekâ, farklı bir boyutta görüş yeteneği ve beceri. Fakat Mühren de İngiliz oyunculara hayranlık besliyor: "Onlarda bende olmayan şeyler vardı. Hava toplarında çok iyidiler, ikili mücadelelerde çok güçlüydüler. Fizik kondisyonları çok iyiydi. İngiliz ve Hollandalı oyuncuların en iyi yönlerini bir araya getirebilerseniz, dünyanın en iyi futbolcularını elde edersiniz. Dennis Bergkamp'ın yeteneğini Tony Adams'ın gücüyle ve azmiyle birleştirebilerseniz, dört dörtlük bir futbolcu olur." Genetikçilere yeni bir iş daha...

Bir hafta sonra Gerrie'yle Volendam'ın dışında uçsuz bucaksız bir düzlükteki bir otelde buluştuk. Issız bir durakta otobüsten indiğimde kendimi *North by Northwest*'te Cary Grant'ın tarla ilaçlama uçağının saldırısına uğradığı sahnedeymişim gibi hissettim. Tabii burası o filmdeki gibi kurak ve tehditkâr değil, göz alabildiğince yemyeşildi. Hendeklerle ve çiftlik hayvanlarıyla doluydu. İnek Hendrika o masaldaki kanala buralarda bir yerde düşmüş olmalıydı.

Gerrie İspanya'dayken süperstardı. Şimdiyse Ajax için genç yetenekleri takip ediyor ve vaktinin büyük kısmını Afrika'da geçiriyor. Fakat mutlaka memleketine geri dönüyor ve köyde kardeşinin evine taş atımlık mesafede oturuyor. Ona Volendam'ın yaratıcılığı hakkındaki görüşlerini sorduğumda

verdiği cevap beni çok şaşırtıyor: “Biz aslında İspanyol sayılırız. Bundan birkaç yüz yıl önce Hollanda ve İspanya sürekli birbiriyle savaşırdı. Hatta Volendam’ı İspanyol Baskların kurduğu söylenir. Volendam Hollanda’da yüzde yüz Katolik olan tek yerdir. Marken yüzde yüz Reformcudur. Komşularımız arasında hiç Katolik şehir yoktur; sadece Volendam Katoliktir. Üç yılını İspanya’da geçirdiğimde arada birçok benzerlik olduğunu gördüm. Burada herkes birbirinin evine yemek yemeye gider, tıpkı İspanyollar gibi.” Ondan daha az İspanyola ve daha fazla Hollandalıya benzeyecek birini tahayyül etmenin zor olduğunu söylüyorum. “Evet! Ama biz hep Katoliğiz. İnanılmaz, öyle değil mi? Sahip olduğumuz yetenek meselesine gelince; evet, bence biz Latiniz. Bu kadar küçük bir yerde bu kadar çok müzisyen ve ressam olmasından da anlaşılıyor herhalde.”

Gerrie küçükken Real Madrid’i tutarmış. “Çocukluğumda Real’i televizyondan seyrederdik. Çok güzel bir hücum futbolu oynarlardı. Onları televizyonda beyazlar içinde görmek inanılmaz bir şeydi. Hayalim bir gün Real Madrid’e karşı iyi futbol oynamaktı; tıpkı bütün rakiplerinin Ajax’a karşı iyi oynamayı hayal etmesi gibi. Çünkü biz Ajax olarak önce rakibimizin oynamasına izin verirdik, sonra kendimiz oynamaya başlardık. Sonra gün geldi, büyüdüğümde yedi kez Real Madrid’e karşı oynadım. Ve yedi kez kazandım.”

Gerrie “İspanyol” olabilir ama ünlü ve itibar sahibi olmaya dair fikirleri olabildiğince eşitlikçi ve dolayısıyla Hollandalılara özgü. “Bir gün bir doktor benden imza istedi. Bense esas onun imzasını almam gerektiğini söyledim. Bizim futbol oynayabiliyor olmamız tamamen şans. Seyirciler olmasaydı, biz futboldan para kazanamaz, ne kadar iyi olduğumuzu göremezdik. Bizim seyirciye ihtiyacımız vardı, seyircinin de bize. Futbolcular ve taraftarlar ayrılmaz bir bütündür. Son zamanlarda bazı oyuncuların çocuklara imza vermeyi reddettiğini görüyorum da, gözlerime inanamıyorum. Ama artık zaman değişti. Artık futbolcuların pek vakti olmuyor. Futbolcularla

görüşmek için menajerlerinden randevu almak zorundasınız. Çok fena. Ben hâlâ ne zaman Sevilla'ya gitsem kral muamelesi görüyorum. Bu hoşuma gitmiyor. Mütevazı olmak iyidir. Hollanda'da insanlar biraz daha kayıtsız. Bunu tercih ediyorum. Bugüne kadar kimse benden imza istemedi. Ben de onlardan biriyim. Volendam'da bu normal bir şeydir; herkes normal hayatlar sürer.”

DÜŞÜNCENİN GÜZELLİĞİ

“Futbol sanat değildir, ama iyi futbolda sanatsal bir yan vardır.”

–Ruud Krol

Hollanda’da her futbolcunun bir güzellik veya ihtişam hayali vardır. Ülkenin en nevi şahsına münhasır oyuncularından biri olan, ufak tefek ve olağanüstü yetenekli Abdellah Belabbas’ın ise iki hayali var. Birincisi, Dünya Kupası’nı kazanmak istiyor; tercihen ABD ile. Bu biraz zor olabilir çünkü Abdellah bir sonraki kupada otuz dört yaşında olacak; profesyonel bir kulüpte (hatta herhangi bir kulüpte) oynamıyor; ve Cezayirli. Abdellah’ın ikinci hedefi biraz daha ulaşılabilir ama çok daha tehlikeli bir şey. Bir helikopterin ayaklarına tutunarak yerden yüzlerce metre yükseklikte top sektirmek istiyor. “Bunun biraz çılgınca olduğunu biliyorum ama bunu yapmak istiyorum çünkü zor bir şey. Bunu yapabilmek için kaslı olmanız gerek. Ben de her gün bolca çalışıyorum. Helikopterin ayaklarına tutunabilmek için kendinize güvenmeniz gerek. Kansas’ta helikopteri olan bir arkadaşım var. Dün bana bir e-posta gönderdi. Bunu yapmam için beni alıp Chicago’ya götürmek istiyor. Benim için bu tehlikeli bir şey değil. Sadece rüzgâr topun kontrolünü biraz güçleştirebilir ama helikoptere asılmış, topu kontrol etmeye çalışırken ailemi düşünüyor olacağım.”

Amsterdam’ın merkezinde kafelerle, restoranlarla, kulüplerle ve sinemalarla çevrili küçük bir meydan olan Leidseplein’e gittiyseniz Abdellah’ı muhtemelen görmüşsünüzdür. Sıksa, hırpani görünümlü, eşofmanlı ve yaklaşık bir

metre elli santim boyundaki Abdellah bir top cambazı ve top cambazlarıyla dolu meydandaki en göze çarpan karakterlerden biri. Ulusal tiyatro olan Stadschouwburg'un karşısındaki ağaca gerdiği ipe yarı çıplak tırmanan bir akrobat var. Size Nuh nebiden kalma Polaroid kamerasıyla çektiği kendi portresini veya plastik ambalaj içinde kıpkırmızı bir gül satmaya çalışan kovboy şapkalı "Alex de Fotograaf" var. Kafasının üzerinde yaşayan yeşil papağanıyla rasta saçlı Surinamlı bisikletçi Jerrol var. Hepsi nasıl bir şekilde sanatçıysa, Abdellah da sanatçı. Görünüşü bazılarına göre daha gösterişsiz ama tuhaf bir gülümsemesi var ve gözleri parlıyor. Genellikle Heineken Hoek Café'yle tramvay raylarının arasındaki meydanın doğu tarafındaki arnavut kaldırımlarının orada oturuyor veya duruyor (veya havada asılı duruyor). Geçimini top cambazlığıyla sağlıyor ve etrafında çember oluşturup o inanılmaz top kontrolünü izleyen turistlerden epey bir gulden topluyor. Küçük kauçuk matının üzerinde oturan Abdullah topu neredeyse hiç düşürmeden sonsuza kadar sektirebiliyor. İnsanı hipnotize eden, metronomik, bitmek tükenmek bilmez bir top sektirişi var. Tık, tık, tık... Ayağının üstünden alnına, alnından kalçasına, oradan ayak uçlarına... Tık, tık, tık... Ayak üstü, alın, diz, ayak üstü... Tık, tık, tık, tık... Canı sıkılınca yerçekimine meydan okuyarak bacaklarını birbirinin üzerinden geçirip tam top yere değecekken ters ayağıyla yeniden sektirmeye başlıyor. "Bunu bazen yirmi dört, hatta otuz saat hiç durmadan yapıyorum. Neden bilmiyorum ama hiç yorulmuyorum. Bu meditasyon gibi, felsefe gibi bir sanat," diyor. Masanın altına girip, eliyle masanın kenarına tutunarak topu ayağından kafasına, kafasından ayağına sektirebiliyor. En sevdiği numara ferforje bir sokak lambasına tırmanıp yerden üç metre yükseklikte lambaya asılı haldeyken top sektirmek.

Abdellah Cezayir'de, Vahran yakınlarındaki Mendes köyünde büyümüş. Dört yaşındayken futbola karşı büyük bir yeteneği olduğunu fark ettiğini söylüyor. "Takımdaki diğer oyuncular sadece gol atmak istiyordu. Ama futbol gol atmak-

tan ibaret değil. Gol atmanın çok bir onemi yok. Futbol bir tür iletişim gibi bir şey. onemli olan takımda ve arkadaşlarının arasında nasıl grndğn.” Teknik okuldan mezun olduktan sonra İspanya’ya i aramaya gitmiş. Orada hayat zormu ve sık sık yalnız kalmış. Barlarda, mağazalarda, süpermarketlerde alımı, sokaklarda veya plajlarda futbol oynamı. Bir gün, Alicante’deki bir limon işleme fabrikasında çalıştığı dönemde, birden hrete giden yolda çok geç kalmadan kendini sanatına, futbola adanması gerektiğini fark ediyor. “Buradan ayrılıyorum. Bir gün beni televizyonda göreceksiniz,” diyor fabrikanın sahibine. “Neden?” diye soruyor kadın. “Birini mi ldrdn?”

Abdellah kuzeye doğru yollara dm. “Hollanda biraz daha zgr bir ülkeydi; farklı ve zgr.” Piyasada kendine ufak bir yer edinmiş. O gnde sonra hreti yavaş yavaş yayılmaya balamı. İdol Maradona onu bir videoda top sektirirken görmüş ve etkilenmiş. Böylece Abdellah Euro 2000 için çekilen bir Adidas reklamında oynamı. Oyuncularla da tanımı. “Celestine Babayaro ve Tijani Babangida fena değil. Stefan Schwartz iyi. Edgar Davids de fena değil. Ama biz farklıyız. Onlar bu iin içinde çünkü futbolda her şey para, para. Ben yle biri değilim. Benim için futbol meditasyon gibi, insanın beyninin içinde bir şey. Eğer iyi bir beynin yoksa hiçbir şeyde iyi olamazsın.”

Peki bu yeteneğinin ardında yatan felsefe ne? “Futbol dans gibidir,” diyor. “Dans nedir? Dans ritimdir. Her şey ritimdir. Dans edebiliyorsan her şeyi yaparsın. İnsanlar benim hareketlerimi seviyor. Bu hareketleri nasıl yaptığımı anlamıyorlar ama anlamalarına da gerek yok. Bana her gün garip sorular soruyorlar. Top mıknatıslı mı? İçin içinde bir hile mi var? Giydiğim ayakkabılarda mı bir şey var? Benim yaptığım şey temiz futbol. İnsanların temiz futbol oynamasını sağlıyorum. Pis değil, kaslarla değil. Benim yaptığım gerçekten yeni bir şey, kendi icat ettiğim bir şey. Kolay değil. Bu, futbola yönelik bir eğitim. Seni sen yapıyor. Ben beni izleyen insanları izle-

yerek çok şey öğreniyorum. Bütün o farklı mantaliteleri. İşin içinde komik bir şey de var. Benim futbolum komedi için, şaka için. İnsanlar bunu seviyor. Bir adam bana 2000 gulden vermişti. Bana bir gulden de verseler, yüz gulden de verseler önemi yok. İnsanlar gönlünden kopanı veriyor.”

Abdellah'ın en büyük hayal kırıklığı (ve onu en çok şaşırtan şey), güzel futbola güya en çok değer verilen bir ülkede kimsenin onu kendi takımında istememesi olmuş. Hem de hiç kimsenin. “Dünyada kimse benim yaptığımı yapamaz, Maradona hariç. Ben Hollanda'da futbol eğitimi alabileceğimi sanmıştım. Bir takımda oynamak istiyorum ama buradaki futbol için hızlı koşmak ve kaslı olmak gerekiyor. Benim yeterince kaslı olmadığımı düşünüyorlar. Topla istediğim her şeyi yapıyorum ama benim tuhaf ve zor olduğumu düşünüyorlar. Beni anlamıyorlar. Beni görür görmez hayır diyorlar.” Ajax'ın sahası Amsterdam Arena'da bir kez gösteri yapmış ama sadece bir grup işadamını eğlendirmek için. “Adamın biriyle görüştüm. ‘Acaba Ajax’la antrenmana çıkabilir miyim?’ diye sordum. Beni arayacağını söyledi. Ama aramadı.”

Ajaxlı yetkilinin aramamış olması şaşırtıcı değil. Abdellah Belabbas eğlenceli biri; hatta sanatçı bile sayılabilir. Ama yaptığı şeyin Hollanda'daki futbol anlayışıyla alakası yok. Hollandalılar onun bu yeteneğini Dustin Hoffman'ın *Rain Man*'de canlandırdığı karakterin oyun kartlarıyla yaptığı hafıza numaralarının futbol muadili olarak görüyorlar. Hollanda futbolunun masumiyetini kaybetmesi üzerine bir kitap yazmakta olan Auke Kok “Sanat için sanat burada hiçbir anlam ifade etmez. Takdir görmez,” diyor. “Sanatın bir amacı olmalı. Biz hep şunu sorarız: Bunun işlevi nedir? Bu Hollandalılara özgü köklü bir ilkedir. Bu ne işe yarar? Bunun amacı nedir? Bu nerede kullanılır?” Barry Hulshoff şunu kesin bir şekilde vurguluyor: “İnsanların çoğu topu 3000 kere sektirmenin futbol olduğunu zanneder. Hâlbuki değildir. İyi futbolcu topa yalnızca bir kere dokunandır. Ve nereye koşacağını bilen.”

Alın size futbolun güzelliğine dair Hollandalılar için pek bir şey ifade etmeyen popüler bir görüş daha. Haarlem'in yetenekli eski oyuncusu Dennis Purperhart ergenliğinde memleketi Surinam'da gördüğü bir golü büyük bir keyifle anlatıyor. "Bir hücum oyuncusu topu alıyor, savunmacıyı geçiyor ve kaleciyle karşı karşıya kalıyor. Kaleciyi de geçiyor ve kale bomboş. Peki ne yapıyor? Geri dönüp hepsini bir kez daha yapıyor ve golü ondan sonra atıyor. Avrupa'da ise golü at da nasıl atarsan at. İster omzunla at, ister dizinle: Gol, goldür. Güney Amerika'da attığın gol çok güzel değilse işe yaramaz. Gerçek bir gol değildir." Benzer hikâyeler bireysel yeteneğin el üzerinde tutulduğu Gürcistan'da da anlatılıyor. Hollandalılar da Avrupa'nın Brezilyalılarıdır, öyle değil mi? Eh, bir yere kadar. Olağanüstü yetenekleri ve müthiş zekâsı yüzünden Maradona'nın kendi veliahdı ilan ettiği ve bir zamanlar Manchester City taraftarlarının gönlünde taht kurmuş olan Gürcü oyuncu Georgi Kinkladze'nin yaşadıklarını düşünün. Kinkladze olağanüstü dripling ve çalım yeteneği sayesinde kimi zaman kalabalık savunmaların arasına dalıp herkesi ipe dizmesiyle Tiflis'te ve Maine Road'da çok seviliyordu. 1998 yılında Louis van Gaal'den sonra Ajax teknik direktörlüğüne gelen Morten Olsen 5 milyon pound karşılığında Kinkladze'yi çocukluğundan beri tuttuğu ve hayran olduğu Amsterdam kulübüne transfer etti. Bu ilk bakışta mükemmel bir birliktelik gibi görünüyordu: Doğuştan futbol sanatçısı bir oyuncu artistik futbolu seven bir kulübe gelmişti. Fakat sonuç büyük bir fiyasko oldu. "Kinky" iki yıl içerisinde yalnızca birkaç maçta forma giyebildi. Ajax'ın sistemini anlayamamıştı. Hollandalılar ve o gırtlaktan çıkan seslerle konuştukları çirkin, anlaşılmasız dilleri onu afallatmış, yabancılik çekmesine neden olmuştu. Bir yıl içinde tam anlamıyla depresyona girmişti. Tek keyfi evde oturup Hollanda'ya ondan daha fazla uyum sağlamış olan vatandaşı Şota Arvelade'yle birlikte film izlemektir. Ajax'ın yetenek avcılarından birinin acı ifadeleriyle: "Ah, evet, Kinkladze iyi bir oyuncu. Çok teknik. Ama maçtan sonra duşta maçın kaç kaç bittiğini sorsanız bilemez."

Hollandalı futbolseverlerin hemen hepsi “Futbol her zaman güzel oynanmalıdır, sürekli hücum etmelisiniz, futbol bir temaşa olmalı,” diyen Johan Cruyff’la hemfikirdir. Hollandalıların göze hoş gelen hücum futbolu sevgisi hakkında duyduğunuz her şey de doğrudur. Çoğunlukla Amsterdamlı olmayan taraftarlardan oluşan, süslü turuncu giysiler içinde hiç bitmeyen bir karnaval havasıyla milli takımı takip eden *Orange legionen*, maçların çoğunu “*Aanvalluh!*” (“Saldır!”) diye bağırarak geçirir. 1973 yılında Ajax’ın üçüncü kez Avrupa Kupası’nı, bu sefer Belgrad’da Juventus’u yenerek almasından sonra taraftarların evlerine durgun ve canları sıkkın bir şekilde döndüğü malum. Ajax maçın beşinci dakikasında Johnny Rep’in kafa golüyle öne geçmiş, İtalyanlar ise beraberlik golünü bulmaya çalışmak yerine korkakça defans yapmaya devam etmişti. Ajax maçın sonuna kadar top çevirip durmuştu. Evet, Ajax tarih yazmış, Real Madrid’den sonra Avrupa Kupası’nı üst üste üç kez kazanan ilk takım olmuştu. Fakat taraftarlarının keyfi kaçmıştı; oyun çok sıkıcı geçmiş, böyle bir maçtan sonra kazanmış olmak kimsenin içine sinmemişti.

Hollandalılar gerçekten iyi bir futbolcuyu oluşturan özelliklerin ne olduğu konusunda bazen çok müşkülpesent olabiliyor.

Mesela golcülük asla yeterli bir meziyet değil. Franz Beckenbauer ve Gunther Netzer gibi (her ikisi de çok saygıdeğer olan) kalburüstü Alman yeteneklerin aksine, Hollanda’nın 1974’teki baş düşmanı ve korkunç etkili bir futbolcu olan Gerd Müller kerhen iyi kabul ediliyordu çünkü Müller ceza sahasının dışında da çok dolaşan bir oyuncuydu. Johan Cruyff da Barcelona’da göreve başladığında Gary Lineker’den pek etkilenmemişti çünkü Lineker’in yetenekleri oldukça kısıtlıydı. Tek yaptığı şey gol atmaktı. Cruyff ise hızını beğendiği için onu kanatta oynatmıştı. Lineker bu yüzden onu hâlâ affetmiş değil. Jan Muler eski takım arkadaşı, 1974-78 arasında Ajax’la çıktığı 166 maçta 153 gol gibi inanılmaz bir rakama ulaşan golcü Ruud Geels hakkında şunları söylüyor: “Aa, büyük gol-

cüydü! Oynadığı her kulüpte sezonda otuz gol atıyordu. Kale önünde inanılmazdı! Çok da iyi bir tekniği vardı. Büyük bir golcüydü, ama o kadar. Pas yeteneği, top sürme yeteneği yoktu. Oyun içinde pek bir şey yapmazdı.”

Katı savunma oyununun sanatsal bir yönü olabilir, ama böyle bir yön varsa da Hollandalılar bunu görmüyor. Juventus ve İtalya milli takımının pek de janti sayılmayacak oyuncusu Claudio Gentile'nin veya 1978'de Arjantin milli takımının kaptanlığını yapan Daniel Passarella'nın oyun tarzındaki ruhsuzluktan yakınıyorlar. Berti Vogts'un 1974'teki finalde Johan Cruyff'u sahadan sildiği türde yıldırıcı markajdan nefret ediyorlar. Tony Adams'ı mücadeleciliği yüzünden takdir ediyorlar ama İngiliz savunma oyuncularıyla genel olarak dalga geçiyorlar. Jan Mulder İngiltere'yi seviyor: “Futbol atmosfer demektir. İngiltere'de taraftarlar, futbol ortamı falan buradakiniden çok daha büyük, çok daha iyi. Tamam! Ama sağ bekler ve sol bekler topu kontrol edemiyor! Bu inanılmaz bir şey. Bir Barcelona- Manchester United maçı seyretmiştim. Barcelona 4-0 kazanmıştı! Manchester United defansındaki şu iki uzun adamın adı neydi? Pallister ve Bruce. Hah! Steve Bruce! [Bir çuval limon yemiş gibi yüzünü buruşturuyor.] Bütün İngiliz takımlarında da bu Brucelardan ve Pallisterlerden var! Bu işi beceremiyorlar. Romario'yu Bruce ve Pallister karşısında seyretmek var ya, muhteşem bir şeydi! İngiliz futbolunun tek zayıf yönü bu işte: Defans ikilisi. Ama değiştirmesinler bunu, ben seviyorum!” Adams'ı da seviyor. “Çok mücadeleciler olmaları ama yeterli tekniklerinin olmaması harika bir şey. Şu öbür Arsenallinin adı neydi? Steve Bould mu? [Kıkırdıyor, yüzünü ekşitiyor, kahkahalarla gülüyor.] Çok iyi bir beyefendi... Ama insan ona karşı oynamak ister mi ki?”

Hollanda'da yetişmiş doğuştan sert defans oyuncusu sayısı azdır. Ajax'ın altın dönemindeki savunma ikilisi Yugoslav Vasoviç ve Alman Horst Blankenburg'du. Barry Hulshoff 1974 Dünya Kupası'ndan önce sakatlanınca Rinus Michels daha önce hiç o pozisyonda oynamamış bir orta saha oyun-

cusu olan Arie Haan'a ve milli formayı ilk defa giyecek olan Wim Rijsbergen'e şans vermişti. PSV'nin 1988 yılındaki Avrupa şampiyonluğunda Belçikalı ilham verici sağ bek Eric Gerets'in büyük payı vardı. 1970'te Avrupa Kupası'nı kazanan Feyenoord'un defanstaki belkemiği "Demir" Rinus Israel hâlâ muhabbetle anılıyor. Biri 2. Dünya Savaşı'ndan önce, diğer sonra oynamış olan baba oğul, her ikisi de Wim Anderiesen isimli Ajax stoperleri hakeza. 1988'den Adri van Tiggelen ve Berry van Aerle, 1995 Ajax'ının tandemi Winston Bogarde ve Michael Reiziger de istisnalardan. En iyi defans oyuncularından, Old Trafford'un kült kahramanlarından biri olan Jaap Stam ise sıkıcı bulunuyor. Stam'ın "rustikliği" başkentte beğenilmekten ziyade küçümseniyor. "Stam uzun boylu ve çok güçlü, iyi bir defans oyuncusu, hepsi bu. Hiç ilginç bir özelliği yok," diyor Het Parool'un futbol yorumcusu ve *Hard gras* isimli edebi futbol dergisinin editörü Henk Spaan.

Hollandalıların esas önem verdiği şey *techniek en tactiek*, yani teknik ve taktik. "Düşünerek bir şeyi başaran biri kahramandır," diyor Auke Kok. "Seyirciler elbette sert ve gaddar oyuncular olan Johan Neeskens'i ve Wim Suurbier'i de seviyordu. Ama onları biraz da yaratıcı oyunculara yardım ettikleri ve onları korudukları için seviyorlardı." Hollanda futbolunun en kıyak, en latif oyuncusu Dennis Bergkamp "Her hareketin altında bir düşünce yatmalı," demişti. Johan Cruyff'un da dediği üzere: "Her antrenör hareketli olmaktan, çok koşmaktan dem vurur. Bense oyuncularına çok koşmamalarını söylerim. Futbol beyinle oynanır. Doğru anda doğru yerde olmanız gerekir; ne çok erken ne çok geç." Araştırmacı yazar Simon Kuper şunları söylüyor: "Hollandalılar birine iyi futbol oynuyor diyorlarsa, o kişinin tekniğini ve oyunu okuma becerisini kast ediyorlardır. Cesaret, kazanma arzusu, hız ve boy pos onlar için hiçbir şey ifade etmez. Hollanda'da Oliver Bierhoff gibi birinin futbol oynayamayacağını söylerler. Ruud Gullit'in de bu seviyeye geleceğini hiç sanmıyorlardı. Hep topu en verimli kullanan kişi olan Gerald Vanenburg'u da pek beğenmiyorlardı."

Elbette fiziksel zarafet ve teknik beceri (bireysel "artistlik") her şeyde olduğu gibi Hollanda'da, özellikle de büyük şehirlerde saygı görüyor. Dört beş savunmacıyı ipe dizip gol atabilen Faas Wilkes hâlâ "çalım kralı" olarak anılıyor. Ajax'ın ilk güzel takımının, Jan de Natris ve Jack Reynolds'ın 2. Dünya Savaşı dönemindeki *Gouden Ploeg*'in anıları yıllar boyunca anlatılmıştı. 1920'ler Ajax'ının Amerika doğumlu Yahudi sağ kanat oyuncusu Eddy Hamel'in adına kurulmuş bir taraftar kulübü vardı. Hamel hayranları adamlarını izlemek için ilk yarılarda orta çizgiyle korner bayrağının arasında kalan tribünde toplanır, ikinci yarılarda karşı taraftaki tribünlere geçerdi. Hamel daha sonra Auschwitz'de öldürüldü ama geriye böyle bir gelenek yadigâr kaldı. 1957'yle 1973 arasında yarı Yahudi bir sağ kanat oyuncusu olan Sjaak Swart'ın da bu şekilde devre arasında tribün değiştiren hayranları vardı. Feyenoord'un harika sol açığı Coen Moulijn için de De Kuip'te böyle bir durum söz konusuydu. 1970'lerin sonunda eski Swart hayranlarının yeni kahramanı Tscheu la Ling oldu. Taraftarlar onun için de tribünlerde yer değiştiriyordu, ta ki 1980'lerin başında holiganlara önlem olarak tribünlere tel örgü konulana kadar.

Entelektüeller, sanatçılar, yazarlar ve öğrenciler 1970'lerin sonunda yeni yeni ortaya çıkan Total Futbolcuları izlemek için De Meer'e akın ettiğinde, Cruyff ve arkadaşlarının futboldan daha öte bir şeyler yaptığı düşüncesi hâkim olmaya başlamıştı. Artık futbol çamurlu bir sahadada top tepen adamlardan ibaret bir şey olmaktan çıkmıştı. Bu zarif ve büyüleyici bir şeydi. Bu sanattı.

Dönemin en büyük tartışmalarından biri de Piet Keizer'in mi yoksa Johan Cruyff'un mu daha büyük sanatçı olduğuydu. Cruyff sahadaki en heyecan verici ve karizmatik kişiydi; Keizer ise sahadaki kaprisli, uçarı, neredeyse sanatkâr denebilecek yaratıcı deha açığını kapatıyordu. Baston yutmuş gibi dimdik bir duruşu olan fuleli Keizer'in sağlamcı, akıcı, önsezili bir stili vardı. Kendine has kıvraklığıyla aynı anda birkaç sa-

vunmacıyı çalımlayabiliyor, mükemmel muz ortalar yapabiliyor, falsolu paslar verebiliyordu. Aynı zamanda çok da şakacı biriydi. En sevdiği numaralardan biri, bir yöne bakarken tam tersi yöne mükemmel bir pas atmaktı. Maçın en kritik anlarında Charlie Chaplin tarzı futbol komiklikleri yapabiliyordu. PSV'yle oynanan bir maçta topa sanki kafayı yapıştıracaktı gibi öne uzanmış, sonra birden durup bu hareketini abartmıştı. Top alınıp sıyrılıp geçmiş, süzülerek kalenin uzak köşesine gitmişti. Jan Mulder Ajax'ın Feyenoord'u Rotterdam'da 5-1 yendiği bir maçta attığı golü anlatıyor: "Kale önünde bacağına uzattı ve top çok yavaş bir şekilde ağlara gitti. Seyirciler deliye dönünce olduğu yerde durup 'Ne yaptım ben? Ama şansına olmadı bu gol. Kesinlikle bilerek attım', dercesine bir hareket yaptı." 1972 tarihli *Cruyff, Hendrik Johannes: Phenomenon* isimli ilginç biyografinin yazarı ve futbola edebi olarak yaklaşan ilk Hollandalı yazar olan Nico Scheepmaker "Rembrandt Hiç Futbol Oynamamıştı" başlıklı bir makale yazmıştı (zavallı Rembrandt demiş olsa gerek). Cruyff mu Keizer mi sorusunda da inatla cevaplamıyordu. Bu konu hakkındaki, bilmeceleri andıran hükmü şuydu: "Cruyff en iyi ama Keizer daha iyi."

Cruyff'tan dört yaş büyük ve Cruyff futbola başlamadan çoktan yıldız statüsüne erişmiş olan Keizer kariyerinin zirvesindeki gizemli ve primadonna halleriyle meşhurdur. Gazetecilere karşı içgüdüsel bir güvensizliği vardı, basın ilgi odağı olmaktan nefret ediyordu ve asla röportaj vermiyordu. Birisi onun adına yazılmış şiirlerden derlenen bir kitap hazırlama fikrini ortaya attığında, Keizer sözleşmeye kitabın çok az sayıda basılacağına ve hiç reklamı yapılmayacağına dair bir madde koydurmuştu. Rinus Michels'le de yıldızı hiç barışmamıştı. Sahada savunmaya yardımcı olması için sürekli geri koşmasının söylenmesinden rahatsız oluyor, Michels'in "sistemini", katı yönetim şeklini ve disiplinini hiç sevmiyordu. Michels 1971'de Barcelona'ya gittiğinde Keizer bu transferi masanın üstüne çıkıp dans ederek kutlamıştı. 1974 Dünya Kupası'nda Keizer tek bir maçta oynadı ve çok

etkisiz kaldığı İsveç maçından sonra hep yedek kaldı. Michels sol kanatta Rob Rensenbrink'i tercih etmiş, finalde ise sakat Rensenbrink'in yerine PSV'nin daha hızlı ama daha az yaratıcı kanat oyuncusu Rene van de Kerkhof'u oynatmıştı. Keizer ona yaptığı bu muamele yüzünden Michels'i hiç affetmedi ama diğer oyuncuların görüşüne göre de Keizer o dönem eski formundan çok uzaktı.

Ajax futbolu kesinlikle sanattı. Ama hangi sanat? İlk akla gelen aday bale. Genel olarak tüm futbolcuların ama bilhassa Cruyff'un baleye benzer bir futbol oynadıkları fikri ilk olarak 1972 yılında, Marten de Vos'un Cruyff'u anlatan *Number 14* isimli filminde ortaya atılmıştı. (On dört Cruyff'un uğurlu forma numarasıydı.) De Vos'un filmi Ajax'ın en iyi sezonunda, 1972-73'te çekildi. Filmle ilgili (o zaman olduğu gibi şimdi de) en çarpıcı şey ne filmin *Thomas Crown Affair* tarzı bölünmüş ekranlı deneysel üslubu ne de Cruyff'un bebeği Jordi'yle yer aldığı sahnelerdi; Cruyff'un spor arabasını sürerken veya kendini türünün ilk örneği olan Philips videoda seyrederken verdiği röportajlardı. En akılda kalıcı sahneler ise Cruyff'un yavaş çekimlerle gösterilen olağanüstü şık hareketleriydi.

Koreograf Toer van Schayk Ajaxlı futbolculardan çok etkilenmiş. "Bana sorarsanız o farkında değildi ama Cruyff bir sanatçıydı. O sadece elinden geldiğince iyi futbol oynuyordu. İnanılmaz bir hızı vardı ve vücudunu ve hareketlerini o kadar iyi kontrol edebiliyordu ki onu seyretmek büyük bir keyifti. Ne kadar zarif bir futbolcu olduğunu görüyorsunuz. Bilinçsiz zarafet bilinçli zarafetten çok daha güzeldir." Van Schayk oyuncuların gazetelerdeki fotoğraflarından ilham almış. "Koreografiye ilk başladığım yıllarda futbolcuların akla hayale gelmedik kompozisyonlar oluşturduğu acayip fotoğrafları kesip biriktirirdim. Aynı anda zıplayıp havada çarpışmış bedenler falan. Bazen bu kompozisyonları kullanıp dansa uyarlardım." Koreografisini yaptığı baleler ise daha ziyade Roma Kulübü'nden etkilenmiş ve Van Schayk'in ekolojik kıyamet

korkusunu işliyormuş. “İlk balelerimde insanların yüzyıllardan beri güya parlak bir gelecek inşa eden ama bir zaman sonra aslında kendi kendini imha ettiği anlaşılan beyhude faaliyetlerini konu ediyordum. Futbolda şans eseri ortaya çıkan bazı bedensel kompozisyonlardaki şiddetten o balelerde çok faydalandım.”

Dansçı Rudi van Dantzig için de güzellik futbolun kendisinde, özellikle de Cruyff’taydı. Van Dantzig’le Cruyff, Van Dantzig’in bale dansçılarının ve genç futbolcuların egzersizlerini konu alan bir televizyon filmi çektiğinde tanışmışlardı.

“Normalde futbolcular sıkıcıdır ama Cruyff ve diğerleri havai fişek gibiydi. Ya da Maria Callas’ın arya söylemesi gibi... Cruyff futbol sahalarının Maria Callas’ıydı. Callas sahnede kelimelerin gerçek anlamıyla yanan ilk opera sanatçısıydı.* Aynı ihtirası Cruyff ve diğerlerinde de görebiliyordunuz. Cruyff’un çok dramatik bir yönü vardı; tıpkı bir Antik Yunan draması gibi. Sıradan Hollanda ligi maçlarında bile neredeyse ortada bir ölüm kalım meselesi varmış gibi oynardı. Aynı ihtirası saha kenarında oturmuş maçı izlerkenki ifadesinde halen görebiliyorsunuz. O alesta hali yok mu! Bunu görmek muhteşem bir şey.”

“Fakat bütün oyuncular çok yaratıcıydı. Çeviklikleri ve ustalıkları sayesinde inanılmaz bedensel patlamalar yaşıyordu. Nasıl oluyorsa hepsi de çok cesurdu. O jenerasyonda özel bir şey vardı. Piet Keizer daha iri kıyım biriydi. Cruyff çok zarif ve narindi. Suda yüzen bir balık gibi hareket ediyordu. Çok çevikti, bir anda hiç beklenmedik bir hareket yapabiliyordu. Son hız giderken aniden yön değiştiriyordu. Bence o muazzam fotoğraflar biraz da bu tür sürprizlerden çıkıyordu. Şimdiki futbolcular daha kaba, daha fazla güce ve hıza dayalı bir futbol var. Çok daha az ilginç.”

“Dansta her hareket için uzun uzun çalışılır, bu yüzden dans bazen çok sıkıcı ve kötü bir hal alabilir. Futbol ise anlık

* Maria Callas kariyerinin ilk sahne deneyimi olan Tosca operasında sahnenin kenarındaki şamdana biraz fazla yaklaşınca kafasındaki peruk alev almış. Yanmaya başlayan peruğu Callas’ın rol arkadaşı Tito Gobbi elleriyle söndürmüş. Van Dantzig bu olayı kast ediyor olmalı. -çn

kararlarla oynanır; futbolda bir sonraki an ne olacağını asla bilemezsiniz. Fakat Cruyff her zaman duruma hâkim görünürdü. O ne istiyorsa o olurdu.” Van Dantzig Rudolf Nureyev’in yakın arkadaşymış ve bu karizmatik Rus yıldız için sayısız bale yazmış. Nureyev’in Cruyff’tan çok etkilendiğini söylüyor. “Rudolf hep Cruyff’un aslında dansçı olması gerektiğini söylerdi. Hareketlerine, bedensel hâkimiyetine, bir anda yön değiştirip herkesi geçivermesine ve bütün bunları mükemmel bir top kontrolüyle, dengeyle ve zarafetle yapmasına hayranlık duyardı. Zekâsının da bu kadar kıvrak olmasına hayret ederdi. Cruyff’un ne kadar hızlı düşündüğünü görebilirdiniz. Tıpkı bir satranç oyuncusu gibi.” Nureyev hiç Ajax maçına gitmemiş ama Ajax’ı televizyondan bol bol izlemiş. “Rudolf, Cruyff’un meziyetlerine sahip olmayı çok isterdi. O manyetizmaya! Bence Cruyff bir bakıma Nureyev’den daha iyi bir dansçıydı. Hareketleri daha iyiydi.”

Maçları televizyondan izleyen kitle için en müthiş Johan Cruyff enstantanesi Cruyff’un 1974 Dünya Kupası’ndaki İsveç maçında yaptığı “dönüş”tü. Cruyff İsveç ceza sahasının sol tarafında bir boşluk ararken birden karşısına İsveç’in cüsseli ve deneyimli sağ beki Jan Olsson çıkmıştı. Cruyff topa doğru hamle yaptı ve orta kesecekmiş gibi yaptı. Bir sonraki hareketi İngiliz *Total Football* dergisi okurları tarafından gelmiş geçmiş en iyi elli hareketten biri seçilecekti. Bu hareket yıllar boyunca futbol okullarında “Cruyff dönüşü” olarak öğretildi. Cana yakın biri olan ve şu an Electrolux için bilgisayar sistemleri tasarlayıp, eski kulübü Atvidabergs için sponsor bulmakla uğraşan Olsson bile o anı neşeyle hatırlıyor. Olsson içgüdüsel olarak Cruyff’un ortasını engellemeye yönelik bir hamle yaptığını söylüyor. “O an ‘Tamam,’ dedim, ‘oldu bu iş’”. Ama Cruyff orta yapmak yerine topu sol bacağına arkasından geçirip tam tersi yöne hamle yapmış, bir anda savunmacısının üç metre önünde, aut çizgisine doğru dans edencesine ilerliyordu. Neye uğradığını şaşırان Olsson ise sendeleyip düşmüş, bomboş ilerledikten sonra sağ ayağının dışıyla mükemmel

bir orta yapan Cruyff'u çaresiz gözlerle izliyordu. Pozisyonun devamında gelen kafa vuruşu üstten auta gitti. Olsson o pozisyonda ne olduğunu ancak Cruyff'un hareketini televizyondan görünce anlayabildi. "İnsanlar bana sık sık o pozisyonu soruyor. Ben de onlara on sekiz yıl profesyonel futbol oynadığımı ve İsveç milli takımında yedi kez forma giydiğimi ama Cruyff'la yaşadığım o pozisyonun kariyerimde en gurur duyduğum an olduğunu söylüyorum. Bir an için topu kapacağımı sanmıştım ama Cruyff beni kandırdı. Aşağılanmamıştım. O an hiçbir şansım yoktu. Cruyff bir dâhiydi."

Döneminin en teknik Hollandalı futbolcularından biri ve çok mülayim bir insan olan Gerrie Mühren rakiplerinin sık sık Ajax'ı bozuk bir zeminde oynatmaktan medet umduğunu söylüyor. "De Meer'in zemini bilardo masası gibiydi; saha mükemmeldi. Ve hep Derby Star topuyla oynuyorduk. Bu topla santrfora mükemmel paslar atabiliyordunuz. Topu on metre yukarı aşırıtabiliyordunuz. Top çok sertse yerden kısa pas yapamazsınız. Biz o topla istediğimiz her şeyi yapabiliyorduk. Aramız hep çok iyiydi." Bazen kötü hava koşulları ve bozuk zemin bir avantaja da dönüştürülebiliyordu. Örneğin, Piet Keizer sık sık rüzgârın şiddetini hesaplıyor, nasıl olsa rüzgâr sayesinde doğru yere gider düşüncesiyle gereğinden sert şutlar çekiyordu. İstanbul'da (daha sonra adı "Fenerbahçe Cehennemi"ne çıkacak) bataklık gibi bir statta oynanan o meşhur 1968 Avrupa Kupası maçında Keizer sahanın en çamurlu noktasına uzun bir top atarak Ajax'ın tüm zamanlardaki en güzel gollerinden birini atmıştı. Topun sekeceğini zanneden Türk savunma oyuncuları top düştüğü yerde kalınca kontropiyede kaldı. Cruyff ise pozisyonu çok iyi okumuştı. Hızını kesmeden kayarak topu aldı ve şık bir gol attı. (O maçı izleyen Kuveyt emiri Keizer'in performansından o kadar etkilenmişti ki kolundaki saati çıkarıp ona hediye etmişti.) Yine yağmur yüzünden bozulmuş bir zeminde, bu sefer Panathinaikos'a karşı oynanan bir maçta ise Ajaxlı oyuncular pasları sürekli

orta sahadaki su birikintisine doğru atmışlardı. Seyircilerin de rakip oyuncuların da neler olduğunu ancak bir süre sonra anlamışlardı. Ajaxlı oyuncular topun su birikintisinde duracağını biliyordu ama Yunan oyuncular saha kuru olsa topun sekeceği yöne doğru koşmaya devam ediyorlardı.

Heykeltıraş Jeroen Henneman şuna inanıyor: “Hollandalılar için güzellik sahadadır. Bir yandan çimenlerdedir ama bir yandan da çimenlerin üzerinde, topun döne döne falso alıp gökyüzündeki gezegenler gibi hareket ettiği havadadır. Saha tek başına önemli değildir. Üzerindeki havanın da önemi vardır. Arena Stadyumu bu yüzden bu kadar korkunçtur. Gökyüzünü kapatır ve çirkindir.” Cruyff futbol hakkındaki genel kanıyı ses temeline taşımasıyla da meşhurdu. Ajax tarihçisi Evert Vermeer onun bir oyuncunun tekniğini sahaya bakmazken bile eleştirebildiğini söylüyor. “Bunun tekniği iyi değil,” derdi. ‘Nereden anladınız?’ derdik. ‘Çok aşikâr. Topa vurduğu zaman yanlış ses geliyor,’ derdi.” Henneman Cruyff’un bu sözlerini bilmeden ortalama bir Hollandalı futbolcunun en çok neyi istediği hakkında benzer bir görüş ortaya koyuyor. “Hollandalı futbolcuların en çok istediği şey sahada bir sessizlik olması, güzelim çimenleri, temiz havayı ve aldığı pasları hissetmektir. Topa iyi vurmak için zemine dokunmanız, golf vuruşlarında olduğu gibi topun hafifçe altına girmeniz gerekir. Ve sesini duymanız. Topun sesini duymak da güzel bir şeydir.” Gerrie Mühren de aynı fikirde: “Rüzgâr futbolcunun en büyük düşmanıdır çünkü rüzgâr varsa topun sesini duyamazsınız. Maç esnasında topun sesini duymanız gerekir. Kramponun topa değdiği anda çıkan sestten topun nereye, ne kadar sert, ne hızla gideceğini anlayabilirsiniz. Her şeyi anlayabilirsiniz. Eğer çok rüzgâr varsa topa kızsınız. Topa vurursunuz ama top sözünüzü dinlemez.” Mühren seyircilerin gürültüsünden de rahatsız olurmuş. “Seyircilerin çok gürültü yapması hoşuma gitmezdi. Oyunu dinleyebilmeniz gerekir. Ateşli bir ortam iyidir ama ben yakınımnda çok gürültü varsa stadın öbür tarafına gitmek isterdim. Ben oyunu, oyuncuları, topu duymak isterim...”

Arnold Mühren hem tekniğiyle hem de futbola Hollandalılara has bir şekilde sanki bir tür fiziksel satrançmış gibi yaklaşabilmesiyle ünlüydü. “Futbol zekâ oyunudur. Gerçi çok mücadele etmeniz gerekir ama sürekli her yere koşmaktan ve çok mücadele etmekten ibaret değildir. Tüm Hollandalı oyuncular oyunu kontrol etmek ister. Biz futbolu paslaşarak oynarız. Rakibin açık vermesini bekleriz. Futbol işte böyle oynanır; ayakla değil, beyinle. Satranç oyuncusu olmanıza gerek yok ama sonraki hamleleri de görmeniz gerekir. Ben top bana gelmeden önce mutlaka ne yapacağımı bilirdim. Her zaman iki üç hamle sonrasını görebilirdim. Top bana gelmeden birinin ileride koştuğunu görebiliyorsam top bana geldiğinde düşünmeme gerek kalmaz. Tekniğim iyiye topu takip etmeme de gerek yoktur.” Oyuncunun tanrı vergisi bir top kontrolü yeteneği varsa, tek dokunuşta topu gereken yere gönderebilirmiş. Top ayağında olan futbolcu durup düşünürse bunu yapamazmış. Bir salise geç atılan bir pas bile ondan sonraki pasları bozarmış. “İngiliz futbolcular top ayaklarına gelene kadar düşünmüyor. Onlara topu doğru anda atman gerekiyor. Hollanda’da ise hiçbir zaman ilk adam düşünülmez. Üçüncü adam, koşması gereken adam düşünülür. Top bana geldiğinde üçüncü adam anında koşmaya başlar çünkü benim topu ikinci adama atacağımı, ikinci adamın da pası ona vereceğini bilir. Eğer gecikirsem, üçüncü adamın da koşusunu ertelemesi gerekir ve pozisyon kaçar. Önemli olan o özel an, o özel pastır.”

Ruud Krol Ajax’ın en iyi hücumcu savunma oyuncularından biriydi ve kariyerinin ilerleyen dönemlerinde gerçekten harika bir liberoya dönüşmüştü. Güzel futbol ve iyi sanat hakkında epey bilgiliydi. 1983 yılında jübilesini yaptıktan sonra üç yıl boyunca başka hiçbir şey yapmadan futbolculuğunda görme fırsatını bulamadığı sanat galerilerini ve müzeleri gezdi. Kelimelerini titizlikle seçerek şunları söylüyor: “Futbol sanat değildir. Ama iyi futbolda sanatsal bir yan vardır. Michels bize hep basit futbolun en iyi futbol olduğunu söylerdi.

Basit futbol oynamak da çok zordur. Sanatçılar için de aynı şey söz konusu. En iyi eserler zor olanlar değil, basit olanlardır. Biz her tür futbolu oynayabiliyorduk. Sert oynayabiliyorduk. Teknik oynayabiliyorduk. Korkmuyorduk. Başlarda İtalyanlar oyuna hükmeden ve fiziksel güce dayalı bir futbol oynuyordu. Ama onlardan korkmuyorduk. Arjantinlilerden bile korkmuyorduk. Onlar fizik güçleriyle oynayabiliyorsa biz de oynayabilirdik. Buna yönelik antrenmanlar yapıyorduk. Kora kor oynamak istiyorsanız [yumruğunu avucuna vuruyor] bunu yaparsınız. Biz buna çok çalıştık. Bire bir. Üçe üç. Hep çok güçlü oynardık. Çok Amsterdamlı bir oyun stilimiz vardı. Bu farklı bir zihniyettir. Kibirli ama çok da kibirli değil. Fiyakalı bir oyun oynayıp rakibi sindirecek, onlara bizim daha iyi olduğumuzu gösterecek bir futbol.”

Arjantinli teknik direktör, futbol yazarı ve eski Dünya Kupası golcülerinden Jorge Valdano arkadaşı Diego Maradona'nın 1986'da İngiltere'ye attığı golün analizinden yola çıkarak futbol dehasının ne menem bir şey olduğu konusunda uzun uzun düşünmüş. (“Tanrının Eli” değil, öbür gol. Birçokları tarafından tüm zamanların en güzel golü addedilen, kendi yarı sahasında topu alıp altı İngiliz savunmacıyı tek tek geçerek attığı gol.) Valdano o golü gayet iyi görebileceği bir yerdeydi çünkü Maradona tüm yarı sahayı geçerken ona yalnızca bir iki metre mesafedeydi. Maradona maçtan sonra duşta Valdano'ya baştaki amacının topu Valdano'ya aktarmak olduğunu söylemiş. Ama son İngiliz savunmacıyı da geçip Peter Shilton'la karşı karşıya kalınca golü kendinin de atabileceğini fark etmiş. Valdano 1998'deki Londra ziyaretinden aktarıyor: “Diego bana o an yedi yıl önce Wembley'de oynanan bir maçta benzer bir pozisyona girdiğini ve topu Shilton'ın soluna atıp golü kaçırdığını hatırladığını söylemişti. Attığı golde de o anki durumu değerlendirdi ve bana ihtiyacı olmadığına karar verdi; sorunu golü bizzat kendi atarak çözdü. Bir Dünya Kupası çeyrek finalinde, yetmiş metrelik bir koşudan sonra

hâlâ yedi yıl önceki bir pozisyonu hatırlayabilmiş, analiz edebilmiş, elindeki bilgiyi işlemiş ve yeni bir sonuca varmıştı. Ve bunu saniyenin milyonda biri bir sürece yapmıştı. İşte buna deha denir.”

Hollanda futbolunun “sanatsal” yönüne dair birçok görüş vardır; bu görüşlerin ortak yönü ise zekâyı en önemli unsur olarak el üstünde tutmalarıdır. “Biz futbolun bir pas oyunu olduğunu düşünürüz,” diyor şu an AZ Alkmaar’ın başında olan Gerard van der Lem. Van der Lem’in çalıştırdığı takımlar, tıpkı arkadaşı ve akıl hocası Louis Van Gaal’in takımları gibi, topa mümkün olabildiğince çok sahip olmak ve olağanüstü bir hızla gezdirerek rakip defansta bir gedik bulmak üzerine kurulu bir futbol oynuyor. Hızlı ve verimli pas üçgenleri kurmak son yıllarda Hollanda teknik direktörlerinin temel doktrinlerinden biri halini almış durumda. Bunun için de farklı seçenekler arasından bir seçim yapmak durumunda kalınca (topu mu sürecek? Pas mı verecek? Pas verecekse, kime verecek?) hızlı bir şekilde takım ve sistem için en doğru tercihi yapabilecek zeki ve hızlı düşünen oyuncular olması gerekir. “Hayattaki en zor şey seçim yapmaktır,” diyor Van der Lem. “Oyuncuların sahada genellikle üç seçeneği olur. Bunu oyuncularına çok basit bir şekilde anlatmaya çalışırım. ‘Stadın dışında adamın biri size bedavaya üstü açık bir BMW vermeyi teklif etse, ne yaparsınız?’ diye sorarım. Tabii onlar da ‘Arabayı alırım,’ der. Doğru cevap. Ama sonra derim ki: ‘Peki, aynı adam sizden birbine tıpa tıp benzeyen üstü açık BMW’yle üstü açık Mercedes arasında bir seçim yapmanızı istese? Aynı performans, aynı fiyat, her şey aynı. Ne yaparsınız?’ ‘Bilmiyorum,’ derler. Bunun üzerine ‘Ama bir seçim yapmalısınız ve futbolda bu seçimi çok hızlı yapmalısınız. Futbolda her şey bir anda olup biter. Ben de sizi sahada yaptığınız seçimlere göre değerlendireceğim.’ Oyuncuların ne zaman tuttukları adamı bırakıp pres yapmaya çıkacaklarını bilmeleri gerekir. Bu zordur. Savunma oyuncumuz adamını bırakıp pres yapmaya çıktığı ama doğru presi yapamadığı için Ajax’a maç kaybetmişliği-

miz var. O oyuncu hata yaptı. İlk adama doğru pres yapamadığı için top öbür adama gitti, öbür adam da boş kaldı ve golü attı. Oyuncuların sahanın her noktasında bir seçim yapması gerekir. Her oyuncunun tüm sahanın geometrisine hâkim olması gerekir.”

O çok korkulan ve saygı duyulan Güney Amerikalılar 1970’lerden beri Hollanda milli takımına “*Naranja Mécánica*”, yani “Turuncu Makine”, ya da daha renkli bir tercümeyle, “Otomatik Portakal” der. Bu tabirle Kubrick’in ünlü filminde genç Malcolm McDowell’in sergilediği şiddet değil, her bir bireyin mükemmel bir makinenin birer dişlisi işlevini gördüğü Portakallar sistemi kast ediliyor. Kees Rijvers “Biz Avrupa’nın Brezilyalılarıyız,” demişti. Fakat bu tabir Hollandalılardan ziyade Yugoslavların, Hırvatların veya Gürcülerin o bir anı bir anını tutmayan futbol ustalarına daha çok yakışıyor. Hollanda futbolundaki sistem inşasının biraz mekanik bir yanı var. Takımlar planlı ve fabrikasyon. O yere göğe sığdırılamayan genç takımlar sisteminin amacı bu makine için seri üretim yapmak. Bir genç takımın 8 numarası A takımının sakatlanan 8 numarasının yerine oyuna girebilir ve tam olarak nereye yerleşeceğini ve takımın çarkına nasıl uyum sağlayacağını çok iyi bilir.

Numaraların önemi ta Rinus Michels dönemine dayanır. Michels’e göre sahadaki oyuncular insan değil, birer numaraydı. Michels’in sisteminde her numara birer sorumluluğu ve mecburiyeti temsil ediyordu. Cruyff ise aksine, teknik direktörlüğü zamanında oyuncularını insan olarak görürdü. Louis van Gaal ise Michels’in numara sistemini alıp bazı rötuşlar yapmıştı. Tabii Van Gaal futbolu tamamen düzenli bir kolektif faaliyet olarak gören Hollandalı teknik direktörlerin en uç örneği. “Futbol bir takım oyunudur, dolayısıyla takımdaki bireyler birbirine bağımlıdır,” diyor Van Gaal. “Eğer bazı oyuncular sahada görevlerini gerektiği şekilde yerine getirmezse, bunun ceremesini takım arkadaşları çeker. Bu da her oyuncunun temel görevlerini yetenekleri elverdiğince yerine

getirmesi gerektiği anlamına gelir. Bunun için de sahada disiplinli bir oyun tarzı olmalıdır.” Fakat Van Gaal’in biri 1995 yılında Şampiyonlar Ligi’ni kazanmak üzere Ajax’ta, diğerini aynı amaçla ve Ajax’ta kullandığı parçaların bir kısmını kullanarak Barcelona’da yarattığı, tıkr tıkr çalışan makinelerin de kendine has bir güzelliği vardı.

Van Gaal’in Ajax’ı 1994-95 Şampiyonlar Ligi’ni kazandı, Hollanda liginde namağlup şampiyon oldu ve disiplinli, akılcı tasarlanmış ve zekice bir oyun sistemi olan bir takımın neleri başarabileceğinin en iyi örneğiydi. Henny Kormelink ve Tjeu Seeverens teknik direktörler için takımın temel yapısının ve çalışma ilkelerinin analizini içeren bir kitap yazmış: “Konunun anlaşılır olması için her pozisyon sabit bir forma numarasıyla temsil ediliyor. Her forma numarası için o formayı giyen oyuncunun yerine getirmesi gereken birkaç temel görev belirlenmiş durumda. Bazı görevlerin top Ajax’tayken, bazılarının ise top rakipteyken yerine getirilmesi gerekiyor. Ajax’ın genç takımları da aynı sistem içerisinde aynı görevleri yerine getiriyor. Böylece istenen devamlılık sağlanmış oluyor. Ajax oyunu genellikle geriden kurar. Kaleci nadiren uzun top atar. Genellikle de daha yaratıcı olan defans oyuncularına pas verir. Tüm takımın daha önceden belirlenmiş bir oyun kurgusuyla oynadığı kolayca görülebilir. Bir oyuncu topu almak için geriye gelip boşa çıkarsa diğer oyuncu rakip kaleye doğru koşmaya başlar. Orta sahada oynayan oyuncular sık sık ileri çıkıp, defanstan gelen uzun topları indiren santrfor için alan yaratır. Aynı oyuncular mutlaka kanat oyuncusunun arkasında kalırlar ki o oyuncu topu aldığı anda hareket alanını kısıtlamasınlar. Dolayısıyla orta saha oyuncularının görevi mutlaka santrforu desteklemek ve kanat oyuncularının önünü tıkamamaktır. Atak bir kanattan yapılamayacak hale gelirse, Van Gaal’in sistemindeki orta saha oyuncularının görevi topu mümkün olduğunca çabuk bir şekilde diğer kanada aktarmaktır. Ajax neredeyse her zaman oyunu rakip yarı sahanın küçük bir bölümünde oynar. Bu kısıtlı alanda

iyi pozisyon almak ve diğer oyunculara alan yaratmak takım için büyük öneme sahiptir. Aynı şey kanattan yapılan ataklar için de geçerlidir. İki kanat oyuncusu da santrfora alan yaratmak için çizgiye yakın oynar. En önemli hamle ise genellikle defansın göbeğinden atılan uzun toplarda santrforun boş alana koşmasıdır.”

Bu anlatılanlar ilk bakışta bir ürünün kullanım kılavuzu gibi görünebilir ama Van Gaal'in Ajax'ının uygulamasıyla olağanüstü verimli olabiliyordu. Oyuncular öylesine baş döndürücü bir tempoda ve isabetle paslaşabiliyor ve alan değiştirebiliyordu ki bazen sahada sanki deneyimli bir krupiye oyun kartlarını karıştırıyormuş gibi görüntüler yaşanabiliyordu. Ajax sanki gole giden yolda tüm numaralarını bilerek yapmış gibi goller atabiliyordu. Van Gaal'in Ajax'ı büyük methiyeler aldıktan ve dünyada kazanılabilecek tüm kupaları aldıktan sonra ekonomik sıkıntılar nedeniyle dağıldı. Oyuncuların çoğu da 1998 Dünya Kupası'nda Hollanda milli takımında yer aldı.

Bu “set oyunundan” ve futbola yönelik bu mekanik yaklaşımdan hiç hazzetmeyen en az bir Hollandalı yazar ve yorumcu var. 1970'li yılların en iyi santrforlarından biri olan Byronik* karakter Jan Mulder (Arsenal'in 1971 yılında çift kupa kazanan takımının kaptanı Frank McLintock onun için “Bugüne kadar karşı karşıya oynadığım en iyi santrfor,” diyor) ihtiraslı futbolu kontrollü futbola tercih ediyor. “Biz Hollandalılar sistem delisiyizdir ve dünya bunu bilmez. Dünya bizim hep hücum futbolu oynadığımızı zanneder. Hâlbuki biz el frenimiz çekili halde top oynarız. O geriye atılan paslar... Tık, geriye, tık, sağa, tık, sola... Çok sıkıcı! Gereksiz korku, gereksiz temkin. Van Gaal, Beenhakker... Bunlar el freni!”

Kırıkmış suratı ve darmadağınık saçlarıyla Mulder'in kelimelerle kolay kolay ifade edilemeyecek ikna edici bir yanı var. Mulder konuşmalarında dramatik esler veren, sesini fevri

* Adını İngiliz şair Lord Byron'dan alan, romantik kahramanlardan farklı olarak hüznü, karamsar, alaycı ve kibirli halleriyle öne çıkan bir tür anti-kahraman. -çn

bir şekilde bir yükseltip bir alçaltan romantik ve nostaljik bir idealist. Kısa bir süre birlikte oynadığı Cruyff'a ve Hollanda futbolunun diğer sanatçılarına tapıyor ve teknik direktörler olmasa futbolun daha iyi (daha güzel) olacağını ısrarla vurguluyor. O heyecanlı haliyle, koyu renk takım elbiseleriyle ve sigaradan kısılmış sesiyle her gece televizyona çıkıyor. Frits Barend ve Henk van Dorp'un RTL 4'teki sohbet programının en deli dolu karakteri. Bir televizyon yıldızı ama aslında filmlerde oynaması gerekiyor. Günün birinde birisi *Dracula*'nın Hollanda versiyonunu çekecek olursa Mulder'den çok iyi Kont olur. Hatta neden bir sonraki İngiliz versiyonunda rol almasın ki? Rutger Hauer ve Jeroen Krabbe Hollanda aksanlı karizmalarının epey ekmeğini yemişti. Ama tabii Mulder Hollywood'da çok zaman harcarsa futboldan geri kalmış olur, orası ayrı.

Concertgebouw'daki büyük Café Wildschut'un muhteşem art deco ortamında içilen sabah kahvesinden sonra, Mulder Sir Stanley Matthews'un aziz hatırasını yâd ediyor: "Bir gün İngiliz bir gazeteci ona 'Stanley, rica etsem bana şu meşhur vücut çalımını gösterir misin?' demiş. Matthews da 'Kusura bakmayın, ısmarlama yapamam,' demiş. Ismarlama yapamam! Hollanda futbolunda işte böyle bir sürü ısmarlama iş var! Bir sürü! Ajax 1995'te Avrupa Kupası'nı aldı ama sıkıcıydı sıkıcı! Evet! Kazanılabilecek her şeyi kazandılar ama Van Gaal'in o yıllarda oynattığı futbol ruhsuzdu. Ruhsuz! Van Gaal'i insan olarak çok severim ama teknik direktör olarak sevmem. Onu takdir ediyorum. Ajax'la çok iyi sonuçlar aldı ama takım zannedildiği kadar iyi top oynamadı. Rakiplerini sürklase ediyorlardı ama ruhsuz top oynuyorlardı. Sürekli pas, pas, pas... Tık, tık, tık. Frank de Boer? Sıkıcı! Tamam, belki Frank de Boer güzel uzun top atıyordu ama bir maçta belki bir kere. Ronald Koeman biraz daha sık atıyordu. Ama Gunter Netzer çok daha fazla atardı. Çok daha fazla! Ya da Ruud Krol. Çok büyük oyuncuydu! Ama futbol da çok değişti."

Mulder teknik direktörlerin futbol bilimdir düşüncesinden de nefret ediyor. "Tabii takımda işleri organize ede-

cek bir lider olmalı ama gevşek bir şekilde. Ajax gibi bir takımda teknik direktörlük yapmak kolaydı. Cruyff dünyanın en iyi oyuncusuydu. Forvette Cruyff varken nasıl oynarsan oyna kazanıyordun. Cruyff felaket bir hıza sahip inanılmaz bir oyuncuydu. Michels'ten çok daha önemliydi. Barcelona Cruyff'un ilk senesinde Michels sayesinde şampiyon olmadı. Cruyff sayesinde oldu. Michels teknik direktörlüğe getirilmişti ama Cruyff takıma katıldığında Barcelona puan tablosunun dibindeydi. Michels de kahramanımdır ama teknik direktörlüğü yüzünden değil karakteri yüzünden. Onun esprili yanını çok seviyordum. Ama o pozisyon değiştirme, akıcı oyun işleri... Bunlar Michels'ten çıkmadı. Cruyff ve Neeskens sayesinde çıktı. Bunların çok fazla özelliği vardı. Suurbier de çok hızlıydı. Bekler çok tehlikeliydi. Bu özellikler Suurbier ve Krol'un karakterinde vardı; güzel oyuncularlardı bunlar, sürekli ileri çıkarlardı. Gol atmak isterlerdi; atarlardı da."

Eylül 1999'da Hollanda ve Belçika Rotterdam'ın uzun yıllardan beri gördüğü en eski moda maçlardan birini yaptı: İki takımın on beş ay önce Dünya Kupası'nda 0-0 berabere kaldığı, Hollanda'nın sayısız atağının Belçika'nın katı savunması arasında eriyip gittiği o iç karartıcı maçtan çok uzak, kaotik, çılgın bir 5-5'lik skor. Forvetler her şeyi unutup çılgınca saldırdı, savunma oyuncularını çocukça hatalar yaptı ve yeni siyah gözlükleriyle Zorro'ya benzeyen Edgar Davids dört Belçikalı savunma oyuncusunu ipe dizer gibi geçip ayağının dışıyla Maradona tarzı muazzam bir gol attı. Seyirciler bu golü çok sevdi ama basın ve teknik direktörler milli takımın patronu Frank Rijkaard'ı ve yeni yardımcısı Belçikalı Robert Waseige'yi topa tuttu. "Utanç verici; plaj futbolu" idi "Don Leo" Beenhakker'in yorumu. Mulder ise zevkten dört köşe olmuştu. "teknik direktörün takıma etkisi yüzde doksan dokuz olumsuzdur. Teknik direktörler defansı güçlendirir. Bu maç güzeldi çünkü teknik direktörler oyunu pek önemsemedi. 5-5! Herkes dalga geçiyor ama kompleksiz oynanan bir maç oldu."

Mulder 1992 yılında UEFA Kupası'nı kazanan Ajax'ta bile

teknik direktörün etkisinin fazlaca görünür olmasından şikâyetçi. “Coşkulu oynamıyorlardı. Van Gaal bir öğretmen ama oyuncularına pek özgürlük tanımıyor. Tamam, bu işe yarıyor belki. Modern futbolda en önemli şey skor. Ama ben futbolu çok seviyorum ve oyuncular üzerinde çok fazla kısıtlama ve zorunluluk görüyorum. Çok fazla el freni görüyorum.” Peki teknik direktör olarak Cruyff hakkında ne düşünüyor? “Belki inanmayacaksınız ama Cruyff Barcelona’da teknik direktörlük yaptı ve ben onu çok iyi takip edemedim. Cruyff kanat oyuncularıyla falan hücum futbolunu sever ama bu her zaman işe yaramıyor işte. Modern teknik direktörler oyuna taktiksel anlamda çok karışıyor. Sistem de sistem. Evet! Cruyff bile! Bu basit oyun hakkında çok fazla düşünüyorlar. Önemli olan oyuncuların becerisidir; futbolcu dediğin daima doğal becerisiyle oynamalı. Çok düşünmeyin lütfen! Düşünmek yok!”

11

ON BİRİNCİ EMİR

*“Tarzınız yüzünden takdir görmek kadar güzel
bir ödül yoktur.”*

–Johan Cruyff

“Kazanmak en önemli şey değildir. En önemli şey iyi top oynamaktır.” Premier Lig’den bir İngiliz teknik direktörün böyle bir şey söylediğini tahayyül etmek neredeyse imkânsız. (Tabii söylemeye bile gerek yok ama Almanya, İtalya ve İspanya için de yanı şey geçerli.) Nitekim bu sözler Hollanda’nın en zeki ve en sevilen teknik direktörlerinden Foppe de Haan’a ait. Frizya’nın küçük kulübü Heerenveen’i alıp on beş yıl içinde Hollanda’nın elit takımları arasına sokan ve orada kalıcı olmasını sağlayan De Haan bu konuda istisna değil. Hollandalı teknik direktörlerin, oyuncuların, gazetecilerin ve taraftarların büyük çoğunluğu De Haan’la tastamam aynı fikirde. Johan Cruyff’un 1998 Dünya Kupası esnasında o güzel *totalvoetball* takımının 1974’te finali Almanlara kaybetmesine rağmen bütün dünyanın hâlâ konuştuğu bir futbol oynayarak gönüllerde taht kurmuş olduğunu söylemesi büyük yankı uyandırmıştı. Hollandalılar İtalya’nın, İspanya’nın, Arjantin’in veya Belçika’nın o gülünç defansif taktiklerini hakir görüyor. İngilizlerin aptal olduğu düşünülüyor. Almanların o “çirkin” (mealen defansif, fizik güce dayalı ve çok koşan) tarzı ise düpedüz futbolun yüz karası olarak nitelendiriliyor. Ne pahasına olursa olsun ve her yola başvurarak kazanmak ayıp ve edepsizlik addediliyor.

“Düzgün iş yapmak tam Hollandalılara özgü bir özellik,”

diyor yazar Auke Kok. “Dolayısıyla Hollanda futbol kültürüne de iyice nüfuz etmiş durumda. Burada bir şey yapıyorsanız, “düzgün” yaparsınız. Kaldırımları temiz tutarsınız. Pencerele-ri temiz tutarsınız. Oyunu temiz oynarsınız. Hollanda on ye-dinci yüzyıldan kalma bu saflık ideali yüzünden hep düzgün olmuştur, bu yüzden saf bir oyun isteriz. Ajax, başında İn-giliz teknik direktörler varken bile, asla uzun top oynamaz-dı; Hollanda’da hiçbir takım böyle oynamazdı. Machlas [Yu-nan golcü] ve Dani [Portekizli oyuncu] şunları diyor: ‘Kendi sahamızda oynarken, penaltı yaptırırsak kahraman oluruz.’ Ama Hollanda’da seyirciler böyle bir şeyden hiç hoşlanmaz. Bir İngiliz oyuncu topu tribünlere gönderirse büyük alkış alır. Bunu burada yaparsanız kendi seyirciniz tarafından yuhala-nırsınız. Böyle bir hareket oyunu mahvetmek olarak algılanır. Hollanda takımlarında savunma oyuncularını, hatta kaleciler bile futbol oynayabilmelidir.”

Göze hoş gelen bir hücum futbolu oynamak Hollandalılar için On Birinci Emir halini almıştır. Defansif taktikler koca bir ne-sil tarafından hor görülmüştür. 1977 yılında saygıdeğer Yu-goslav teknik adam Tomislav İvić Ajax’ı şampiyon yaptıktan hemen sonra kovulmuştu. Suçu ne miydi? Ajax’a defansif fut-bol oynatmak. 1970’lerdeki Altın Çağ’ın belki de kıymeti en az bilinmiş kahramanı Arie Haan’ın ismi Feyenoord taraftar-larının onu teknik direktörlük yaptığı 1990’lar başında takı-ma “olumsuz” futbol oynatmakla suçladığı Rotterdam’da hâlâ haklı bir sitemle anılır. Dennis Bergkamp ise şunları söylemiş-ti: “Sanırım çirkin goller atmakla pek ilgilenmiyorum.”

Johan Cruyff’un Hollanda futbolundaki idealizmin şekil-lenmesindeki önemi yadsınamaz. Futbolun sanat olabile-ceğine dair düşüncenin tohumları Ajax’ta Michels/Kovacs döneminde atılmış ve bu düşünce 1974 Dünya Kupası’nda pe-kıştirilmiş olsa da, 1970’lerin sonunda ve 1980’lerin başında bu sanatsal standartlar yavaş yavaş kaybolmaya yüz tuttu. Teknik direktörler 4-4-2 oynamaya başladı ve defansif anla-

yiş futbola hakim olmaya başladı. Cruyff daha sonra oyuncu olarak önce Ajax'ta, sonra bir sezonluğuna Feyenoord'da olmak üzere üç sezonluğuna Hollanda'ya geri döndü ve Feyenoord'daki sezonunu çifte kupayla kapadı. Cruyff Hollanda'daki o unutulmaz ikinci baharında Hollanda'yı 1988'de Avrupa şampiyonu yapan tüm futbolcuların kariyerini başlatan bir etki yaratmıştı. Marco van Basten, Ruud Gullit, Frank Rijkaard, Ronald Koeman ve Gerald Vanenburg hep onunla oynadı ve ondan çok şey öğrendi. Soren Lerby, Jesper Olsen ve Jan Molby gibi daha sonra milli takımlarını o on yılın en heyecan verici takımlarından biri yapan Danimarkalı oyuncular da hakeza. Daha da önemlisi, Cruyff'un Ajax'ta teknik direktörlük yaptığı 1985-1988 yılları arasında Kovacs/Michels takımlarının önemli özelliklerini kullanarak oluşturduğu sistem, daha sonra standart Hollanda hücum futbolu ortodoksisi halini aldı. Nam-ı diğer "Hollanda tarzı". Bu tarzın önemli bileşenleri (üç savunmacı, iki kanat oyuncusu, pas oyunu, bir savunma oyuncusu gibi ceza sahasının dışına kadar çıkan ve pas yapabilen kaleci) bu dönemde yerine oturmuştu. 1987 yılında Ajax kilit pozisyonlarda Van Basten ve Rijkaard'la (ve sağ kanatta on yedi yaşındaki lise öğrencisi Dennis Bergkamp'la) Kupa Galipleri Kupası'nı kazanmış, Hollanda futbolunun profilini son dokuz senedeki en üst seviyeye çıkarmıştı. Cruyff ayrıca kulübün genç takım antrenmanlarını ve yetenek avcılığı sistemini de revizyondan geçirmişti.

Cruyff yedi yıl Barcelona'nın teknik direktörlüğünü yaptıktan ve Katalanları Avrupa'nın en başarılı kulübü ve göze hoş gelen hücum futbolunun sembolü haline getirdikten sonra Hollanda'ya geri döndü. O günden sonra Hollanda futbolunun ruhu, bilinci ve yol göstericisi olarak kendine özgü bir rol üstlendi. NOS'ta her hafta çıktığı televizyon programlarındaki Şampiyonlar Ligi analizlerinde (ve saygın *Voetbal International* dergisindeki köşe yazılarında) hep aynı mesajı verdi. Bunlar adeta futbol meziyetlerinin ne seviyede kullanılması gerektiğine dair vaazlardı. Cruyff için bu meziyetler topa sahip olmak,

risk almak, sağ ve sol kanat oyuncularıyla oynamak, oyunun hâkimi olmak ve orta sahada rakipten daha fazla oyuncu bulundurmaktı. Cruyff bir idealistti. Ama aynı zamanda kazanmaya da inanıyordu. Bunu şu sözleriyle aktarmıştı: “Profesyonel futbol para demektir. Başarı demektir. İdealizm ise, elbette, güzel futbolu sevmek demek. Ve hayatta hiçbir şey için asla ödün vermemek. Bunlar eşit derecede önemli.” Bunların birbirine zıt kavramlar olup olmadığı sorulduğunda ise: “Bence değil. Zamanla öyle olmadığı ortaya çıkıyor.”

De Haan defansif futbol anlayışı yüzünden 1999 yazında FC Twente’den kovulan eski Doğu Alman teknik direktör Hans Meyer’in şaşkınlığını anlatıyor: “Hans çok iyi bir teknik direktördü ama Hollandalıların futbol anlayışını kavrayamamıştı. Antrenör perspektifinden bakılırsa antrenman teknikleri bakımından harika biri. Fakat insanların nazarında o kadar iyi değildi çünkü futbol anlayışı tamamen farklıydı. Birtakım varyasyonlarıyla 4-4-2 oynamak istiyor, bunu da oyuncularına öğretmek istiyordu. Hollandalı gazeteciler ise bunu hiç sevmemişlerdi çünkü Meyer de takımın oynadığı futbol da sıkıcıydı. Meyer’le bir gün NAC Breda-NEC Nijmegen maçını izlemeye gitmiştik. Maç çok hızlı bir tempoda oynandı, bir sürü hata oldu ve 5-3 bitti. Herkes çok heyecanlanmış ve maçı çok sevmişti. Bay Meyer hariç. Meyer maçtan nefret etmiş ve şunları söylemişti: ‘Hollandalı gazetecilerin neyi sevdiğini şimdi anladım. Futbolda macerayı seviyorlar. Maçta çok gol olsun istiyorlar. Top bir o yana bir bu yana gitmeli.’ Ama bu şekilde oynayan bir takım yaratamadığı için kovuldu.”

De Haan konu hakkındaki görüşlerini zarifçe anlatırken (“Güzel futbol oynayan güzel bir kulüp olmak. Gelecekte zirvede olmayı değil, dördüncü veya beşinci sırada olmayı istiyoruz.”) hiç de hırstan yoksun bir görüntü çizmiyor. Bilâkis. Bir zamanlar KNVB’nin üst düzey yetkililerinden biri olan De Haan hayal gücü yüksek ve işini bilen bir pragmatist. Heerenveen 50.000’lik nüfusuna rağmen kasabadan ziyade bir köy, dolayısıyla en üst ligde tutunabilmeleri bile bir mucize; o se-

viyede başarılı olmaları ise hayret verici. De Haan kulüp başkanı Riemer van der Velde'yle birlikte Heerenveen'i kırk yıldır ismi bile duyulmamış bir köy takımı olmaktan kurtarıp ülkenin en iyi ve en sevilen kulüplerinden biri yaptı. "Bizim insanımız futbolcu olmaktan çok sanatçı olan çok iyi futbolcular görmek ister. Hollanda gazeteleri ve Hollandalı gazeteciler de aynen böyledir." Hollanda'nın dört bir yanından insanlar forma rengini Frizya bayrağından alan "sempatik" Heerenveen'i ikinci kulüpleri olarak benimsemiş.

De Haan aynı zamanda müthiş yetenekli futbolcular da yetiştirmiş. Fakat bu futbolcuları bir gün mutlaka Hollanda'nın üç büyüklerinden (Ajax, PSV ve Feyenoord) birine, onların da iyi oyuncularını İtalya, İspanya ve İngiltere'nin zengin kulüplerine kaptıracağını biliyor. De Haan Rus orta saha Igor Korneev, Dan santrfor John Dahl Tomasson ve Jan de Visser (üçü de Feyenoord'a gitti), orta saha Ole Tobiasen ve Tom Sier (Ajax) veya harika santrfor Ruud van Nistelrooy (PSV) gibi oyuncularını elinde tutabilse, Heerenveen şu an Şampiyonlar Ligi'nde oynuyor olurdu. Fakat De Haan öncelikleri konusunda gayet net. "Bizim ilk amacımız sempatik bir kulüp olmak, estetik bir futbol oynayarak insanları biraz eğlendirmek. Taktik anlamda ise Hollanda tarzıyla oynarız. Cruyff tarzı. İki kanat oyuncusu, bir santrfor. Bazen santrforun arkasında ve defansın önünde birer orta saha oyuncumuz olur. Her zaman ya 4-3-3 veya 3-4-3 oynarız. Cruyff'un sevdiği tarzda. Bunu genç takımlarımızda as takıma kadar her aşamada uyguluyoruz." De Haan oyuncularına savaşçı olmayı da öğretmeye çalışıyor ama şu konuda da ısrarcı: "Pozitif futbol oynamaya çalışmalıyız. Çok sarı veya kırmızı kart görmemeliyiz. Hakeme itiraz etmemeliyiz çünkü biz böyle bir şeyi temsil etmiyoruz. Halkın gözünde bir imajımız var ve yaptığımız her şey pozitif olmalı. Geçen sene Fair Play ödülünü kazandık. Şimdi yine bu ödülün en büyük adayınız. Avrupa kupalarına katılacak kapasitemiz de var. Bir gün belki Hollanda Kupası'nı, hatta kim bilir, Hollanda Ligi'ni bile kazanabiliriz."

De Haan'ın kafasındaki ideal futbol takımı ise 1974 Dünya Kupası'ndaki Hollanda milli takımı. "Benim başlangıç noktam o takım. Gerçi elbette elinizdeki futbolculara bakıp neler yapabileceklerini görmeniz gerek ama ben öyle bir takım oluşturmaya çalışıyorum." De Haan 1974 yılında otuz bir yaşındaymış. On altı yıl boyunca KNVB'nin antrenör yetiştirme programında çalıştıktan sonra bir gün Dortmund'a giden otobüse atlayıp Hollanda-Bulgaristan maçını izlemeye gitmiş. "Ben o maça taraftar olarak değil, oynanan futbolu teknik direktör gözüyle izlemek için gitmiştim. Üzerimde turuncu forma yoktu. Böyle bir şeyi asla yapmam! Ama Hollanda oynamaya başladığı an taraftar oldum. Kendime mani olamadım. Herkes gibi ben de tezahürat yapmaya başlamıştım. O kadar güzel top oynuyorlardı ki! Batı Almanya'ya finalde kaybettikleri maçı ise tek başıma televizyondan izledim. Karımla iki çocuğumu dışarı göndermiştim. Maçı kaybettiğimizde ağlıyordum. Çok içime oturmuştu. Topu oynayan Hollanda'ydı ama kaybeden de onlar olmuştu." Hollandalıların göze hoş gelen hücum futboluna olan bağlılıkları 1990'larda da devam etti ve Louis van Gaal'ın Ajax'ının başarısıyla iyice perçinlendi.

Hollandalılar güzel futbollarına tutkuyla bağlıdırlar (ki bu da Kalvinist bir vurgu içeren bir ifadedir) ve tıpkı Kalvinizmde olduğu gibi bu güzelliği ve iyiliği dünyaya benimsetmeyi ve uygulamayı isterler. Feyenoord'un teknik direktörü Leo Beenhakker'in de dediği gibi: "Dünya Kupası'nda veya Avrupa Şampiyonası'nda, takımların yüzde doksanı kupayı kazanmak için oradadır. Ama hep sadece ne kadar iyi olduğunu göstermek isteyen bir ülke de olur. Bu ülke Hollanda'dır. Bu bizim dramımızdır. Bu kadar yetenekli oyuncuyla, teknik ve taktik becerimizle, hücum futbolumuzla, bugüne kadar tek bir büyük turnuva kazanabildik [1988'de], o da şans eseri. Futbolu seviyoruz ama bizde eksik olan bir şey var. Biz çok iyi dövüşen ama rakibini nakavt edemeyen bir boksör gibiyiz. Bize

rakibin boğazını sıkacak bir zihniyet yok ama bazen rakibinizi... [gırtlığını temizliyor]" İple mi boğmanız gerekiyor? "Evet. Bizde öldürücü hamle yok. Futbol tarihimiz boyunca yaşadığımız sorun işte bu. Almanya'nın, Brezilya'nın ya da başka bir takımın şampiyon olduğu bir sürü turnuvada oynadık. Bakın Fransa'da ne oldu; bir Fransa'ya bakın bir Hollanda'ya. Arada büyük fark var. Ama dünya şampiyonu Fransa oldu. Bizse hiçbir şey olamadık."

Hollanda 1998 Dünya Kupası'nın (bir kez daha) en klas takımıydı. Jorge Valdano'nun tabiriyle, "Topun Efendileri"ydiler. Çok hoş, çok zarif bir hücum futbolu oynadılar ama sokak dövüşçülerinin mantalitesine veya öldürücü içgüdülerine sahip değildiler. Marsilya'da Brezilya'yla oynadıkları yarı final maçından önce, milli takım teknik direktörü Guus Hiddink (oldum olası Pele'nin "güzel futbol" anlayışını savunan) rakipleri nasıl oynarsa oynasın Hollandalıların güzel futbol oynamaya yönelik ahlaki yükümlülüğünden dem vurdu. "Brezilya ne yazık ki artık eskisi gibi fiyakalı futbol oynamıyor. Sık sık topu hiç çekinmeden gelişigüzel şişiren savunma oyuncularını görüyorum. Hollanda kesinlikle öyle oynamamalı. Öyle oynarsak insanlar beni öldürür; öldürmeye de hakları olur."

Aynı hafta içerisinde Johan Cruyff tarzın neden kazanmaktan daha önemli olduğundan bahsetti: "Hayatımı bir Dünya Kupası kazanmamış olmama lanet ederek geçirmiyorum. Ben milyonlarca insana seyir zevki veren muhteşem bir takımda oynadım. Bence futbol budur. Yetmişlerin Hollanda'sını izlemek çok keyifliydi. Fransa'da insanlar her gün bana bunu söylüyor. Bizden saygıyla bahsediyorlar. Bu bir eski futbolcu olarak alabileceğim en büyük ödül. Ben şahane bir takımda futbol oynadım. Ajax'taki teknik direktörlüğüm döneminde de bu şekilde futbol oynayarak Avrupa Kupası'nı kazandım. Sonra Barcelona'ya gittim ve orada da birçok kupa kazandık. Ama hayatta aldığım en büyük ödül insanların bana dünyanın en iyi futbolunu oynamış olduğumuzu söylemesiydi."

"Tarzınız yüzünden takdir görmekten daha iyi bir ödül

yoktur. Benim teknik direktörlüğüm döneminde, takımlarım daha az maceraperest oynasaydı daha fazla maç kazanırdı. Belki biraz daha fazla para kazanırdım ve primlerimiz de daha fazla olurdu, ama insanlar Barcelona'nın benim teknik direktörlüğümde dünyanın en güzel futbolunu oynadığını söylüyorsa, başka ne isterim ki? Dünya Kupası finaline çıkmışsanız bu muhtemelen hayatınızın en önemli olayıdır. Öyleyse neden korkasınız ki? Mutlu olun, kendiniz olun ve oynayın. Bunun siz ve sizi seyreden herkes için özel bir an olmasını sağlayın. Futbolun iyiliği için yaratıcı bir hücum futbolu aklına ve tarzına sahip bir takım olması gerekir. Bu takım kazanamasa bile dünyanın her yerindeki her yaştan futbolcuya ilham verir. Bu da en büyük ödüldür."

Hollanda Brezilya'ya karşı maç boyunca atak üstüne atak yaptı. Brezilya ise on kişiyle defans yapıp ileride sadece Ronaldo'yu bırakarak *catenaccio* oynadı. Ronaldo da aradığı golü ikinci yarının başında buldu. Hollanda baskıyı artırdı ve maçın bitimine dört dakika kala beraberlik golünü buldu. Son dakikada Van Hooijdonk'un ceza sahası içinde çekilmesiyle bir de penaltı kazanmalıydı. Hollanda şık ve arzulu bir futbol oynadı ama uzatmaların sonunda, sıra penaltı atışlarına geldiğinde, sonuç çoktan belliydi. Hollanda hep hazin (ya da kibirli) bir şekilde maçları normal süre içerisinde kazanabileceğine inanır. Euro 92 yarı finalinde (Danimarka'ya) ve Euro 96 çeyrek finalinde (Fransa'ya) penaltılarla elenmiş olmalarına rağmen hâlâ seri penaltı atışlarının asaletlerine yakışmadığını düşünürler. Dolayısıyla bu maçtan önce de penaltı çalışmaya gerek görmemişlerdi. Yardımcı antrenör Johan Neeskens son çare olarak sahaya girip oyunculara bu işin baskı altında nasıl yapılacağını anlatmaya çalışmış ("Eğer emin değilseniz, topa tüm gücünüzle vurun. Topun nereye gideceğini siz bilmiyorsanız, kaleci hiç bilemez."), fakat FIFA yetkilileri tarafından sahaya girmesi engellenmişti. Bir maçı penaltı atışları sonunda kazanmak Hollandalılara şık bir galibiyet olarak görünmeyebilir ama penaltılarla kaybetmek hakiki bir mağ-

lubiyettir. Brezilyalılar önceden penaltı çalışmış oldukları için Marsilya'daki maçta tüm atışlarını gole çevirdi. Hollanda'da ise Bergkamp ve Overmars golü buldu ama kaleciyi yanıltma çabaları feci bir şekilde boşa giden Philip Cocu ve Ronald de Boer'in kararsız vücut dillerinden penaltıları kaçıracakları belli olmuştu. Nitekim kaçırdılar da.

Simon Kuper Hollandalıların elenmiş olmaya pek üzülmemelerinden çok etkilenmiş. "Brezilya penaltılarla kazandı çünkü kazanmayı daha çok istiyorlardı. Yarı finali kaybederek evlerine geri dönemezlerdi. Hollanda ise dönebilirdi çünkü iyi futbol oynamışlardı. De Boer ve Cocu kaleci tarafından kurtarılan zayıf vuruşlar yaptılar. Ama her ikisi de evlerine manevi bir zafer hissiyle dönebilirdi. Ronald de Boer turnuva boyunca hemen hiç top kaybetmemiş, Cocu da forvet mevkinde, orta sahada ve sol bekte harika işler çıkarmıştı. Elbette bu mağlubiyet onları üzmüştü. Frank de Boer sahadan ayrılırken ikizini azarlıyordu. Fakat o kadar da üzülmemiş olmalılar ki penaltı atışlarından sonra her iki takımın oyuncuları da sahada kalıp en az on beş dakika boyunca birbirlerine sarıldılar. Ronaldo PSV Eindhoven'den eski takım arkadaşı Zenden'le kucaklaşıyor, Real Madrid'den Seedorf ve Roberto Carlos kol kola yürüyordu ve hemen herkes buna benzer görüntüler sergiliyordu. Brezilyalılar ve Hollandalılar nihayet saygı duydukları bir rakiple karşılaşmışlardı. Brezilyalılar iyi futbolu (kendi tabirleriyle '*o jogo bonito*'yu nerede görseler tanırırlar ve bu anlamda Hollandalılardan yalnızca galibiyetin ekstra bir mükâfat olmaktan fazlası olduğunu düşünmeleriyle farklıdır. Zenden daha sonra Vélodrome Stadi'nın altındaki soyunma odalarının arasındaki koridorda arkadaşı Ronaldo'ya rastlamış. Yirmi iki yaşındaki iki genç oyuncu futbol ve diğer konular hakkında uzun uzun sohbet etmiş. Sonra Ronaldo elini arkadaşının omzuna atıp kırık Hollandacasıyla şunu söylemiş: 'Hollanda için üçüncülük iyi bir şey bence!' Haklı. Onurlu mağlubiyet Hollandalıların istediği tek şeydir."

Üçüncülük gerçekten iyi bir sonuç olurdu. Hollandalıların

istediği tek şey Brezilya maçından sonra evlerine dönmekti, ama o çok anlamsız buldukları üçüncülük dördüncülük maçında Hırvatistan'la oynamak için Fransa'da birkaç utanç verici gün daha geçirmek zorundalardı. Hollandalılar bu maça açık ve akıcı bir futbolun oynandığı bir gösteri maçı muamelesi yapmak istiyorlardı ama karşılarında teknik bakımdan kendilerinden zayıf ama sert müdahalelerde bulunan, katı savunma yapan ve kontratak futbolu oynayan bir Hırvat takımı bulunca şaşırıp kaldılar. Hırvatistan maçı 2-1 kazanınca Hollandalılar, Fransa'daki en iyi takım, dördüncülükle yetinmek zorunda kaldı. Hiddink yine de bu onurlu mağlubiyette teselli edici bir yan buldu. "Yaşadığımız hayal kırıklığından sonra, oyun tarzımızın ve felsefemizin tüm dünyayı kendine hayran bıraktığını teslim etmek gerekir. Ben de bununla gurur duyuyorum." Hollanda göze hoş gelen ve yaratıcı bir hücum futbolu oynamıştı. "Bu felsefeyi sürdürmek çok önemliydi. Kötü bir futbol oynayarak kazanılmış bir Dünya Kupası beni mutlu eder miydi bilmiyorum. Herhalde böyle bir şey yapamazdık."

Bu düşünce tarzının en büyük muhaliflerinden biri, Real Madrid'in, Ajax'ın ve Hollanda milli takımlarının teknik direktörlüğünü yapmış olan Leo Beenhakker. Hollandalıların güzel futbol (iyi futbol) oynama ideali öylesine derinlere kök salmış durumda ki birçok teknik direktör, gazeteci ve taraftar, kazanmanın iyi oynamaktan daha önemsiz olduğu konusunda hâlâ ısrarcı. "Don Leo" ise bu anlayışı duyunca sarı beyaz saçlarını yoluyor. Cruyff'un haftalık televizyon konuşmalarında hedef tahtası olan Beenhakker 1999 yılında "pratik" bulduğunu söylemekten çekinmediği bir oyun tarzıyla ve maçlarının çoğunu Arjantinli müthiş golcüsü Cruz'un attığı gollerle 1-0 kazanarak Feyenoord'u Hollanda liginde şampiyon yaptı. Kendisi epey görmüş geçirmiş bir hoca. Ajax'ın ve Hollanda milli takımının teknik direktörlüğünü yaptığı gibi (1990 fiyaskosunda milli takımın başındaydı), Meksika'da, Türkiye'de ve en önemlisi, 1980'lerin sonunda Real Madrid'de görev yaptı.

Real Madrid'deyken, o dönem Puşkaşlı ve Di Stefanolu takım-dan beri en iyi kadro olarak nitelendirilen harika bir hücum takımı kurmuştu. Fakat Hollanda basınından tek tük de olsa övgü aldığı esas başarısı Feyenoord'daki taktikleriydi.

"Ben 'önce kazanmak için oyna' diyen az sayıda teknik direktörden biriyim. Göz kamaştırıcı bir galibiyet alıyorsanız ne âlâ. Ama önce kazanmanız gerek. Meslektaşlarımın çoğu benimle aynı fikirde değil; birçok kişi de beni bu yüzden eleştiriyor. İnsanlar daha açık, daha ofansif oynamamı söylüyor. Ben de diyorum ki, bir saniye, bir saniye. Ben bir buçuk sene önce buraya geldiğimde takımın hali içler acısıydı. Benim ilk hedefim neydi? Takıma oyun arzusunu geri kazandırmak. Bunu nasıl yaparsınız? Şahane bir futbol oynayıp 5-0 yenilerek mi? Yoksa takımı tekrar üst sıralara tırmandırıp 'Bakın Feyenoord hâlâ burada ve şampiyonuz,' diyerek mi? Geçen yıl gayet verimli bir futbol oynadık. Biliyorum, verimli demek, kazanmak için oynamak demek. Tamam. Başlangıçta insanlar bunu kabul etti tabii, ama sonra daha fazlasını istemeye başladılar: 'Niye daha açık, daha ofansif bir futbol oynamıyorsunuz?' Ben de 'tamam, tamam, takımı biraz daha açık oynatmaya çalışacağım. Ama ilk hedef kazanmak, kazanmak, kazanmak,' dedim. Çünkü bu büyük bir sektör. Artık tek bir maç hakkında konuşmuyoruz. Eğer takımı Şampiyonlar Ligi'nde ikinci tura çıkarırsam takımın kasasına on milyon gulden daha giriyor. Ne yapayım şimdi? İnsanları eğlendirip, 'Eh, şansımıza küselim, ikinci tura çıkamadık' mı diyeyim? Hayır, hayır, hayır! Ama buradaki teknik adamların çoğu 'Hayır, insanların maçlardan keyif almasını sağlamamız lazım,' diyor. İşte bunu bir türlü anlayamıyorum. İnsanlar nasıl keyif alır? Takımları kazanınca. Ben hiç takımı maç kaybettikten sonra mutlu olan birini görmedim doğrusu."

Haklı. Mağlubiyetlerde pek öyle muhteşem futbola rastlanmaz. "Dinamit Takım" lakaplı, Hollanda futbolundan çok etkilenmiş Danimarka milli takımının 1986 Dünya Kupası'ndaki akıbetini hatırlayın. Takımın üç kilit oyuncusu (So-

ren Lerby, Jesper Olsen ve Jan Molby) Cruyff'un doğrudan el verdiği oyunculardı ve Ajax'ta onunla birlikte oynamışlardı. Başta (daha sonraları Ajax'ın teknik direktörü olacak) Morten Olsen olmak üzere diğer oyuncular ve teknik direktör Sepp Piontek de Hollanda'nın 1970'lerdeki sisteminin sadık takipçileriydi. Meksika'daki ilk tur maçlarında, Danimarka Hollanda tarzı Total Futbol'dan esintiler sunarak (ve turnuvanın en göze hoş gelen futbolunu oynayarak) Batı Almanya'yı 2-0'lık bir skorla sahadan silmiş, Uruguay'ı 6-1'le perişan etmişti. Danlar çok şık top oynuyordu ve kupaya uzanacak gibi görünüyordular. İkinci tur maçında İspanya karşısında erken bir golle öne geçtiler. Sonra bir penaltı kaçırdılar ve Jesper Olsen dikkatsiz bir geri pas yüzünden İspanya'nın eşitliği sağlama-sına ve dünya kupaları tarihinin en acayip hezimetlerinden birinin yaşanmasına neden oldu. Rakibinden teknik olarak daha üstün ve daha yaratıcı olan Danlar sürekli hücum etmeye çalışırken defansları Emilio "Akbaba" Butragueno önderliğindeki akıllı ve öldürücü İspanyol kontratakları tarafından delik deşik edildi. Maçın bitmesine az bir süre kala Danların süngüsü düşmüştü. İspanya maçı 5-1 kazandı. Bunun dışında kayda değer tek Danimarka milli takımı, Euro 92'yi (yarı finalde harika ama aşırı özgüvenli Hollanda'yı saf dışı bırakarak) kazanan takım ise çok farklı bir sistemle oynuyordu: Kalabalık orta saha, katı savunma ve iki çabuk forvet, Flemming Povlsen ve Brian Laudrup önderliğinde akıllı kontrataklar.

Beenhakker devam ediyor: "İspanya veya İtalya'da tek bir şey konuşulur, o da kazanmak. Maçı kazan yeter; işi çok zorlaştırma. İyi oynarsan ne âlâ. İyi oynamazsan, ne yapalım, şanssızlık. Ama maçı kazan. Böyle bir İtalyan, İspanyol ya da İngiliz takımında birkaç Hollandalı oyuncu varsa hemen bu zihniyete uyum sağlar, ortada nevroz falan kalmaz. Ama her nedense Hollandalılar bir araya geldiğinde tek konuşulan şey 'Haydi tüm dünyaya ne kadar iyi olduğumuz gösterelim,' olur. 1990'da İtalya'ya muhteşem bir futbolcu topluluğuyla gittim

[Van Basten, Gullit, Rijkaard, Koeman, Wouters vs.]. Ama bu ekip kesinlikle takım değildi çünkü herkes kendini göstermek istiyordu. Felaketti. Harika bir hazırlık dönemi geçirmiştik. Sonra Milan'daki üçlü geldi. Geldikleri anda takıma bir haller oldu. Bu oyuncular lider olmak değil, sadece futbol oynamak istiyordu. Fakat o andan itibaren Hollanda'dan çok iyi bildiğim o atmosferin oluşmaya başladığını hissettim: 'Haydi İtalya'ya gidelim, kupaya katılalım, iyi oynayalım...' 'Haydi İtalya'ya gidip kupayı kazanalım, dünya şampiyonu olalım,' değil. Hayır, hem de hiç değil: 'Gidip oynayalım da, bakalım neler olacak.' Korkunçtu, inanılmaz bir şeydi!"

Beenhakker Hollandalıların oyun anlayışıyla 1980'lerin sonundaki o müthiş Real Madrid'in merhametsiz yıldızlarını mukayese ediyor. "Hollandalıların her şey hakkında bir fikri vardır. Hollanda takımlarıyla bir otele gittiğinizde biri 'Hey, burası çok büyük,' der, biri çok küçük olduğunu söyler. 'Çok sıcak', 'Çok soğuk', 'Çok...' Her şeyle uğraşırız, her şeyle! Ama bir İspanyol takımıyla bir otele gittiğinizde (ki hepsi büyük yıldızlardır; Hugo Sanchez, Butragueno, Gordillo, Michel, Camacho, Santillana, Juanito) gelip 'Tamam, güzelmiş. Odam nerede? Tamam. Hoşça kal.' derler. Sessizce otururlar; otobüs hakkında, otobüs şoförü hakkında, otobüs şoförünün karısı hakkında falan konuşmazlar. Hayır! Şu işe bakın! Hepsi şöyle düşünür: 'Biz buraya bir futbol maçı yapmaya geldik. Maçı yapıp rakibi öldüreceğiz. Sonra eve döneceğiz.' İşte fark bu."

"Bizde bu zihniyetin olmadığını rahatlıkla söyleyebilirim çünkü ne zaman Dünya Kupası'nda veya her neyse işte, önemli maçlara çıkacak olsak, ne hikmetse takım olmaktan çıkıyoruz çünkü sahada hiç hamalımız olmuyor. Bizde sadece yıldız oyuncu var ve bu da sonumuzu getiriyor. Son on beş yıldır her turnuvada bütün mevkilerde en iyi futbolcular bizde ama hep çok kötü bir takımımız oluyor. Bir şekilde kendimizi unutmayı, iki üç haftalığına 'ben'den değil, 'biz'den

bahsetmeyi beceremiyoruz. Taktik anlamda da aynı şey geçerli. Çoğu zaman ne kadar iyi, ne kadar 'Total' olduğumuzu göstermeye çalışıyoruz. Maçları kilitleyip 'Hey, baksana, şu an Dünya Kupası'nda oynuyoruz, 2-0 öndeyiz, maçın bitimine yarım saat var, bütün kapıları kapatalım, iyi maçlar, bay bay ama maç bitti,' diyemiyoruz bir türlü. Anlatabiliyor muyum? Almanlar veya İtalyanlar bunu yapabiliyor. Muhteşem! Turnuvalar veya önemli uluslararası maçlar işte böyle oynanır. Ama biz bunu yapamıyoruz."

De Haan da bu sorunun farkında. "Louis van Gaal bana Ajax'ın Roma'da Juventus'la oynadığı Avrupa Kupası finalinden [1996] önce Juventus'un oyun anlayışından korkmadığını söylemişti. Demişti ki: 'Bizim oyun anlayışımız çok daha iyi ama onlar da Vialli ve Ravanelli gibi oyunculara sahip. Ve bu iki oyuncuda da bizde olmayan bir mantalite var. Asla durmuyorlar; müsamaha edilen şeylerin sınırlarını mutlaka ama mutlaka zorluyorlar. Bizimkiler ise galiba bunu yapamıyorlar. Yeterince katı değiller, buna alışkın değiller. Biz daha iyi takımımız, daha iyi futbol oynayacağız ama büyük ihtimalle kaybedeceğiz. Bizde o tarz iş bitirici oyuncular yok.' Bu bizim için daima sorun oluyor. Dennis Bergkamp çok iyi futbolcu ama savaşçı değil. İçinde böyle bir ruh yoksa da bunu ona öğretemezsin. Bergkamp futbolu İtalya'da veya İngiltere'de öğrenmedi." De Haan Hollandalıların garantici yaşam tarzını eleştiriyor. "Biz her şeyi çok iyi düzenlemişiz. Bir şeyler yolunda gitmiyorsa o işin okuluna gidebiliyorsun. Başka bir işte yanlış varsa, başka bir okula gidebiliyorsun. Ya da başka bir okula. Bir yerlerde mutlaka bir güvenlik ağı oluyor. Gidebileceğin bir yer. Futbol için de aynı durum söz konusu. Genç takımlarımıza bir bak. Onlara sahada her şeylerini ortaya koymayı öğretmek için büyük çaba göstermemiz gerekiyor. Bunlar gerçek savaşçılar değil ama yetenekleri ve doğuştan gelen meziyetleri muazzam. Buradaki çocuklar hep uzun boylu, güçlü, hızlı ve yetenekli. Bunlar gerçek futbolcu. Gayet

güzel. Günde iki kez antrenman yapabiliyoruz ama onlara iş bitirici olmayı öğretemiyoruz.”

Edgar “Pitbull” Davids istisnası dışında, şu anki Hollandalı futbolcu jenerasyonu hep nazik, zeki, mütevazı, alaycı, “ideal damatlardan” oluşuyor. Hepsi de büyük sanatçı olmaya hevesli. Ama Hollanda futbolunun hakiki sanatçıları (1970’lerdeki Total Futbol döneminin yıldızları) bambaşka bir anlayışa sahipti. Onlar yalnızca kazanmaya çalışmak istiyorlardı. Katı ve sert oynayabilirlerdi. Ama sürekli hücum ediyorlardı çünkü bu sadece güzel değil, oyuna hâkim olmanın ve rakibi bunaltmanın tek yoluydu. Onlar kendilerini sanatçı değil, kazanan olarak görüyorlardı.

“Her kim tek önemli şeyin güzel futbol oynamak olduğunu söylüyorsa, bilin ki delidir,” diyor Hollanda’nın dünya kupalarında en çok gol atan oyuncusu Johnny Rep. “Ama bence esasen bunu kast etmiyorlar. Evet, biz güzel oynamayı da istiyorduk ama kazanma azmimiz de yüzde iki yüzdü. Bir takımda çok fazla iyi oyuncu varsa, istemesen de sanat icra edersin. Ama artık durum farklı. Bergkamp ve Kluivert gibi iyi oyuncularla maç kazandıracak sertlik yok. Bergkamp çok büyük futbolcu ama bedeninin karakteri yok.” Hollanda’yla Brezilya 1974 Dünya Kupası yarı finalinde karşılaştıklarında, her iki takım da neredeyse korkutucu bir fizik mücadele sergilemişti. Rep’in Brezilya milli takımının kaptanı Rivelino’yla ittiği bir sahne var. Rivelino Rep’i itiyor. Rep bir iki saniye bekliyor, bakan birileri var mı diye etrafını kolaçan ediyor, sonra misillemesini yapıyor. Rivelino’nun suratına kasten dirsek atıyor. Bu anı ona hatırlattığımda Rep’in gözleri parlıyor. “Evet! O da bana aynısını yapmıştı ve bu yaptığım da ona bir tepkiydi. Tabii önce hakem görmesin diye şöyle bir bakınıyorsun. Ama o başlatmıştı! Rivelino şu an benim iyi bir arkadaşım. Elbette! Daima! Futbol bu.”

Sjaak Swart, nam-ı diğer “Bay Ajax”, Ajax’ın 1906’ların sonundaki ve 1970’lerin başındaki oyun anlayışını masaya

yumruğunu vurarak gösteriyor. "Güm! Güm! Rinus Michels hep bize maçın başından itibaren bu şekilde oynamamızı söylerdi: Güm!" Yine masaya vuruyor. "Rakibe böyle yapacaksın. Bu bir sistem değil, bu bir tavır. Her oyuncu ne yapması gerektiğini bilir. Çok saldırgan. Biz hep gol arardık. Önce üç gol atalım, normalde yapmayacağın şeyleri yapmaya, güzel kombinasyonlar yapmaya sonra bakarız. Seyircileri memnun ederiz. Biz hepimiz kazanma hırsına sahip oyunculardık; sanatçı olmaya çalışmıyorduk. Sadece kazanmak istiyorduk." Yani bazı insanlar o takımı yanlış mı hatırlıyor? "Evet." İnsanların "Ajax sanattır," demesinin altında bu yatmıyor mu yani? "Hayır. Katiyen."

O dönemler Hollandalıların attığı penaltılar da farklıydı. 1970'lerde Hollanda'da müthiş penaltıcılar vardı. Korkutucu görünüşlü Velibor Vasoviç ve daha sonraları Gerrie Mühren Ajax'ta hemen hiç penaltı kaçırmazdı. Milli takımda ise penaltılar 1974 Dünya Kupası'ndaki üç atışını da gole çeviren Johan Neeskens'e ve tüm kariyerinde yalnızca iki penaltı kaçıran, 1978 Dünya Kupası'nda ise dört penaltı golü atan Rob Rensenbrink'e emanetti. Özellikle Rensenbrink penaltı atmaya seiyor, Anderlecht'teyken antrenmanların sonunda on, on beş dakika penaltı çalışıyordu. Penaltı atma yöntemi ise atışı kullanmadan önce kaleciye topu nereye atacağını söylemek, sonra golü de tam o noktadan atmaktı.

Hugh McIlvanney 1970'lerdeki Hollanda takımlarının "insanları hop oturtup hop kaldıran inanılmaz hırsını" anlata anlata bitiremiyor. Bazı oyuncular topa Güney Amerikalı sokak dövüşçüleri gibi girebildiğini söylüyor. Suurbier, Neeskens, Van Hanegem rakiplerinin gözünü korkutan müdahalelerde bulunabiliyormuş. Kırklı yaşlarının sonunda olan (ve sorunlu bir aile ortamında yaşadığı için evin koridorunda uyuyarak büyüyen) Neeskens şu an bile öyle sert müdahaleler yapıyor ki bazen antrenmanlarda milli takım oyuncularını sakatlayabiliyor. Neeskens ve Van Hanegem yakın arkadaştı ama saha da birbirlerine çok sert girebiliyorlardı. 1971 yılında, Hollanda

ligi şampiyonunu belirleyecek olan ve Feyenoord'un 3-1 kazandığı maçta, bu ikilinin orta sahadaki çarpışma sesleri tribünlerden duyulmuştu. 1974 Dünya Kupası'nda Bulgaristan'la yaptıkları maçtan önce Hollandalılar tehdit olarak gördükleri Bulgar oyuncuya, oyun kurucu Bonev'e karşı önlem kabilinden özel bir hazırlık yapmışlardı. Arie Haan anlatıyor: "Maçtan önce ilk dakikalarda Bonev'e sert girecek oyuncuların bir listesini çıkarttık. Önce Neeskens, sonra Van Hanegem, sonra Suurbier galiba, sanırım Wim Jansen... Sırasını unuttum. Ben galiba beşinci sıradaydım. Ama beşinci müdahaleye gerek kalmadı. Dört tekmeden sonra Bonev artık topu istememeye başlamıştı. Bize sorun çıkarmadı."

Böyle bir kazanma azmi olan takımlarda top cambazları için bile bir yer olabilir. Abdellah Belabbas tarzı top cambazlarına. Bu sanat olduğu için değil, rakibi sindirmenin, oyundaki mutlak hâkimiyeti kabul ettirmenin en iyi yolu olduğu için.

Ajax'ın 1970'lerin başındaki "altın döneminin" en muhabbetle yâd edilen anı ne müthiş bir gol ne de bir kupanın kazanılışı. Bu an, hiç beklenmeyecek birinden gelen afili bir hareketin yaşandığı an. Ajax, Nisan 1973'te, Avrupa Kupası'nda, bir önceki senenin şampiyonu ve bir önceki turda Bayern Münih'i sahadan silmiş olan, İspanya ligi şampiyonu Real Madrid'le oynuyordu. Ajax ilk maçı Amsterdam'da 2-1 kazanmış, iki hafta sonra rövanş maçı için Bernabeu Stadi'nda 110.000 ateşli taraftarın önüne çıkmıştı. Gerrie Mühren ilk yarıda attığı golle Ajax'ı 1-0 öne geçirdi. İkinci yarının başında Wim Suurbier orta yuvarlağın orada duran Mühren'e havadan kavisli bir pas attı. Gerrie Mühren topu sol ayağıyla kontrol etti ve birden herkesin şaşkın bakışları arasında sektirmeye başladı. Tık... tık... tık... tık. Sürekli sol ayağıyla. O müthiş Madrid seyircisi bir an afalladıktan sonra ayağa kalkıp tezahürata başladı. Böyle bir şey yapmaya nasıl cüret edebilir? Hem de Bernabeu'da! Hem de böyle bir maçta! Devasa tribünlerden müthiş bir alkış koptu. Hiç bitmeyecekmiş gibi gelen

bir süre geçtikten sonra Mühren topu yere indirip, sol bek-ten ileri çıkan Krol'a basit bir pas attı. Takım arkadaşının bu hayâsızlığından cesaret alan Krol Madridli iki savunma oyuncusundan sıyrılıp şutunu çekti. Top direği sıyrarak auta çıktı.

Maçtan sonra Mühren kardeşler stattan yürüyerek çıkar-ken bir anda etrafları Madridli taraftarlarca kuşatıldı. "İspan-yol taraftarlar bizi tanı mıyordu ama yanımıza gelip bizimle konuşmak istediler," diyor Gerrie. "İspanyolca bilmiyorduk, bu yüzden işaretlerle bir şeyler anlatmaya çalışıyorlardı. Heyecanlılardı. Bizi Ajaxlı taraftarlar zannetmişlerdi. Arnold beni işaret edip 'Top sektiren buydu işte,' dedi. Taraftarlar Arnold'a güldü. Ona inanmadılar. Bir futbolcunun sokakta normal insanlarla birlikte yürüyebileceğine inanmıyorlar- dı. Gülüşüyorlardı. Arnold 'Gerçek söylüyorum, oydu,' dedi. Yine inanmadılar." Tabii bu olaydan herkes memnun değildi. Barry Hulshoff sahada Gerrie'nin yanına koşup ona fırça at- mış. "Gerrie benim en yakın arkadaşım dı ama ona bu mesele yüzünden bağ ırdım ve tartış tık. Ona bu yaptığ ının yanlış ol- duğunu çünkü İspanyol oyuncular ı kızdırdığ ını söyledim. Bu hareketinden sonra İspanyollar bazı oyuncular ımıza tekme atmaya başlamış tı. Ben olsam ben de aynısını yapardım çün- kü bu yaptığ ı hakaretti. Biri bana böyle bir şey yapsa onu öl- dürürüm. Bir takım saldırganlaşmaya başlarsa sağ ı solu belli olmaz. Uyuyan devi uyandırma işte! Hâlâ bu konuda ara sıra tartış ırız. Gerrie 'Ne olmuş, kötü mü oldu yani?' der hep. Şim- di düşününce benim de hoşuma gidiyor ama yine de bence yaptığ ı yanlış tı."

Gerrie Mühren içinse olay ın farklı bir anlam ı varmış. Gerrie çocukken Puşkaşlı ve Di Stefanolu Real'i, Hollanda televizyonlarında yayınlanan ilk Avrupa maçlarının kar ıncalı, siyah beyaz süper starlarını hayranlıkla izlemiş. "Real Madrid'e karşı iyi futbol oynamak hep hayalimdi. Top Suurbier'den bana geldiğinde, gözümün ucuyla Ruud Krol'un ileri çıktığ ını gördüm. Topu tutup beklemek istiyordum. Topu Krol'a vereceğ imi biliyordum ama yanıma gelene kadar

biraz vakte ihtiyacım vardı. Bu yüzden o gelene kadar topu sektirdim. Böyle bir şey planlı yapılmaz. Bunu düşünmezsiniz. Sadece yaparsınız. Evet, bu bir bakıma üstünlük taslamaktı. Ama o andan sonra Ajax'la Real Madrid'in konumları değişti. O ana kadar maçın gidişatı hep büyük Real Madrid ve küçük Ajax şeklindeydi. Benim bunu yaptığımı gördüklerinde dengeler değişti. Real Madrid oyuncuları bana bakıyordu. Neredeyse beni alkışlayacaklardı. Bütün stat ayağa kalkmıştı. Ajax'ın üstünlüğü ele geçirdiği an buydu.”

12

YILAN ADAM

“O da Cruyff kadar iyiydi.”

–Ralimond Goethals

“Şu kadar kalmıştı,” diyor Ruud Krol, başparmağını ve işaret parmağını birbirine bir milimetre yaklaştırarak. “Hatta şu kadar.” Aradaki mesafe bir iki mikrona iniyor. “Girseydi, iş bitmişti.”

Buenos Aires. River Plate Stadyumu. 25 Haziran 1978. Saat 5'i biraz geçiyor. Temizliğine halel gelmiş aşırı heyecanlı bir Dünya Kupası finalinin son dakikası ve şu an Hollanda ve Arjantin arasındaki skor 1-1. Faşist hükümetinin bir önceki rakipleri Peru'ya final yolunda zorluk çıkarmaması için adeta göz göre göre şike teklif ettiği daha sonra ortaya çıkacak olan ev sahibi takım, Mario Kempes'in ilk yarıda attığı golle öne geçmiş. Hollandalılar maç boyunca surata atılan yumruklarla, türlü üçkâğıtçılıklarla, skandal hakem kararlarıyla ve belki de futbol tarihinin en misafir sevmez ve ateşli taraftarıyla mücadele etmek zorunda kalmış. Tüm ikinci yarı boyunca akın üstüne akın yapmışlar. Yedi dakika önce yedek santrforları Dick Nanninga'nın golüyle nihayet eşitliği sağlamışlar. Şu an Hollanda'nın isabetli uzun paslarıyla ünlü kaptanı ve savunma oyuncusu Ruud Krol orta sahadan Arjantin savunmasının ortasına doğru altmış metrelik bir uzun top atıyor. Top Hollanda'nın turnavadaki en iyi oyuncusu, Arjantin kalesinin biraz solunda, kale sahasına yakın bir noktada duran golcü sol açık Rob Rensenbrink'e geliyor. Arjantin kalecisi Fillol ka-

lesinden çıkıyor. Rensenbrink uzun sol bacağına uzatıp topu Fillol'un solundan boş filelere doğru gönderiyor. Top kaleye doğru giderken yerde sekiyor, sanki hafifçe sola doğru yön değiştiriyor... Ve direktten dönüyor.

Direkten dönen top tehlikeli bölgeden uzaklaşıyor ve Hollanda'nın yakaladığı bu fırsat kaçıyor. Uzatmalara gidiyor ve Arjantin maçı 3-1 kazanıyor. Kempes ceza sahasına ortadan dalıp ikinci golü, Bertoni topu bariz bir şekilde eliyle düzelterek üçüncü golü atıyor.

"Şu kadar kalmıştı." Adalet ve çaresizlik arasındaki fark. Adını ölümsüzlerin arasına yazdırmakla tarihin tozlu sayfalarına karışmak arasındaki. Hollanda'da Rensenbrink'in topu girseydi bile Hollanda'nın bir şekilde şampiyonluğu kaçıracağına inanan çok kişi var. Final maçına herkesin saygı duyduğu İsraili hakem Abraham Klein yerine atanmasını Arjantinlilerin istediği (ve FIFA'nın da akıl almaz bir şekilde kabul ettiği) söylenen İtalyan hakem Sergio Gonella maçın ilave süresini iyice uzatarak Arjantin'e bir penaltı çalardı. Ya da Rensenbrink'in golü iptal edilirdi. Ya da seyirciler sahaya daldardı. Ya da daha kötü bir şey olurdu. Hollanda'da hâlâ o maçı kazansalardı sahadan mümkün değil sağ çıkamayacaklarına dair bir inanç var. Fakat Ruud Krol şunları söylüyor: "Ben sahada öyle bir hissiyata sahip değildim. Elbette hakemin yanımızda olmadığını anlamıştık; burası kesin. Sahadaki herkes bunu biliyordu. Devre arasında bunu konuşmuştuk. 'Siktiğimin hakemine bak. O da mı Arjantin'de oynuyor?' Bu normal bir tepki. O an verdiğin tepkinin doğru mu yanlış mı olduğunu sonradan anlıyorsun." Krol Arjantinlilerin "her konuda" göz göre göre üçkâğıtçılık yaptığı konusunda ısrarcı. "Buenos Aires'e uzak bir otelde kalıyorduk. Bizi stada götürürken yolu iyice uzattılar. Otobüs bir köyde durdu, insanlar otobüsün pencerelerine güm güm vurarak 'Arjantin! Arjantin! Arjantin!' diye bağırıyordu. Ne ileri ne geri gidebiliyorduk. Olduğumuz yerde kalmıştık. Köyün içinde yirmi dakika bu şekilde kaldık. Bazı oyuncular gerçekten korktu çünkü insan-

lar otobüsün penceresine kıracakmış gibi vuruyordu.” Stad-
yumda takımlar sahaya birlikte çıkmadı. Önce Hollanda çıktı.
Arjantin çıkış tüneline beş dakika daha durup Hollandalıları
jandarmaların ve öfkeli tezahüratların arasında bekletti. Ar-
jantin nihayet sahaya çıktığında kaptanları Daniel Passarel-
la Hollanda’nın sağ kanat oyuncusu Rene van de Kerkhof’un
kupadaki ilk maçta sakatlandıktan sonra turnuva boyunca
taktığı koruyucu bandaj yüzünden oyundan ihraç edilmesini
istedi. “Her şeyi maçtan önce hazırladıklarına eminim,” diyor
Krol. “Bizi beklettiler ve hakem hiçbir şey demedi. Zaten maç-
tan önce hakem hakkında bir tartışma vardı. FIFA final için
İsraili Klein’i istemişti. Fakat Arjantin Klein’in yönettiği maçta
İtalya’ya yenilmişti, bu yüzden Gonella’yı istiyorlardı. Böyle
bir şey olabilir mi? Sonra Van de Kerkhof’un bandajı mesele
oldu. On beş dakika sonra ‘Tamam,’ dedim, ‘bu kadarı yeter. O
oynamazsa sahayı terk ediyoruz.’ Çok sinirlenmiştim. Sonra
yirmi dakika içinde maç başladı. Sadece Rene’nin başka bir
bandaj takması gerekti. Zaten elinde üç kat bandaj vardı, bir
dördüncüsünü sardılar. Sinirlerimizi bozmaya çalışıyorlardı.
Kazanmak için her şeyi yaptılar. Bu anlaşılabilir bir şey ama
bunu sportmence yapmadılar. Kaldı ki zaten yarı finalde de
hile yapmışlardı. Peru’yu satın aldılar mı bilemem; ayrıca Ar-
jantinli oyuncular da bunu daha sonra hep inkâr ettiler. Ama
o maçı 4-0 kazanmaları gerekiyordu ve o tarihe kadar Peru’yu
2-0’dan farklı bir skorla hiç yenememişlerdi. Bir baktık ki iyice
acayip bir skor çıkmış: 6-0, galiba. Bu maçtan ders alan FIFA
daha sonra maçları aynı saatte başlatma kararı aldı.”

Her ne kadar Cruyff ve Van Hanegem 1978’deki kupaya ka-
tılmamış olsa da, Rinus Michels’in yerine gelen Feyenoord’un
Avusturyalı eski teknik direktörü Ernst Happel önderliğinde-
ki Hollanda milli takımı tüm dünyada 1974’teki zarif takımla
hep aynı kefeye konulmuştur. Hollanda’da ise her nedense bu
bağlantı kurulmaz ve 1978’deki takım daha az heyecan uyan-
dırır. Onlar için o tarihte Hollanda futbolunun altın devri çok-

tan bitmiştir. Feyenoord ve Ajax 1970'lerdeki hallerinin gölgesi gibidirler. Ve yine her ne kadar Arjantin'deki Dünya Kupası'na katılan takımda Krol, Rensenbrink ve Van de Kerkhof'un yanı sıra Neeskens, Haan, Rep, Jansen ve Jongbloed gibi 1974 kadrosunda yer alan oyuncular olsa da, Hollandalıların macerası Mendoza dağlarındaki bozuk zeminli statta kötü başlamıştı. Önce İran'ı Rensenbrink'in üç golüyle 3-0 yendiler, sonra Peru'yla 0-0 berabere kaldılar. İskoçya'ya Rensenbrink'in maçın başında attığı penaltı golüne rağmen 2-3 yenildikleri maç sonunda az kalsın eleniyorlardı. Peru gruptan birinci çıkmayı garantilemişti ve İskoçların ikinci tura çıkabilmek için Hollanda'yı üç farkla yenmesi gerekiyordu. Archie Gemmill'in herkesi çalımlayarak attığı o meşhur golle birlikte Hollanda bir anda 1-3 yenik duruma düşmüş, fakat Johnny Rep'in golü Hollandalıları rahatlatmıştı.

İkinci turda Cordoba'nın daha serin ve rutubetli ortamında işler biraz daha yoluna girdi. İki genç oyuncunun, PSV'nin savunma oyuncusu Ernie Brandts ve FC Twente'nin orta saha oyuncusu Piet Wildschut'un takıma girmesiyle bir anda canlanan Hollandalılar Avusturya'yı (Brandts'in ve Willy van de Kerkhof'un birer, Rep'in iki ve Rensenbrink'in bir kez daha penaltıdan attığı gollerle) 5-1 yendi; iki kez geriye düştüğü karşılaşmada ise (birini Arie Haan'ın ceza sahası dışından attığı müthiş şutla, diğerini Rene van de Kerkhof'un maçın sonlarına doğru ceza sahasında iki savunmacıyı çalımlayarak kaydettiği gollerle) Almanya'yla 2-2 berabere kaldı. Daha sonra, İtalya'yla oynanan ve aslında yarı final sayılabilecek maçta, Brandts ilginç bir şekilde her iki takım adına da birer gol attıktan sonra Haan tüm zamanların ceza sahası dışından atılmış en güzel gollerinden biriyle, orta yuvarlağa yakın bir noktadan çekilmesine rağmen direğe çarparak ağlara gittiğinde halen yükselmekte olan ip gibi bir şutla Dino Zoff'u mağlup etti. (Yaklaşık yirmi yıl sonra, Haan Yunanistan'da PAOK'u çalıştırırken onunla kötü hatlar yüzünden cızırtılı bir telefon görüşmesi yaptığımda televizyonda o golü ne zaman

görsem tüylerimin diken diken olduğunu söyledim. Haan “Benim de,” deyip sanki bu golde sağ bacağından daha yüce bir gücün de payının olduğunu söyleyince bir kez daha tüylerim diken diken oldu.)

Kupaya bir önceki turnuvadan daha güçsüz bir kadroyla katılmış olmalarına ve evlerinden çok uzun süredir çok uzakta oldukları için bazı oyuncularının sıla hasreti çekmesine rağmen, Hollanda ikinci kez üst üste Dünya Kupası finaline çıkmıştı. Krol anlatıyor: “Bizim için o noktaya gelmiş olmak çok iyiydi. Bir kez daha finalde ev sahibiyle karşılaşacak olmamız şanssızlıktı. Bir daha da böyle bir şey asla olmadı. Daha önce de olmamıştı, daha sonra da olmadı.” Krol hâlâ Rensenbrink’in maçın son saniyesinde vurduğu topun gol olabileceğine inanıyor. “Belki biraz daha bekleseydi golü atabilirdi çünkü Robbie, daha sonraları Van Basten veya George Best’in olduğu gibi, teknik olarak imkânsız açılardan inanılmaz goller atabilen biriydi. O pozisyonu daha sonraları çok fazla izlemedim ama belki biraz daha içeri girebilseydi... Bilmiyorum. Pozisyona bir daha bakmam gerek. Daha dikkatli bakıp acaba o pozisyonda nasıl duruyordu, acaba bir adım daha atabilir miydi diye görmem gerek...”

Şu kadar kalmıştı. Rensenbrink o golü atsaydı, Hollanda dünya şampiyonu olmakla kalmayacak, turnuvanın yıldızı olarak adını tarihe altın harflerle yazdıran kişi Mario Kempes değil, o günden beri kendini yiyip bitiren Rensenbrink olacaktı. Rensenbrink Arjantin’deki kupada beş gol atmıştı. Finalde galibiyeti getirecek olan o gol olsaydı, toplamda altı gole ulaşarak beş golü olan Kempes’i geçecek ve Altın Ayakkabı ödülü Hollandalıya gidecekti. Muhtemelen Rensenbrink’in adı Hollanda’daki sokaklara verilecekti. Ama şu an topu direktten dönen “anti kahraman” olarak hatırlanıyor; o da hatırlayan varsa tabii. Rensenbrink’in futbol tarihindeki en büyük yıldızlardan biri olduğu unutulmuş durumda. Rensenbrink kariyeri esnasında bile yalnızlığı seven aykırı bir tip olarak görülüyordu ve

Hollanda'da pek ciddiye alınmıyordu. Bunun nedeni de, her ne kadar futbol oynamayı batı Amsterdam'daki gecekondu mahallelerinin sokaklarında öğrenmiş ve kariyerine DWS'de başlamış olsa da, en iyi yıllarını önce Brugge'de, sonra 1976-1978 yılları arasında Kupa Galipleri Kupası'nda üç kez finale çıkıp iki kez kupayı kazanan o müthiş Anderlecht'in en önemli oyuncusu olarak top koşturduğu Belçika'da geçirmiş olmasıydı. O dönem Belçika televizyonları Hollanda'da pek izlenmiyordu, bu yüzden Hollandalı futbolseverler Rensenbrink'in ne kadar iyi bir futbolcu olduğunu asla öğrenememişti.

Rensenbrink milli takımda da hiçbir zaman kulüplerinde oynadığı kadar iyi oynayamadı. 1974'te Total Futbol'un gerektirdiklerini öğrenmek ve kurallarına uyum sağlamak zorunda olmaktan hoşlanmamıştı. "Taktikler beni ilgilendirmiyordu," diyor. "Kısa süre içinde bir sürü şey öğrenmem gerekiyordu. Savunmaya geri koşmak fiziksel olarak zordu ama mental olarak zor değildi. Anderlecht ve Brugge'de 4-4-2 oynuyorduk. Orada çoğu zaman sadece rakibi çalımlamayı düşünüyordum." Anderlecht'teyken Rensenbrink'in kanat oyuncusundan ziyade eski moda bir sol iç gibi oynama özgürlüğü vardı. Milli takımda bu pozisyon Cruyff'a aitti ve Rensenbrink sol kanada atılmıştı. "Bu konu hakkında Cruyff'la hiç tartışmadım. Benim için sorun yoktu. Her maçta başarılı oluyorduk. Ama Belçika'da oynadığım seviyede oynayamıyordum. 78'de çok daha iyi oynadım çünkü önümde Cruyff yoktu; ayrıca dört yaş daha büyümüştüm."

Rensenbrink'te Hollandalıların "güzel konuşma sanatı" dediği şey hiç olmamış. Ama ayaklarıyla konuştuğunda, insanları ağırlatacak bir belagatle konuşurdu. Onunla Anderlecht'te 1970-71 sezonunda bir yıl birlikte oynamış olan Jan Mulder şunları anlatıyor: "Robbie Rensenbrink de Cruyff kadar iyiydi. Yalnızca zihinsel olarak onun kadar iyi değildi. Biraz George Best'e benziyordu; çok teknikti, çok iyi top sürerdi. Piet Keizer'den daha iyiydi. Rensenbrink! Ah, tam o zamanların futbolcusuydu. Müthiş bir top sürme yeteneği vardı! Altı, yedi

kişiyi çalımlardı! Ve kanatta oynardı. Ama her sezon yirmi gol atardı. Sol açık olarak! Rensenbrink tüm zamanların en iyi oyuncularından biriydi ama milli takımda Cruyff'la ilgili kompleksleri vardı. Karakteri yüzünden hep Cruyff'un gölgesinde kaldı. Çok sessiz bir adamdı. Antrenmanlarda onu izlemeye bayılırdım... Üff! Bir hareketler yapardı! Bazı oyuncular böyledir. *La beauté de geste* derler ya hani. Duruşunda bir asalet vardı. Belki size önemsiz gelebilir ama topa bir vuruşu vardı. Bambaşkaydı! Robbie Rensenbrink vurdu mu... Aaah ah! [Derin derin iç geçiriyor] Yaptığı şey aslında sadece topa vurmaktı ama beni gözyaşlarına boğardı. [Gülüyor.]”

“Bunu yirmi yıl sonra söylüyorum ama galiba gerçeklik payı var. *La beauté de geste*! Pas verişçi çok zarıftı. Sadece vücuduyla... Ayağıyla... Evet, zarıfçe. Ben pas verdim mi güm diye verirdim. Sorun yok. Topa vuran bir insan evladı işte. Ama Rensenbrink vurdu mu, sanat olurdu. Hatta sanat da değil, başka bir şey. Daha güzel, daha kusursuz bir şey. El yazısı gibi. El yazısı da çok güzeldi. Hep sol ayağıyla oynardı. Hızlıydı da. Çok çabuk hızlanırdı. Çok zayıftı. ‘*De Slangemens*’ derlerdi ona. ‘Yılan Adam!’ ‘Yılan!’”

“Onu bir keresinde Süper Kupa finalinde Bayern Münih’e karşı oynarken izlemiştim. İnanılmazdı! Beckenbauer’e, Breitner’e, Schwarzenbeck’e karşı. Sürekli top sürmüştü. Bir kere de Brugge’de oynarken Ujpest Dozsa’ya karşı oynarken izledim; ki Ujpest o zamanlar çok iyi bir takımdı. 6-0! Robbie beş gol attı. Kırk metreden inanılmaz goller! Çok iyi şut çekti. Robbie şimdilerde biraz unutuldu ama Van Hanegem’den çok daha iyi futbolcuydu. Van Basten’den farklıydı ama aynı seviyedeydi.”

“O da Cruyff kadar iyiydi,” diyor 1970’li yıllarda Anderlecht’in teknik direktörlüğünü yapan, daha sonra 1993’te Marsilya’yı AC Milan’la oynanan final sonrasında Avrupa Şampiyonu yapan efsanevi Belçikalı Raymond Goethals. “Ama tamamen farklıydı. Cruyff sahada teknik direktör gibiydi; Rensenbrink’se çok içine kapanıktı.” Rensenbrink en iyi

oynadığı sezonda, 1976 yılında, muhtemelen dünyanın en iyi oyuncusuydu.

Rensenbrink futbolu bıraktıktan sonra, Dennis Bergkamp'ı bile Dennis Rodman gibi gösterecek o içe dönük tevazuuyla, olağanüstü düşük bir profil sergiledi. Şu an Amsterdam'ın hemen kuzeyinde bir köy olan Oostzaan'da, 1970 yılında satın aldığı, kimselerin bulamayacağı bir yerdeki evinde yaşıyor. Futbolculuğunda kazandığı (ve akıllıca yatırımlarla değerlendirdiği) parayla hayatını sürdürüyor. Nadiren röportaj veriyor, televizyonda asla yorumculuk yapmıyor ve futbolla pek bir bağı kalmamış. Sahadayken Cruyff'un bir deri bir kemik ağabeyi gibi görünürdü. Artık geriye taradığı saçları kırışmış, gözlerinin altında torbalar var, yün hırka giyiyor ve kocaman bir göbeği var. Teknik direktörlük yapmayı hiç istemiyor ("teknik direktörler çabuk yaşlanır") ve son yirmi yılının çoğunu balık tutarak geçirmiş. "Balık tutmayı seviyorum ama her gün değil. Bir bahçem var. Bir evim var. Bir ailem var. Yaşıyorum. Eğleniyorum. Sessiz sakın yaşamayı tercih ediyorum." Futbolu takip ediyor ama çoğu yorumcunun "saçmalıklarına" gülüyor: "Futboldan sanki akademik bir konuymuş gibi bahsediyorlar ama eninde sonunda basit bir oyun bu. O kadar teoriden sonra ihtiyacınız olan tek şey on bir oyuncu ve bu oyunculara doğru yerde durmalarını söyleyen bir antrenör."

Yirmi yıl önceki o birkaç mikronu kafaya takmadığını ısrarla vurguluyor: "O top girseydi maçı alırdık. Arjantin'de dünya şampiyonu olurduk. Çok yazık oldu. Ama o Arjantinliler de bayağı çılgındı. Maçı kazansaydık otele geri dönüş yolculuğumuz epey tehlikeli olurdu. Kaybetmiş olmamıza rağmen otelin dışında binlerce taraftar tezahürat yaptı. Stadin içindeki o gürültü... Sanki mavi bir denizin içindeydik. Bu hissiyattan kurtulamıyorduk. O gürültünün insanı kamçladığını söyleyenlere aldırmayın. İlk yarıda birkaç şans yakaladık; devreye 2-0 önde girebilirdik... Tabii 'öyle olsaydı, böyle olsaydı' demek kolay." Peki o son dakikada direktten dönen top?

“Aslında o çok rahat bir pozisyon değildi. Topun direğe çarpması bile başarı. Top neredeyse aut çizgisindeydi. Herhangi bir şey yapabileceğim bir alan yoktu. Topu kontrol edip içeri dalma şansım yoktu. Yanımda bir savunmacı vardı. Topa gelişine vurmak zorundaydım. Kaleci açığı çok iyi kapatmıştı. Bazen keşke top doğrudan auta gitseydi diyorum. O zaman insanlar o pozisyonu sorup durmazdı. Çok kolay bir pozisyon olsaydı hâlâ hayıflanıyor olurdum ama o golü atmak gerçekten imkânsızdı.”

KARŞINIZDA JOHNNY

“Bu kitap aslında Hollanda futbolunun tarihi değil. Sadece özeti. Ve bence sen o özetlerin çoğunda varsın.”

“Doğrudur. Yanlış denemez.”

Sloterdijk İstasyonu’nun Amsterdam’ın o sürekli fotoğrafı çekilen, turistlerin sevgilisi kasaba evleri ve kanallarıyla bırakın aynı şehirde olmayı, aynı evrende olduğuna bile inanmak güç. Ama işte, şehrin kuzeybatı banliyölerindeki sıra sıra apartmanların, kavakların, grafitilerin ve kanalların arasında, diğerlerine hiç benzemeyen bir tren istasyonu var.

İstasyon binası bir güz sonu akşamüzerinin puslu havasında uçuk mavi çelik konstrüksiyonu, kavisli cam tavanı ve beton iskeletiyle görülesi bir manzara sunuyor. İstasyonun her üç katında da gümüş renkli pırıl pırıl tramvaylar, mavi sarı iki katlı trenler gidip gidip geliyor. Asansörler ve yürüyen merdivenler vızır vızır çalışıyor. Banliyöde yaşayıp şehir merkezinde çalışan insanlar, anoraklı gençler, çocuklarının elinden tutmuş şık giyimli Hollandalı kadınlar peronlarda ve gri mermerli terminal salonunda telaşlı adımlarla yürüyor.

Café Het Station istasyonun kavisli cephesi ve yandaki otobüs garının rüzgâra maruz kocaman alanı arasında sanki havada asılıymış gibi duran, serin, oldukça tuhaf görünümlü, mavi beyaz bir mekân. Pencerenin dışında yılankavi kıvrımları olan borulardan yapılmış beyaz bir heykel var. Az ileride, pusun ortasında yükselen devasa beton binalar görülüyor.

Bugün burada Amsterdam'a kısa bir ziyarette bulunan Litvanyalı psikanalist Ingrid'le birlikteyim. Bir futbol efsanesi hakkındaki çocuksu heyecanım ilgisini çektiği için kendini Total Futbol'un unutulmaz Total Kahramanı, 1970'lerin en zarif ve en amansız Hollandalı golcüsü Johnny Rep'le yapacağım röportaja zorla davet ettirmişti.

Bir zamanlar Hollanda'nın George Best'e cevabı olarak görülen, darmadağınık saçlı, imajı daha sonraları Abba'dan Benny tarafından (yoksa Bjorn müydü?) taklit edilen bu zeki adam hâlâ Hollanda'nın dünya kupalarında en fazla gol atan oyuncusu. 1974 ve 1978'deki trajik Kaybedilen Finallerde milli takımın kilit oyuncularından biriydi.

Rep Britanya'da herhalde en çok otuz metreden attığı ve İskoçya'yı 1978 Dünya Kupası'ndan eleyen inanılmaz golüyle hatırlanıyordur. Hollanda'da ise başka birçok unutulmaz Rep anısı var. Rep'in milli takımlar seviyesindeki ilk maçlarından birinde, 1972'de Independiente'yle oynanan o unutulmaz Dünya Kulüpler Kupası finalinde on dokuz yaşındaki bu genç yetenek, ikincisini topu orta sahası çizgisinden alıp kaleciyi de bir vücut çalımıyla geçerek filelere gönderdiği iki şahane gol atmıştı. Juventus'a attığı ve Ajax'a 1973 yılında üçüncü Avrupa Kupası'nı getiren aşırı kafa vuruşu vardı bir de. 1974 Dünya Kupası'nda Hollanda finale çıkana kadar attığı dört gol ve finalde kaçırdığı üç trajik fırsat. 1979'da, genç Michel Platini'yle birlikte St Etienne'de oynadığı dönemde PSV'yi 6-0'la ezip geçtikleri maçın ilk üç dakikasında attığı üç gol... Korsika Mafyasının yönettiği Bastia'yı 1977 yılında neredeyse tek başına UEFA Kupası finaline taşıırkenki muhteşem futbolu.

Café Het Station Rep için çok uygun bir buluşma noktası çünkü yaşadığı yer Zaandam'la şu an teknik direktörlüğünü yaptığı Hollanda İkinci Ligi takımı Almere'nin tesislerinin tam ortasında. İçinde bulunduğumuz ortam ve beton bina Ingrid'e biraz Sovyet Rusya'yı hatırlatıyor. İstasyonun tekinsiz bir havası var; bir film setini andırıyor. Biraz *Brief Encounter*, biraz *Scanners*. Johnny geç kalınca hafiften endişelenmeye başlıyo-

rum. “Acaba doğru yerde miyiz?” Hayatında bugüne dek hiç, televizyonda bile Total Futbolcu görmemiş olan Ingrid kendini filmlere kaptırıp sabuklamaya başlıyor. “Bu kocaman pencerelerin önünde... Dımdızlak ortadayız... Tam vurulmalık yer, öyle değil mi? İstersen biraz pencereden uzaklaşalım... Şu el çantalı adama bir baksana... O mu?”

“Boyu çok kısa.”

“Peki şu olabilir mi? Pardösülü olan.” “Çok yaşlı. Ve esmer.”

“Belki tipi değişmiştir.”

“Görsem tanırım herhalde.”

“Kılık değiştirerek gelmiş olamaz mı? Bence mümkün...”

Hah! İşte Johnny. Büyük insan dostane gülümsemesiyle ve mütevazı haliyle yanımıza oturuyor. Saçları artık dağınık, uzun ve sarı değil, kısa ve şakaklarında kırışmış. Yüzünde derin kırışıklıklar var. Kot pantolonu, İtalyan ekose ceket, sıcaıkanlı tavrıları ve güler yüzüyle gösterişsiz bir görüntüsü var. Sohbetimize başladığımızda hâlâ ısı ısı ısı parlayan ve insanın içine işleyen mavi gözleriyle sık sık (gergin bir şekilde) pencerelere doğru kaçamak bakışlar atıyor. Ara sıra arkasına yaslanıp uzaklara bakıyor. “Polise bakıyorum da...”

DW: Theun [de Winter, Johnny'nin en yakın arkadaşı] bana gençliğindeki uzun sarı saçlarının boya olduğunu söyledi.

JR: Evet, biraz. Oksijenli suyla açıyordum, doğal görünsün diye işte...

DW: Bu kitap aslında Hollanda futbolunun tarihi değil. Sa-dece özeti. Ve bence sen o özetlerin çoğunda varsın.

JR: Doğrudur. Yanlış denemez.

DW: İlk profesyonel maçın Independiente'yle oynanan Dünya Şampiyonluğu maçı mıydı?

JR: O benim ilk büyük maçımdı. Ondan önce Avrupa Kupası'nda ve ligde birkaç maç oynamıştım ama o ilk büyük maçımdı.

- DW:** Ve o maçta iki gol attın.
- JR:** Evet. İkinci gol de çok güzeldi.
- DW:** Birisi bana takıma ilk girdiğinde çok kibirli bulunduğunu söylemişti. Sonra Johan Cruyff pasları hep biraz önüne doğru atıp sanki sen topu yakalayamıyormuşsun gibi bir görüntü oluşturarak sana ders vermiş. Hata sendeymiş gibi görünüyormuş ama aslında o pasları yakalamak imkânsızmış...
- JR:** Evet. Ama ben kibirli biri değildim. Hayır. Johan'la sorunlarım vardı. Biraz gençtim ve Johan hep bana ne yapmam gerektiğini söylüyordu. Şunu yap, bunu yap. Ben de daha çocuktum ama ona karşılık verirdim... Johan da inatçıydı ben de; bizim sorunumuz buydu. Johan da böyle şeyleri hiç sevmez. Ona her zaman tamam, olur demelisin. Ama ben ona içgüdüsel olarak karşı çıkıyordum çünkü bana ne yapmam gerektiğini söylemesi hoşuma gitmiyordu. Johan söylediği her şeyin yapılması gerektiğini düşünüyordu.
- DW:** O takımda büyümek nasıl bir histi?
- JR:** Onaltı yaşındaydım. Ajax'a İkinci Lig takımı Zaandam'dan gelmişim. Bir sene genç takımda oynadım. Sonra iki yıl B takımında. Sonra, on dokuz yaşında, A takıma çıktım. Michels döneminde hiç oynamadım.
- DW:** Kovacs döneminde sanki takımı oyuncular yönetiyor gibi bir hava vardı.
- JR:** Kovacs iyi bir teknik direktördü. Takımın patronuydu. Fakat takımı oyuncular yönetiyordu. Kovacs bize Michels'ten sonra çok iyi gelmişti. Bize daha fazla özgürlük tanıyordu. Bu çok nemliydi. Oyuncular Michels'in sertliğinden ve disiplininden yılmıştı. Kovacs'ın o dönem gelmesi takım için iyi olmuştu. Ama iki yıl sonra yeter dedik.
- DW:** O takım niye dağıldı?
- JR:** En büyük sorun her şeyin çok kolay olmasıydı. Çok iyi bir kadro vardı. Oyuncular kazanılabilecek tüm kupaları kazanmıştı. Oyuncuların onları kamçılacak yeni

zorluklara, başka takımlara, başka kulüplere ihtiyacı vardı. Bütün başarıları elde eden tüm takımlarda aynı sorun yaşanır. Ajax da Avrupa Kupası'nı üç kez kazanmıştı. Bense ilk kez kazanıyordum. Güzel bir duyguydu.

DW: Ama Liverpool dağılmamayı başardı.

JR: Evet ama kaç yıl iyi oynayabildiler ki? Üç, dört, beş yıl mı? Sorun burada işte. Bir süre sonra takımı değiştirmen gerekiyor. Çünkü işler bir süre sonra tavsıyor, biraz sıkıcı bir hal alıyor.

DW: Gerrie Mühren takım dağılmasaydı yetmişli yıllar boyunca Avrupa Kupası'nı sürekli kazanacağınızı söylüyor.

JR: Evet ama takımın hırsı kaybolmuştu. Her şeyi kazanmıştık. 1973'te çok mutluydum. O benim ilk kupamdı [Avrupa Kupası]. Diğer oyuncular da mutluydu ama kupayı üçüncü kez kazandıklarında ilk kazandıkları gibi sevinmemişlerdi. Bu yüzden takım dağıldı ve önce Johan Cruyff, sonra Johan Neeskens Barcelona'ya gitti. Sonrasında takımda sorunlar baş gösterdi. Cruyff bizim için çok önemliydi.

DW: Küfurbazlığınla ünlüydün. Galiba hakemlere ve diğer oyunculara bazı şeyler söylüyormuşsun.

JR: Independiente'ye karşı oynadıktan üç gün sonra B takımıyla maça çıkmak zorunda kalmıştım. Çok zor olmuştu. İyi oynayamadım. Sonra hakeme bir şeyler söyledim işte. Mutlu değildim. Independiente'yle oynadıktan üç gün sonra B takımıyla maça çıkınca... Evet, biraz fazla sarı kart görürdüm. Theun mu söyledi sana bunu? Çok konuşmazdım ama sorun şuydu: Benim A takımında olmam gerekiyordu. Sjaak Swart otuz dört yaşındaydı. Kötü oynanıyordum ama o aralar çok formdaydım. Yirmi yaşındaydım. On yedi, on sekiz yaşından beri Ajax'ta oynuyordum. Başta zorlanmıştım ama ertesi sezon tamam oldum. Bir ay sonra takıma girdim.

[Rep'e Jan Mulder'in bana anlattığı bir hikâyeyi aktarıyorum:

“Johnny Rep harika bir oyuncuydu ve ağzı çok bozuktu. Bir gün ilk eşcinsel hakemimiz Frans Derks hatalı bir ofsayt kararı vermişti. Hepimiz ona itiraz ederken Johnny birden gelip çok ciddi ve saldırgan bir tavırla şunu dedi: ‘Frans, bir daha böyle yaparsan bu akşam sana *blow job* yapmayacağım.’ Bir an buz gibi bir sessizlik oldu, sonra Frans kahkahayı bastı. Çok acayipti!”]

- JR:** [Gülüyor] Ha, olabilir. Hatırlamıyorum. Jan Mulder mi anlattı bunu? Ben böyle bir şey söylemiş olamam. Hayır... Bence Jan Mulder uyduruyor. Öyle bir şey demedim ben.
- DW:** Ama Theun’un söylediğine bakılırsa Derks de aynı hikâyeyi anlatıyormuş.
- JR:** Öyle mi? Dedikodu bunlar, dedikodu.
- DW:** Neden söylediğini kabul etmiyorsun? Kulağa güzel geliyor. Çok güzel bir laf!
- JR:** Ben bir şey demiyorum! Evet kulağa hoş geliyor, bu kesin. Doğru, güzel hikâye ama ben kesinlikle böyle bir şey demedim. O zamanlar çok gençtim!
- DW:** 1977’de Wembley’de İngiltere’yi 2-0 yendiğiniz o meşhur maçla ilgili de bir hikâye var: Kevin Keegan’ın yanına gidip (tamamen iyi niyetle) “Senin burada bazı sorunların varmış öyle mi?” demişsin. Doğru mu bu?
- JR:** Ha, olabilir... Bilmiyorum. Hatırlamıyorum. Ben Keegan’ı çok severdim. Hâlâ da iyi oyuncudur. Fakat İngiliz takımı iyi değildi. Belki de ona bunu demişimdir. Bu takım la sorunların var demişimdir.
- DW:** Yani onu aşağılamak için söylemedin mi? İyi niyetli bir söz müydü?
- JR:** Evet, elbette. Ben asla böyle bir şey yapmam.
- DW:** O Ajax takımının inanılmaz bir karakteri vardı. Herkes o takımın müthiş kazanma azmiyle ve müthiş tarz sahibi olduğuyla ilgili hikâyeler anlatıyor.
- JR:** Ajax hep böyleydi. Futbolu fiyakalı oynardı. Her yıl değil belki ama Ajax çocukların hep fiyakalı futbol oynadığı bir kulüptür.

- DW:** Bu sence kazanmaktan daha mı önemli?
- JR:** Kazanmak her zaman önemlidir.
- DW:** Co Adriaanse ve Foppe de Haan gibi kişiler tek önemli şeyin güzel futbol oynamak olduğunu söylüyor da.
- JR:** Eh, deli onlar. Ama bence tam olarak bunu kast etmiyorlar. Heerenveen genellikle defansif oynuyor. Her zaman hücum futbolu oynamıyor. Willem II de kazanmak için oynuyor.
- DW:** Mesela Şampiyonlar Ligi'nde intihar futbolu oynadılar.
- JR:** Ama orası bizim ligden farklı. Hollanda Ligi Şampiyonlar Ligi'nden çok daha kolay. Arada fark var.
- DW:** Fakat insanlar hep yetmişlerin başındaki Ajax takımından ve 1974'teki milli takımdan bahsediyor. Diyorlar ki; bu sanat ve biz bu şekilde oynamak isteriz.
- JR:** Tabii. Ama o takımlarda çok sayıda iyi oyuncu birlikte oynuyordu.
- DW:** Futbol oynamayı nerede öğrendin?
- JR:** Sokaklarda öğrendim, sahada. Sürekli futbol oynardık. Arkadaşlarımla. Hep futbol oynardık. Çok severiz futbol oynamayı. Çok severim.
- DW:** 1974'teki Dünya Kupası takımıyla daha önceki Ajax arasındaki fark neydi?
- JR:** Sadece oyuncular: Van Hanegem, Jansen, Rensenbrink, Rijsbergen... Bir de kaleci. İyi oyunculardı. Van Hanegem Mühren'in, Jansen Arie Haan'ın yerinde oynuyordu. Haan da libero oynamıştı çünkü liberomuz Blankenburg Almandı. Rensenbrink Keizer'in yerine oynadı ki ondan biraz daha iyiydi. Van Hanegem Hollanda'daki en iyi oyunculardan biriydi; Mühren'den de iyiydi. Daha sertti, kazanma azmi daha fazlaydı. Daha az koşardı ama daha hırslıydı. Çok hızlı değildi ama daha sertti. Takım için daha önemliydi.
- DW:** Peki, taktikler? Michels'in gelip diğer oyunculara taktik anlatması zor oluyor muydu?
- JR:** Hayır, aynıydı.

DW: “Ajax stili oynayacağız” mı diyordu?

JR: O zaten bizim normal oyun tarzımızdı. Yani ortada bir risk yok. Antrenör oradaydı. Michels bizim için çok önemliydi, disiplini çok iyi idi. Taktikler zaten önceden hazır olurdu, bu normaldi. Karşılaşacağımız rakip hakkında konuşurduk ama oyun tarzımız hep aynı olurdu.

DW: En sevdiğin maç hangisi?

JR: İnsanlara göre en iyi maç Brezilya maçıydı. Benim içinse Uruguay. İlk maçı, iki gol atmıştım. Ama Hollanda-Brezilya maçı turnuvanın en iyi maçlarından biriydi.

DW: Bulgaristan'ı 4-1 yendiğiniz maç?

JR: Evet ama o maç kolaydı. İsveç maçı [0-0] iyi idi. Seyirci için çok güzeldi, çok *spannend* [heyecanlı] maçı. Çok hızlı oynandı, bir sürü gol pozisyonu oldu.

DW: İngiltere’de o maç Cruyff dönüşüyle hatırlanır.

JR: Ha, evet, o hareketi birçok kereler yapmıştı.

[Ingrid Rep’e kahve getirmek için kalkıyor; Rep bir kez daha gergin bir ifadeyle pencereye bakıyor. “Polise bakıyorum... Arabamı yasak yere park etmiştim de.

Gülüşmeler. “Ben de polisten kaçıyorsun zannetmiştim...” diyorum]

DW: Almanya’yla oynanan final maçını da sormalıyım.

JR: Çok kötüydü. İlk dakikada gol atmamız iyi olmamıştı. Almanlarla dalga geçmeye başladık. Böyle bir niyetimiz yoktu ama yaptık işte. Paslaşıp durduk. İkinci golü atmayı unuttuk. Maçın filmi izlerseniz Almanların nasıl giderek sinirlendiğini görürsünüz. Bu bizim suçumuzdu. Ve devreye 2-1 mağlup girdik. İkinci yarı iyi oynadık ama iş işten geçmişti.

DW: Kimse “Haydi topumuzu oynayalım” demedi mi?

JR: Hayır, kendiliğinden öyle oldu. İlk dakikada golü Almanlar atmış olsaydı daha iyi olurdu.

DW: Korktunuz mu?

- JR:** Evet.
- DW:** Çünkü "Aman tanrım, Dünya Kupası finalini kazanıyoruz" diye mi düşünüyordunuz?
- JR:** Hayır, o an için hayır. Çünkü bilirsin, futbol doksan dakikadır. Sonra gittik kaybettik işte... Büyük aptallık ettik. Çok güçlü bir takımımız vardı. Ayrıca Almanlara yenilmek iyice korkunç bir şey.
- DW:** Çok iyi iki üç pozisyonu kaçırdın.
- JR:** Evet
- DW:** Biri tam Almanların penaltısından hemen önce.
- JR:** Evet, çok iyi bir fırsattı. Biraz fazla sola gittim. Maçta o an çok iyi oynamıyordum. Çok top gelmedi, önemli bir pozisyon olmadı, sonra birden iyi bir fırsat yakaladım. İkinci yarıda da birkaç pozisyona girdim ama toplar hep ya kaleciye gitti ya direktten döndü. İkinci yarı şanssızdık. Elimizden gelen her şeyi yaptık ama [Almanya'nın kalecisi Sepp] Meyer çok iyi oynadı. Çok yazık oldu.
- DW:** Haan'ı mesela ikinci golden önceki koşusunda Bonhof'u düşürmediği için suçluyor musun? Ya da Cruyff'u fazla geride oynadığı için?
- JR:** Bazı hatalar oldu. Hoeness Van Hanegem'e göre çok hızlıydı. Ve Jongbloed. Ayrıca Almanya'nın penaltısı penaltı değildi. Hakem için zor pozisyondu. Ama Holzenbein kendini yere attı. Almancada *Schwalbe* dedikleri şey.
- DW:** Bu kariyerinde yaşadığın en kötü olay mıydı?
- JR:** Evet, evet. Kesinlikle...
- DW:** Almanya'yı 1988'de yenmek bir şey fark ettirdi mi?
- JR:** Hayır, hayır, tabii ki ettirmedi. Tamam, Almanları yenmek güzel ama biz 1974'te oynadık. O zaman durum farklıydı.
- DW:** Peki o zaman Almanlara kaybetmek iyice korkunçtu derken neyi kastettin?
- JR:** Almanları yenerek Dünya Şampiyonu olmak daha güzel demek istedim.

- DW:** Neden?
- JR:** Almanlarla oynanan maçlar hep daha önemlidir.
- DW:** Van Hanegem ailesinin büyük kısmını savaşta kaybetmiş. Onun için bu maç bir savaştı. Peki ya öbür oyuncular için...?
- JR:** Hayır. Savaş değildi. Bizim ailelerimiz hep Almanlar hakkında konuşurdu. Almanlara karşı bir şey yapmamız gerekiyor. Savaşa gidelim. Bu normal. Ama biz o gün bu şekilde düşünmüyorduk. Hayır.
- DW:** Peki ya sonra? Yıllar sonra. Geri dönüp baktığında nasıl görüyorsun o günü?
- JR:** Şampiyonluğu kaçırdığımızı görüyorum.
- DW:** Herkes o maçı kaybetmenin Arjantin'e yenilmekten daha acı verici olduğunu söylüyor.
- JR:** Doğru. Ama Almanlar yüzünden değil. 74'te çok iyi bir takımımız olduğu için. O kupayı kazanmalıydık. 1978'de de iyi bir takımımız vardı ama finale çıkmış olmak bize yetmişti. Kupayı da kazanabilirdik. Eğer Rensenbrink son dakikada o golü atabilseydi.
- DW:** Gerçi birçok kişi o top gol olsaydı maç bitmek bilmezdi diyor. Hakem Arjantin'e penaltı verirdi diyorlar.
- JR:** Olabilir, belki. Ama bunu bilemeyiz. Belki de stattan sağ çıkamazdık. İnsanlar bunu da diyor.
- DW:** Öyle bir şey hissettin mi sen?
- JR:** Evet, hoş bir ortam yoktu. Çok ateşli bir seyirci vardı. O askerler falan, hiç hoş değildi ortam. Feci bunaltıcıydı.
- DW:** Maçı binlerce kilometre uzakta, televizyondan izlemek berbat bir histi.
- JR:** Ortalık *kokenddi*, fokur fokur kaynıyordu. Biz stada giderken sokaklarda bir sürü insan vardı. İnsanlar takım otobüsünün camlarına vuruyordu. Daracık sokaklarda yirmi kilometre yol gittik. Her yerde insanlar otobüsün önünü kesip "Arjantin! Arjantin!" diye bağırıyordu. Neredeyse yol boyunca durum buydu. Bir saatte gittik stada.

- DW:** Sonra şu Van de Kerkhof'un bandajı meselesi...
- JR:** Bizim için çok önemli değildi. Sahaya çıktığımızda iyi top oynadık.
- DW:** İskoçya'ya attığın o golle hatırlanıyorsun. O golü atmasaydın eleniyordunuz.
- JR:** 4-1 olsaydı eleniyorduk. O an durum 3-1'di ve İskoçya çok iyi oynuyordu. Sonra biraz şanslı bir gol attım. Yirmi metreden vuruyorsanız biraz şansa ihtiyacınız vardır.
- DW:** Ama topu almak için ta kendi yarı sahana kadar gittin. Sanki "şimdi bir şeyler yaptım yaptım," diye düşünüyör gibiydin.
- JR:** Hayır, tamamen içgüdüselidi. Geri gelip topu aldım. Ya topu sürecektim ya birine pas verecektim. Baktım basan yok, şutu çektim.
- DW:** Çok fazla pozisyon değiştirmeye alışkın mıydın?
- JR:** Sıkı markaj altındaysam boş alana kaçmaya çalışırdım. Topu alayım, dripling yapayım falan diye. Pas alamazsam savunmacım hep dibimde olur... Bu yüzden topu bana ver ki çalım atayım. Savunma yapmak keyifli bir şey ama hücumdayken hep rakibini kovalaman gerekir. Ama savunmacıysan çok pas alırsın. Daha kolay bir pozisyonudur. Tüm sahayı görebilirsin.
- DW:** Total Futbol; gerçek miydi o? Yoksa basın için bir imaj, bir fikir miydi?
- JR:** Oyuncular çok iyiydi. Suurbier, Ruud Krol. Bu antrenörün işi değildi. Futbolçuların öyle oynaması doğaldı. Suurbier kanattan bindirdiğinde yerini ben alırdım. Bunu kendiliğinden yapardık. Onlarla birlikte oynadığın zaman anlıyorsun. Ben oraya gidersem yerimi sen doldur.
- DW:** Sonra bu Van Gaal'le bir sisteme dönüştü. Bunun hakkında ne düşünüyörsün?
- JR:** Çok iyi değil. Hoşumuza gitmiyor. Bence biraz sıkıcı. Van Gaal topu kaybedersin diye top sürmene izin vermiyor. Oyuncular için de hoş değil, seyirciler için de.

- DW:** Finidi George ve Marc Overmars gibi oyuncuların karşısında iki savunma oyuncusunu görünce dönüp geriye pas vermelerini görmek ilginçti.
- JR:** Michels bana şunu derdi: "Sen bu yöne oynayacaksın. Ama çok fazla top sürme." Bu konuda esnek olmadığından değil ama bunun benim oyun karakterim olduğunu kabul etmişti. Formdaysan iki üç savunmacıyı geçebilirsin. Ama ben iyi oynamadığım maçlarda rahat oynuyordum. Böylece çok fazla top kaybetmemiş oluyorsun. Aksi takdirde bütün takımla sorun yaşarsın. Evet! Yapma! Ajax'la mı? Hollanda milli takımıyla mı? Johan'la mı? Ooo. Topu çok mu kaybettin, ooo! Sadece Johan'dan değil, herkesten fırçayı yerdin. Paslaşarak oynamak, takım oyunu oynamak kolaydır. Ama topu kaybedersen sürekli koşmak zorunda kalırsın.
- DW:** Yani çok top kaybedersen sorun mu yaşıyordun?
- JR:** Hem de nasıl! Maçın devre arasında ohooo, neler neler derlerdi... Evet, tüm oyuncularla papaz olurdun. Ama bu normal. Başka kulüplerde böyle midir bilmiyorum ama Ajax'ta ve Hollanda milli takımında böyleydi. Bunlar özel takımlardı. Topu çok fazla kaybetmemeliydin. Top kıymetliydi. Topu kaptırmayacaksın. Kaybedebilirsin ama çok değil. Çok kaybedersen hoca seni oyundan alır.
- DW:** Bu konuşmalar maçlardan sonra devam eder miydi?
- JR:** Kazanmışsan sorun yoktu. Ama iyi oynamadığım zamanlar Johan bir şeyler söylerdi. Bazen kendimi daha fazla oyuna vererek oynamam gerektiğini söylerdi. Bazen lig maçları Ajax için çok kolay olurdu. O maçlarda beni gaza getirecek şeyler söylerdi. Johan benim için önemliydi; ondan çok şey öğrendim.
- DW:** Kahramanın mıydı?
- JR:** Evet, gençliğimde kahramanımdı. Ajax maçlarına çok giderdim. Johan da Keizer de kahramanlarımdı.
- DW:** Peki ya işler kötü gittiğinde? Mesela 76'da Yugoslav-ya'daki gibi.

- JR:** Evet, o bir felaketti. Teknik direktörümüz Knobel'di. Çok iyi biriydi ama oyuncular ona saygı duymuyordu. Takım dağıldığında Ajax'ın başında o vardı. Kovacs'tan sonra. Kovacs da çok başarılı olamamıştı. Sanırım bize gereğinden fazla saygı duyuyordu.
- DW:** Acaba oyunculardan biraz korkuyor muydu? Çekiniyor muydu? Güneylinin teki miydi?
- JR:** Evet, biraz.
- DW:** Büyük bir gazeteye, rezil bir gazeteye, Ajax'ın alkol ve kadınlar yüzünden dağıldığını söylemişti? Seni mi kasetlemişti?
- JR:** Hayır. Benim iki çocuğum var. Çok genç yaşta evlendim ben.
- DW:** Kadınlara düşkünlüğüyle meşhurdun. Çapkın olduğun söylenirdi.
- JR:** Bunu anlamıyorum. İnsanlar beni öyle görüyor. Öyle bir imajım vardı. Ama bunu hiç anlayamadım. İnsanların beni hep olduğumdan farklı biri olarak görmesinden çok çektim.
- DW:** Yaramaz, kötü çocuk olarak görülüyordun.
- JR:** Hayır, kötü çocuk değil. George Best gibi, *enfant terrible* diyorlardı. İkisi aynı şey değil. İki çocuğum vardı ama insanlar hep kadınlarla, kızlarla olduğumu düşünürdü. Ben yirmi yaşında evlendim. İki çocuğum var ve hep futbol için yaşadım.
- DW:** Daha büyük bir takımın teknik direktörlüğünü yapmak ister misin?
- JR:** O konuda sorunum var. Ciddi olmadığımı düşünüyorlar.
- DW:** İngiltere'de şansını denemelisin. Orada çok seviliyosun.
- JR:** Ben Gullit'ten de oradaki birçok teknik direktörden de on kat iyiyim. Ama şu an İkinci Lig'de çalışıyorum.
- DW:** İngiltere'ye gelmek ister misin?
- JR:** Hep orada oynamak istemişim. Orada güzel gelenekler var. Seyircileri beğenirdim.

- DW:** Seninle Michel Platini arasında bir bağlantı olduğunu unutmuşum. 1982'deki Fransız milli takımıyla yetmişlerin Hollanda takımları arasında benzerlik olduğunu düşünürdüm. Fransızlar da baskılı bir hücum futbolu oynardı; sonra onlar da Almanlara kaybettiler.
- JR:** Platini'yle iki yıl birlikte oynadık. Sonra Fransa'da onlara yenildik ve 1982 İspanya Dünya Kupası'na katılamadık. Paris'teki maçı Van Breukelen'in büyük bir hatası yüzünden kaybettik. Platini'nin ilk golü atmasına engel olamamıştı. Gol serbest vuruştan gelmişti. Krol ön direkteydi. Breukelen'in arka direği tutması gerekiyordu. Ama ön direğe geldi. Platini ortayı arka direğe kesti. Müthiş bir şut çıkardı. Öyle çok golü vardı.
- DW:** Platini senden ne kadar şey öğrendi?
- JR:** Birlikte oynadığımızda o yirmi dört yaşındaydı, ben yirmi yedi. Belki benden biraz daha karakter koyarak oynamayı öğrenmiştir. İlk zamanlarında, St Etienne'de oynarken sorunu biraz buydu. Çok büyük futbolcuydu ama çok da iyi huylu biriydi. Bu futbol için yanlış bir karakter. Biraz sert biri olman gerek. Üçüncü yılında böyleydi. Karısıyla problemler yaşayınca değişti. Karısının Larios'la [o dönem St Etienne orta sahasında oynayan takım arkadaşları] ilişkisi vardı. Bu ilişki ortaya çıktıktan sonra Platini daha sert birine dönüştü. Sonra karısıyla barıştılar. Şimdi bir sorunları yok.
- DW:** Yani Dennis Bergkamp'ın da böyle bir şey yaşaması mı gerekiyor?
- JR:** Evet. Ama Bergkamp artık otuz yaşında. Ya da yirmi dokuz. Galiba artık bunun için çok geç!
- DW:** Valencia'da Mario Kempes'le birlikte oynadın. 1978'deki finalden önce de öpüştünüz galiba.
- JR:** Elbette. Mario'yla yakın arkadaştık.
- DW:** Finalden sonra da mı?
- JR:** Elbette.
- DW:** Attığı goller hakkında ne düşünmüştün?

- JR:** Kalecimiz gününde değildi. [Piet] Schrijvers oynasaydı Kempes iki gol atamazdı. Schrijves güçlü biriydi ama İtalya'yla oynanan yarı final maçında sakatlanmıştı, bu yüzden yerine Jongbloed oynadı. Jongbloed o zaman kırk iki yaşındaydı. Yoksa otuz sekiz miydi? Pek iyi bir kaleci değildi. 1974'te fena sayılmazdı. Belki finalde Müller'in golüne engel olabilirdi. Ama "yanlış" bir kaleci değildi. 1978'de takımın ikinci kalecisiydi. Bence yenilen iki golde de biraz hatası vardı. Çok kolay yedi o golleri.
- DW:** Valencia'da oynadığın dönemde insanlar seni Faas Wilkes'le mukayese ediyor muydu?
- JR:** Evet. Wilkes Valencialıların kahramanıydı. Çok gençken onu televizyonda izlerdim. Benden otuz yaş büyüktü. Çok iyi top sürerdi, çok iyi oyuncuydu. Onun ne kadar iyi bir oyuncu olduğunu Valencia'daki insanlardan biliyorum. Ne zaman bir restorana gitsek, hani şu müdavimlerin gidip maç seyrettiği restoranlara, duvarda mutlaka bir fotoğrafı asılı olurdu.
- DW:** Seni yeni Wilkes olarak mı görüyorlardı?
- JR:** Olabilir. Oyun stilim onunkiyle tam aynı sayılmazdı ama biraz benzerdi. O daha ziyade orta sahaydı, 10 numara gibiydi. Ben her zaman sağ kanatta oynamazdım. 1978'te ben merkezde oynamıştım, Rensenbrink solda, Van de Kerkhof sağda.
- DW:** Rensenbrink 1978'de daha mı iyiydi?
- JR:** Daha fazla gol atmıştı. Daha çok penaltıdan. Bu yüzden insanlar onun daha iyi oynadığını düşündü.
- DW:** O kupada daha mutlu olduğunu söylüyor.
- JR:** Çünkü Johan yoktu. Johan hep sola kayıyordu ve Robbie bu durumdan memnun değildi. Oynamak zorunda kaldığı sistemi sevmiyordu ama o da takım için önemli bir oyuncuydu.
- DW:** Biraz St Etienne-PSV maçından bahset.
- JR:** Üç dakikada 3-0 olmuştu.

- DW:** Senin daha iyi oynadığın maçlardan biri miydi?
- JR:** Hayır ama güzel maçı. Aslında çok iyi oynamamıştım. Sonra maçın görüntülerimi izleyince çok etkili olduğumuzu ve ilk üç dakikada üç gol attığımızı gördüm. Ben çok iyi değildim ama gollerin atıldığı üç dakika inanılmazmış. O maç bir sürü milli maçta kadroya alınmama neden oldu çünkü Kees Rijvers o dönem PSV'nin başındaydı ve ellilerde veya altmışlarda St Etienne'de oynamıştı. St Etienne gazetelerine onun hakkında kötü şeyler söylemiştim. Taraftarları biraz gaza getirmek için. Eindhoven'deki maçı 2-0 kaybetmiştik, bu yüzden 3-0 kazanmamız gerekiyordu. Bu kolay iş değildi. PSV de iyi takımdı. Ne dediğimi hatırlamıyorum. Pek iyi sözler değildi ama çok korkunç şeyler de söylememiştim. Kötü ya da yaşlı bir adam olduğunu mu söylemiştim ne? Çirkin bir laf etmemiştim. Ama Rijvers bozulmuştu. Maçtan sonra bana "Bir daha aramız hiç iyi olmayacak," dedi. Ve bu dediğini hiç unutmadı. Milli takımın teknik direktörlüğüne geldiğinde, ilk maçında şunu dedi: "Artık Rep yok." Tabii Dünya Kupası grup elemelerinde işler iyi gitmeyince beni geri çağırdı. Dört maçta oynadım. Ama sonra Fransa'ya kaybettik. O zaman otuz yaşındaydım ve bir daha milli takımda oynamadım.
- DW:** Delilikmiş. Arnold Mühren de mi Rijvers'le aynı sorunu yaşadı?
- JR:** Hayır. Sadece ben.
- DW:** Hollanda dışında oynayan futbolcuları milli takıma çağdırmamak gibi bir prensibi yok muydu Rijvers'in?
- JR:** Sorun bu değildi. Arkadan yeni bir jenerasyon geliyordu. Vanenburg... Ama o dönem yeterince iyi değildi. Ama onun yüzünden on beş yirmi maçı kaçırdım. Ruud Krol'u da kesti. Rijvers Dünya Kupası'na katılmaya hak kazanırsak İspanya'ya hep birlikte gideceğimizi söyledi. Ama kazanamazsak yaşlı oyuncuların işi bi-

tecekti. Yeni bir takım kuracaktı. Ama ben de çok iyi oynuyordum ve sadece otuz yaşındaydım. Hep o 6-0'lık PSV maçı yüzünden! O benim Rijvers'e hediyemdi. Ama teknik direktörleri bilirsin işte.

DW: Hollanda 1982'de kupada olmalıydı.

JR: Ama Fransa'nın da iyi bir takımı vardı. Rijvers de Fransa maçından önce büyük hatalar yaptı. Başlarda genç oyuncularını oynatıyordu. İrlanda'ya yenildiler. Sonra beni geri çağırdı ama iş işten geçmişti. Belçika'ya da yenildiler. İçerdeki tüm maçları kazandık. İrlanda'yı, Fransa'yı, Belçika'yı yendik. Ama Fransa'dan bir puan almamız gerekiyordu. Sonra İrlanda'yla son bir maç oynamak zorunda kalacaktık. Eğer Fransa'dan bir puan alabilseydik onlar elenecekti. Ama Paris'te Fransızlar kazandı ve bizim için yolun sonu geldi.

DW: 82'de, 84'te, 86'da... Hollanda uluslararası futboldan bir anda kayboldu.

JR: Evet ama hâlâ iyi oyuncularımız vardı. İspanya'ya gitsaydık belki yine finale kalırdık. Çünkü kadromuz çok iyiydi: Krol, ben, birkaç maçlığına geri gelen Neeskens. Neeskens'in o ara çok sorunu vardı. Ajax'ta oynamaya başladığında çok gençti. Çok gençti, çok. Sonra Van Basten geldi... Ama İspanya'da bizim de olmamız gerekiyordu.

18

ÖLÜM ARZUSU

“Bundan nefret ediyorum, nefret! Ama seviyorum, seviyorum!”

–Leo Beenhakker

“İntiharın mantığı farklıdır,” diyor A. Alvarez, *The Savage God*’da. “Bu, kâbusların dile getirilemez mantığı, ya da bilim kurgu anlatılarında olduğu türden, bir anda başka bir boyuta gönderilmek gibidir: Her şeyin bir mantığı ve kendi katı kuralları vardır; diğer yandan her şey farklıdır, sapkındır, ters-yüzdür... Aşta olduğu gibi, dışarıdan bakan kişiye önemsiz, yorucu veya gülünç gelen şeyler bu canavarın pençesine düşen kişi için muazzam bir öneme sahiptir ve intihar aleyhinde sarf edilen en makul sözler bile kişiye anlamsız gelir.”

Hollanda futbolu için de aynı durum söz konusudur. Bir insan neden kendini öldürür? Neden Hollanda en iyi, en zeki futbolculara ve bu oyuna dair böylesine orijinal ve güzel bir akla sahip olmasına rağmen hiç Dünya Kupası kazanamamıştır? Dışarıdan bakan bir göz için Hollanda milli takımlarının büyük turnuvalarda mütemadiyen başarısız olduğunu kavramak güçtür. Hollandalı futbolcuların, teknik adamların ve federasyonun birbirlerini taktikler, iktidar ve para üzerine anlamsız ihtilaflarla yiyip bitirmesine hangi garip ve vahim iç mantık neden olmaktadır? Bu durum başarıya giden yolu böylesine alenen tıkarken, neden Hollandalılar her seferinde yanlış teknik adamı seçip tüm vakitlerini ve enerjilerini seçtikleri bu teknik adam hakkında sızlanmakla geçirirler? Hollandalıların bu yetenekli takımları karşılıklarına onlardan zayıf

bir rakip çıktığında neden uykuya dalar? Neden Hollandalı yıldızlar en önemli turnuvalardan önce milli takımı bırakır? Acaba neden bunların sebeplerini kendilerine hiç sormazlar?

Sebepler ne olursa olsun, bu dünya futbolunda eşi benzeri bulunmaz bir olgudur: Tam Hollandalılara özgü bir disiplinsizlik, rehavet ve gayesizlik bileşimi. Hollandalıların otoriteye, liderliğe ve kolektif disipline adeta alerjisi vardır. Takımları sanki bir generaller ordusudur. Hollandalılara neden hep böyle olduklarını sorduğumda çoğu omuz silkip bunun “tipik Hollandalılık” olduğunu söylüyor. Kaybetmekten nefret etmesiyle meşhur Wim van Hanegem bile Hollandalıların büyük turnuvalarda kendilerine hayatı bu kadar zorlaştırdığını sorduğumda kıkır kıkır gülüyor: “Hollandalılara göre sorun yaşamak normal ve sağlıklı bir şeydir. Milli takımda her şey yolunda gidiyorsa insanlar herkesin hasta olduğunu düşünür. Ortada bir sorun yoksa, bir sorun yaratmamız gerekir. Ben şahsen ortada bir sorun olmamasını tercih ederim. Ama her Dünya Kupası’nda ya da Avrupa Kupası’nda illa bir sorun çıkar. Neden bilmiyorum.”

Kâğıt üzerinde (ve performans olarak da bakıldığında) Hollanda’da dört Dünya Kupası (1974, 1978, 1990 ve 1998) kazanmaya fazlasıyla yetecek yetenek mevcuttu. 1988’deki yegâne başarıları dışında en az iki Avrupa Şampiyonluğu daha (1976, 1992 ve 2000) kazanamamış olmaları da yalnızca kendi suçları. Hollanda futbolunun birçok veçhesinde olduğu gibi, buradaki döngü de 1970’te başlamıştı. Şimdi geriye dönüp bakınca Georg Kessler’in kadrosunda genç Johan Cruyff, Wim Jansen, Rinus Israel, Piet Keizer, Van Hanegem, Jan van Beveren ve Coen Moulijn gibi yetenekleri barındıran takımının Bulgaristan’a yenilip Meksika’daki 1970 Dünya Kupası’na katılamamış olması çok garip geliyor. Bulgarların sıcaktan eridiği bir ortamda, Hollanda’nın turnuvadan bir ay önce Feyenoord’un Avrupa Kupası’nın kazanmış olmasının moraliyle coşması, hiç değilse birkaç değerli ders çıkarması beklenirdi. Ama tabii Hollanda’nın o zamanlar en üst seviyede

yarışma geleneği yoktu. Dört yıl sonra Almanya'ya karşı ah-lar vahlar içinde kaybedilen final belki bu tecrübesiz takımın kötü şansıyla izah edilebilirdi. Ama 1976'da daha karanlık güçlerin iş başında olduğu artık aşikârdı. Çılgın Hollandalıların o yıl Yugoslavya'da düzenlenen Avrupa Kupası finallerindeki tuhaf davranışları gelecekte kendine verecekleri zararların adeta habercisiydi. O maçları izlemeye tevellüdü yetenler daha sonra Hollandalıların kendilerine yapacağı kötü şeylerin sahnelendiği bir oyun parkına dönüşen turnuvanın bahsi geçtiğinde ürperiyor. Bolca kişisel husumet, türlü entrikalar ve liderlik çekişmeleri, disiplinsizlik, şanssızlık, kibir... "Tja..." (Hollandalıların bir konunun artık mazi olduğunu düşündüklerinde omuz silkerek, tuhaf bir sesle söyledikleri üzere), Euro 76'da ne ararsan vardı.

O dönem Avrupa şampiyonalarının statüsü bir tür mini Dünya Kupası gibiydi, fakat 1976'daki turnuva yalnızca dört maçtan ibaretti: iki yarı final, final ve bir üçüncülük dördüncülük maçı. Hollanda yarı finalde kimsenin o seviyeye gelmesini beklemediği Çekoslovakya'yla Zagreb'de karşılaşacaktı. Diğer maçta ise ev sahibi Yugoslavya Batı Almanya'yla oynuyordu. Cruyff ve arkadaşları formlarının zirvesinde oldukları ve çeyrek finalde Belçika'yı 5-0 ve 2-1'le ezip geçtikleri için maçın kesin favorisi konumundalardı. Herkes finalde Batı Almanya'yla karşılaşacaklarını (ve kazanacaklarını) ve 1974'teki travmatik mağlubiyetin rövanşını alacaklarını düşünüyordu. Hollanda tarafında ise her zamanki gibi işler pek yolunda gitmiyordu. Eleme grubu maçlarında takım içinde bazı tartışmalar yaşanmıştı. 1975'te, Polonya'yla Katoviçe'de oynayıp 4-1 kaybettikleri ve Amsterdam'da oynayıp 3-0 kazandıkları iki maçın arasında, ülkenin en iyi kalecisi Jan van Beveren'le PSV'den takım arkadaşı Willy van der Kuylen Johan Cruyff'un takım üzerindeki baskısına isyan bayrağını açmasıyla Hollanda milli takımında gücün kimde olduğu sorusunun yanıtı ortaya çıkmıştı. Teknik anlamda ehil ve karakter olarak yumuşak başlı biri

olan teknik direktör George Knobel kesinlikle Rinus Michels tarzı bir lider değildi. Knobel bundan üç yıl önce, Ajax'ta Stefan Kovacs'tan sonra göreve geldiğinde bir gazeteye verdiği röportajda yıldız oyuncularının alkol düşkünlüğünden ve çapkınlıklarından şikâyetçi olunca takımdan dışlanmış ve önemli oyuncular üzerindeki nüfuzunu yitirmişti. Knobel'in kulüpten kovulmasını Arie Haan'ın terip ettiği söylenmiş, Knobel milli takımın başına geldiğinde ise Haan yaklaşık iki sene boyunca milli takım kadrosuna alınmamıştı.

Daha ciddi olan bir konu ise Knobel'le KNVB'nin başındaki eski kafalı, Bugs Bunny dişli "naip" Jacques Hogewoning arasındaki uzun süreli ve zarar verici ihtilaftı. Hogewoning milli takım teknik direktöründen hiç hazzetmiyor ve Knobel'in kilit oyuncularına bu kadar özgürlük tanımasını hiç tasvip etmiyordu. Knobel defalarca sözleşmesini feshetmeyi istemişti. İki adam ayrıca kulüp antrenörlüğü lisanslarının onaylanması ve Knobel'in iyi bir yardımcı antrenör talebi konusunda da fikir ayrılığına düşmüşlerdi. Aralarındaki en son münakaşa takım için, işi otel rezervasyonlarını ve benzeri işleri yapmak olan bir *chef d'equipe* ile anlaşılması konusunda yaşanmıştı. Cruyff ve Knobel, Cruyff'un arkadaşı ve iş ortağı olan, 1974'te Almanya'da bizzat bu işi yapmış Jack van Zanten'i istiyordu. Hogewoning bu isteği geri çevirdi. Knobel şu an, bilmediği bir sebepten ötürü, Hogewoning ve Van Zanten'in aralarının bir iş anlaşması yüzünden açıldığını iddia ediyor. Bu gerilim Hollanda milli takımının Yugoslavya'ya uçuşundan bir hafta önce zirveye çıktı. Knobel, Hogewoning'le ve Hogewoning'in KNVB'den çalışma arkadaşı Dé Stoop'la buluşup bir kez daha sözleşmesinin feshedilmesini istedi ve bir kez daha reddedildi. Birkaç gün sonra, takımın Yugoslavya'ya uçuşmasını takiben, Hogewoning bu talebi Van Zaten hakkında yaşanan bir tartışma nedeniyle kabul etti ve bu kararını Knobel'in yurda döndükten sonra eline geçecek bir mektupla iletti.

Knobel'in istifasının turnuva sonrasına kadar sır olarak kalması gerekiyordu ama KNVB'de bu haberin Hollanda'nın

ilk maçından önce basında yer almasını kafaya koymuş bazı kişiler vardı. İki gazeteci, *Algemeen Dagblad*'dan Lex Muller ve *De Telegraaf*'tan Jan de Deugd, bu olaydan haberdardı ama Hollanda kampında morallerin bozulmasından korktukları için haberi yayınlamak konusunda tereddüt yaşıyorlardı. Muller anlatıyor: "Jan de Deugd'la ben olayın yaklaşık yüzde seksenlik kısmını biliyorduk ama teyit niteliğinde bir kaynağımız yoktu. Herkes takımın başarısız olmaması için benden bu haberi sır olarak saklamamı istiyordu. Çekoslovakya maçından önceki gün bazı KNVB yetkilileri (isim veremem) gelip haberi yayınlasam iyi olacağını, çünkü öbür gazetenin haberi yayınlamak üzere olduğunu söyledi. İkimize de aynı şeyi söylemişlerdi. Jan'a *Algemeen Dagblad*'ın haberi yayınlamak üzere olduğu, bana da haberi yayınlamak zorunda olduğumu çünkü *De Telegraaf*'ın her şeyi bildiği söylenmişti. İnanılmaz bir şeydi. O gün çok iyi hatırlıyorum. Benden yalnız olarak otellerine gelmemi istediler ve her şeyi anlattılar. Hem de tek bir KNVB yetkilisi değil, birçok yetkili vardı ve hepsi de olayın tüm ayrıntılarını lafı birbirlerinin ağzından kaparak anlatıp, haberi mutlaka yayınlamamı tembih ettiler." Gazetelerin ilk baskısıyla birlikte Hollanda'dan haber gelir gelmez muhabirler gecenin bir yarısı arabalarına atlayıp ta Zagreb'in dışındaki Samobor'a, takımın kamp yaptığı otele gelip Knobel'i ve yardımcılarını soru yağmuruna tuttu. "Tüm hikâyeyi öğrenmemiz gerekiyordu," diyor Muller. "Tahmin edebileceğiniz üzere, ertesi günkü maç artık önemini yitirmişti. Artık tek önemli şey bütün bu çekişmelerin altında yatan hakikati öğrenmekti." De Deugd da Knobel de şu an Muller'in anlattıklarını doğruluyor ama Knobel de bugüne dek hep bu haberin KNVB'nin "güya" profesyonel, Knobel'in tabiriyle bir sırrı üç gün daha saklamaktan aciz on iki üyesinden biri tarafından yanlışlıkla sızdırıldığını zannetmiş. Bay Hogewoning ise konuyla ilgili yorum yapmak istemedi. Önce benden hafızasını tazelemek ve eski görev arkadaşlarına danışmak için sorularımı ona fakslamamı istedi. Sonra KNVB'nin "etik ilkeleri"

gereği geçmişte kalmış olaylar hakkında konuşamayacağını söyledi: “Yönetim kurulundaki görevim sona erdiğinden beri KNVB bünyesinde yaşanan olaylar hakkında hiç röportaj vermedim. Böyle bir prensibim var.”

Soyunma odasında da işler pek yolunda sayılmazdı. Wim van Hanegem anlatıyor: “Zaten Knobel’le oyuncuların arası limoniyken, üstüne bir de maçtan önce KNVB’dekilerle yaşanan ciddi sorunlar eklenmişti. Maçtan önceki gece boyunca konuşmalar oldu. Oyuncular galiba Knobel gitti diye düşünüyordu. Ben Knobel’i sevmiyordum. Oyunculara karşı dürüst değildi; birçok konuda özü sözü bir olmayan biriydi. Ona ‘Sen dürüst bir adam değilsin,’ demiştim de, çok kızmıştı. Bana iyi oynamadığım için yedek kaldığımı söylemişti. Ama on dakika sonra Rijsbergen oyundan çıktı ve yerine ben girdim.” Knobel ise şunları söylüyor: “O şampiyonada neler olduğuna dair çok şey yazıldı çizildi ama işin doğrusu, oyuncular Yugoslavya’ya şöyle düşünerek gitmişti: ‘Nasıl olsa Çekleri yenip Almanya’yla final oynayacağız.’ Yugoslavya’ya gitmemizden iki hafta önce içimde kötü bir his vardı. Oyuncuların aklında ilk rakipleri değil, Almanya vardı. Yalnızca 1974’ün rövanşını almayı düşünüyorlardı. Onları uyarmaya çalıştım ama çoğu yirmili yaşlarının sonunda, neredeyse otuz yaşındalardı. Artık çocuk değildiler. O güne kadar birçok başarı kazanmış, çok para kazanmışlardı. Her konuda kendi fikirleri vardı. Bu konuda elinizden bir şey gelmez çünkü kibir Hollandalıların karakterinin bir parçasıdır. Ben şahsen her rakibe saygı duyarım çünkü hiçbir maç oynamadan kazanılmaz.” Van Hanegem hakkında ise şunları söylüyor: “İyi bir oyuncuydu ama kötü huyluydu; Paul Gascoigne gibi.”

Çekoslovakya karşısında her şey yolunda gitseydi, belki de perde arkasında yaşanan bunca entrika ve kaosun hiçbir önemi olmayacaktı. Ama durmak bilmeyen bir sağanak yağmurverüzgâraltında oynanan maç tam bir felaketti. Maçın çocuk oyuncağı olması bir yana, Çekler kararlı oyunlarıyla

Hollandalıların ritmini bozmuş, maçın ilk dakikalarında öne geçmişti. UEFA'nın otoriterliğiyle meşhur olduğu için maça atadığı hakem Clive Thomas, Cruyff da dâhil olmak üzere yedi oyuncuya sarı kart göstermiş, Johan Neeskens'i ve Çek savunmacı Pollak'ı oyundan atmıştı. Hollanda Çeklerin kendi kalesine attığı golle maçı uzatmalara götürmeyi başardı.

Maçın en kritik anları son dakikalardı. Thomas'ın Cruyff'a yapılan sert bir faulü çalmamasından birkaç saniye sonra Nehoda Çeklerin ikinci golünü kaydetti. Hollandalı oyuncuların hararetli itirazları esnasında Van Hanegem oyundan atıldı. Bu iki oyuncu hâlâ bu kararın yanlış olduğunu söylüyor. Van Hanegem: "Ben Cruyff'a yapılan sert faul için itiraz ediyordum ama esas sorun bu değildi. Sorun Clive Thomas'ın bana santrayı yapmamı söylemesiydi. 'Neden? Ben orta saha oyuncusuyum. Santrforumuz Ruud Geels; santrayı onun yapması gerekir,' dedim ona. Thomas da bana 'Gel buraya,' dedi. Normalde hakem oyuncunun yanına gider, bu yüzden olduğum yerde durdum. Bir kez daha 'Gel buraya,' dedi. Yine olduğum yerde durdum. [Aslında Van Hanegem olduğu yerde durmaktan biraz daha fazlasını yapmıştı. İşaret parmağını oynatarak hakem Thomas'ı kendi yanına çağırmıştı.] O da beni oyundan attı. Sert bir faul yapmış olsam da Thomas beni oyundan atmış olsa neyse ama burada beni durup dururken attı. O an onu öldürmek istedim. Şimdi bile düşündükçe sinirleniyorum. Clive Thomas'a zaten gıcık olurdum çünkü üç yıl önce Avrupa Kupası'nda Feyenoord'un Benfica'ya attığı nizami golü iptal etmişti. O maçta da hiç yoktan sorun çıkarmıştı."

Thomas anlatıyor: "O maçı hiç unutmayacağım. Kariyerimin en zor maçlarından biriydi. Benim işim oyunun gerektiği şekilde oynanmasını sağlamaktı ama bazı Hollandalı oyuncular kendi istedikleri şekilde oynamak istiyordu. Bazıları o akşam çok disiplinsiz davranmıştı. Kararlarımı bir türlü kabul etmiyorlardı. Çekler ikinci golü atınca golü verip orta çizgiye doğru yürümeye başladım. Ben yürürken Van Hanegem gelip 'Gol yok; çok kötü karar,' dedi. Ben de ona 'Bunu bir daha

söyleme,' dedim. Olayın heyecanıyla herkes bir şeyler söyleyebilir. Ona sakinleşmesi için fırsat verdim. Ama aynı şeyi bir daha söyledi. Sarı kart gösterdim. İtirazlarına devam etti. 'Ben santra çizgisine gidiyorum. O çizgiyi bir adım geçersen kırmızı kart gösteririm,' dedim. Çizgiyi geçti, ben de kırmızı kartı gösterdim. Sahadan çıkmayacağını söyledi. Bir anda sahanın ortasında, tüm kameralar bize dönmüş, tüm Avrupa bizi izlerken bir karar verdim. Madem oyuncu oyundan çıkmıyor, ben de topu alıp çıkış tüneline doğru yürürüm. Tam maçı iptal edecektim ki arkamda olup biteni gören yan hakemim bana Hanegem'in sahadan çıktığını söyleyince geri döndüm. Herhalde bu seviyedeki profesyonel futbolda o güne kadar hiç böyle bir olay yaşanmamıştır. Ben genellikle Hollandalıların maçlarını yönetmekten de izlemekten de keyif alırdım çünkü hepsi çok iyi futbolculardı. Ama işler kötü giderse hakeme karşı da birbirlerine karşı da kontrolü kaybederlerdi. Hepsi primadonnaydı. Tavırları genellikle 'Sen benim kim olduğumu biliyor musun?' ve 'Bunun bize yapılmaması gerek,' şeklindeydi. Ben hiçbir maçın kontrolünü kaybetmemişimdir. Oyuncular kararlarımı beğenseler de beğenmeseler de bana saygı göstermek zorundadır. Adil biriyimdir. O maçın kasetini de sonradan izleyince haklı olduğumu gördüm. Kariyerimde bazı hatalar yapmışsam da, o hatalarımdan ders almışımdır. Ama bu maç onlardan biri değildi. O gece rahat uyudum." Maçın bitimine iki dakika kala Vesely Çekleri 3-1 öne geçiren golü attı. Üç gün sonraki o manasız üçüncülük dördüncülük maçında, havası sönmüş ama siniri de geçmiş olan Hollanda Yugoslavya karşısında sahaya Neeskens, Van Hanegem, Rep ve (dizinden ameliyat olmak üzere Barcelona'ya uçan) Cruyff'tan yoksun olarak çıktı ve maçı rahat bir oyundan sonra 3-2 kazandı.

Hollanda 1978 Dünya Kupası finalinde olağanüstü şanssız olmakla birlikte, Cruyff, Geels, Van Beveren gibi kilit oyuncularından mahrum olduğu için gücünden de çok şey kaybetmişti. Van Hanegem Hollanda milli takımının Arjantin'e doğru yola çıkacağı günün önceki akşamında kamptan ayrılmıştı.

1994 Dünya Kupası öncesinde de Ruud Gullit çok benzer bir şey yaptı. Gullit'le teknik direktör Dick Advocaat bir yıldan uzun süredir kanlı bıçaklıydı. Gullit 1993 yılında Wembley'de İngiltere ile oynanan maçta Advocaat'ın onu yedek bırakmasından sonra bir daha milli takımda oynamayacağını açıklamış, fakat iki adam Dünya Kupası yaklaşırken aralarındaki sorunu çözmüş gibi görünmüştü. En formda dönemini geride bırakmış ama yine de gücü kuvveti yerinde olan ve karizmatik bir kişiliğe sahip Gullit turnuvadan bir ay önce kaptan olarak takıma geri döndü. Sonra, ABD yolculuğundan hemen önceki gece, kampı terk etti. Taraftarlar Gullit peruklarını yaktı; çoğu hâlâ onu affetmiş değil. Gullit bu hareketini turnuvadan sonra izah edeceğine söz verdi ama İtalya'da Advocaat'ın hücum futbolu anlayışını bu taktığın Florida güneşi altında aşırı yorucu olacağını öne sürerek eleştirdiği bir röportaj vermesine rağmen bu sözünü tam olarak tutmadı. Advocaat ise Gullit'in onunla bu konu hakkında da herhangi başka bir sorun hakkında da konuşmadığını söyledi.

Hollanda İngiltere'deki Euro 96'ya turnuvanın favorisi olarak başlamıştı. Fakat takım (ve Hollanda'nın ahenk içinde yaşayan çokkültürlü bir toplum olarak imajı) Guus Hiddink'in kadrosundaki siyahi ve beyaz oyuncular arasında yaşanan tatsızlıkla yara aldı. Siyahi oyuncular, biraz da haklı olarak, Hiddink'in onları dinlemediğinden, kampta Surinam yemekleri çıkmadığından ve Ajax'ın onlara beyaz oyunculardan daha az ücret ödediğinden yakınıyordu. Edgar Davids bir radyo röportajında Hiddink'e beyaz oyunculara yalakalık yapmayı bırakmasını tavsiye etmişti. Hiddink otoriter bir lider görüntüsü sergilemek amacıyla Davids'i kadro dışı bıraktı ama bu siyahi oyuncuların sorunlarını gidermediği gibi, takımı da iyice bölmekten başka bir işe yaramadı. Bir maçta siyahi oyuncu Clarence Seedorf'un beyaz orta saha oyuncusu Ronald de Boer'e pas atıp atmama konusunda ikilemde kaldığı açıkça görülmüştü. Hollandalılar Wembley'de İngiltere karşısına çıktıklarında hâlâ birbirleriyle didişmekle meşguldü. İngiltere

Hollandalılar için tam bir sürpriz olan akıllı ve sert bir oyun sonrasında maçı 4-1 kazanarak yaklaşık yirmi yıl önceki hezimetin rövanşını almış oldu. Hollanda bir sonraki maçında en önemli atışı Seedorf'un kaçırdığı penaltılar sonunda Fransa'ya yenilerek turnuvadan elendi. Patrick Kluivert, Winston Bogarde ve Michael Reiziger'in daha sonra tamamen siyahi oyuncularından kurulu bir milli takımda oynamayı tercih edecekleri iddia edildi ama şu an bu üç oyuncu da sözlerinin çarpıtıldığı konusunda ısrarcı. Gerilim Türkiye'yle oynanan bir Dünya Kupası eleme grubu maçında Hollanda'nın kazandığı penaltı sonrasında topu siyahi futbolcuların sözcüsü konumundaki Seedorf'un almasıyla devam etti. Seedorf atışı kullanacakken De Boer ikizleri protesto amacıyla sırtlarını döndüler ve Seedorf topu direğin birkaç metre üstünden auta attı.

Hollanda 1988'de Avrupa şampiyonluğunu bol miktarda şans yardımıyla ve alışılmadık şekilde kapasitelerinin altında top oynayarak kazandı. "O kupayı tesadüfen kazandık, emin ol," diyor Beenhakker. "İlk maç [Sovyetler Birliği'ne karşı] kaybetmiştik; İngiltere karşısında da epey şanslıydık. İrlanda'yı ise Wim Kieft'in aslında kafa vuruşu olmayan kafa golüyle yendik; top aslında Kieft'in kulağına çarptı ve maçın bitimine sekiz dakika kala ağlara gitti."

Fakat Hollandalı oyuncular bir maçta disiplinli ve hırslı oynadılar. Televizyon yorumcusu Kees Jansma 1988 yılının Haziran ayını Hollanda ulusal kanalı NOS'la geçirmişti: "Oyuncular çok kararlıydı ve Almanya'da kupayı kazanabileceklerinden başka bir şey düşünmüyorlardı çünkü çok iyi olduklarını biliyorlardı." Turnuvadan önce, o zamanlar altmış yaşında olan Rinus Michels oyuncularına kısa bir konuşma yaptı: "Eğer aranızda kurallara uymak ve kararlarımı saygı göstermek istemediği için takımdan ayrılmak isteyen biri varsa lütfen bunu söylesin ve gitsin." (Benzer bir konuşmayı 1974'teki turnuvadan önce takım içindeki ikiliği ortadan kaldırmak ve oyuncuları kupaya hazırlamak için yapmıştı.) Oyuncular güldü ve çalışmaya koyuldu. Sovyetler Birliği'yle

oynanacak finalden bir gün önce ve Batı Almanya'ya karşı Hamburg'da kazanılan muazzam zaferden üç gün sonra, oyuncular Michels'e şükranlarını ona altın bir kol saati hediye ederek sundular. Takım kaptanı Ruud Gullit şunu söyledi: "Sen gördüğümüz en iyi teknik direktörsün." Michels ise şu cevabı verdi: "Saat için çok teşekkür ederim ama yarın Rusya'ya yenilirse hediyeği size geri veririm."

İki yıl sonra, İtalya'daki 1990 Dünya Kupası'nda, çoğunluğu aynı oyuncularda oluşan milli takımda bambaşka bir hava hâkimdi. Gullit'in dizinden sakatlığı olmasına rağmen, Avrupa şampiyonu turnuvadaki uzak ara en yetenekli oyuncu topluluğuydu ve her zamankinden daha tecrübeliydi. Gullit, Van Basten ve Rijkaard dünya futbolunun en iyi üçlüsü, dünyanın en iyi kulüp takımı olan ve turnuvadan hemen önce ikinci kez üst üste Şampiyon Kulüpler Kupası'nı kazandıkları AC Milan'ın belkemiğiydi. Ronald Koeman, Jan Wouters, Adri van Tiggelen, Berry van Aerle, kaleci Hans van Breukelen ve Ajax'ın kanat oyuncusu Johnny van't Schip hep ya formunun zirvesindeydi veya zirvesine yakındı. Fakat takım 1988 ruhunu sürdürmekten çok uzak, karman çorman bir haldeydi. Bu ortam sekiz ay önce oyuncular İtalya'da takımın başında olmasını istedikleri adam için oylama yapmak üzere Schipol'de bir toplantı yaptıklarında oluşmuştu. Bu oyuncuların gücünün olağanüstü bir göstergesi ve 1973'te Ajax'ta yapılan seçimin tekrarıydı. Bu sefer seçimi, o esnada orada olmamasına, kendisine aday olmak isteyip istemediği sorulmamasına ve çıkan sonuçtan hiçbir menfaati olmamasına rağmen Cruyff kazanmıştı; hem de ezici bir çoğunlukla. Fakat yıldız oyuncular İtalya'da takımın başında Cruyff'un olmasını istese de, KNVB'deki yetkililerin başka düşünceleri vardı. KNVB'nin Zeist'teki merkezinde kilit adam ve milli takımın teknik direktörünü seçecek olan komitenin başkanı Rinus Michels'ti. Michels ise Cruyff'un yerine Leo Beenhakker'i seçmiş, kendisini ise danışman olarak atamıştı. Beenhakker bu ateşten gömleği giymeyi kabul etti. "Başka şansım yoktu," diyor şimdi. "Bunu turnuvadan önce

biliyordum. Ama görevi kabul etmemi gerektiren özel bir durum vardı. Bunu asla söylemeyeceğim, fakat kabul etmemin özel bir nedeni vardı. O zaman umutlu olmamı sağlayan tek şey, ortada çok yetenekli bir grup olduğu için işlerin yolunda gideceği düşüncesiydi. Turnuvanın atmosferi yüzünden bu grubun sorumluluğu üstleneceğini umut ediyordum. Bunu oyuncuların gözündeki ilk önemli maçta, Almanya maçında başardık. Ve çok şanssız bir şekilde yenildik. Ama benim umudum şuydu: Böylesine iyi oyuncular varken teknik direktörün pek önemi yoktur; ben de onların sorumluluk alacağını, özellikle büyük oyuncuların ‘haydi arkadaşlar, hepimiz aynı gemideyiz, gösterelim kendimizi’ demesini umuyordum.”

Jansma takım içindeki zehirli ortamı şu sözlerle anlatıyor: “1990’daki kadro, 1988’deki kadronun aynısıydı ama ortada bambaşka bir takım vardı. Takım bile değillerdi. Her oyuncunun kendi fikirleri vardı, herkes kendini kahraman olarak görüyordu. Ortada çok fazla fikir vardı. Çok fazla ada... Herhangi bir birliktelik ortamı yoktu, yalnızca süperstarlık vardı. Takımda bir A grubu vardı, bir B, bir de C grubu. Sanırım A grubu Milanlı oyuncular. B grubu Ronald Koeman, Wouters falan olabilirdi. Oyuncular bunu hep inkâr etti ama onları izledim. Mısır karşısında berbat bir oyun sergilediler. 1-1. Felaket! İngiltere maçı, 0-0. Yine felaket. İrlanda’yla yine aynı, 1-1 beraberlik. Almanya’ya karşı oldukça iyi oynadılar ama artık iş işten geçmişti. 1988 ruhundan eser yoktu. Takımın patronu Beenhakker’di ama Michels oradayken çalışmak imkânsızdı. 1988’deki takım aile gibiydi. İtalya’daysa ortada hiçbir şey yoktu.” 1988’deki zaferden sonra Gullit büyük bir mutlulukla ve muzaffer bir edayla Michels’i omuzlarında taşımıştı. İtalya 1990’da ise ilişkiler inanılamayacak derecede bozulmuştu. Gazeteci Dick van der Polder Mısır maçından sonra Michels’le yaptığı röportajı hatırlıyor. İki adam röportajı basına tahsis edilmiş resmi alanda yapmak yerine kimsenin kullanmadığı bir antrenman sahasında konuşmuş. Röportaj esnasında KNVB’nin baş basın sorumlusu Ger Stolk elinde güya Ruud

Gullit'in Michels'e gönderdiği bir mesajla koşa koşa gelmiş: "Korkarım bu alanda röportaj yapmak yasak. Sizden bu röportajı hemen bitirmenizi istemek zorundayım."

Hollanda üç tesadüfi beraberlikle güç bela ikinci tura çıktı ve Milano'da Almanya'yla karşılaştı. Beenhakker: «Maçtan önce Franz Beckenbauer yanıma gelip 'Leo, sana bir şey söyleyeceğim,' dedi. 'Söyle,' dedim. 'Bu maçı kazanan şampiyon olacak,' dedi." Bu noktada Beenhakker Alman teknik adamla bu kısa görüşmesindeki ifadesiz bakışlarını taklit ediyor. "Tamam," dedim. 'İyi maçlar. Görelim bakalım.'" Almanlar maçı Klinsmann ve Brehme'nin ikinci yarıda attığı gollerle 2-1 kazandı; fakat maçın en çirkin anı ilk yarının başında Frank Rijkaard'ın Alman Rudi Völler'in suratına tükürdüğü ve iki oyuncunun birden oyundan atıldığı andı. Beenhakker bu an hatırlatıldığında omuzlarını silkiyor: "Bu olay tam da takımın o andaki halet-i ruhiyesini gösteriyor." Maçtan sonraki basın toplantısında Beckenbauer bir kez daha Beenhakker'le özel olarak görüşmüş. "Bana 'Şimdi beni izle. Şampiyon biz olacağız. Maçı siz kazansaydınız siz olacaktınız,' dedi. Finalden sonra yine gelip şunu dedi: 'Biz şampiyon olmasaydık siz olacaktınız çünkü en iyi oyuncular hâlâ sizde.' Ama en iyi oyunculara sahip olmak en iyi takım olmak anlamına gelmiyor. Hollanda'nın sorunu da oldum olası bu işte."

İsrail doğumlu doğaüstü olaylar uzmanı Uri Geller "uzun yıllar önce yaşanmış yıkıcı bir olay" yüzünden Hollanda milli takımı üzerinde bir lanet olabileceğini söylüyor. "Söyleyeceğim şey sana çok acayip gelebilir ama böyle şeyler oluyor. Bunun ne olabileceğini bilmiyorum ama tarihi bir gözden geçireceğim." Hollandalı futbolcular arasında nesilden nesle aktarılan "çok güçlü bir özgüven eksikliği dalgası" hissediyor. Hollandalı taraftarlarda da bir sorun olduğunu düşünüyor. "Turuncu çok güçlü, çok iddialı bir renktir ve Hollandalı taraftarlar çok gürültücüdür, fakat içlerinde ölü bir şey var. Can yok, ruh yok. O ruh olsaydı, takım kazanmaya başlardı. Belki de bu Hollanda

insanının özünde olan bir şeydir. Birilerinin onlara duanın, inancın ve imanın gücünü öğretmeli. Bunu oyunculara ve taraftarlara öğretebilersen, mutlaka kupa kazanmaya başlarsın.” Geller maçlardan önce “anahtar kelimeleri” içeren ilahilerin söylendiği ve televizyonda yayınlanan bir ayin yapılırsa tüm ülkenin milli takımın arkasında olabileceğini iddia ediyor.

Tabii Hollandalılara özgü bu zafiyetin daha rasyonel açıklamaları ve daha az egzotik çareleri var.

Hollandalıların en önemli anlarda genelde başarısız olmalarına dair en makul teşhis elbette Hollanda bireyciliğinin ve istibdat antipatisinin özünde yatıyor. Hollanda demokrasisinin, bireyciliğinin ve otoriteye yönelik büyük güvensizliğinin uzun bir geçmişi var. Hollandalı burjuva tüccarlar Ortaçağdan itibaren hem güçlü bir bağımsızlık düşüncesi hem de komşularıyla ve iş ortaklarıyla uzlaşma sağlayacakları bir anlaşma ve çözüm üretme geleneği geliştirmişler. Ortaçağ Hollanda edebiyatı tarihçisi ve akademisyen Herman Pleij bu geçmişin coğrafyadan kaynaklandığını söylüyor: “Ortaçağdan itibaren ülkeyi sular altında kalmaktan kurtarmak ve o halde kalmasını sağlamak için demokratik kurumlar tesis etmek zorunda kaldık. İşbirliği içinde olmak ve demokratik kurumlar oluşturmak zorundaydık. Daha da önemlisi, tüccar olmak zorundaydık çünkü bu topraklarda hayatımızı başka türlü idame ettiremezdik. Bu da bizi bağımsız kıldı. Bir kralın, kilisenin veya yüksek makamlı birinin burada hüküm sürmesi hiçbir zaman mümkün olmadı. Kendi kendimizi yönetebilmemizin sırrı daima konuşmak, konuşmak ve de konuşmak oldu.” Pleij Hollanda’nın gücünün on yedinci yüzyılda azalmaya başlamasının sebeplerinden birinin hızlı kararlar almanın genellikle zor, hatta kimi zaman imkânsız bir hal alması olduğunu söylüyor. “Hollanda milli takımının birlikte nasıl oynanacağı ve nasıl çalışılacağı konusunda hep bir tartışma içinde olması şaşırtıcı değil. Milli takım teknik direktörlüğünün nankör bir iş olması da bundan kaynaklanıyor. Biz eşitliğe çok düşkü-

nüzdür; hepimiz kendimizi diğerleriyle eşit hissettiğimiz için de Hollanda takımları bir teknik adamın otoritesini kabul etmekte her zaman zorlanmıştır.” Hollandalı mütereddit futbol adamlarıyla, atacağı her yeni adım öncesinde büyük tereddütler yaşayan ve ne yapacağını bilemeyip iki arada bir derede kalan Hollandalı liderlerin ilk örneği olan Sessiz William arasında aşikâr bir paralellik olduğunu düşünüyor.

Total Futbol’un özünde de bu demokratik saikler bulunmaktaydı. Bu anlayış futbola yönelik en kozmopolit, en yaratıcı kavramsallaştırma olmakla, kolektif sorumluluk, eşitlik ve bireysellik arasında kusursuz bir denge oluşturmakla ve her oyuncunun kendini geliştirmesine ve ifade etmesine olanak tanıyan bir sistem sunmasıyla övünürdü. Bu sistemin dezavantajı ise disiplin ve iç uyumun oldum olası kırılgan olmasıydı. Van Hanegem’in daha sonra pişman olacağı bir karar vererek Arjantin’deki 1978 Dünya Kupası öncesinde Hollanda millî takımını bırakmasına gerekçe olarak sunduğu şey işte bu demokrasi ilkesiymiş: “Herkes sorunun Arjantin’e gidecek kadro için ikinci seçenek haline gelmem olduğunu zanneder ama bu doğru değil. Happel bana İran’la oynanacak ilk maçta beni oynatmamayı düşündüğünü çünkü o maçın çok önemli olmadığını ama İskoçya maçında ve diğer tüm maçlarda oynamamı istediğini söylemişti. Fakat esas sorun paraydı.” 1974’teki düzenlemeden, Cruyff ve Neeskens’le birlikte Hollanda’nın en büyük yıldızları olmalarına rağmen oyuncuların tüm kazançlarının bir havuzda toplanıp tüm kadroya ve takım personeline eşit olarak dağıtıldığı sistemden memnun olduğunu söylüyor. 1978’de ise, başta Ruud Krol ve Arie Haan olmak üzere bazı kıdemli oyuncular reklamlardan ve diğer kaynaklardan gelen gelirleri kendileri almak istemişler. Van Hanegem buna çok öfkeli olduğunu söylüyor: “Yirmi iki oyuncunun her biri önemlidir. Herkes aynı parayı kazanmalıdır; kramponları temizleyen adama kadar. Çünkü o olmazsa ben kendi kramponumu temizlemek zorunda kalırım. Happel’e gidip bazı oyuncuların bu tavrından memnun olmadığını, üç

dört hafta sahalardan uzak kalacak olursak bir sürü sorun yaşayabileceğimizi söyledim. Happel'le bir buçuk saat konuştuk; bu süre zarfında hep beni ikna etmeye çalıştı. Ama içimden gelen bir ses hayır diyordu. Ben de bir kere hayır dedim mi bir daha geri adım atmam. Happel de bunu biliyordu. Onunla Feyenoord'da dört sene birlikte çalışmıştık. Hayatımda çalıştığım en iyi teknik adamdı." Nitekim bu büyük orta saha oyuncusu turnuvayı İspanya'daki bir plajda izledi. "Tek bir maçı izledim, o da final maçıydı. Takımın canını dişine takarak oynadığını gördüm; Neeskens'i görünce 'ah be, keşke ben de orada olsaydım' dedim."

Hollanda'nın en önemli orkestra şeflerinden biri ve St Louis Senfoni Orkestrası'nın müzik direktörü olan Hans Vonk futbolda da tıpkı müzik yapmakta olduğu gibi bir yaklaşım olması gerektiğini söylüyor. "Müzikte bir kural vardır; grup ne kadar kalabalıkse demokrasi o kadar az olur. Oda müziği icra eden üç dört müzisyenle demokratik ilkelere göre çalışabilirsin. Daha büyük bir grupla ise tek bir seçenek vardır: Bir kişi diğer herkese eserin nasıl çalınacağını söyler. Futbolda da aynı şeyin olması gerekir." Bolşevik Devrimi'nden sonra Rusya'daki orkestralar kendilerini orkestra şefleri olmadan yönetmeyi denemişlerdi. Dolayısıyla tek bir konserin hazırlıkları bir aydan fazla sürüyor, orkestralar da kaosa sürükleniyordu. "Futbol da bir tür sanattır," diye devam ediyor Vonk. "Oyuncular kendilerini ifade etmekte ve en iyi oyunlarını oynamakta serbest olmalı. Ama teknik direktör de, tıpkı bir orkestra şefi gibi, iyi huylu bir diktatör olmalı ve şunu demelidir: 'Burada benim sözüm geçer ve tartışmaya yer yoktur.' Tek bir kişiye ve tek bir düşünceye odaklanılmalıdır, o da kazanmaktır."

"Hollanda milli takımı teknik direktörleri (Happel ve Michels hariç) hep zayıf karakterliydi. Hiddink ve Advocaat gibi teknik adamlar çok düşünür ve çok konuşur. Seviilmek isterler ama bu en üst seviyede bir işe yaramaz. Bir orkestra şefi olarak yapabileceğim en kötü şey seviilmek istemektir. Eskiden bunu isterdim ama artık vazgeçtim. Artık istediklerim yapıldı-

ğı sürece beni sevip sevmemeleri gerçekten umurumda değil.”

Hollandalı futbolcuların Hollandalı müzisyenlere benzediklerini ama daha kötü olduklarını düşünüyor. “Hollandalı müzisyenler otoriteyi yekten kabul etmezler ama bilginizle ve deneyiminizle saygılarını kazanmanız mümkündür. Bizim futbolcuların bu burnundan kıl aldırmayan halleri ise müzikte gördüğüm her şeyden daha kötü. Genç futbolcular o kadar maddiyatçı, şımarık ve etrafları menajerlerle ve diğer dikkat dağıtıcı şeylerle o kadar sarılı ki futbola odaklanmaları çok zor olmalı. Milli takımımızı izlemek olağanüstü sinir bozucu. Almanlara bakıyoruz, gayet vasat oyuncuları var ama hep kazanıyorlar; hâlbuki bütün bu Hollandalı harika oyunculara bakınca kazanamayacağımızı biliyoruz. Bizde inanılmaz bir kibirle harmanlanmış bir disiplinsizlik var. Bu da kavgalara, küslüklere ve hüsranlara neden oluyor. Hollandalılar asla ülkeleri için oynamaz; kendi cüzdanları için oynar. Bizde inanılmaz yetenekler vardır ama Almanların ülkeleri için oynadıklarında gördüğümüz vatanperverliğin bizde zerresi yoktur. Milli takımımızın maçlardan önceki haline bir bakın. Sakız çiğneyerek öylece dururlar ve hiçbir milli marşın tek bir kelimesini dahi bilmez. Maçı düşünüyor olabilirler ama Hollanda için oynadıklarını katiyen düşünmezler.”

Eleştirmen ve yazar Anthony Mertens milli takımın yaşadığı zorluklarda olumlu bir yan görüyor çünkü ona göre bu zorluklar çoğunlukla (tıpkı 1960’ların ve 1970’lerin isyankar ruhunda ve 96’daki kültürler arası gerilimde olduğu gibi) geçiş dönemindeki bir toplumu yansıtıyor. “Futbol bir emniyet supabıdır,” diyor Mertens. “Hollanda toplumu için edebiyatla aynı konumda. Burada bu iki alan dışında başka tartışma ortamlarında dile getirilemeyecek tabuların tartışılmasını mümkün kılan başka bir mecra yok.”

Siyaset bilimci Paul Scheffer “Hollanda futbolunda kendine zarar vermeye yönelik sürekli tekrar eden bir alışkanlık” olduğunu düşünüyor ve esas sorunu Hollandalılara özgü bir ulusal kimlik nevrozu olarak teşhis ediyor: “Hollandalılar bir

ulusal kimliğimiz olduğunu reddetmekten neredeyse milliyetçi bir gurur duyar. Biz kendimizi açık ve tüccar bir ülke, şeffaf bir geçiş noktası, komşularımız arasında arabuluculuk eden bir ulus olarak görmeyi severiz. Biz milliyetçiliği aşip ulus devleti hükümsüz kılmış dünya gezginleri, uluslararası tüccarlarız. Tüm dünyanın bizim yönümüzde hareket etmesi gerektiğini düşünürüz ama tabii milliyetçi değilizdir! Hollandalı olma sanatı, zaafılarımızı ahlaki bir üstünlüğe dönüştürmekten geçer. Biz küçük ve güçsüz biri ülkeyizdir ama tüm dünyanın bizi bir aydınlanma modeli olarak benimseyeceğini düşünürüz. Ahlaki üstünlük hissiyatımız öylesine güçlüdür ki yenilmemizin veya yenmemizin bir önemi yoktur. Bu sanki sayıca kendinden üstün olan bir askeri güce yenilmenin ayp olmadığını söyleyen küçük bir ülkenin kendi kendini meşrulaştırmasıdır. Yenildiysek hep bir “kaba kuvvete” yenilmişizdir. Rakibimizin zarafeti veya yaratıcılığı yüzünden yenildiğimizi asla düşünmeyiz. Hayır, yenilmişizdir çünkü rakibimiz kaba kuvvete başvurmuştur. Bu da bize hep ters gelir çünkü biz hakemin bile anlayamayacağı farklı, daha iyi, daha üstün bir oyun oynarız. Biz sizin seviyenize inmeyiz ama zarafetimizi mahvetmek sizi mutlu ediyorsa buyurun, hiç durmayın!”

“Biz hep en iyi olduğumuzu düşünürüz. Ama ikinci olmanızın doğal olduğunu düşündüren bir zaaf, bir his hep vardır. Kazanmanın biraz çirkin bir şey olduğunu düşünürüz. Kazanmak yalnızca başka bir eksikliğini telafi etmeye ihtiyaç duyan insanlar içindir. Milli takım bir maçta geri düşünce morali alt üst oluyor. Oyuncular birbirlerine hakaret etmeye başlıyorlar. Mağlubiyetin kolektif sorumluluğundan kaçmaya çalışıyorlar. Ama işin özü şu ki, biz güçle mücadele etmeyiz çünkü bizim muhababımız güç değildir.” Hollanda’nın milliyetçiliği reddetmesinin başka bir sonucu da diğer ülkelerin milli enerjilerini hafife almakmış. “Bizde kim olduğumuzu tanımlama yetisi yok,” diyor Scheffer. “Kim olduğumuzu biliyoruz ama kendimizi bu kimliği tanımlama düşüncesinden mahrum ediyoruz çünkü milli kimliğimizi o kimliğin reddinde arıyo-

ruz. Milli enerjimizi harekete geçirmekte veya milli sembollerini kendimiz için kullanmakta zorlanıyoruz. Hollandalılara göre bayrak için ağlamak neredeyse ayıptır. Fakat dünyadaki yerimizle ilgili bir belirsizlik hissi de mevcuttur. Biz kendimize kim olduğumuz hakkında düşünme şansını çok görürüz. Milliyetçilikle ilgili her düşünce katı milliyetçilikte olduğu gibi değildir. Belki de bu meseleye yönelik daha az şizofren bir tutum geliştirmenin vakti gelmiştir. “Sağlıklı milliyetçilik” tabirini asla kullanmam ama kastettiğim şey aslında bu. Vatanseverlik, tarihin hakkında tefekkür, tarihine veya toplumuna bağlılık illa kendini dış dünyaya kapatmak anlamına gelmez.”

Scheffer Hollandalıların kendilerini açık ve kozmopolit bir ulus olarak tanımlamasının çelişkili bir biçimde dar fikirli bir dünya görüşünü temsil ettiğini söylüyor: “Bizim bu sözde tevazuumuzda herhangi bir sınıra sahip olmama, her yerde olma ve herkes için örnek teşkil etme fikri yatar. Dünyadaki yerimizi bilmek, başkalarından nerede farklılaştığımızı bilmek, üstünlük anlamında değil ama her ülkenin aynı olmadığını bilmek bir tevazu dersidir.”

Jan Mulder daha önce Dünya Kupası söz konusu olduğunda Hollandalıların görünüşteki kibirlerine rağmen bir anda çok derinlerde yatan bir aşağılık kompleksine kapıldığını söylemişti. “Bizi mağlup eden şey rakibimiz değil, işte bu durumdur.” Hollandalıların kibirle karışık bu güvensizlik halleri de bir tuhaftır doğrusu. Euro 92’de çok güçlü, ihtişamlı ve kontrollü bir performans sergileyerek grup maçında Almanları 3-1 yenmişlerdi. Almanlarla efsanevi bir rövanş olacağını düşündükleri final maçına hazırlanırken, öncelikle yarı finalde Danimarka’yı yenmeleri gerektiğini unutmuşlardı. Tıpkı on altı yıl öncesinde Çeklere, altı yıl sonra Hırvatlara karşı olduğu gibi, rakiplerini ciddiye almayı bir türlü başaramamışlardı. Frank Rijkaard son saniyede attığı golle maçı uzatmaya götürdüğünde bile yüzünde mutluluktan ziyade rakibi hor görür bir ifade oluşmuştu. Takım arkadaşları mutlulukla ona sarılırken Rijkaard’ın yüzündeki ifadede şunlar

rahatlıkla okunuyordu: “Tamam beyler, sağ olun ama raki-bimiz de Danimarka yani.” Danimarka ise, kaçınılmaz olarak, maçı penaltılarla kazandı. İşte bu tam bir Hollandalı karakter özelliği. Patrick Kluivert de 1999’da Belçika’yla oynanan bir hazırlık maçında benzer bir tavır sergiledi. Belçikalı kaleci, Bergkamp’ın şutunu çelince top bir anda kale sahasının içinde bomboş pozisyonda olan Kluivert’in önüne geldi. Kluivert topu kolayca ağlara göndermek yerine topu durdurup ellerini beline koyarak gol çizgisinin önünde durdu ve alay edercesine Belçikalı oyuncuların gelip müdahale etmesini bekledi. Belçikalı oyuncular topa doğru hamle yapmayınca da omuz silkip gülümseyerek cakalı bir hareketle topu ağlara gönderdi. Bu harekete sinirlenen Belçikalı oyuncular o andan sonra iki kat sert oynamaya başladı.

Psikanalist ve romancı Anna Enquist’in Hollandalıların bu başarısızlık geleneğinin altında yatan bilinçdışı dürtüyle ilgili enteresan bir teorisi var: “Bu dürtüde biz Hollandalılara özgü o iyi olmaya karşı duyulan Calvinist utançla bağlantılı bir tür ölüm arzusu var. Calvinist kültürümüz yüzünden, en iyi olmaktan büyük utanç duyuyoruz. Bu kültürel hayatımızda çok sık rastlanılan bir olgu. İnsanların ortalamanın üstünde oldukları için gazetelerde nasıl eleştirildiğini görüyorsunuz. Galiba futbolda da kendimizi dünyanın en iyisi olarak görmenin utanç verici bir şey olduğuna dair bilinçdışı bir hissiyatımız var.” Laik bir ülke olmasına rağmen Hollanda’nın Calvinist geçmişinin etkisi Hollandalıların hayatının her yönüne derin ve bilinçdışı bir seviyede sinmiş durumda. “Calvinizm korkunç bir din,” diyor Enquist. “Calvinizm öğretisine göre, başına iyi bir şey gelirse bu tanrının sana bir lütfudur; bu yüzden mütevazı olmalısın. Ama başına kötü bir şey gelirse bu senin suçundur çünkü ya bir günah işlemişsindir ya da yeterince iyi biri değilsindir.”

Başarılı olma arzusuyla başarının ahlaken yanlış bir şey olduğuna dair bilinçdışı inanç arasında tuhaf bir gerilim var.

Bu yüzden Clarence Seedorf'un Euro 96'da Fransa maçında kaçırdığı o kritik penaltı öyle alelade bir penaltı değildi. Karmaşık, mazoşist bir psikodramaydı: "Kalvinizm demek, çok mütevazı olmalısın demektir; ama aslında içten içe en iyi olduğunu düşünürsün. Kibirlerirsin, ama bu seni tedirgin eder, çünkü kibir senin fitratında yoktur. Seedorf'un durumunda da böyle olmuş olabilir. Bilinç seviyesinde, penaltıyı atmaya çalışarak birtakım şartlanmalarından kurtulmaya çalışmış olabilir. Bilinçdışı seviyesinde ise kendini bu hissiyatı yüzünden cezalandırması gerektiğini düşünüyordu. Bu, sadece Seedorf tarafından değil, tüm takım tarafından gerçekleştirilen hakiki bir mazoşist eylemdi. Takımın geri kalanı Seedorf'un iyi bir penaltıcı olmadığını biliyordu. Onu engellemeleri gerekiyordu, ama engellemediler."

İngilizlerin spordaki başarısızlıkları ulusal seviyede kendinden şüphe etme gelgitlerine neden olur. Aslında İngilizler sağlıklı (ya da bakış açınıza bağlı olarak, mazoşistik) özeleştirisi konusunda oldukça iyilerdir. Test kriket maçlarındaki hezimetler eskiden ulusal çöküşe ve ahlaki yapıdaki çözülmeye dair bir sürü söylemin ortaya çıkmasına neden olurdu. Hollanda 1993 yılında Dünya Kupası eleme gruplarında Graham Taylor'ın İngiltere'sini saf dışı bırakınca BBC yayın akışında değişiklik yaparak İngiliz futbolunu vasatlıktan nasıl kurtaracakları hakkında büyük bir münazara programı yayınlamıştı. (Tuhaftır, programa katılanlardan hiçbiri buluna buluna hangi çözümün bulunduğundan bahsetmemişti: Oyunu Rupert Murdoch'a satmak ve bir sürü yabancı futbolcu transfer etmek.) Waddle, Pearce, Southgate ve Batty sırasıyla 1990, 96 ve 98'de kritik penaltıları kaçırdığında, futbol hakkında pek yazmayan köşe yazarları bu sembolik ulusal kayıpların altında yatan nedenler hakkında teoriler üretmek için sıraya girmişti.

Hollandalılar bunu yapmıyor. Hissizleşiyor ve önemli değilmiş gibi yapıyorlar. Aldırış etmiyor ve konuşmuyorlar. Şaşırtıcı bir şekilde, Britanya ve Amerika'nın aksine, Hollanda'da

psikanaliz hemen hiç revaçta değil. Bu işi üstlenen kişiler sadece psikanalizi eğitimlerinin mutlak bir parçası olarak yapmak zorunda olan terapistler. (Başrollerinde Billy Crystal ve Robert de Niro'nun oynadığı, terapi gören bir gangsteri konu alan komedi filmi *Analyze This*'i Hollanda'daki bir sinema salonunda izleyince insan tuhaf bir şeyi fark ediyor: İnsanlar filmin doğru yerlerinde gülmüyor çünkü terapiyle ilgili esprilerin hiçbirini anlamıyorlar. Konuşarak tedavi Britanya ve Amerika'dakinin aksine, Hollanda kültürünün bir parçası değil.) Enquist Hollandalıların futboldaki başarısızlıklarına karşı tutumlarının samimiyetsiz ve yıkıcı olduğunu düşünüyor. "Bazen rölativist ve realist olmak, bir adım geri atıp yenilgiyi aşırı ciddiye almamak iyidir. Tabii bu Dünya Kupası'nı kaybetmeye neden oluyorsa biraz üzücü."

Enquist'in teorisinden bahsettiğimde, Leo Beenhakker çattık kaşlarını kaldırıp kıkır kıkır gülüyor. "Eh, tabii, bunun bir şekilde bilimsel bir açıklaması olmalı." Beenhakker sonuca odaklı, Hollandalıların kendine zarar verme eğilimlerinden sıdkı sıyrılmış pratik bir adam. Kluivert'in Belçika'ya attığı gol hatırlatılınca "Ahh!" diyor, yarı ikrah yarı keyifle. "Tam bir Hollandalı hareketiydi!" Amsterdamlılara özgü bir karakter özelliği değil mi? "Hayır. Hayır. Hollandalılara özgü. Bunu her tür sporda görürsünüz. Önce büyük bir başarı kazanırsınız, sonra gülm, felaket! Kibir! İşte bu kadar. Hollanda hokeyde şu an çok iyi. Birkaç gün önce Avrupa şampiyonasında aynı türden bir maç oynandı. Hollanda tıkr tıkr oynuyordu. Bir baktık 1-0, sonra 2-0. Sonra tipik Hollandalılık başladı. Kibirli bir oyun, herkesin burnu havalarda. Sonra, gülm! Bir baktık on dakika içinde 2-2 olmuş. Hey, dikkat et! Dikkat et! Ne oluyor burada? 1974'te de kibirden kaybettik. Ama biz yine de sempatik insanlarız, iyi insanlar ve tehlikeli değiliz. Ama o özel his var işte. Biz böyleyiz. Bundan nefret ediyorum, nefret! Ama seviyorum. Seviyorum! Çünkü biz çok özeliz!"

Ampul değiştirmek için kaç psikanalist gerekir? Sadece bir. Ama o ampulün gerçekten değişmeyi istemesi lazım.

8

ÖLDÜRME HAKKINDA KISA BİR SÖYLEŞİ

“Benim farklı bir oyun tarzım var.”

–Dennis Bergkamp

Hollandalı muhteşem radyo spikeri Jack van Gelder herhalde Dennis Bergkamp'ın kariyerinin zirve anını insan sesinin elverdiği en büyük coşkuyla aktaran kişiydi. 1978 Dünya Kupası finalinin son dakikasında Rensenbrink'in topunun direktten döndüğü andan yirmi yıl sonra aynı anın mükemmel bir rövanşı niteliğindeki tekrarı yaşandı. Marsilya. Vélodrome Stadı. 5 Temmuz 1998. Saat 5. Hollanda ve Arjantin arasında oynanan unutulmaz Dünya Kupası çeyrek final maçının son dakikasında durum 1-1. Hollandalı savunma oyuncusu Frank de Boer Arjantin defansının solundaki boşluğa doğru altmış metrelik bir pas atıyor. Top havada uzun uzun süzülerek pek de umut verici olmayan bir açıda Hollanda'nın o dönemki en önemli oyuncusu Dennis Bergkamp'ın önüne düşüyor. Bergkamp sağ bacağını bir 110 metre engelli koşucusu gibi kaldırıp hızını hiç kaybetmeden topu mükemmel bir şekilde kontrol ediyor. Futbol sahalarında rastlanmış en muhteşem kontrollerden biri bu. “Dennis Bergkamp'tan çok iyi kontrol,” diyor Van Gelder, adeta Sistine Şapeli'nin tavanını “güzel” olarak tanımlayan bir sanat eleştirmeni gibi. Fakat Bergkamp sonraki iki dokunuşuyla Arjantinli son defans oyuncusunu da geçip topu kaleci Roa'nın yanından filelere gönderirken

Van Gelder'in o unutulmaz coşkusu giderek artıyor: "Dennis Bergkamp topu önüne aldı... DENNIS BERGKAMP!" Bağırmaya başlıyor. "D-E-N-N-I-S B-E-R-G-K-A-M-P!" Şu an tamamen kendinden geçmiş, hançeresini yırtarcasına aynı ismi arka arkaya haykırıyor ("D-E-N-N-I-S B-E-R-G-K-A-M-P!") ve sonunda zevkten kendini koyuveriyor: "OH OH OH OH OH OOVVV!"

Bergkamp hakkında kuzey Londra'da da Hollanda'da da en sık dile getirilen şikâyetlerden biri bu tarz şeyleri yeterince sık yapmadığı. "İnsanlar Bergkamp'ı sürekli eleştiriyor," diye yakınıyor Mulder. "Peki ama niye? O bunları fazlasıyla yaptı. Yaşattığı o mutluluklar! O inanılmaz golleri!" Yerden göğe haklı.

Soyut mekân ve güzellik algısıyla ve Hollandalılık ruhuyla ilgili mutlak soruları sormak amacıyla Dennis Bergkamp'tan bir röportaj koparmak için bilindik tüm kanalları zorlamıştım. Ama Bergkamp menajeri vasıtasıyla bu taleplerimi geri çevirmişti. Sonra birden Amsterdam'da, Hollanda milli takımıyla yapılan bir basın toplantısında, onu gökte ararken yerde buluverdim. Başka biriyle daha önceden ayarlanmış bir röportajı bitirdikten sonra bir anda kendimi Bergkamp'ın dibinde bulunca dayanamayıp sohbetini böldüm ve ona zarafete olan o meşhur düşkünlüğü hakkında bir soru sordum. O anda Bergkamp'ın o dillere destan mahcupluğuyla ilgili duyduğum her şey yerine oturdu. Bergkamp olağanüstü kibar, sessiz ve sakin biriydi. Dört saniyelik tanışıklıktan sonra onun sadece harika bir futbolcu değil, aynı zamanda harika bir kişilik olduğuna kanaat getirdim. Bergkamp beni başından savmak yerine benimle tamamen aynı fikirde olarak iyice gözüme girdi: "Bu konuda kendimin en büyük eleştirmeni benim. Daha öldürücü biri olmalıyım. Ama bu benim yaradılışımda yok. Normalde paslar bana ceza sahasının dışında atılır. Golü oradan atayım diye. Oralardan attığınızda da gol genellikle güzel olur. Ben böyle olmasını tercih ettiğimden değil ama. Bende

doğru anda ceza sahasının içinde olmamı sağlayacak katil içgüdüğü yok. Ben de öyle goller atmak isterim ama..." Biraz daha Gerd Müller gibi mi olmak istiyorsun? "Evet ama hiç öyle değilim. Benim farklı bir oyun tarzım var. Tabii buna bazı şeyler eklenebilir. Daha öldürücü olmak, ceza sahasına daha fazla girmek gibi. Ben de oyun tarzıma böyle şeyler eklemek isterim. Ama kendi tarzımda oynamayı da unutmamam gerek elbette. Bu yüzden o tip goller atıyorum. Kendi tarzıma zarar vermek istemiyorum."

Bergkamp sadece göze güzel görünen anlar yaratmaktansa kazanmayı tercih ediyor. "Kesinlikle kazanmayı tercih ederim. Çünkü bu oyun kazanmak için oynanır. Kaybetmek iyi bir şey değil. İnsanı mutsuz ediyor." O halde neden 1998'deki en iyi takımken kupayı kazanamadı. "Bunun cevabını vermek güç. Galiba tam anlamıyla öldürücü bir takım olmadığımız için. Kendimle ilgili söylediğim şeyler Hollanda milli takımı için de geçerli. Öldürücü bir takım olsaydık iyi olduğumuz tarzda futbol oynamayı unutabilirdik. Bu işlerin nereye gideceğini bilemezsiniz."

15

YAHUDİ KULÜBÜ

“Hamas, Hamas/Yahudiler gaz odasına.”

–Feyenoord taraftarları

Ajax taraftarları tezahürat ediyor: “Yahudiler! Yahudiler! Biz süper Yahudileriz!” Burada bir gariplik var çünkü bu taraftarların neredeyse hiçbiri Yahudi değil. Dünyanın en tuhaf, en koşer olmayan İbrani kabilesine hoş geldiniz. Yahudi şeriatına göre Yahudi olmak isteyen biri ya Yahudi bir anneye sahip olmalı ya da bolca çalışma ve düşünme gerektiren meşakkatli bir din değiştirme sürecinden geçmeli. Feyenoordlu holiganları dövme arzusu ise bu kapsama girmez. Üzerinde Davut yıldızı olan bir tişört giymek de maçlarda İsrail bayrağı sallamak da... Birçok Ajax taraftarı bunu yapıyor ve birçok kişi keşke yapmasalar diyor. Ajax başkanı Michael van Praag (Ajax’ın altın çağıının Yahudi başkanı, renkli şahsiyet Jaap’ın oğlu) bir keresinde şunu demişti: “Ajax bir Yahudi kulübü değildir ve ben ne kadar Çinliysem bu taraftarlar da o kadar Yahudidir.”

Görünen o ki Van Praag’a kimse inanmıyor. Bu “Yahudi Ajax” olgusu başta ezeli rakip taraftarlarının Yahudi aleyhtarları sataşmalarına tepki olarak ortaya çıkmıştı ve kulübün en ateşli ve şiddet eğilimleriyle bilinen taraftar grubu “F-Side” ile sınırlıydı. 1980’lerde F-Side dazlaklarının kafalarında “Ajax Yıldızı” dedikleri şeyin dövmesiyle fotoğrafları vardı. Bu tarz aşırılıklar artık pek görülme de, Yahudi olmadığı halde kendini de kulübü de Yahudi olarak tanımlayan Ajax taraftarla-

rının sayısı da her yıl giderek artıyor. Maç günleri Arena'nın etrafındaki tezgâhlarda geleneksel kırmızı beyaz aksesuarların yanı sıra İsrail bayrağı da satılıyor. 1999 yılında taraftarlar çok sevdikleri Surinamlı kaleci Stanley Menzo'nun jübilesinde en büyük iltifat olarak gördükleri tezahüratı yapmışlardı: "Stanley bir Yahudidir." İsraili transseksüel Dana International "Viva La Diva" şarkısıyla Eurovision şarkı yarışmasını kazandığında Ajax taraftarları bu zaferi kendi besteleriyle kutladı: "Şampiyon biziz! Yahudiler her şeyi kazanır!"

İnsan buna ağlasa mı gülse mi bilemiyor. Her hâlükârda birtakım tarihsel izahatlara ihtiyaç var.

Amsterdam yüzyıllar boyunca New York'un şu an olduğu gibi Yahudi bir şehirdi. (Amsterdam argosu olan *bargoens*'te de haliyle birçok İbranice kelime bulunuyor: Şehrin takma adı olan "Mokum" Yidcede "yer" anlamına gelir; her tipten, her renkten insan birbirine "*mazzel*", yani İbranice "şans" diler vs.) İspanya ve Portekiz on beşinci yüzyılın sonunda Yahudileri tard ettiğinde onlara kucak açan Amsterdam olmuştu. On yedinci yüzyıl Hollanda'sının en parlak devrinde Hollanda'nın entelektüel enerjisinin çoğu Yahudilerin zekâsından ve uluslararası bağlantılarından besleniyordu. Rembrant Yahudi komşularının resimlerini çiziyordu. Portekiz Yahudisi bir ailenin çocuğu olan Baruch Spinoza Hollanda'dan çıkmış en büyük filozof addediliyordu (tabii Johan Cruyff gelene kadar). On dokuzuncu yüzyılda Doğu Avrupa'daki soykırımdan kaçan Yahudi mülteciler Amsterdam'a gelmişti. Şehir elmas ticaretinin merkezi halini aldığı anda, elmasları kesenler ve Hollanda'da sendika hareketini başlatanlar Yahudi işçilerdi. 1939 itibarıyla Amsterdam'da yüzlerce yıldır orada yaşayan bir Yahudi nüfusu vardı. Bu nüfus şehirle iyice kaynaşmıştı ve şehir hayatının her alanında varlıklarını sürdürüyorlardı. Haliyle Amsterdam futbolu üzerinde de güçlü bir Yahudi etkisi vardı. Yahudi futbolcular, Yahudi hakemler (meşhur Leo Horn gibi) ve Yahudi taraftarlar vardı. AED, Wilhelmina, Voo-

ruit, Hortus ve Eendracht Doet Winnen gibi Yahudi kulüpleri de. (Artık bunlardan geriye yalnızca son üç kulübün birleşmesiyle kurulan ve kadrosunda tek tük Yahudi futbolcu olan WV-HEDW kaldı.) Ajax esasen bir Yahudi kulübü değildi ama Middenweg'deki stadı şehrin Yahudi mahallelerine çok yakındı. Dolayısıyla kulüp Yahudi kültürüyle iç içeydi ve çok sayıda Yahudi taraftarı vardı.

2. Dünya Savaşı'ndaki Nazi işgalinde şehirdeki Yahudilerin büyük çoğunluğu toplanıp Polonya'ya gönderilerek gaz odalarında yakılınca bütün bunlar bir anda yıkıldı ve Amsterdam'ın yüreği dağlanmış oldu. Amsterdam Nazi Soykırımı'ndan payını alan şehirler içerisinde belki de en az Yahudi düşmanı olanıydı ama burada hayatta kalmayı başaran Yahudi sayısı iç parçalayacak kadar azdı; Batı Avrupa'daki her yerden daha kötüydü. (Berlin'de bile soykırımdan kurtulan Yahudi oranı Amsterdam'dakinden çok daha fazlaydı.) 1940'ların sonunda savaştan önce yaklaşık 80.000 civarında olan Yahudi nüfustan geriye yalnızca yaklaşık 5000 felaketzede kalmıştı. Bu rakamlar tüm Hollanda'daki durumu da yansıtıyor. Hollanda'daki 140.000 Yahudinin yüzde yetmiş dokuzu öldürülmüştü. Öldürülen Yahudi sayısının nüfusa oranı olarak komşu Belçika'nın yaklaşık iki katı, Fransa'nın dört katı bir bilanço vardı. Almanya'dakinden bile fazla bir oran söz konusuydu. Bu felaketi açıklamak için birçok teori öne sürüldü: Hollanda'nın Almanya'ya coğrafi yakınlığı, orman veya benzeri doğal saklanma alanlarının olmaması, 125 yıllık tarihinde savaş nedir bilmeyen ve dolayısıyla Nazi zulmüne karşı yeterli psikolojik donanımı olmayan bir ulusun masumiyeti, Hollanda toplumundaki, Yahudileri diğer gruplardan soyutlayan bölünmüşlük gibi.

Günümüz Amsterdam'ında şehirde yaşanan bu büyük felaketle ilgili yaygın kanı Yahudi olmayan nüfusun Yahudileri korumak ve kurtarmak için elinden gelen her şeyi yaptığı yönünde. Bu teselli edici teori büyük ölçüde şehrin kısa bir süre

için de olsa Nazilerin Yahudilere yaptığı zulme karşı adeta tek yürek olarak ayaklandığı Şubat 1941 Grevi'nden kaynaklanıyor. Bu grev komünist liman işçileri tarafından başlatılmış, yalnızca birkaç gün sürdükten sonra da Nazi işgalciler tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştı. Şu an her yıl 25 Şubat'ta bu olayın anısına anma törenleri düzenleniyor. Antik İspanyol ve Portekiz sinagogunun arkasındaki meydanda bulunan liman işçisi heykeline çiçekler bırakılıyor ve heykelin önünde şükran konuşmaları yapılıyor. Amsterdam'da Şubat Grevi yanlış bir şekilde Hollanda Direnişi'nin başlangıcı olarak kabul ediliyor.

Grevin ardından Amsterdam'daki Naziler taktik değiştirdi. Artık şiddete başvurmuyor, onun yerine Yahudileri yıldırma ve soyutlamak amacıyla birtakım güya ufak tefek idari önlemler alıyorlardı. Kimlik tanımlama yöntemleriyle kimin "Ari ırktan" olduğu, kimin olmadığı belirleniyordu. Yahudilerin kafelere, sinemalara ve parklara girmesi yasaklanmıştı. Hollandalı bürokratlar Naziler adına canla başla çalışarak şehirdeki Yahudilerin adları ve adresleriyle fişlendiği detaylı kartotekler basıyordu.

1942 yılı geldiğinde Polonya'daki gaz odaları hazırды ve o yaz Yahudi tehciri başladı. Yeni bir Şubat Grevi olmamıştı. Amsterdamlı vatmanlar hemşerilerini Hollandsche Schouburg tiyatrosunun önündeki ana toplama noktasından alıp Merkez Tren Garı'na götürüyor, Hollanda demiryolu sistemindeki her seviyeden işçi ve memur da oradan toplanan Yahudileri alıp Auschwitz, Treblinka ve Sobibor yolculuklarının ilk durağı olan Westerbok kampına aktarıyordu.

Amsterdam'da o dönemin en hazine olaylarından biri olan bu süreç anısına yapılan ve pek bilinmeyen bir anıt bulunmakta. Stopera'nın (yaşlı Waterlooplein'in üzerinde inşa edilmiş bir opera binası ve belediye sarayı kompleksi) önündeki tuğla kaldırımda, Mart 1943'te çocukların ölüme gönderildiği Yahudi yetimhanesinin olduğu yerde beyaz bir çizgi var. Anıt burada yaşananların ayrıntıları hakkında pek bir şey söyle-

miyor. Minik kurbanları alıp götürmek üzere gelen kamyonları protesto etmek için sokakta mahallenin sakinleri toplanınca, asayişî sağlamak için Amsterdam itfaiyesi çağırılmış ve gelen itfaiyeciler hortumlarını kalabalığa doğrultmuştu.

Amsterdam'ın Yahudilere belki de en dehşet verici ihaneti şehrin emniyet teşkilatı eliyle olmuştu. Teşkilatın 2400 kûsur mensubunun yarısından çoğuna Nazi kurbanlarını toplama emri verilmiş, onlar da bu emri başkomiserleri Sybren Tulp'un denetimi ve teşviki altında yerine getirmişlerdi. Tarihçi Guus Meershoek'in *Dienaren van bet Gezag (Otoritenin Köleleri)* isimli kitabında bu olay ayrıntılarıyla anlatılmakta. "İnsanlar polise inandığı ve güvendiği, polis de oraya gönülsüzce geldiği için, memurlar kurbanları direnmenin nafîle olduğuna ikna etti," diyor kitapta. "Bu nedenle en verimli infaz memurları polisler oldu. Almanlar kendi başlarına hayatta bu kadar Yahudiye tehcir edemezdi. Polislerin çoğu Yahudileri tutuklama konusunda büyük tereddüt içindeydi ama emre itaat gelenekleri baskın çıktı. Tek tük itirazlar ise cılız kalmıştı ve zaten artık iş işten geçmişti." Yahudileri tutuklama emrine karşı gelen tek memur, devriye polisi Jan van der Oever'di. Van der Oever emre itaatsizlik gerekçesiyle görevden uzaklaştırıldı. Savaştan sonra görevine geri döndü ama meslektaşları bu "sadakatsizliği" yüzünden hâlâ ona kızgındı. Bu yüzden Van der Oever istifa etmek zorunda kaldı. Tüm emniyet teşkilatında bu direnişin aktif bir üyesi olan tek bir kişi vardı: Tutuklamalarda yer alması hiçbir zaman istenmemiş olan, Cor Verbiest adında bir dedektif. Verbiest 1946 yılında polisin savaş esnasındaki tutumu hakkında bir soruşturma başlatılmasını isteyince kendini bir anda sürgünde buldu. Polisin işbirlikçiliği hakkındaki iddialarına dair bir rapor hazırlandı ama bu rapor elli yıl boyunca saklandı. Amsterdam emniyet teşkilatından tek bir polis bile yargılanmadı.

Savaş bitince Hollandalılar kendilerini ve tüm dünyayı cesur Nazi karşıtları ve direniş üyeleri olduklarına inandırdılar. Bu imaj artık yavaş yavaş değişiyor. 1995 yılında Kraliçe Be-

atrix Hollanda'nın savaş zamanındaki tutumu yüzünden Yahudilerden özür diledi. Yazar Harry Mulisch, şakayla karışık, Hollandalıların direnişe savaştan sonra katıldığını söyledi. Fakat yeni yeni oluşmaya başlayan bu farkındalığa rağmen Hollanda halkının çoğu bu konuda karmaşık duygular içerisinde. Alman tarihçi Gerhard Hirschfeld'in 1988 tarihli kitabı *Nazi Rule and Dutch Collaboration* Hollanda'nın savaş zamanındaki tutumunun yeniden masaya yatırılmasına önemli bir katkı sağlıyor. Hirschfeld Hollandalıların yakın tarihin yeniden açılan bu sayfalarına dair huzursuzluğu hakkında şunu söylüyor: "Almanların 'hayat yalan söyler' dediği şeyle yaşamak daha kolay. Aslında yalan söylemiyorsunuz ama bazı geleneksel tefsirlere bağlı kalıyorsunuz: Direnişte yer alan bir amcanız var; kuzeniniz veya büyükbabanız Almanya'ya götürölmüş ve orada köle işçi olarak çalışmış. Emniyet teşkilatında çalışan bir amcaıı izah etmek zorunda olmaktan çok daha iyi bir şey bu."

Amsterdam, özellikle de eski Yahudi mahalleleri, savaştan sonra bir hayaletler şehri olmuştu. Hâlâ da öyle. Bu şehirde bir zamanlar Yahudilerin yaşadığına dair, kırıntı şeklinde de olsa bazı alametler bulunsa da, Yahudilerin eksikliği her daim hissediliyor. Yine de şehirde kendini (adeta hafızalardan silinmiş bir isim olan) Sybren Tulp'un ve astlarının memleketi olarak değil, şubat Grevi'nin memleketi olarak görmeyi tercih eden Yahudi yandaşı bir hissiyat hâlâ mevcut.

Amsterdam'da savaş zamanındaki birçok kurum gibi, Ajax da bu dehşet denizinde fındık kabuğu gibi savrulmaktan başka bir şey yapamamıştı. Ajax'ın İngiliz teknik direktörü Jack Reynolds 2. Dünya Savaşı'nı bir esir kampında geçirmişti; 1920'lerin çok sevilen kanat oyuncusu Eddy Hamel Auschwitz'e gönderilmiş ve orada öldürölmüşü. Hamel'in takım arkadaşlarından biri olan santrhaf Wim Andriesen savaş zamanında Amsterdam emniyet teşkilatında görevliydi ama polisliğinin çoğunu ulusal bankanın muhafızlığını yaparak geçirmiş, 1944 yılında da hastalanarak ölmüşü.

Savaştan sonra Ajax'ın Yahudi kulübü imajı Amsterdam'da da Hollanda'nın geri kalanında da baki kaldı.

Barry Hulshoff kulüpte 1960'lı ve 1970'li yıllarda hüküm süren Yahudi iklimini muhabbetle anlatıyor: "Ajax takımı kendini asla Yahudi hissetmiyordu ama böyle bir hava da vardı doğrusu. Bu Amsterdam'a özgü bir şey; Yahudiler bizi oldum olası sevmiştir. Bu şehrin atmosferinin, takımın kimliğinin bir parçasıydı. İşin biraz şaka, biraz da ticari bir yanı vardı elbette. Biraz da Jaap van Praag yüzündendi. Ve Bennie Muller. Sjaak Swart da aslında Yahudi değildi ama babası Yahudiydi ve kendisi de Yahudi olmak istediği için sorun yoktu!" Ruud Krol Yahudi mahallesinde büyümüştü ve babası savaşta on dört Yahudinin hayatını kurtarmıştı. "[Takımın] kişiliğinde gülmek, hep gülmek vardı," diyor Hulshoff. "Biz genelde ciddi adamlardık ama güldüğümüz zaman Yahudice bir mizah anlayışıyla gülerdik. Belçika ve Hollanda'da esprileri ilk olarak nerede duyarsın? Amsterdam'da ve Antwerp'te. Ben Belçika'ya gittiğimde kendimi en çok Antwerp'te iyi hissedirim, çünkü orada da aynı Yahudi atmosferi vardır. [Ajax'ta] Yahudi cemaatinin ortasındaydık, bu yüzden Yahudiler bize çok şey kattı. Genç takımlarda falan epey bir Yahudi vardı. Bu bilinçli bir şekilde düşündüğümüz bir şey değildi ama düşüncelerimiz hep bu minvaldeydi. Tabii kimse o zamanlar İsrail bayrağı taşıymıyordu. Asla. Bu çok daha sonra oldu, seksenlerde ve bence bu çok yanlış. Çok fazla dikkat çekiyor. Biz böyle şeyler hakkında hiç düşünmezdik. Birinin saçı kızılsa ona 'Kızıl' derdik; dolgun dudaklıysa 'kıç dudaklı' derdik. Bu benzetmelerin muhatapları dışında kimse bunu umursamazdı. Ama artık çok fazla mesele ediliyor. Bu iyi bir şey değil."

Ajax'ın 1959-1973 yılları arasındaki çok sevilen Yahudi fizyoterapisti Salo Muller anlatıyor: "Oyuncular Yahudi olmadıkları halde Yahudi olmaya özenirlerdi. Bu konuyu konuşmayı severlerdi. Amsterdam'da Yahudi bir kasabamız vardı; Beethovenstraat'taki Hergo. Hergo bana her Avrupa kupası maçından önce Yahudi salamı verirdi. Çocuklar da 'Oo, Yahudi

salamı, severiz,' derdi. Dick van Dijk de bu konuda hep takılırdı bize. Başka cins bir salam geldiğinde 'Ohoo, at bunu, Katolik salamı bu. Biz sadece koşer salam yeriz,' derdi. Maçlardan önce Van Praag mutlaka gelip bir Yahudi fıkrası anlatırdı. Bir de Co Prins vardı; tipik bir Amsterdamlı futbolcuydu, gerçek bir Amsterdam çocuğuydu. Ailesi pazarda kendi Yahudi kelimelerini kullanan Yahudilerle çalışırdı. Bu yüzden hep Yahudi kelimeleri kullanırdı. Bu normaldi. Kendisi Yahudi değildi ama o da bu kelimeleri kullanırdı çünkü bu Amsterdam'ın, Amsterdam kültürünün bir parçasıydı. Yahudi fıkraları anlatmayı, Yahudi kelimeleri kullanmayı severlerdi." Muller kaleci Heinz Stuy'la da yakın arkadaşı. "Bir seferinde insanlar bana sataşınca Stuy 'Salo, boşver onları, *goyim* onlar,' dedi. Kelimeyi doğru telaffuz etmemişti; *choyim* demişti. Ben de 'Hayır, doğru telaffuz etmen gerek. Madem bu kelimeyi kullanıyorsun, doğrusunu söyle bari,' dedim. Ama inan artık bunu yapamazsın! Takımda kimse artık Yahudi kelimelerini bilmiyor."

Rakip taraftarlar (özellikle de Feyenoordlular) Yahudi bağlantısını kullanarak Ajax'la dalga geçmek için antisemitik hakaretlerinde şöyle aşağılık bir ifadeye yer veriyor: "Hamas, Hamas, Yahudiler gaz odasına". Bu De Kuip'teki Feyenoord-Ajax maçlarında ev sahibi taraftarların her zaman yaptığı tezahürat. Ayrıca Gaz odalarıyla ilgili "şaka" yapmak için hep bir ağızdan tıslıyorlar ve "Auschwitz treni baş dakika sonra hareket ediyor" diye bağırıyorlar. Bu rezillik antisemitizmden ziyade çocukça bir futbol hizipçiliği olarak görülüyor. Zaman için de normalleşmiş olmalı ki polis bu suçtan ötürü zahmet edip de kimseyi yargılamıyor. Lahey'deki İsrail Hakkında Bilgi ve Belge Merkezi'nin müdür yardımcısı Hadassa Hirschfeld bu gidişatı antisemitizm karşıtı tabuyu zayıflatığı için tehlikeli buluyor.

Ajax taraftarlarının bu konudaki tutumu ise kafa karıştırıcı. Ajax'ın 1999'da UEFA Kupası'nda İsrail takımı Hapoel Hayfa ile yapacağı maç İsrail basını tarafından "Yahudi derbisi" olarak adlandırılınca, Yahudi olmayan Ajax taraftarları

İsrail televizyonlarına çıkıp “memleketlerine gidiyor olmanın” onları ne kadar heyecanlandırıldığını söyledi. Tehlikeli hayvan muamelesi görmeye alışkın olan F-Side üyeleri İsrail’de VIP muamelesi gördü ve uzun zamandır ayrı düşülmüş kuzenler gibi karşılandı. “Ronald” F-Side taraftarlarının dergisi ve logo olarak Davut Yıldızı’nı kullanan *The Ajax Star*’ın editörlerinden biri. Üzerine basarak şunları söylüyor: “Bizim kendimizi Yahudi addetmemiz artık normal. Amsterdam’a deplasma-na gelenler bize hakaret olsun diye ‘Yahudiler’ diyordu. Seksenlerin başında bu hakareti üstlenmeye karar verdik. İsrail bayrağı taşımaya [bunu İngiliz “Yahudi Kulübü” Spurs’ten görmüşlerdi] ve kendimize Yahudiler demeye başladık. Yıldızı her yıl giderek daha fazla taraftar sembol olarak kullanır oldu. Bu artık benimsenmiş bir şey. Tabii yıldız tehlikeli bir sembol, bunu biliyoruz. Ama bu bizim için hiçbir şey ifade etmiyor... Biz Yahudi değiliz ama bir keresinde damarlarında tek bir damla bile Yahudi kanı akıyorsa kendine Yahudi diyebileceğini duymuştum. Bizim gerçek Yahudilerle herhangi bir ilgimiz ya da İsrail hakkında falan hiçbir hissiyatımız yok. Biz bu sembolle rakiplerimizi kışkırtmayı seviyoruz. Hollandalı taraftarlar birbirlerine pek dostça davranmaz; Ajax da Hollanda’nın en nefret edilen kulüplerinden biridir. Biz bu yıldızı kullanınca herkes çıldırıyor. Aramızda avukatlar, öğretmenler, hatta bir KLM pilotu bile var. F-Side’da hayatın her alanından birileri var. Surinamlımız, Çinlimiz, hatta birkaç Kuzey Afrikalı bile var. Ama hiçbirimiz gerçek Yahudi değiliz.” F-Side’in kötü bir şöhreti var, bu yüzden “Ronald” benimle kimliğinin gizli kalması şartıyla konuşuyor. Büyük bir Amsterdam bankasında bilgisayar sistemleri geliştiriciliği yapıyor ve patronları boş vakitlerini nasıl geçirdiğini görürse işinden olacağından korkuyor.

Amsterdam’daki savaş sonrası Yahudi nüfusu şimdilerde yaklaşık 20.000’e ulaşmış durumda. Ayrıca hemen hemen aynı sayıda İsrailli de şu an Amsterdam’da yaşıyor. Yahudilerin var-

lığı gayrimenkullerden, sokak isimlerinden, Sarphatipark'tan Tuschinski Sineması'na (1920'lerde daha sonra Naziler tarafından öldürölen üç Polonyalı Yahudi tarafından inşa edilen art deco bir bina ve Avrupa'nın belki de en güzel sinema salonu) kadar en sevilen mekânlardan anlaşılabiliyor. Amsterdam belediye başkanlarının 1960'ların ortasından 1990'lara kadar otuz yıl boyunca sadece Yahudilerden seçilmesi tesadüf değil. 1970'lerde, Şubat Grevi'nden otuz yılı aşkın bir süre sonra, post-Provo işgalcilerinden, radikallerden, proto-Yeşillerden ve mahalle sakinlerinden oluşan ateşli bir topluluk Nieuwmarkt'taki eski Yahudi mahallesinde belediyenin metro inşaatı için bu bölgeyi tamamen istimlak etmesini durdurmak için polisle meydan savaşına girmişti. (Sonuç beraberlik oldu; metro hattı yapıldı ama otoyol, otel ve ofis binaları projeden çıkartıldı ve sokağın eski dokuşu büyük ölçüde korundu.) Bu hareketin liderleri arasında bölgenin zengin ve trajik geçmişini hakkında müthiş bir farkındalık ve hassasiyet vardı. Bu liderlerin en dikkate şayanlarından biri olan Auke Bijlsma şu an belediye meclisi üyesi. Bijlsma kendini tamamen şehrin Yahudi geçmişine adanmış ve binalara bu evlerin eski Yahudi sahiplerinin isimlerinin olduğu tabelalar asılması gibi (hiçbir zaman uygulanmayan) projeleri de içeren bir dizi etkileyici girişim teklifinde bulunmuş biri.

Ajax taraftarlarının garip bir şekilde sahiplenmiş oldukları bu "Yahudilik" galiba Amsterdam'daki Yahudi geleneğinin nevezuhur bir parçası. Acaba İsrail bayraklarının dalgalanması ya da her yere tuhaf futbol grafitileri (birçok yere Davut Yıldızıyla birlikte bir F [F-Side'in F'si] harfi çizilmiş) yapılması aslında şehrin katledilmiş, kayıp Yahudileriyle bir tür bilinçdışı soykırım sonrası dayanışması olabilir mi? Ben bu şekilde düşünmeyi tercih ediyorum. Bunu sevecen, sıcak, hatta neredeyse kibar bir davranış olarak görüyorum. Ama tamamen yanılıyor da olabilirim. Ben Yahudiyim ama aynı zamanda yabancıyım ve yabancılar genellikle kültürel simgeleri yanlış yorumlar; hele ki bunlar gibi tuhaf bir şekilde kodlanmışlarsa.

Amsterdam'ın soykırımından kurtulmuş küçük Yahudi cemaatinin yaşlı üyelerinin çoğu Ajax taraftarlarının bu tuhaf-lıklarına çok kızıyor. Ajax'ın az sayıdaki eski Yahudi oyuncu-larından biri olan Bennie Muller'in şu an Merkez Tren Garı yakınlarında bir puro dükkânı var. Muller Ajax taraftarları-nın davranışlarını rahatsız edici buluyormuş: "Bazen stad-yumda otururken o manyakların 'Biz süper Yahudileriz', 'Yahudiler şampiyon' diye bağırıldığını duyuyorum. Bu o ka-dar kötü bir şey ki hemen stattan çıkıp eve gidiyorum. Hele Ajax Feyenoord'la oynadığında... Neyse, zaten o maçlara artık gitmiyorum." Muller'in sülalesinden yaklaşık 200 kişi soykı-rımda ölmüş. Muller annesinin alıp götürüldüğü günü daha dünmüş gibi hatırlıyor. "İki erkek iki kız kardeşim vardı. Hepi-miz ağlıyorduk. Almanlar 'Haydi bırakalım şunları,' dedi ama Hollandalı Naziler olmaz dedi. Annemler on iki kardeşti." An-nesi kurtulmuş ama akrabaları tıpkı diğer 106.000 Hollanda Yahudisi gibi öldürülmüş. "Yaşlılar savaşta neler yaşandığını bilir. Ama bu taraftarlar bilmiyor. Okulda belki bir şeyler öğ-reniyorlardır ama tam olarak bilmiyorlar. Ortalıkta 'Yahudi, Yahudi,' diyerek dolaşıyorlar. Şapkalarında Davut Yıldızı var. Bunun Yahudilikle alakası yok. Keşke buna bir son verseler ama vermeyecekler. Buradaki birçok İsrailiyle konuşuyorum. Bu durum hoşlarına gidiyor gibi. Gülüyorlar. Ama Amster-dam'daki Yahudiler için bu çok iğrenç, inanılmaz bir şey."

Genç Yahudiler ise bu duruma genellikle daha rahat yakla-şıyorlar. *Jewish Journal* dergisinin yayıncısı Yves Gijrath şunları söylüyor: "Ajax yönetiminin buna 'Bu kabul edilemez bir şey' de-miş olması gerekiyordu ama bu durumu yıllar önce kabul ettiler. Rakip taraftarlar bize hakaret ettiklerinde bunu Yahudilerden nefret ettikleri için değil, Ajax'tan nefret ettikleri için yapıyorlar." Ajax taraftarı ve maçlara *kipa* takarak giden mütedeyyin bir Ya-hudi olan Danny Jacobs "Ben F-Side'a antipati duymuyorum," diyor. "Ama ortalama bir Hollandalıya ortasında bir yıldız olan mavi beyaz bayrağın kime ait olduğunu sorsanız görürsünüz ki bunu İsrail bayrağı değil Ajax bayrağı zannediyordur."

PARAMARİBOLU ÇOCUKLAR

Hollanda-Almanya maçını unutun. Bazı Hollandalılarda en büyük heyecanı uyandıran yerel derbi Hollanda-Brezilya'dır. O kaşları hemen indirin. Bu basit bir tarih ve coğrafya meselesi. Brezilya'nın kuzey komşularından biri, 1975'te bağımsızlığını kazanıncaya kadar Hollanda sömürgesi veya özerk bölgesi olarak kalan, eski adı Hollanda Guyanası olan Surinam'dır. Surinam sıcak, çoğu zaman ihmal edilen, siyasi olarak karışık, yağmur ormanlarıyla ve futbolcularla dolu bir ülke. Hollanda'dan beş kat büyük ve toplam nüfusu bir milyondan az ama son yirmi yıldır Hollanda'ya şaşırtıcı sayıda iyi futbolcu vermiş durumda. Gullit, Rijkaard, Vanenburg, Davids, Seedorf ve Kluivert gibi futbolcular olmasaydı Hollanda futbolu çok daha az ilginç olurdu.

Surinam'ın bağımsızlığını kazanmasından önce ve sonra Hollanda'nın büyük şehirlerine gelen Surinamlı göçmenler futbolu oldum olası sevmiş ama sportif ilhamlarını hep güneydeki Brezilya'dan almışlar. İşler daha sonra Hollanda milli takımında çok sayıda Surinam doğumlu (Edgar Davids ve Aron Winter gibi) veya babası Surinamlı (Ruud Gullit ve Frank Rijkaard gibi) oyuncuların yer almaya başlamasıyla karışmış. "Dünya Kupası'nda Surinamlılar hep Brezilya'yı tutar," diyor Surinam milli takımının santrforu ve Amsterdam amatör liginden AFC'nin oyuncusu Dennis Purperhart. "Ama artık Hollanda milli takımında birçok Surinamlı oyuncu olduğu için hem Hollanda'yı hem Brezilya'yı tutuyorlar. Son Dünya Kupası'nda Hollanda Brezilya'yla oynadığında Surinamlıların yarısı Hollanda'yı yarısı Brezilya'yı tuttu ama kimin kazandığı önemli olmadı çünkü iki takım da bizdendi."

Surinam bağlantısı artık Hollanda futbolu için hayati bir öneme sahip. Hollanda'nın tek kayda değer siyahi spor muhabiri olan ve Hollanda birinci ligi Eredivisie'de top koşturan Surinamlı oyuncuların tarihçesinin yazmış olan yakışıklı ve sempatik Humberto Tan "Eskiden Surinamlı oyuncuların olmadığı bir Hollanda milli takımı zayıf, yumuşak ve garip olurdu," diyor. "Ama artık böyle bir şey söz konusu olamaz. Davids, Kluivert, Seedorf ve Reiziger'i kadroya almamaya cüret eden bir teknik adam intihar etmiş olur."

Surinamlı oyuncular Brezilya'nın Güney Amerikalı oyun tarzıyla Hollanda'nın soğukkanlı oyununu harmanlıyor. Tan: "Bu oyuncular *panna* (bacak arası) yapmayı sever. Bu, Surinamlı oyuncuların Hollanda futboluna kattıkları tattır. Futbolu rahat ve stressiz, ama sonuç almaya yönelik oynama becerisi ve mantalitesidir. Hollandalılar özgürlüğü sever. Futbolu teknik oynamayı tercih etmelerinin nedeni budur. Bu yüzden Surinamlı oyuncular Hollanda futboluna kolayca uyum sağlamışlardır. Onlar da aynı felsefeye sahiptir. Tek fark, Hollandalı futbolcular daha ziyade kavramlar ve çözümler üzerinden düşünür ve daima ciddidir. Surinamlı oyuncular ise topla daha çok oynar çünkü öylesini sever. O şekilde daha çok eğlenirler. Hatta bazen kazanmak için değil sadece keyif almak için oynarlar. Hollandalılar her şeyi uzun uzun konuşur ama Surinamlı futbolcular daha içgüdüsel bir şekilde oynar. Bunu Hollanda verimliliğiyle birleştirebilersen ortaya ölümcül bir silah çıkar."

Bunun mükemmel bir örneği Hollandalı bir annenin ve (1960'lı yıllarda alt liglerde oynamış olan ve çıplak ayağıyla çektiği sert şutlarla meşhur olan) Surinamlı bir babanın, George Gullit'in çocuğu olan Ruud Gullit'tir. "Ruud Gullit her anlamda tam bir karışım. Oyunu keyifli (kendi tabiriyle 'seksi') ama bir yandan da o ölümcül Hollanda verimliliğine sahip." Herkes Surinamlı oyuncuların "esbab-ı mucizesini" merak ediyor ama Tan böyle bir şey olmadığını söylüyor. "İnsanlar ırkla ilgili teoriler üretiyor, siyahi oyuncuların daha güçlü ol-

duğunu falan söylüyor. Ben buna inanmıyorum. Futbolda siyahi veya beyaz, bir sürü yetenekli oyuncu var. Bu yetenekler fiziksel veya genetik olarak daha güçlü olmaktan gelmiyor. Önemli olan zihinsel güç.”

Karayıpler'deki eski İngiliz kolonilerinden gelen çok daha fazla sayıda oyuncunun İngiliz futbolu üzerindeki görece küçük etkisinden dem vuruyor Tan. “Hollanda'da ilk kez 1960 yılında bir Surinamlı futbolcu oynadı. Bence bu Surinamlıların futboldan aldığı keyiften ve Hollandalıların açık fikirliliğinden kaynaklanıyordu. İngiliz milli takımında forma giyen ilk siyahi oyuncu ise Viv Anderson'dı. Sanırım 1978'de. Neden bu kadar geç? Andey Cole'suz veya Sol Campbell'siz bir İngiliz milli takımını kolayca tahayyül edebilirsiniz. Ama Surinamlı oyuncuların olmadığı bir Hollanda milli takımını? Bu imkânsız bir şey!” Tıpkı 1995 yılında Avrupa Kupası'nı kazanan Ajax gibi, Hollanda milli takımı da artık büyük ölçüde Surinamlı oyunculara bağımlı durumda. Hollanda Şubat 2000'de oynanan bir hazırlık maçında Almanya'yı yendiğinde takımın altı oyuncusu ve teknik direktör Frank Rijkaard Surinam doğumluydu.

Tan o keyifli ve teknik Hollanda futbol tarzını icat edenlerin elbette Surinamlılar olmadığını söylüyor ama ona göre Surinamlılar bu oyun tarzının sürdürülebilmesinde önemli bir paya sahipmiş. “Surinamlılar olmasa Hollanda futbolu biraz daha Alman futboluna benzerdi.” Uluslararası arenada güzel oyun anlamında Brezilyalıların taşıdığı bayrağı Hollanda devralmış olabilirmiş. “Doksanlara kadar Brezilyalıların tutumu şu şekildeydi: ‘Siz üç gol atarsanız biz altı gol atarız.’ Ama artık işler değişti. Brezilyalılar kaybetmekten bıktı. Daha sonuca yönelik düşünmeye başladılar.”

Tabii Surinamlı oyuncuların Hollanda futbolunda kendilerine bir yer edinmesi hiç de kolay olmamıştı.

Surinamlı futbolcular Hollanda'ya ilk olarak 1950'lerde gelmiş, fakat uyumsuz davranışları ve kültürleri yüzünden tam bir atılım yapamamışlardı. Humphrey Mijnals'ın Utrecht'te

forma giydiği ilk ma bir hayli trajikomikti. İri bir csseye ve John Barnes'ın yeteneklerine sahip bir savunma oyuncusu olan Mijns smrgeenin en iyi futbolcusu olarak grlyordu. Surinam'ın başkenti Paramaribo'nun Robin Hood kulübünde oynarken Graafland adında Hollandalı bir papaz tarafından keşfedilmiş (hoş, fark edilmemesi de imkânsızdı ya) ve Utrecht kulübü Elinkwijk'e tavsiye edilmişti. Bir dizi mektuplaşmadan sonra Mijns profesyonelliğe geçişin yeni kabul edildiği Eredivisie'de şansını denemeye Hollanda'ya gitti. Elinkwijk yöneticileri siyahi bir savunma oyuncusu fikrini bir türlü idrak edemiyordu (bunun 1954 için ilginç bir tutum olduğunu düşünebilirsiniz ama aynı tutum hâlâ varlığını sürdürüyor: 1999 yılında Hollandalı bir muhabirin benzer bir düşünceyi dile getirdiğini duyunca şaşırıp kalmıştım). Dola-yısıyla Mijns ilk maçında santrfor mevkiinde oynamak zorunda kaldı. Hiç alışık olmadığı bir mevkide, hiç alışık olmadığı soğuk yüzünden bere ve eldivenlerle oynamak zorunda kalınca da berbat bir maç çıkardı. Bir sonraki maçında takımın patronlarını kendi mevkiinde oynamasına izin vermeye ikna etti. Bu da gerçek anlamda bir dönüm noktası oldu. Çok geçmeden Mijns'in yanına ağabeyi, orta saha oyuncusu Frank, hızlı ve golcü bir kanat oyuncusu olan Michel Kruin ve bu gurubun belki de en yeteneklisi olan Charlie Marbach'ın katılmasıyla Elinkwijk'te dört Surinamlı siyahi oyuncu olmuş oldu. Elinkwijk (tıpkı dönemin birçok Hollanda takımı gibi) Surinamlı oyuncuların uyum sağlamak zorunda oldukları İngiliz tarzı uzun top futbolu oynuyordu. Hollanda'nın ordu milli takımına karşı oynanan ünlü ma gelecekte yaşanacakların habercisiydi. Maçın ilk yarısı boyunca top (her zaman olduğu gibi) oğunlukla havadaydı ve Elinkwijk ilk yarıyı 3-0 mağlup kapamıştı. Devre arasında Mijns Surinamlı oyuncuları yanına alıp teknik direktöre Brezilya tarzı yerden paslı bir oyun oynamalarına izin vermesi için yalvardı. Bu talepleri kabul edilince Elinkwijk birden değişti ve Surinamlı oyuncuların önderliğinde maçı 5-3 kazandı.

Gazeteler bu “kara treni” yere göğe sığdıramıyordu. Fakat (Utrecht’te hâlâ muhabbetle anılan) bu dörtlünün mahir futbolu bir devrimin başlangıcı olmaktan ziyade gelgeç bir hareket oldu. 1960 yılında Mijns Hollanda milli takımında oynayan ilk siyahi futbolcu oldu ama yalnızca üç maç sonra onu Surinam’la Paramaribo’da oynanan (ki Mijns’ı olduğu kadar seyirciyi de kızdıran detay buydu) bir hazırlık maçında ilk on bire almayan teknik direktör Elek Schwartz’la bozuştı. Mijns Hollanda’ya dönüşte bir gazeteye verdiği röportajda Schwartz’ı eleştirince bir daha asla milli takıma alınmadı. 1960’ların ortalarına gelindiğinde (aralarında Frank’in babası Herman Rijkaard’ın ve George Gullit’in de olduğu) epey bir Surinamlı oyuncu Hollanda’da top koşturuyor ve irili ufaklı birçok başarıya imza atıyordu.

Mijns ve takım arkadaşlarının verdiği bu kabul edilme mücadelesi ve yeterince para kazanamamaları genç Surinamlı oyuncuların dikkatinden kaçmamıştı. Hollanda kulüplerinin profesyonelliği sindirmek için büyük çaba gösterdiği 1960’lı yılların sonunda, üç kuruş maaş karşılığında ağır işçilik yapmak için Hollanda’ya gitme fikri giderek cazibesini yitirmeye başlamıştı. Bu yüzden Karayipler’den Hollanda’ya yetenek akışı bir süre sonra durdu. Bir zamanlar çok iyi giden Surinam ekonomisini batıran Desi Bouterse’nin diktatörlüğünden, özellikle de Surinam’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra ise çok sayıda Surinamlı Hollanda’ya gitti. Hollanda’da hayat kolay değildi. “1970’lerde Hollanda’daki Surinamlıların kötü bir şöhreti vardı,” diyor Tan. “Buraya gelen birçok kişi hiç alışık olmadıkları bir toplum yapısı içerisinde büyük hayal kırıklıkları yaşadı. Başarılı olamadılar, bu yüzden bazıları uyuşturucuya yöneldi. Zeedijk’te bir sürü torbacı, pezevenk ve keş vardı.” Surinamlı futbolcular Hollanda kulüplerinin kapısından içeri adım atamıyordu. Haarlem’in Gal teknik direktörü Barry Hughes kulüp yönetimini Ruud Gullit ismindeki genç santrhaf konusunda risk almaya ikna etmek

için epey bir dil dökmek zorunda kalmıştı. Gullit ve çocukluk arkadaşı Frank Rijkaard 1981 yılında Kees Rijvers yönetimindeki milli takımda forma giyme şansını buldu. İki si de uzun boylu, siyahi ve bıyıklıydı. Gullit bir maçta Rijkaard'ın yerine oyuna girince taraftarlar onları birbirinden ayırt edememişti. Tan Surinamlı oyuncuların gelişimini yavaşlatma konusunda Hollanda ırkçılığını suçlamakta tereddütlü. "Bence kulüpler bahsettiğim bu kötü imaj yüzünden Surinamlı oyunculara yatırım yapmak istemiyordu."

Thijs Libregts 1980'lerin başında Feyenoord'un teknik direktörlüğünü yaparken verdiği bir röportajda siyahi oyuncuların zihinsel güvenilirlikleri hakkında kk düşürücü yorumlarda bulunmuştu. (Bu röportaj yüzünden takımdan kovuldu.) Siyahi ve beyaz futbolcular arasındaki, Hollanda'ya Euro 96 şampiyonasını zehir eden düşmanlık etrafındaki tartışmalar halen sürüyor. Takımdaki "siyahi oyuncu hizbine" ve "ayrımcılığına" yönelik, çoğu yanlış aktarılmış veya yanlış yorumlanmış röportajlardan kaynaklanan ithamları duymak hâlâ mümkün. Clarence Seedorf Türkiye'yle oynanan Dünya Kupası eleme grubu maçında penaltıyı kullanmakta ısrar edip kötü bir şekilde kaırmasındaki "kibri" yüzünden hâlâ yerden yere vurulurken Ronald de Boer ve Marco van Basten'e sırasıyla Avrupa şampiyonası'nda ve Dünya Kupası yarı finalinde kritik penaltıları kaçırmaları yüzünden tek kelime edilmemesi ilgi çekici.

Dennis Purperhart genç bir oyuncu olarak kariyerinin başında Haarlem'de oynarken Surinam'ın en iyi genç oyuncusu olarak grlyordu ve AFC'de oynadığı dönemdeki bir sezon öncesi hazırlık maçında Van Gaal'ın Barcelona'sına iki gol atmak gibi kayda değer bir başarı göstermişti. Bütün bunlara rağmen profesyonel arenada kendine asla bir yer edinemedi. Purperhart bu konuda şunları söylüyor: "Siyahsanız işiniz iki kat daha zor. Burada kendini hiç gösteremeyen birçok yetenekli siyahi oyuncu var. Hollandalılar sizinle içer, glşr ama arkanızdan bir sürü laf eder. Burası için normal bir şey

bu. Sana asla çıkıp da sen siyah olduğun için oynayamazsın demezler. Böyle bir kabalığı asla yapmazlar ama siz bunu hissedersiniz.” Heracles’te oynarken yağadığı bir olayı anlatıyor: “Bir gün siyahi bir arkadağımla yolda yürüyordum. Hava kararmığtı. Önümüzde dört beyaz adam yürüyordu. Çok ırk laflar ettiklerini duyduk. Ama bizi görünce suratları birden değiğti ve ‘Aa, bu Dennis, arkadağımız,’ dediler. Köyün birindeki bir diskoteğe gitmiğtim. Böyle bir yerde siyah olmak zordur. Çünkü seni futbolcu olarak tanıyorlarsa sorun yoktur, ama bağka biri olursan... Bolca dğmanlık görürsün.” Bağarılı ve ünlü siyahi oyunculara gıcık olunduğunu dğnyor. Tan ise farklı bir grğte. “Burada ırklık var ama Hollanda’da esas olarak toplum içinde sivrilirsen sorun yağıyorsun. Dedikleri gibi: ‘Normal davran; bu yeterince çılgın bir davranığ.’ Ve siyahsan zaten sivriliyorsun. Bu ırklık mıdır? Bazen yle, ama bazen sadece Hollandalılık.”

PROBLEMLER, PROBLEMLER

*“Bütün yıl Noel gibi mi olsun istiyorsunuz?
Hallederiz.”*

–Jan Benthem

Bir futbol takımı ve bir havaalanından daha az ortak yönü olan iki kurum hayal etmek güçtür. Fakat 1990’ların çığır açıcı iki sembolü olan Ajax’ın (De Meer stadı eski bir göl üzerine inşa edilmişti) ve Schipol’ün (dünyada büyük bir deniz savaşının yapıldığı alana inşa edilen tek havaalanı) o sulak geçmişlerinden çok daha fazla ortak yönü var. İkisi de tam anlamıyla Hollanda’ya özgü ilkeler çerçevesinde inşa edilmiş ve ikisinde de problemleri çözmek için benzer yaratıcı yöntemler kullanılmış.

Louis van Gaal yönetimindeki Ajax, akıllı ve hızlı futboluyla önüne geleni devirdiği dönemde tarihinde ikinci kez dünyanın en beğenilen ve en ilgiyle incelenen takımı olmuştu. Van Gaal sıkışık orta sahalar ve kalabalık, hareketli ve modern savunmalar problemini çözmek için, Cruyff ve Michels’in ilkeleri doğrultusunda çalışarak hızlı düşünmeye, alan değiştirmeye ve paslaşmaya dayalı esnek ve bütüncül bir sistem geliştirmişti. Oyuncularını adam eksiltmenin yollarını düşünüp üretecek, hem takımın yapısını hem de oyunun oynanış şeklini anlayacak ve problemleri doğaçlama çözebilecekleri şekilde çalıştırıyordu. “Biz oyunculara oyunu okumayı öğretiyoruz,” demişti Van Gaal, takımın formunun zirvesinde olduğu 1996 başında. “Onlara teknik direktör gibi olmayı öğretiyoruz.

Bana Ajax için ne yaptığım sorulduğunda ana meselenin takım içindeki kültür olduğunu söylüyorum. Hem antrenörlerle hem de oyuncularla konuşuyoruz, tartışıyoruz, en önemlisi de iletişime geçiyoruz. Her maç sonradan analiz ediliyor. Biz her gün kendimizi geliştirmek için çalışıyoruz. Rakip teknik direktör karşımıza iyi bir taktikle çıkmışsa oyuncular oyunu süzüp bir çözüm buluyorlar.”

Aynı dönemde Schipol de dünyanın en beğenilen ve en ilgiyle incelenen havaalanıydı. Havaalanı giderek büyüdü ve Hollanda ekonomisinin ve taşımacılık sisteminin merkezi halini aldı. 1980’lerin sonunda giderek artan sıklıklağın yarattığı problemleri çözmek için mimarlar Jan Benthem ve Mels Crouwel Schipol’ü büyütme ve geliştirme işini üstlendiler. Eleştirmen Art Oxenaar bu iki mimara karmaşık mimari problemleri çözme yetenekleri yüzünden “Polderin Hudinileri” adını takmıştı. İkili daha önce Anne Frank Müzesi gibi prestijli binalar tasarlamıştı ve Amsterdam Merkez Tren Garı’nın içinde yeni bir metro hattı ve otobüs garı eklemek gibi şehrin çehresini değiştirecek projelerde çalışıyordu. Benthem ve Crouwel, Total Tasarım’ın mucidi Wim Crouwel’in (Mels’in babası) ve Total Futbol’un mucidi Cruyff ve Michels’in izinden giderek ortaya bir Total Havaalanı çıkardı.

Bu tabiri kendileri hiç kullanmıyor. Mimarlar farklı işlevler (gelen yolcu, giden yolcu, alışveriş vs.) için farklı binalar (veya binaya ait kısımlar) kullanmak yerine bütün bunların tek bir mekânda çözüldüğü şık bir betonarme yapıda ısrar etmişler. Havaalanının ayrı bir bina olan tren istasyonu kısmı zemin seviyesine taşınmış. Yolcular buradan Netherlands Railways tarafından minimum fiyata maksimum verimlilikle Hollanda’nın dört bir yanına dağıtılabiliyor (İngiliz standartlarına göre mucizevi derecede verimli ve zekice organize edilmiş bir sistem).

“Normalde her şey birbirinden ayrıdır ve problemler ayrı ayrı çözülür,” diyor 1985’ten beri havaalanının başmimarlığını yapan Jan Benthem. “Bu yüzden tekil problemler daha

kolay çözölür ama problemler arasındaki bağlantılar karma-karışık bir hal alır ve işin içinden çıkmak iyice zorlaşır. Eğer bu bağlantıyı en baştan ele alacak olursanız, en basit çözölümü elde edersiniz.” Benthem istediğı çözölümü üretmek için denge-leri titizlikle belirlenmiş Hollanda istişare sisteminin çıkardığı zorlukları aşmasıyla meşhur. “İleriye düşünmeniz gerek,” diyor Benthem. “Ve mutlaka beklenmeyeni beklemelisiniz.”

Schipol’ün entegre yapısı çok büyük miktarda eşyanın ve yolcunun bina içinde çok büyük bir hızla ve takdire şayan bir dakiklikle hareket edebilmesine olanak tanıyor. Binanın temel grid tasarımı basitliğı ve esnekliğı (bu grid havaalanının yer karolarında bile görölüyor) sayesinde bina içindeki farklı unsurların sürekli değışen ihtiyaçları karşılayacak şekilde birbiriyle yer değıştirebilmesini sağlıyor. Çok büyük sayıda insan ve kargo sürekli yer değıştiriyor. Bir alandaki küçük değışiklikler tüm sistemi etkileyecek sonuçlar yaratabiliyor. Örneğın, alandaki bir yolcu biniş kapısı daha az kişı tarafından kullanılırsa, gümrük gişelerinin, mağazaların veya otobüs durağının da değıştirilmesi gerekiyor. Bu problemleri çözmek için biraz hızlı düşünme yetisi, biraz da dikkatli hazırlık süreci gerektiriyor. “Bir planınız olmalı ama bu planı son dakikada değıştirmeye veya sizi istediğınız yere ulaştıracak kararlı, ani ve hiç beklenmedik bir hareket yapmaya da hazır olmalısınız.” Katı yaklaşımlar başarısız olmaya mahkûmmuş. “Asla ‘ben işimi bitirdim, kimse beni yolumdan alıkoyamaz’ dememelisiniz. Biz gideceğımız yolu değıl, varmak istediğımız yeri planlarız. Aklımızda birkaç gidiş yolu vardır ve yeni bir çözölüm üretmek veya son anda bir reaksiyon gösterebilmek için bu yolları değıştirmeye daima hazırızdır. İnsanlar istediğı zaman yolunu değıştirebilsin diye Schipol’ü çok esnek bir şekilde tasarlamaya çalıştık. Burada basit bir sistem olmalı ki, bir aksilik olduğunda elinizde ikinci, üçüncü veya dördüncü bir seçenek olsun. Örneğın, biz binalarının zemininin sağlam olması konusunda her zaman ısrarcıyızdır. Bir yer inşa edeceğınız zaman orasının başka bir amaçla da

kullanılabileceğini hiçbir zaman aklınızdan çıkarmamanız gerek. O yer bir bekleme salonu olarak başlar ama icabında orası alışveriş alanı olarak kullanılmak istenebilir. Belki içinde çok ağır bir kasa olan bir banka olması istenir. Trafik akışı değiştiğinde belki ağır makinelerin veya yerde büyük bir deliğin olduğu bir bagaj toplama alanına dönüştürülür.” Benthem Schipol’un, diyelim ki Paris’teki “süslü” (Fransızların teknik dehasının bir ifadesi olarak algılanan) Charles de Gaulle Havaalanı’ndan farklı olarak sadece bir trafik makinesi olarak görüldüğünün altını çiziyor. Kendini de bir mimari sanatçısı olarak değil, bir mimari “sürecin”, görevi yalnızca problem çözmek olan yöneticisi veya kolaylaştırıcısı olarak görüyor. “Bizim yapmak istediğimiz şey çok işlevsel, rasyonel ve pragmatik. Tumturaklı hayallerin değil, akıllı çözümlerin peşindeyiz. Sanırım sürekli iş almamızın nedeni ne bu. Hollandalılarda böyle bir gelenek var.”

Louis van Gaal çoğu kişi tarafından bir futbol sisteminin veya makinesinin yaratıcısı olarak görülür. Onu yeni bir oyun *sürecinin* yaratıcısı olarak tanımlamak daha doğru olabilir. Sisteminin temelini oluşturan taktik ilkeler Michels ve Cruyff’unkilere çok benziyor: Sürekli hücum; topu kazanmak için pres yapmak ve alan daraltmak; oyunu genişletmek ve top kazanıldığında sahaya yayılmak. Fakat 1990’lı yıllarla birlikte oyuncular giderek daha güçlü, daha hızlı ve daha organize olmaya başladı. Van Gaal sistemine yeni bir boyut katması gerektiğini görmüş. “Sıkışık bir alanda en önemli şey topu dolaştırmaktır,” demişti bir keresinde. “En iyi takım en hızlı futbolu oynayandır.” Yönettiği takımlar oyununun kontrolünü sürekli elinde bulunduracakları, topu kendi deyimiyle “inşa halinde” tutacakları, sürekli hızlı ve isabetli bir şekilde paslaşacakları ve çok koşacakları bir futbol oynamayı amaçlıyor. *Totaalvoetbal* tarzı pozisyon değiştirme artık tedavülden kalkmış durumda ama oyuncuların yine de her koşula uyum sağlayabilecek esneklikte olması gerekiyor. Rakipler savaşı-

lacak ve galip gelinecek düşmanlar olarak değil, çözülmesi gereken bir problem olarak görülüyor. Ajaxlı futbolculardan esnek ve akıllı olmaları isteniyordu. Topu “dolaştırırlarken” sahadaki alanlar sürekli değişiyor, sonunda rakip savunmada bir gedik açılıyordu.

Van Gaal'in Ajax'taki ve Barcelona'daki sağ kolu Gerard van der Lem şunları söylüyor: “Ana ilkemiz topa sahip olmaktı. Hiç durmadan bunu çalışırdık. Bazı Avrupa Kupası ve Hollanda Ligi maçlarında topa sahip olma oranımız yüzde yetmişleri buluyordu. Yüzde yetmiş! Bunu yapabilmek için epey bir teknik beceriye sahip olmak gerekiyor. Maç içinde top neredeyse hep bizde olurdu ve hep bir çözüm üretmeye çalışıyor olurduk. Birçok kişi sistemimizin katı olduğunu düşünüyordu ama değildi. Üç forvetle, üç orta sahayla veya bir gölge *spits* [santrfor] kullanarak veya kullanmayarak, her tür taktiği uygulayabiliyorduk. İşin özü bu dizilişlerin takım için ne tür sonuçlar yaratacağını anlamaktı. Oyuncular taktik anlamda çok becerili olmalı ve top kendilerine gelmeden uzamsal olarak düşünebilmeli. Avrupa Kupası'nı kazandığımızda elimizde her şey vardı. Tüm parçalar yapboz gibi yerine oturuyordu. Her oyuncu takım arkadaşlarının kapasitesini biliyordu. Her oyuncu topu takım arkadaşlarına nasıl vereceğini biliyordu. Savunmadayken nasıl pres yapılacağını biliyorlardı. Hepsi mesafeleri biliyordu... Evet, yaptığımız şey adeta bulmaca çözmekti.”

Van Gaal ve Van der Lem yaratıcı oyuncuları körelttikleri yönünde eleştiriler alıyordu. Sjaak Swart kanat oyuncuları Finidi George ve Marc Overmars'ın karşılarında iki ya da daha fazla savunmacıyı gördükleri anda topu geriye oynamak zorunda oldukları hatırlatılınca gülerecek dalga geçiyor: “Ben savunma oyuncularına *asla* pas vermezdim. Asla! Anca iki oyuncu gelip beni yere indirmek üzereyse. Ama her seferinde topu geriye oynayıp sana yine pas gelmesini beklemek? Hayır! Ben topu aldım mı giderim! Overmars'ı ve Finidi'yi geriye oynamaya mecbur etmek mi? Bu inanılmaz bir şey! Ama Van

Gaal'in sistemi buydu. Birçok maça uyuyakalırdınız! Televizyonda 'Ajax topa yüzde yetmiş oranında sahip oldu' diyorlar. Ee, ne olmuş? Bu futbol değil. Yaratıcılık yok oldu."

Van der Lem ise bunun bir yanlış anlama olduğunu ısrarla vurguluyor: "Bizim düşünce tarzımıza göre, eğer bir pozisyondaki oyuncumuzu iki kişi savunuyorsa başka bir yerde bir oyuncumuz boş demektir. Bu yüzden o boş oyuncuyu bulmaya çalışırdık. Finidi veya Overmars bire bir kaldılsa elbette dripling yapabiliyorlardı. Fakat üst düzey maçlarda artık iki kişiyi geçmek çok zor. Savunmacılar her yıl daha güçlü, hızlı ve acımasız bir hal alıyor. Birini geçseniz öbürü gelip sizi indiriyor. Dolayısıyla bizce topu dolaştırmak ve boş adamı bulmak daha önemli. Bu boş oyuncu sahanın öbür tarafında olabilir. Bu yüzden ona ulaşmak için önce geriye doğru bir top atıyor, topu hızlı bir şekilde kontrol edip boş adama aktarmaya çalışıyorduk. Sonra diğer kanat oyuncusu da ileri çıkabilir." Bana topun Ajax dizilişinde, tıpkı Pony Express'in telgrafın henüz icat olmadığı dönemlerde postaları fiziksel olarak mümkün olduğunca hızlı iletmek için yedek atlar kullanması gibi, hızlı bir şekilde nasıl dolaştırıldığını göstermek amacıyla bir diyagram çiziyor (bu diyagramları da iyice sever oldum). "Durakları atlıyorduk. Birinci duraktan ikinciye, üçüncüden dördüncüye gitmiyorduk... Hayır, öteki tarafa olabilecek en hızlı şekilde gitmek için bazı durakları atlıyorduk. Topun hızının yüksek olması gerek. Kontrolün hızlı ve mükemmel olması gerek. Yüksek top atmak yok. Top yerden ve rakibin açığını kapatmasına fırsat vermeyecek kadar hızlı oynanmalı. Topu uzun mesafeler boyunca hızlı ve isabetli oynayabilmek teknik beceri gerektirir. Kenarlardaki oyuncuların hepsi bu topları oynayabilmeli. Topu istediğiniz yönde çok hızlı bir şekilde kontrol edebilmeniz gerek. Boş alanın nerede olduğunu ve hangi oyuncuya ulaşmak istediğinizi önceden bilmelisiniz."

Ajaxlı oyuncular antrenmanlarda makineli tüfek gibi paslaşmalarını ve koşularını iyice geliştirmek için üçgenler kurarak bıkmadan usanmadan çalışıyordu. "Tekrara inanıyor-

duk. Her gün. Her gün. Sistem rakip yarı sahada dar alanda kısa paslaşmaları gerektiriyordu. Bu yüzden antrenmanlarda üçgenler kurup sürekli ortada sıçan oynuyorduk. Bu çalışma bize maçlarda sabit pozisyonlarda bir sürü seçenek oluşturma şansını sunuyordu. Sürekli ama sürekli dar alanda paslaşma çalışıyorduk.” Bu benzersiz çalışma programının iyice yüksek oktanlı bir versiyonu üçgen üçlüleri idi. “Üçer oyuncunun olduğu iki grupla ve kalecinin de eklendiği dört kişilik üçüncü bir grupla üçgen üçlüleri kurardık. Antrenmanlara hep bu çalışmayla başladık. Bu ısınmanın bir parçasıydı; oyuncularını maçlarda karşılaşacakları durumlara hazırlamayı amaçlıyordu. Topu alacak oyuncu pası nereye istediğini yalnızca gözleriyle veya yaptığı koşuyla aktarabiliyordu. Topu hızlı kontrol etmeliydi ama çok da hızlı etmemeliydi, yoksa bir sonraki pası veremezdi. Pası vereceği oyuncunun neye ihtiyacı olduğunu görmeliydi. Burada işin sırrı bu üçgenlerin giderek küçülmesiydi çünkü alan zaten çok küçük olduğu için herkes birbirini test ediyordu. Önce yirmi metrelik üçgenler kuruluyordu. Sonra on bir metre. Son on falan diye gidiyordu. Bir noktada ortada yalnızca sekize sekiz metrelik üçgenler kalıyordu ki bu o hızda yapılan paslaşmalar için inanılmaz bir şeydi. Hakikaten inanılmazdı! Fakat topun hızının hep işlevsel olması gerekiyordu. Aramızda dört metre varken sizin bana kontrol etmemin imkânsız olduğu çok sert bir top atmanızın hiçbir anlamı yok. O kadar fazla. Santrfora doğru atılan toplar da oyunun temposuna uygun, santrforu ofsayttan kaçırarak kadar yavaş ama onu yavaşlatmayacak kadar hızlı olmalı. Bu pasın hızı sayesinde santrfor son anda ofsayttan kurtulabilmeli. Mükemmel bir pas olmalı.”

Ajax sistemi nasıl üçgenler üzerine kuruluysa, Jan Benthem’in hayatı da hep (kelimenin gerçek anlamıyla) üçgenler üzerine kurulu olmuş. Benthem 1980’lerde genç bir mimar hayal edilebilecek en basit evi tasarlama konulu bir yarışmaya katılmış ve kazanmış. Bu ev temeli olmayan, yeşil çelik üçgenlerden bir örgü üzerinde duran çelik ve cam bir

kutuymuş. Ev şu an hâlâ Amsterdam'ın dışındaki Almere'de. "Dünyanın en basit evi" olarak biliniyor ve ülkenin belki de en güçlü ve muteber mimarı olan Benthem hâlâ bu evde yaşıyor. Ev halen ona muazzam keyif veriyormuş. Benthem bana evin kutu şeklindeki dört odacıktan ve biraz daha büyük bir açık alandan oluşan planını gösteriyor. "Bu benim tasarlayabileceğim en küçük evdi. Karımla salonda uyuyoruz çünkü ayrı bir yatak odamız yok. Ev sekize sekiz metrelik küçük bir kutuydu. İşe önce yatak odasıyla başladım. Kendime şunu sordum: Neye ihtiyacımız var? Uyumak için yaklaşık iki metreye. Bu kadar. Pencereye gerek yok çünkü yatak odasına geçtiğinizde zaten hava kararmış oluyor. Bu yüzden bu oda bir yatağın, bir kapının ve üzerine bir şeyler konabilecek birkaç rafın olduğu ikiye iki metrelik bir alan. Mutfak ve banyo için neye ihtiyacımız var? Yine iki kişi için en fazla ikiye iki metrelik bir alan. Yine pencereye gerek yok çünkü banyoda pencere olmasına gerek yok ve mutfakta da çok vakit geçirilmez. Çocuk istiyorsanız, bir yatak odasına daha ihtiyaç var. Dolayısıyla bu oda da penceresi olmayan ikiye iki metrelik bir alan. Yani evin bir tarafına dört adet kapalı kutu yaptım. Sonra bir salon olsun istedik. Onu da kare şeklinde yapalım dedik. Fakat salonda bir pencereye ihtiyaç var çünkü bir manzaranız olsun istiyorsunuz. Madem öyle, salonu neden sadece camdan yapmayalım? Daha basit nasıl olabilir? Cam güçlü bir malzemedir, bu yüzden belki tavanı da destekleyebilir. Böylece çerçeve kullanmanıza gerek kalmaz. Bir miktar yalıtım malzemesi kullanarak çok ince ve hafif bir çatı yaptım. Çok hafif malzemeler tercih ettim ve çatıyı desteklemek için kablolar kullandım. Ev temelsiz olarak tasarlanmıştı. Yarışmanın temel kıstaslarından biri binayı zemine kazık çakmadan tasarlamaktı, bu yüzden çok güçlü bir yapıya ihtiyaç vardı; çelik üçgenlere, zeminde çökme olursa ayarlayabileceğiniz bir şeylere. Bir bina için olabilecek en güçlü form üçgendir; en hafif ama en güçlü form."

Üst düzey futbolda veya büyük bir havaalanını işletme-

de duyguya pek yer yoktur. Louis van Gaal de tıpkı Rinus Michels'in otuz yıl önce yaptığı gibi kadrosunu insafsızca ve zekice buduyordu. Auxerre maçında kaleci Stanley Menzo'nun yaptığı büyük bir hata Ajax'ı 1993 UEFA Kupası yarı finalinden edince Van Gaal baltayı indirip Menzo'nun yerine Edwin van der Sar'ı oynatmaya başladı. (Menzo bunun üzerine kadro dışı kalmanın travmasını atlatmak için profesyonel destek almak zorunda kaldı.) Cruyff'un öğrencilerinden, olağanüstü yetenekli kanat oyuncusu Bryan Roy da Ajax taraftarlarının sevgilisiydi. Fakat Van Gaal Ajax sistemi için yeterince güvenilir bir bileşen olmadığına kanaat getirdiği Roy'u Foggia'ya satmakta tereddüt etmedi. Roy'un yerine gelen kişi o zamanlar pek adı sanı duyulmamış olan Marc Overmars'tı. Yine de Schipol Ajax'a kıyasla birçok bakımdan çok daha katı bir kurum. Üst düzey yönetici kadrosundaki devir olağanüstü yüksek. Son on beş yılda en üst düzeydeki elli personelin hemen hiçbirisi yerinde kalmamış. Miadı dolmuş ya da yerine daha randımanlı sistemler getirilebilecek binalar veya bilgisayar sistemleri anında değiştiriliyor.

Ajax'ın da Schipol'ün de hızla değişen ortamlarından ve kazandıkları başarılarından kaynaklanan problemlerle mücadele etmek zorunda kaldıkları 1990'lı yılların sonunda hangi kurumun bu problemlerin üstesinden daha iyi geldiği konusunda şüphe yok.

Bosman kurallarının Ajax üzerinde yarattığı yıkıcı etkiyi Karındeşen Jack bile yaratamazdı. Van Gaal'in rüya takımı futbolculara çok daha fazla serbest dolaşım hakkı tanıyan bu dava sonrasında büyük yara aldı. Bosman yüzünden 1995'te Şampiyonlar Ligi'ni kazanan kulübün bütün genç yıldızları birer birer yabancı kulüplerin yolunu tuttu. Seedorf, Davids, Kluivert, Reiziger, Bogarde, Litmanen, Kanu, Overmars, Finidi, De Boer ikizleri, Van der Sar; neredeyse takımın tamamı. Çoğu önce İtalya'ya gitti ama sonrasında Van Gaal'in Barcelona'sına geçti. Taraftarlar ortaya çıkan bu Katalan-Amsterdam melezi takıma yarım ağızla "BarcAjax" adını taktı ama kendi adları-

na durumdan pek de memnun değildiler. Fanatik ve takıntılı bulunan Van Gaal hiçbir zaman Cruyff kadar sevilmedi. “BarcaAjax” Avrupa’nın en takdir edilen takımlarından biri olabilir ama kırmızı beyaz formalı çocuklar artık Avrupa futbolunun en büyük oyuncularını arasında sayılmıyor.

Saha dışında ise Ajax küçük ama samimi bir kulüpten dev bir şirkete dönüşme yolunda beceriksiz adımlar atarak kendi problemlerinin müsebbibi oldu. Ajax’ın İtalya, İspanya ve İngiltere’nin büyük kulüpleriyle daha eşit şartlarda rekabet edebilmesini sağlayacağı düşünülerek inşa edilen, ileri teknoloji ürünü Arena Stadı aslında çok kusurlu. O bölgede çimen doğru düzgün gelişmediğinden, zeminin her sezon üç kere yenilenmesi gerekiyor. Yaşça büyük taraftarların çoğu Arena’nın Ajax’ın bugüne dek yaptığı en büyük hata olduğunu düşünüyor. Stadın tuhaf bir çınlamaya neden olan akustiği ve ticari saiklerle getirildiği aşikâr olan zorunluluklar yüzünden çoğu kişi artık o stada gitmeyi reddediyor. Bu “multifonksiyonel” stadın rengârenk plastik koltukları artık ekseriyetle şehir dışından gelen insanlar tarafından dolduruluyor. Kulüp stadın sahibi değil; yalnızca bir kısımda birkaç ofisleri var ve stadın geri kalanını maç günleri kiralyorlar. “Ajax’ın eski stadı çok küçüktü ve hiçbir bakımdan güzel değildi,” diyor peyzaj mimarı Dirk Sijmons. “Ama insana kendini evinde hissettiren bir sıcaklığı vardı. Ve para kazanmaktan ziyade futbol için inşa edilmişti. Şu an Ajax’ın nasıl kırılğan olduğunu görüyorsunuz. Hani şu geliştikleri zaman yeni bir kabuk bulmak zorunda kalan ve bu arayış esnasında savunmasız olan yengeçlere benziyor. Ajax da şu an böyle bir süreçten geçmek zorunda çünkü Arena gerçek bir ev değil. Takım o statta pazar günleri oynuyor. Ama yeri geliyor Rolling Stones konseri de oluyor, büyük bir kongre de, Mitsubishi’nin son modelinin tanıtım töreni de. Sonra aradan bir hafta geçiyor ve Ajax yine çikip orada futbol oynuyor.”

“Hollandalılara özgü bu aynı binadan birçok şekilde para kazanma, otopark alanlarının her gün müsait olmasını sağ-

lama falan takıntısı... Bu elbette çok harika bir fikir ama bir futbol stadının da canına okuyor. Stadyum dediğin maçlar arasında dinlenir. Statlar maçlardan önce, insanlar akın akın gelmeden önce bir hafta boş kalmalı. Statların da düşünmesi gerekir. Arena böyle bir şeyi asla sunamaz. Arena tek amacı para kazanmak olan bir kurum ve üzerinden para kazandığı şeylerden biri de Ajax. İşin özeti bu. Herkes de bunun farkında. Buradan çıkarken ışıkları kapatmanız gerekiyor. Sonrasında burası başka birine ait. Biz burada sadece misafiriz.”

“[Feyenoord’un] De Kuip muhteşem bir stat. Boşken akustiği çok güzel; bir kuş öttüğünde stadın her yerinden duyuluyor. Boş statlar çok özel yerlerdir. Burası da tamamen dolduğunda çok samimi bir yere dönüşebiliyor. Bunun nedeni stadın ölçeğinin mükemmel olması, iki balkonunun olması ve tribünlerin sahaya yakın olmasına rağmen klostrofobik olmaması. Japonlar bir stadı kopyalamak istiyorlarsa bu stadi seçmeliler.” Ajax’ın kulüpte neredeyse elli yıldır çalışan ve Reynolds, Buckingham, Michels, Kovacs, Cruyff, Beenhakker ve Van Gaal dönemlerinde hemen her pozisyonda görev alan sadık çalışanı Bobby Haarms bile Arena’nın ona kendini zavallı hissettirdiğini dile getirmekten çekinmiyor. Stadyumun baskıcı güvenlik sistemi ve bitmek bilmeyen kilitli koridorları yüzünden Newgate hapishanesi gardiyanı gibi bir sürü anahtar taşımak zorundaymış. “De Meer futbol içindi. Orada her şey mükemmeldi. Burası... Burası para için.”

Schipol ise kimlik ve ölçekle ilgili çok daha önemsiz sorunlarla boğuşuyor. 1989’daki on yedi milyon yolculuk bir trafikten on yıl sonra otuz sekiz milyon yolculuk bir trafiğe ulaşan Schipol, sayısız ticarethanenin, kafenin ve alışveriş merkezinin olduğu küçük bir şehre dönüşmüş durumda. Havaalanı o kadar büyük, gelip geçen insan yoğunluğu ve kirliliği o kadar yorucu ki, bir ara havaalanını yüksek hızlı tren hattıyla Kuzey Denizi’nin yirmi mil açığında, karaya bağlı yapay bir adaya taşıma fikri bile telaffuz edilmiş (ama çok pahalı ola-

cağı gerekçesiyle reddedilmiş). Tabii kültür de değişiyor. “Havaalanının ortamı son on yılda büyük değişim geçirdi. Burası trafik amaçlı işlevsel bir makine olmaktan çıktı, daha ziyade vakit geçirme ve para kazanma amaçlı bir ortama dönüştü,” diyor Benthem. “Eskiden havaalanları hiç bulunmak istemeyeceğiniz, sadece gelip geçmek için kullandığınız yerlerdi. İnsanların hoşça vakit geçireceği ve içinde bulunmaktan keyif duyacakları mekânlar yapmak güzel bir şey.”

Schipol yönetimi radikal bir problemle daha çıkagelmiş. “Bize hep ‘sade ve işlevsel olanı istiyoruz,’ demişlerdi. Şimdi yeni müdür sadeliğin ve işlevselliğin devrinin sona erdiğini söylüyor. Havaalanının Noel’deki sıcak atmosferini sevdiğini söylüyor. Noel’de burası çok güzeldir. Her yerde ışıklar, on metrede bir yılbaşı ağaçları olur. Müdür ‘Havaalanının tüm yıl boyunca Noel’deki gibi olması gerek,’ dedi. Hollanda da her şeyiyle yapay bir ülkedir. Bütün yıl Noel gibi mi olsun istiyorsunuz? Hallederiz, sorun yok. Ben şahsen bunun kalabalık yaratacak bir şey olduğunu düşünüyorum ama patron o. Ama sonra biri çıkıp ‘Bu çok masraflı bir iş. Gerçekten buna ihtiyacımız var mı?’ diyecek. Bu da işlerin her zaman makul bir şekilde yapılmasını sağlayan bir kontrol mekanizması. Bu konuda bir toplantı yapacak ve üzerine biraz daha düşüneceksiniz. Sonra bir toplantı daha. ‘Bunu başka bir zaman tartışabilir miyiz? Gerçekten bunu mu kast ediyorsunuz, yoksa başka bir şey mi kast ettiniz? Burasının Noel’deki gibi sıcak bir ortam sunmasını istiyorsunuz ama galiba aslında istediğiniz başka bir şey...’ diyeceksiniz. İşler bu şekilde tartışa tartışa yürüyecek.”

Gerçi havaalanı baştan aşağı değişmiş. Bugünlerde gelirin çoğunu uçmayla ilgili herhangi bir şeyden ziyade alışverişten elde ediyor. Bu da Benthem’in birbirine taban tabana zıt görevleri aynı anda yerine getirmesi gerektiği anlamına geliyor. “Havaalanlarında esas istediğiniz şey en iyi akışı elde etmek, bir noktadan diğerine en mantıklı rota üzerinden gidebilmektir. Alışveriş merkezlerinde ise insanların kaybol-

masını istersiniz. Amacınız onları içeri alıp bir daha çıkma-
malarını sağlamaktır! Dolayısıyla trafiği sağlayan bir makine
olmaktan çıkıp para basan bir makineye dönüşen bir havaa-
lanında bu ikisini bir araya getirmeniz gerekiyor. Bu nedenle
yolunu bulmakla yolunu kaybetmek arasında ince bir denge
yakalamalısınız! Problemi idrak edip her iki işlevi de yerine
getirmelisiniz. Arabanızdan çıkıp havaalanına ulaşacağınız
ama bu esnada dükkânları da es geçmeyeceğiniz en kısa yol
hangisi? En akıllıca çözüm bu sorunun cevabında yatıyor.”

Çözümler, çözümler. Problemler, problemler.

Cruyff futbol için “En güzel oyun basit olandır. Yirmi met-
relik bir pas yeterliyken kırk metrelik bir pas atıldığını ne
sıklıkta görürsünüz? Veya ceza sahasında etrafınız yedi ki-
şiyle çevrildiğinde kanada doğru basit bir pas atmak varken
verkaça girildiğini? En basit görünen çözüm aslında en zor
olandır,” diyor. Benthem bu düşünceyi bir adım ileri taşıyor:
“Bence basit çözümü aramak tam Hollandalılara özgü bir şey.
Bizim işimizin en büyük gerilimi ise daha da basit bir çözüm
bulmak. Biz de bunu seviyoruz. Sonunda en tatmin edici olanı
her şeyi ortadan kaldırdığın ve artık ortada çözüm diye bir
şeyin kalmadığı ama problemin de sona erdiği çözümler olu-
yor. Bu işi yapmanın en güzel yolu bu.”

6 ÜZERİNDEN 5 FRANK, PATRICK, FRANK, JAAP, PATRICK, PAUL... VE GYURI

“Ne kadar antrenman yaparsam kismetimin o kadar artıyor.”

–Ben Hogan

Maç nihayet sona erdiğinde, Hollandalılar penaltı atışlarını beceriksizce dışarı atmayı bitirdiklerinde ve İtalyanlar şaşkınlık içinde bu kismetli galibiyetlerini kutlarken, turuncular içindeki büyük kalabalık Arena'yı ölüm sessizliği içinde ve hızlı adımlarla boşaltmış, metro istasyonuna giden küçük köprü'nün üzerinde yürüyordu. Hollanda'nın bir ay süren karnavalı bir anda T. S. Elliot'un *Çorak Ülke* şiirinden bir sahneye dönüşmüştü... *Sürüyle, ummazdım bir seri penaltı atışları mahvetsin insanları böyle sürüyle.* Hollanda-İtalya maçını Amsterdam'ın öbür ucunda arkadaşlarımla televizyondan izlemiştim. Penaltı atışları başlarken bir an önce mekândan çıkabilmek için ceketimi giyip hızla kapıya yöneldim. Olacaklar konusunda aklımda en ufak bir şüphe yoktu ve maçtan sonra yalnız kalmak istiyordum. Bu eşitsiz müsabakayı tuhaf bir açıdan izledim. Sonra çıktım ve şok içindeki şehirde bisikletimle ağır ağır dolaştım. Artık insanın gözüne hiç de komik görünmeyen turuncu şapkaları, tişörtleriyle ve suratlarındaki boyalarla çoğu suskun, kadınlı erkekli bir sürü insan bozum olmuş bir ifadeyle barlardan ve evlerden çıktı-

yordu. Ya gruplar halinde oldukları yerde duruyor ya da çok yavaş adımlarla sokaklarda yürüyorlardı. Bazıları evlerinin merdivenlerinde başlarını ellerinin arasına almış oturuyordu. Amstel kıyısında, turuncu tişört giymiş uzun boylu sarışın bir adam kafasını iki yana sallayarak cep telefonuyla konuştuğu kişiye tüm ülkenin sorduğu soruyu soruyordu: “Bunu nasıl yapabildik? İnanılmaz bir şey. Beş penaltı. Bir maçta beş penaltı nasıl kaçır? Böyle bir şey olabilir mi?”

Hollanda için bu asrın futbol sorusu. Ertesi gün, Frank Rijkaard'ın takım otobüsünde yüzünden gözyaşları süzülürken görüldüğü iç parçalayıcı fotoğraflarından sonra milli takımın başına Louis van Gaal getirildi. Van Gaal yaptığı ilk basın toplantısında hedefinin Hollanda'yı Japonya'da dünya şampiyonu yapmak olduğunu söyledi. Tarzını seviyorum Louis! İnsan onu duyunca galiba nihayet bu işi başarmak için gerekli inatçılığa ve futbol erdemine sahip biri çıktı diyor. Fakat Louis van Gaal (veya başka biri) Hollanda'nın bu penaltı sorununu çözene kadar bu hayalin gerçekleşmesi mümkün değil.

Penaltı ustalığı, maalesef, önemli futbol turnuvalarını kazanmanın ön koşulu halini almış durumda. Son on yıldır iki büyük turnuvanın eliminasyon aşamasında her üç maçtan biri penaltılara kaldı. Dünya veya Avrupa kupalarındaki son on iki yarı final maçından dokuzunun kazananı penaltılarla belirlendi. Bütün bunlar olurken Hollanda adını tarihe dünyanın en kötü penaltı atıcıları olarak kazandı. “İngiltere ve Almanya'yı unutun,” yazıyordu *Het Parool*'da İtalya maçından sonra. “Şu an dünya futbolunun maskarası Hollanda.” Alman Sat 1 kanalının sohbet programı sunucusu Harald Schmidt yarayı iyice deşerek Hollandalı sürücülere küfredmenin yeni bir yolunu bulduğunu söylüyordu. Tek parmağını göstermek yerine elini olduğu gibi camdan çıkartıyormuş. “Anladınız mı? Beş penaltı için beş parmak! Ha ha ha!” Portakallar turnuvalar tarihinde uzatmaya giden maçlarının sonunda beş kez seri penaltı atışları kullandı, beşini de kaybetti (1979'da FIFA'nın yetmiş

beşinci kuruluş yıldönümü maçında Arjantin'e, Euro 92 yarı finalinde, Euro 96 çeyrek finalinde ve Euro 98 ve 2000'in yarı finallerinde). Hollanda takımları kulüpler düzeyinde ise otuz yıl boyunca penaltı atışları sonucunda rakiplerine yalnızca dört kere üstünlük sağlayabildi. Rakipleri belki şu ana kadar Hollanda'yı elemek için beraberliğin yeteceğini hiç hesaplamamışlardır ama Euro 2000 fiyaskosundan sonra bundan başka bir şey düşünmeleri için aptal olmaları gerek.

Hollandalılar oldum olası penaltılardan nefret eder ve seri penaltıları iğrenç bir şey olarak görür. Fakat televizyon için biçilmiş kaftan olan bu acımasız melodramın meraklıları da çok. Andrew Anthony *On Penalties* isimli kitabında şunları söylüyor: "Seri penaltılar sporun insani yönüne dair en mükemmel alegori. Elbette futbol sahası denen şey bütün o zaferleriyle ve hezimetleriyle, galipleri ve mağluplarıyla ve rekabetçi sporlar dünyasını oluşturan sayısız başka klişeyle tam bir metafor cenneti. Fakat penaltının güzelliği hayatın anlamlı aralıklarına sıkıştırılmış korkuyu ve umudu, pişmanlığı veya rahatlamayı güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Futboldaki penaltı bilinçli seçime yaptığı vurgu nedeniyle sporda başka bir emsali olmayan bir olgudur. Penaltı anında oyun kısa bir süre durur ve atışı kullanacak olan oyuncu eylemlerin geri dönüşsüz sonuçlarının olduğu o yere, kendi hakikat çemberine girer. Seri penaltı atışları iyice zorludur. Seri penaltı atışları hem bireysel bir seçimi hem de kolektif bir sorumluluğu içermesiyle neredeyse ahlaki bir öneme sahiptir."

Anthony "geri dönüşsüz sonuçlar" konusunda haklı ama işin ahlaki yönü konusunda yanılıyor. Sorun aslında tam da seri penaltı atışlarının gayriahlaki sonuçlarında. Buradaki seri atış tabiri Hollywood westernlerinin, beyaz şapkalı iyi insanların siyah şapkalı kötü adamları mutlaka öldürdüğü o heyecanlı final sahnelerinden geliyor. Sergio Leone'nin bu janra ait klişeleri tiye aldığı spaghetti westernlerinde bile bu kapışmaların galibi, galibiyeti ahlaken hak eden kişidir. İyi Kötü'yü öldürür ve Çirkin'in canını bağışlar. Futbolda seri penaltı atışları

bu ahlaki evreni sekteye uğratar ve çökertir çünkü orada Kötü ve Çirkin çoğu kez İyi'yi öldürür. Batı Almanya'nın 1982'de Fransa'ya karşı aldığı skandal galibiyeti veya Arjantin'in 1990'da İtalya'yı yenişini hatırlayın. İtalya-Hollanda maçındaki penaltı atışları iki ülkenin penaltı becerisini göstermekle beraber, penaltı atışlarına gelene kadar oynanan oyuna gölge düşüren tuhaf bir sonucun ortaya çıkmasına neden olmuştu Arena'daki İtalyan bir gazetecinin yaptığı esprideki gibi: "Zoff bir taktik deha. Hollandalıları iki saat bizim yarı sahada tuttu. Sonra işlerini bitirdi."

Seri penaltı atışları özü itibarıyla aslında Rus ruletine ya da *Spartacus*'te Romalı sadist general Laurence Olivier'nin Kirk Douglas ve Tony Curtis'i kendi zevki için zorla dövüştürdüğü sahneye daha çok benziyor. Oyuncuları tek tek birbirleriyle çarpıştırmak için bundan daha iyi tasarlanmış bir ritüel olamaz. Clarence Seedorf'un Euro 96 yarı finalinde Hollanda'nın elenmesine neden olan penaltıyı kaçırmamasından sonra, Fransa orta sahasında oynayan ve kazanan tarafta olan arkadaşı Christian Karembeu penaltı atışları hakkında şunları söylemişti: "Bu iş mermiyi silahın haznesine sürüp herkese tetiği çekmesini söylemeye benziyor. Mermi birine denk gelecek, bunu biliyorsunuz. Ve onu rezil rüsva edecek. Bu adil mi peki? Adalet burada mevzubahis bile değil." Oynadığı dönemin en iyi penaltıcılarından biri ve şu an üst düzey bir bürokrat olan Michel Platini'nin de bir keresinde demiş olduğu üzere: "Önemli bir penaltıyı kaçıran oyuncu bunun travmasını hayatı boyunca atlatamaz. Sanki arkadaşlarını ve ailesini öldürmüş gibi mimlenir."

FIFA Başkanı Sepp Blatter bile bu sorunu görüyor. Euro 2000'den hemen önce "Futbol bir takım oyunu. Ama iş penaltılara kalırsa bireysel bir spora dönüşüyor ve bu oyunun ruhu için de bireyin kendisi için de iyi değil," demişti. 1994 Dünya Kupası finalinde Roberto Baggio ve Franco Baresi'nin kaçırdığı penaltıları hatırlatarak sözlerine şöyle devam etmişti: "Bakin o penaltılar bu oyuncuları nasıl kötü etkiledi. Neyse ki Baggio yoluna devam edip kariyerini yeniden inşa etmeyi başardı."

Ama Baresi'nin bu travmayı pek atlatabildiğini sanmıyorum. Bence hâlâ bunun acısını yaşıyor."

Seri penaltı atışlarının en düşündürücü yanı ise oyunun kendisini yıpratan sonuçlara yol açması. FIFA, 1990 Dünya Kupası'yla ilgili müstehzi eleştirilerden beri yıllarını futbolu seyir zevki veren, daha gol odaklı bir oyuna dönüştürmek için harcıyor. O dönemden beri yapılan önemli kural değişiklikleri (galibiyete üç puan, arkadan müdahaleye kırmızı kart, kalecinin geri pası eliyle tutamaması vs.) hep hızlı ve açık bir hücum futbolunu teşvik etmeyi amaçlıyordu. Fakat seri penaltı atışlarının tam tersi bir etkisi var. Korkak ve çirkin bir savunma futbolunu teşvik ediyor. Bu penaltılar yüzünden zayıf takımların berabere kalıp penaltılarla kazanmaya çalışması standart bir turnuva taktiği oldu çıktı. Seri penaltı atışları üst üste dört kere 0-0 berabere kalıp iyi penaltı atarak Dünya Kupası kazanmayı teorik olarak mümkün kılıyor. Fakat iyi penaltı atmakla iyi futbol oynamak bambaşka iki mevhum.

İtalya maçından sonra Hollanda halkı ilk kez bir penaltı başarısızlığı yüzünden oyunculara hoşgörüle değil öfke ve küçümsemeyle tepki verdi. Yine de bu mağlubiyet oyuncuların canını aldıkları bu tepkiden çok daha fazla sıkılmıştı. Maçtan bir ay sonra Frank de Boer'e kaçırdığı o iki penaltıyı sorduğumda bana "Kusura bakma, bu konu üzerinde konuşmak istemeyeceğim kadar can sıkıcı," dedi. Seri penaltılarda atışı gole çeviren ama çok daha önemlisi, normal süre içinde Hollanda'nın kazandığı ikinci penaltı sonrasında atışı direkt dönen Patrick Kluivert ise De Boer'den daha açıksözlü ama en az onun kadar üzgündü. "Penaltıları konuşmak hep zordur. Ya kazanırsın ya kaybedersin. Biz kaybettik. Çok üzücü bir durum, hatta düpedüz kâbus. Sonrasında hayat devam ediyor ama hep o maçla hatırlanıyorsunuz. Bu yüzden unutmaları kolay değil. Yugoslavya'yla oynadığımız ve üç gol attığımız çeyrek final maçı müthişti ama o maçı hatırlamaya yetecek vakit pek yoktu, çünkü bir sonraki maç bizi bekliyordu. Bizim için çok üzücü bir durum çünkü turnuvayı kazanabileceğimizi düşünüyorduk.

Kazanmalıydık. Kazanmak zorundaydık. Ama bu işte biraz da şansınızın olması gerekiyor. Bu çok önemli. İlk penaltımda top bir iki santim daha sağa gitse gol olacaktı... Ama olmadı. Çok iyi futbol oynuyorduk ama penaltılarla elendik. Bu bizim için çok zor bir durum. Bazıları penaltılara daha fazla çalışmamız gerektiğini söylüyor ama sorun bu değildi. Penaltılara epey çalışmıştık. Her antrenmandan sonra penaltı çalıştık. Hatta bana sorarsan biraz fazla bile çalıştık. Hem ayrıca penaltı atmak söz konusu olduğunda herkes farklıdır.”

Hollanda bir gün Dünya Kupası (veya yeni bir Avrupa Kupası) kazanacaksa bu konuda bir şeyler yapılmalı. Ama ne? Ortada her ikisi de gayet radikal olan yalnızca iki seçenek var gibi gözüküyor.

İlk seçenek riskli, daha önce benzeri görülmemiş ve bir hayli politik. *Nederland gidsland* ruhunu canlandırmayı ve futbol ülkelerine manevi bir yol gösterici olmayı içeriyor. Sembolik anlamda intihar etmek ve dünya futbolunun gelecekteki selameti için bir tutum belirlemek anlamına geliyor. Plan şu: Hollanda seri penaltı atışları sorununu seri penaltıları tamamen tedavülenden kaldırarak aşacak.

Bu işler böyle. Bir sonraki Dünya Kupası'ndan önce Hollanda seri penaltı atışları müessesesini futbolu çirkinleştirdiği gerekçesiyle artık desteklemediğini söyleyecek. Dolayısıyla, yaptıkları bir maç seri penaltı atışlarına gidecek olursa bu atışları kullanmayacaklar. Hollanda'nın penaltıcuları topu kaleye atmak yerine yavaşça hakeme doğru paslayacaklar. Hollanda kalecisi kollarını birleştirip kele direğinin önünde bekleyecek. Böylece şiddet içermeyen Gandhi ilkeleri futbola uyarlanacak. Bu eylem yüz yıl önce Corinthian Casuals'ın penaltı karşıtı protestosunun bir benzeri olacak. Hollanda bu beyanını FIFA'nın berabere biten maçlara nihayet alternatif bir çözüm üretmesine yeterli süreyi tanıyacak kadar erken yapılacak. Hollanda açısından bakıldığında, her iki takıma da en azından yarı yarıya şans tanıyan yazı tura atışı da dâhil olmak üzere, hemen her yöntem seri penaltı atışlarına tercih edilebilir nitelikte.

Bugüne kadar birçok yöntem teklif edilmiş durumda. Ben olsam bu işi tıpkı boks karşılaşmalarında olduğu gibi, kazananı ‘puanla’ belirleyen bir hakem kuruluna bırakırım. Penaltı atışlarının “centilmenliğe aykırı” olduğunu düşünen Corinthian Casuals protestosundan bir sonuç elde edememişti tabii ama yaptıkları eylem de televizyonları başındaki milyarlarca insan tarafından canlı olarak izlenmemişti.

Hollanda bu seçeneği tercih ederse önemli bir Dünya Kupası maçını, hatta belki finali feda etmiş olacak. Ama, nasıl olsa seri penaltı atışları sonunda neredeyse kesinlikle eleneceğinden, maçı 90 veya 120 dakika sonunda kazanamamış olmakla kaybettiği şeyden daha fazlasını kaybetmeyecek. Daha da önemlisi, Hollanda hem bu protestosunun ahlaki zeminini güçlendirmiş olacak hem de bugüne kadar taraftarları, oyuncularını ve yöneticileri tarafından zaten hiçbir zaman tamamen kabul görmemiş olan seri penaltı atışları müessesesini temelden sarsmış olacak. Oyunu daha uzun süre oynayacak olmak (penaltı atışlarından kurtulmak) Hollanda’nın gelecek tüm turnuvalardaki şansını arttıracak.

Tabii bu yaklaşım birçok tehlikeyi de bünyesinde barındırıyor. Bu yöntemi uygulamak hem çelik gibi sinir gerektirir hem de oyuncularını çok zor durumda bırakır. Hollanda sırf penaltı atmadığı için böyle bir stratejiye başvurmakla itham edilebilir (ama tabii Van Gaal de Ajax’la Dünya Kulüpler Şampiyonluğu’nu seri penaltı atışları sonunda kazandığını hatırlatabilir). FIFA muhtemelen bu kadar gözü kara bir meydan okumaya pek hoşgörüle yaklaşmaz ve Hollanda’yı ciddi disiplin cezalarıyla tehdit edebilir (hoş, Hollanda’nın yapacağı bu eylem İtalya’ya karşı kullandıkları penaltılardan pek de ayırt edilemeyeceği için oyuncuların kuralları ihlal ettiğini veya oyunun itibarını zedelediğini tespit etmek pek kolay olmaz ya).

Bir acil durum planının olmasında da fayda var. Ama bu planın iyice garip görünme ihtimali söz konusu. B planı için Hollandalıların penaltı atışlarında kendilerini geliştirmesi gerekiyor.

Gyuri Vergouw futbolu çok seven ve Hollanda'nın bu "güzel mağlubiyetlerinden" illallah demiş Macar asıllı Hollandalı bir yönetim danışmanı. Vergouw normalde kurumsal müşterilerle çalışıyor ve ticari veya yapısal sorunları tespit edip onlara yaratıcı çözümler sunuyor. Seri penaltı atışlarını çalıştığı sektörün jargonuyla uluslararası futbolun "kritik başarı unsuru" olarak görüyor. Portakalların Dünya Kupası'nı kazandığını "ölmeden önce bir kez olsun görmeyi" çok istiyor, bu yüzden ülkenin penaltı krizine bir çözüm getirmek için tek kişilik bir kampanya başlatmış. Hollandalı oyuncuların daha iyi penaltı atmayı ve kurtarmayı öğrenebileceğini düşünüyor ve bu konu hakkında *Strafschop: The Quest for the Ultimate Penalty* adında komik ve ikna edici bir kitap yazmış. Kitabında verdiği mesajları web siteleri vasıtasıyla, medyada boy göstererek ve teknik adamlarla kulis faaliyetlerinde bulunarak pekiştiriyor. "Kendimizi yüzde ondan daha fazla bir oranda geliştirebiliriz," diyor. "En azından yüzde onu garanti ediyorum. Hollandalı penaltıcıları çalıştırabilecek olsaydım altı penaltıdan birini değil dördünü gole çevirirdik." Söylediklerinde haklıysa, bu kesin mağlubiyetle bir kazanma şansı arasındaki farka tekabül edebilir.

İnsanlar Amerikalı büyük golfçü Ben Hogan'ı karşılaşmalarını şans yardımıyla kazanmakla itham ederdi. Hogan golf sporunun efsanevi obsesiflerinden biriydi. Sürekli antrenman yapan, bir araba kazası sonucunda yürüyemeyecek hale geldikten sonra bile kariyerini sil baştan inşa edebilmiş bir mükemmeliyetçiydi. En iyi maçlarından bazılarını acı içinde, bacaklarının üzerinde zor durabiliyorken çıkarmıştı. Rakipleri baskıya yenik düşerken inanılmaz zor atışları deliğe sokmasıyla meşhurdu. "Evet, şanslıyım," derdi kendisine yönelik ithamlara cevaben. "Ve ne kadar antrenman yaparsam kismetim de o kadar artıyor."

Vergouw benzer bir tutum geliştirmeleri için Hollandalılara yalvarıyor. "Biz penaltıların onur kırıcı olduğunu ve futbolun bir parçası olmadığını düşünmekle kalmıyor, ayrıca

kendimizi insanın kendini penaltı atma konusunda eğite-
yeceğine inandırıyoruz. Oyuncular teknik anlamda kendile-
rini dünyanın en iyisi olarak görüyorlar. Teknik anlamda çok
üstün oldukları için nasıl olsa yaparız diye düşünüyorlar.”
Johan Cruyff’u bazı tavırları yüzünden suçluyor. “Cruyff ant-
renmanlarda hiç penaltı kaçırmamasına rağmen maçlarda
penaltı kullanmayı hiç sevmezdi. Zaten takımda onun yerine
penaltıları kullanacak Neeskens veya Muhren vardı. Ayrıca
onun oyunculuğu döneminde seri penaltı atışları diye bir şey
yoktu, bu yüzden bu onun için ilginç bir konu değildi. Cruyff
insanın bu konuda kendini geliştiremeyeceğini söyleyince
herkes ona inandı. Ama yanılıyordu.” Cruyff İtalya maçından
sonra bu seri penaltı atışları işinin piyango gibi bir şey olduğu
şeklindeki görüşünü yinelemiş. Milli takımın kaleci antrenörü
Pim Doesburg ve (normal oyunda müthiş bir kaleci olan ama
penaltı kurtarma konusunda pek iyi olmayan) Edwin van der
Sar da aynı şeyi söylemiş. “Herkes bunun piyango olduğunu
söylüyor. Kusura bakmasınlar ama bu saçmalık! Artık başka
bir şeyler söylemenin vakti geldi. Ben bunları bütün gazeteler-
de ve televizyon kanallarında söyledim ve söylemeye de de-
vam edeceğim. Cruyff’un haklı olduğu tek konu şu: Penaltılar
gerçekten futbolun bir parçası değil. Fakat bu penaltı atmak
için ustalık, beceri, deneyim veya teknik gerekmediği anlamı-
na gelmiyor. Cruyff futbol hakkında her şeyi biliyor ama bir
penaltı ustası değil. Ben diyorum ki; Cruyff penaltılar ve seri
penaltı atışları hakkında hiçbir şey bilmiyor ve bizim artık
bu konuda onun söylediklerine kulak asmamamız gerekiyor.”

Vergouw kitabı için kalecilerle, penaltıcılarla, antrenör-
lerle, Roobie Rensenbrink ve Gerrie Muhren gibi eski penaltı
üstatlarıyla görüşmüş. Ayrıca izini sürüp adı sanı bilinme-
yen psikoloji ve yönetim dergilerindeki akademik makale-
leri bulmuş. Bunların arasında T. McMorris ve S. Colenso’ya
ait (*Perceptual and Motor Skills* dergisinde yayınlanmış olan)
“Profesyonel Futbol Kalecilerinin Sağ ve Sol Ayakla Atılmış
Penaltılara Yönelik Sezgileri” ve A. Morris ve L. Burwits’e ait

“Elit Kalecilerin Sezgileri ve Hareket Stratejileri” gibi çalışmalar bulunmakta. Vergouw araştırmaları sonucunda elde ettiği bulguları kitabında kullanmış, internet sitesinde yayınlamış, şimdi de antrenörleri penaltı atışlarına dair geleneksel tavırlarını sorgulamaya teşvik ediyor. Euro 2000 esnasında *Strafschop*’un yirmi beşer kopyasını Hoenderloo’da Frank Rijkaard’a ve milli takım oyuncularına bizzat dağıtmış (“okuduklarını sanmıyorum” diyor). *Villa Barend and Van Dorp* isimli televizyon programına çıktığında aldığı tepki ise onu çok şaşırtmış. “Ben sadece dergilerde ve kitaplarda sık sık karşımıza çıkan bir bilgiyi tekrar ediyordum. Fakat ben konuşurken izleyicilerden ve programın sunucularından çıt çıkmıyordu. Acaba bu anlattıklarımı ilk kez mi duyuyorlar diye garip bir hisse kapıldım.”

Vergouw uzun vadeli ve bilimsel temeli olan bir çalışmanın Hollandalı futbolcuları geliştirebileceğini ısrarla vurguluyor. Hollandalı kalecilerin İtalyan Toldo’dan veya penaltıcıların gözünü korkutma konusunda usta olan, topun yönünü yüzde doksan doğru tahmin eden ve Euro 88 finalinde Hollanda adına bir penaltı kurtaran ünlü kaleci Hans van Breukelen’den çok şey öğrenebileceğini söylüyor. “Penaltı çalışmak demek bu işi gerektiği şekilde yapmak demektir. Bir, iki, hatta iki yüz penaltı atmak demek değildir. Bu işi gerektiği şekilde yapmak için penaltıları attıktan sonra neyin doğru neyin yanlış olduğuna eleştirel bir gözle bakmak gerekir. Bu, penaltıyı atan futbolcunun koşu açısı gibi şeylere bakmayı da içerir. Gücünü verdiği ayağını nereye basıyor? Kalenin hangi noktasını hedef alıyor? Ne kadar güç kullanıyor? Nereye odaklanıyor?”

Penaltı tekniğini geliştirmek için çalışılabilecek bir sürü şey var: rakiplerin alışkanlıkları (hem atışı kullanan oyuncuların hem de kalecilerin); hedef nokta seçimi (yerden şutlar genellikle riskliken üst köşeye atılanlar mükemmelleştirilmesi zor ama kurtarılması imkânsız şutlardır); topa doğru yapılan koşunun mesafesi, hızı ve açısı (düz bir koşu sonucunda atışın nereye doğru yapılacağını kestirmek zorken

topa belli bir açıyla yaklaşmak bir miktar fikir verebilir); güç verilen bacağın duruşu gibi. Topun hızı, kat ettiği mesafe ve kalecilerin reaksiyon süresi üzerine yapılan çalışmalar yüzde yetmiş beşlik bir güç kullanımının gol için yeterli olduğunu gösteriyor. Bunun gibi birçok şaşırtıcı ama önemli veri bulunmakta. Örneğin sağ elini kullanan kalecilerin sol taraflarına atılan şutları kurtarmakta daha iyi olması gibi.

Cruyff penaltı çalışmanın vakit kaybı olduğu konusunda ısrarcı. Böyle bir çalışmanın oyuncuyu büyük maçlardaki kritik penaltıları kullanırkenki muazzam gerilime asla hazırlayamayacağını söylüyor. Aynı mantık uçmaya uyarlanacak olsaydı, pilotlar ve astronotlar uçuş simülatörleriyle çalışmaya tenezzül bile etmezdi. Vergouw ise şunları söylüyor: “Herkes penaltı çalışmanın futbolcuyu psikolojik olarak hazırlayamayacağını söylüyor. Ama tekniğinizi ve çalışma yöntemlerinizi gerilimi azaltacak şekilde geliştirebilirsiniz. Ayrıca antrenmanlarda bu çalışmaya ağırlık vermenin de faydası olur. Örneğin oyuncuların kaleciye topu nereye atacaklarını söylemeleri gerekir. Antrenmanda penaltı kaçırın oyuncu mesela sahanın etrafında fazladan bir tur koşabilir veya arkadaşlarına kola ısmarlayabilir. Oyuncular rekabeti sever; para onlar için önemli değildir ama böyle şeyleri yapmaktan nefret ederler.” Hollanda’nın önde gelen kulüplerinin ve milli takımın büyük maçlardan önce günlerce veya haftalarca değil, yıllarca çalışması gerektiğini söylüyor. Her oyuncunun üç tip penaltıda mükemmel seviyeye ulaşmasını öneriyor: mesela birer tane üst köşeler, bir de “özel” vuruş için. En önemlisi de, penaltıyı nereye atacaklarını maçtan çok önce (ideali maçtan bir gece önce) belirlemeleri ve kararlarını değiştirmemeleri. Son anda yapılan doğaçlamalar ve karar değişiklikleri başarısız olmaya mahkûmmuş. “Eğer oyuncu titiz bir hazırlık döneminden geçmişse, kritik bir penaltıyı kullanmak üzereyken stresini daha kolay yener çünkü o penaltıyı yüzlerce kez kullanmıştır ve ne yapacağını gayet iyi biliyordur. Atışı hangi

tarafa kullanacağını, güç alacağı ayağını nereye koyacağını falan biliyordur.”

Oyuncular ne derse desin, Vergouw İtalya felaketinin merkezindeki adamların (Frank de Boer, Patrick Kluivert, Jaap Stam, Paul Bosvelt ve milli takım antrenörleri) Euro 2000’e yeterince veya doğru şekilde çalışmamış oldukları konusunda ısrarcı. “Hollandalı oyuncular çok çalıştıklarını söylüyorlar ama ben onların yalnızca antrenmanlardan sonra ikişer veya üçer penaltı kullandıklarını duydum. Ayrıca bu çalışmayı yapan yalnızca dört oyuncu varmış. Penaltıları kullananlara bakıp ‘Bu gol. Bu gol değil. Bu gol...’ diyorlarmış. Paul Bosvelt de antrenmanda üç gol atınca birden beş penaltıcı arasına girivermiş. Benim anladığım bu. Penaltılara gereğince çalıştıklarını söylüyorlar ama ben hiç de aynı fikirde değilim. Maç akşamı penaltıcıların doğaçlama yaptığı açıkça görülüyordu. Yeteri kadar çalışmamışlardı.”

Vergouw futbola dair adının duyulmasını istediği tek konunun penaltılar olduğunun altını çiziyor. “Ben sadece ülkenin böyle bir acı yaşamasını engellemeye çalışıyorum. Her seferinde aynı şey oluyor, Hollandalılar da bu sorunu dile getirmekten imtina ediyor. ‘Ne kadar yazık. Bu konuda hiçbir şey yapamayız. Biz yolumuza bakalım,’ deyip geçiyorlar. Hiçbir zaman da değişmiyorlar. Bu çılgınca bir tutum.” Van Gaal’le birlikte işlerin değişeceğini umuyor. “Louis van Gaal’in kitabımı okuyacağına ve tekliflerime açık olacağına inanmak istiyorum. Onunla bu konuyu tartışmak isterim. Ona bu konuyla ilgili elimde daha fazla bilgi olduğunu yazdım. Cevap vermese de mücadeleme devam ederim. İnternetim var. Tanınıyorum. Belli ki bu konu hakkında sesini yükselten tek kişi de benim. Cruyff’la, Rijkaard’la veya Van Gaal’le hiçbir gönül bağım yok, bu yüzden istediğimi söyleyebilirim. Kimseyi kızdırmaktan korkmuyorum. Açıkçası umurumda da değil çünkü benim inandığım şey bu.”

Gyuri Vergouw Hollanda futbolunun Cassandra’sı. Cassandra,

hatırlayacağınız üzere, Yunan mitolojisinin en trajik figürlerinden biriydi. Kendisine geleceği görme yeteneği bahşedilmişti ama bir yandan da kimseyi kendine inandıramaması için lanetlenmişti. Cassandra yaşadığı şehir Truva'nın yağmalanacağını, Agamemnon'un öldürüleceğini ve kendisinin de tecavüze uğrayarak öldürüleceğini önceden görmesine rağmen bunları engelleyemedi. Vergouw da kitabını Euro 2000'den çok önce yazmış ve Hollanda'nın yarı finale çıkıp penaltılarla eleneceğini tahmin etmişti. "Katiyen penaltı kullanmaması gereken" Hollandalı futbolcular listesinin başında Frank de Boer vardı. Ona göre De Boer "umutsuz bir vakaydı, bir hayalperestti, bir işin ortasındayken birden gökyüzünde uçan kuşları fark eden insanlardan biriydi. Yaptığı şeyleri ekstra bir güzellik katarak yapmak istiyordu. Hâlbuki top penaltı noktasına konduğunda topun başında çok düşünmeyen basit bir adam olması gerekiyordu." Vergouw, De Boer'in Euro 2000'de kullandığı üç penaltı arasında tek şaşırtıcı olanın aslında gol olan vuruş olduğunu söylüyor. "Herkes Çeklere [Hollanda'nın ilk maçının ilk dakikasında] atılan penaltının çok iyi kullanıldığını söyledi çünkü atış gol olmuştu. Ama aslında kötü kullanılmış bir penaltıydı çünkü De Boer'in koşusundan, beden dilinden ve yaptığı vuruştan topun nereye gideceği açıkça belli olmuştu. Kalecinin o penaltıyı kurtarması gerekiyordu. De Boer penaltı vuruşlarına yeterince ya da doğru bir şekilde çalışmamıştı. De Boer'in futbol tekniği çok iyi ama penaltı tekniği iyi değil." Vergouw internet sitesinde Hollanda'nın İtalya'ya karşı kullandığı penaltılara sıfırdan ona kadar puan vermiş. De Boer'in (ilk yarıdaki) ilk penaltısı beş almış. Patrick Kluivert'in direktten dönen penaltısı beş buçuk almış ("böyle bir şey olabilir ama topu neden kimse takip etmedi?"). Kluivert'in seri penaltı atışlarında gole çevirdiği vuruş altı almış ("aslında fazla yerden ama iyi ve sert bir vuruş"). De Boer'in seri penaltılardaki felaket vuruşu sıfır almış ("beceriksiz, berbat bir penaltı; her şeyiyle yanlış, futbolun herhangi bir seviyesi için rezalet bir vuruş"). Vergouw

konuyla ilgili şunları söylüyor: “Penaltı kullanırken optimum koşu açısı sağdan veya soldan değildir. Böyle bir koşu kaleciye topun nereye gideceği konusunda ipuçları verir. Fakat beş metrelik düz bir koşu topa gerekli hızı vermek için yeterlidir ve enerjinizi koşuya harcayacağınız kadar uzun değildir. De Boer’in koşusu çok kısaydı, dolayısıyla yeterince hızlı değildi. Topa vurduğu anda kalecinin atışı kurtarma şansının yüzde yirmi beş arttığı anlaşıldı. Bir de koşu açısına bakın. Koşusundan ve vücut dilinden topun nereye gideceği anlaşılıyordu. Toldo lehine bir yüzde yirmi beş daha yazın. Bir de topun gittiği yere bakalım. Top kalecinin rahatlıkla kurtarabileceği bir yere gitti. Toldo’ya yüzde yirmi beş daha. Yani De Boer kaleciye iyi çalışılmış ve iyi düşünülmüş bir penaltıya oranla yüzde yetmiş beş daha fazla kurtarma şansı verdi.”

Vergouw yalnızca Hollanda’nın penaltılarla eleneceğini tahmin etmemiş. Maçtan sonraki mazeretleri, izahatı ve bahaneleri de önceden bekliyormuş. Hatta bunları kitabının 68. sayfasında listelemiş bile: “Bu bir piyango... Bunun futbolla alakası yok... Şansınızın olması gerek... Penaltılara çalışmamıştık... Antrenmanlardaki bütün atışlar gol oluyordu... Normal sürede kazanmayı umuyorduk... Fakat o topun mutlaka gol olması gerekiyordu... 120 dakika sonunda berabere kalacağımızı kim tahmin edebilirdi ki?... Yine de ikinci olduk ve bu küçük ülkemiz için gayet güzel bir sonuç.” Café Wildschut’un güneşli balkonunda bu listeyi bana üzgün üzgün okurken birden sinirleniyor: “Ben bir daha bu zırvaları duymak istemiyorum!” diyor. “Ne bir taraftardan ne bir oyuncudan ne de teknik direktörden. Kimseden duymak istemiyorum! Asla!”

Bu biraz uzun sürebilir. Biz konuşurken, hevesli bir amatör futbolcu olan garsonumuz Gyuri’nin kitabını gördü ve ne hakkında olduğunu sordu. Gyuri teorilerini coşkuyla ve ikna edici bir dille anlattı. “İlginçmiş,” dedi garson. “Ama penaltı dediğin de çalışılan bir şey değildir ki.”

SON OLARAK

“Bize Total Futbol sanatını sunmuş olan Hollanda dün akşam daha ziyade kafes dövüşlerinde görmeye alışık olduğumuz bir taktiğe başvurdu. Bu futbol değildi. Bu Rollerball’du.”

–Daily Telegraph

Valeria’yla birlikte dün Roma’dan uçakla geldiğimiz Amsterdam’ı neredeyse tropikal bir sıcakla ve maç öncesi gerilimle kaynıyor halde bulduk. Bu akşam Hollanda’nın otuz iki yıldır oynayacağı en büyük maç var. Bu anı bir daha asla yaşayamayacağımı düşünüyordum. Hollanda Dünya Kupası finalinde İspanya’yla oynuyor. İnanılmaz bir şey ama Bert van Marwijkli ve Arjen Robbenli Hollanda bu akşam Cruyff’un, Krol’un ve Bergkamp’ın elinden kaçırmış olduğu kupayı kazanabilir. Hollanda DÜNYA KUPASI FİNALİNDE! Şu ana kadar çok şahane bir futbol oynamamış olabilirler ama bu büyük harfleri kesinlikle hak ediyorlar. Hâlâ inanamıyorum.

Dün akşamüzeri, hava serinlerken, Valeria’yla Ij’in kuzey kıyısında oturmuş, teknelerde partileyen turuncu giysili insanları seyrediyorduk. Şehrin yumuşak ışığının yarattığı kalıcı mucize bizi hayretler içinde bırakmıştı. Bir süre Noordwal’a vuran dalgaların sesini dinledik. Geçtiğimiz birkaç yıl içinde Amsterdam’ın ağırlık merkezi biraz kuzeye kaymış. Artık bu dev kanalın iki yanında cam ve çelikten kavisli, yüksek ve postmodern binalar yükseliyor. Kulağında işitme cihazı olan Faslı bir ihtiyar salına salına yürüyerek gelip bir banka oturdu ve bize el salladı. Yurtsever bir turuncuya boyadığı akülü tekerlekli sandalyesiyle bir adam, sandalyesinin kenarına iliş-

tirdiği radyosundan yükselen futbol şarkıları eşliğinde önümüzden tıngır mıngır geçerken bize gülümseyerek neşeyle “Merhaba,” dedi. “Baksana, bizim geri dönüp burada yaşamamız gerek,” dedi Valerie. “Ne kadar sıcakkanlı bir şehir burası.”

Auke ve Dido’nun yeni evinin olduğu yere giden tramvaya bindiğimizde hava felaket bir hal aldı. Sağanak yağmur görüş mesafesini birkaç metreye kadar düşürdü ve bisiklet yollarını bir anda su kanallarına dönüştürdü. Rembrandtplein Meydanı’na yaklaşırken, bir noktada raylar sıkıştığı için vatan tramvaydan inip sıkışan yeri levyeyle zorlayarak açmak zorunda kaldı. Sırılsıklam olmuş bir şekilde geri döndüğünde yolcular ona büyük bir tezahürat yaptı ve uzun uzun alkışladı. Şu an çakan şimşekler Middenweg’i adeta bir perili ev gibi aydınlatıyor.

Hollanda’nın finale giden yolu, ülke futbolunda yaşanan son değişimlerin ve milli takımın olağanüstü ilginç psikolojik tarihinin semeresi oldu. Geçmişteki travmatik başarısızlıkların fazlasıyla bilincinde olan, eski Feyenoord oyuncusu, hayranlık durulacak seviyede serinkanlı teknik direktör Van Marwijk tuhaf denebilecek dengesizlikte bir kadroyla takıma ivme kazandırmış. Arsenal’in tarz sahibi forveti Robin van Persie, Inter’in durdurulamaz orta saha oyuncusu Wesley Sneijder ve Bayern’in ikinci baharını yaşayan sağ açığı Arjen Robben önderliğindeki hücum hattında hiçbir sorun yok. Gelgelelim savunma hattı, tam da savunmayla hiçbir zaman ilgilenmemiş olan bir kültürden beklenecek şekilde, ikinci sınıf görünüyor. Fakat garip biçimde, savunmasının bu zayıflığına rağmen Van Marwijk geri dördtlünün hemen önüne yerleştirdiği iki yıpratıcı orta saha oyuncusuyla defansif bir futbol oynamakta beis görmüyor. Hâlbuki Hollanda Dünya Kupası eleme grubu maçlarında oynadığı tüm maçları kazanmış (ki bu Total Futbolcuların asla başaramadığı bir şey) ve Güney Afrika’ya gelmeden önce keyifli ve akıcı bir hücum futbolu sergilediği birkaç umut verici hazırlık maçı oynamıştı. Gana’yı 4-1’le, Macaristan’ı 6-1’le ezip geçtikleri maçlarda

sergiledikleri rahat ve tarz sahibi futbol güzel yarınların habercisi gibiydi. Fakat kupa başladığından beri Hollanda bize, tıpkı eski İtalya gibi ama onların tarzından çok uzak, kabız, korkak, defansif ve tedirgin bir turnuva futbolu sundu. İzlediğimiz Hollanda, Japonya ve Danimarka karşısında dahi katı savunma yapıyor ve kontrataklarla gol arıyor. Yepyeni bir Hollanda futbolu konsepti denenmekte. Van Marwijk Güney Afrika'ya eğlenmeye veya güzel futbol oynamaya değil, Dünya Kupası'nı kazanmaya geldiğini söylüyor. Oyuncuları da aynı zihniyette: "Buraya bir görevi yerine getirmeye geldik," diyorlar, *The Blues Brothers*'taki Jake ve Elwood gibi.

Eski Hollanda milli takımları maçları güzel kaybederken, bu yeni takım bize çirkin kazanmaktan memnun olacaklarını söylüyor. Aslına bakarsanız, turuncu forması dışında bu Hollanda milli takımıyla ilgili hiçbir şey Hollanda'yı çağrıştırmıyor. Gerçek bir takım hüviyetindeler; disiplinli ve verimliler. Yetenek ve fizik olarak kendilerinden çok daha üstün bir takım olan Brezilya karşısında mental açıdan güçlü kalarak zafere ulaştılar ki bu insanı afallatan bir acayıplık. 2010 Hollanda'sı sanki 1980'lerin Batı Almanya'sına dönüşmüş durumda. Uruguay'la oynanan yarı final maçında her şeyiyle tekinsiz bir an yaşanmışlığı da var. Hollanda'nın ilk golü eski günleri anımsattı. Kaptan Giovanni van Bronckhorst ceza sahası dışından Arie Haan'ın 1978'de İtalya ve Batı Almanya'ya attıklarına benzer harika bir gol attı. Fakat golden saniyeler önce, orta saha oyuncusu Mark van Bommel Uruguaylı defans oyuncusuna çok sert (ve hakemin görmediği) bir faul yapmıştı. Uruguaylı savunma oyuncusu bacağı kırılmadığı için şanslıydı. Bütün bunlardan da anlaşılacağı üzere, Hollanda'da maçları turuncu giysiler içinde heyecanla izleyen genç kitlenin yeni kahramanları artık Van Bronckhorst gibi oyuncular değil, vicdansız Van Bommel ve orta sahadaki ortağı agresif Nigel de Jong gibileri. Bu akşamki İspanya maçı yaklaşırken, Van Marwijk'in damadı olduğunu sonradan öğrendiğimiz Van Bommel takımın yeni felsefesini şu sözlerle açıklıyor: "İn-

sanların 1974'te yaşananlar hakkında konuşmalarına artık bir son vermemiz gerek." Anlayacağınız, çıkarları için ruhunu şeytana satmış bir takım var ortada. Fakat Faust'un başına gelenleri de hepimiz hatırlıyoruzdur herhalde.

Hollanda'da bir süredir *sotto voce* olmaktan uzak, hararetli bir tartışma yaşanıyor. Görüşlerden biri İncil'deki bir sorunun kupaya uyarlanmış hali: "İnsan Dünya Kupası'nı kazanıp da ruhundan olursa, bunun ona ne faydası olur?" Final maçını beraber izleyeceğim arkadaşım Auke Kok, *NRC Handelsblad* için yazdığı köşe yazısında Van Marwijk'in pragmatizmiyle Haziran ayındaki seçimlerde Hollanda'nın üçüncü büyük partisi konumuna gelen PVV'nin İslam karşıtı popülist politikacısı Geert Wilders'in siyaseti arasında bir bağlantı olduğunu öne sürdü. Bu "saçma" abartısı yüzünden de epey bir eleştirildi. Her zaman kibar bir insan olan Paul Scheffer de benzer ama daha hafif bir ifade kullanarak aşağı yukarı aynı yorumda bulunuyor. Ona göre Total Futbol bir bakıma o dönemin iyimserliğini ve özgüvenini yansıtırken, Hollanda milli takımının bu yeni oyun tarzı daha temkinli ve tedirgin bir ülkenin durumunu yansıtıyor: "Güvende olmak istiyoruz, daha az özgürüz. Ruhumuzun tamamını değil ama galiba yarısını kaybediyoruz. Buna gerçekçilik de diyebilirsiniz. Toplum olarak artık zaaflarımızın farkındayız, bu yüzden ne yapabileceğimiz, ne olabileceğimiz konusunda daha ayakları yere basan düşüncelerimiz var. Temsil ettiğimiz o alıcnap düşünce tarzı son on yılda biraz kaybolmuş durumda. Artık daha az ilginç bir ülkeyiz çünkü eskiye nazaran başkalarına daha fazla benziyoruz. Sonuca odaklıyız ve seyir zevki sunmak gibi bir kaygımız yok. Daha vasat bir hal aldık ve işin garibi, bu vasatlık belki de bize Dünya Kupası'nı kazandıracak. Konuştuğum birçok kişi karışık duygular içinde. Bir yandan coşku var ama bir yandan da kimse kupayı alacağımıza tam olarak inanamıyor. Brezilya'yı yenmeyi nasıl başardık? Brezilya'nın mağlubiyeti Hollanda'nın eskiden yaşadığı mağlubiyetlere benziyordu." Başka bir deyişle, bu yeni tarz daha

acı bir gerçeği yansıtıyor. “Göze hoş görünen bir futbol oynayarak kupa kazanmanın imkânsız olması şu an modern futbolun içinde bulunduğu büyük açmaz. Aynı anda hem masum olup hem de kupa kazanamıyorsunuz. Bu da korkunç bir şey çünkü kazanmak demek güç demek. Siyasette, hem ahlaklı olup hem ABD başkanı olamazsınız. Dünya Kupası’nın da masum bir şekilde kazanılamayacağını düşünüyorum. Son kırk yıldır izlediğimiz Hollanda milli takımı için kazanmak önemliydi ama güzel futbol oynamak daha önemliydi. Şimdi bakıyoruz, Van Bronchorst’un attığı golü mümkün kılan tek şey Van Bommel’in yaptığı fauldu. Kazanmanın da bir bedeli var.”

Dünyanın diğer ülkelerinden yorumcular Hollanda’nın kırk yıllık şerefli mağlubiyet geleneğinin onlara en azından bu seferliğine biraz çirkin oynayarak kazanma hakkını verdiğini söylüyor. Evet, takım göze hiç hoş gelmeyen bir futbol oynuyor ama yine de oyunları güzel futboldan renkler taşıyor. Dolayısıyla Dünya Kupası’nı kazanmaları artık ismi unutulmaya yüz tutmuş bir Hollywood aktörünün Oscarlarda Yaşam Boyu Başarı Ödülü’nü kazanması gibi bir şey olacak. Diğer yandan, ülkenin büyük çoğunluğu, özellikle de tevellüdü bırakın Rep’i ve Rensenbrink’i, Bergkamp’i bile hatırlamaya yetmeyecek genç kesim Hollanda’nın nasıl oynadığını hiç umursamıyor. Dünyanın her yerindeki taraftarlar gibi, onlar da nasıl olursak olalım, yeter ki şampiyon olalım diyorlar.

İspanya’yla bu akşamki karşılaşma kaderin öyle tuhaf bir cilvesi ki, Jung’un ayna imgesi ve gölge arketipi kavramlarından etkilenmiş bir senaryo yazarı tarafından yazılsa ancak bu kadar olurdu. Hollanda’nın dünya şampiyonluğuna giden yolundaki engel şu anda onların üstün yönlerini sahaya çok daha iyi yansıtan bir takım. Çünkü şu an Hollanda futbolunu oynayan takım İspanya. Bu Johan Cruyff’un suçu ve başarısı. Yirmi yıl önce, Barcelona’nın teknik direktörlüğünü yaparken, Cruyff İspanya futbolunda büyük bir dönüşüm olmasını sağlayan süreci başlatmıştı. Bir zamanlar savaşı

futbollarıyla ve gaddar savunma oyuncularıyla meşhur olan İberliler artık zarif kısa paslarla ve sahanın her yerinde sergiledikleri yaratıcılıklarıyla kendilerini gösteriyorlar. Bu geleneği Cruyff'un "rüya takım"ı başlattı, Barcelona teknik direktörlükleri döneminde Louis van Gaal ve Frank Rijkaard devam ettirdi. Şimdilerde ise Cruyff'un en sadık müridi, Barcelona'nın şu anki başarılı teknik direktörü Pep Guardiola. Barcelona düpedüz Cruyffyen bir Total Futbol oynuyor ve bu ekol eski bir Real Madridli olan Vicente del Bosque'nin temkinli stratejilerine rağmen İspanya milli takımına sirayet etmiş durumda. Dolayısıyla bu akşamki İspanyol takımı da, tıpkı 1974'teki Hollanda milli takımının çoğunlukla Ajaxlı veya bir dönem Ajax'ta oynamış oyunculardan kurulu olması gibi, çoğunlukla Barcelonalı oyunculardan oluşuyor. Cruyff'un bu hafta içinde İspanya'nın Hollanda'dan daha iyi futbol oynayacağını söylemesi de muhtemelen bu yüzden; onun futbol anlayışına en sadık oyunu oynayanlar İspanyollar. Bir yandan da Hollandalılar, her ne kadar final oynuyor olmaktan büyük bir heyecan duyuyor olsalar da, kendilerini feci korunmasız hissediyorlar. Cruyff öğretisinden yadigâr o zayıf defansları Hollandalıların fark yemekten korkmalarına neden oluyor. Hollanda turnuvada şu ana kadar sıkıcı ama genel olarak fena olmayan bir futbol oynadı. Hiç hayra alamet değil ama Van Bommel dün Cruyff'un İspanya'sına karşı uygulayacakları stratejiyi açıkladı: "Orta sahalarını bozup oyun kurucularına top yaptırmamamız lazım. Bu bizim en büyük görevimiz."

Bu sabah Middenweg'de Louis van Gaal'in mütedeyyin bir Katolik ailenin çocuğu olarak büyüdüğü mahallenin kilisesi olan Martyrs of Gorcum'dan gelen çan sesleriyle uyandık. Auke, Dido ve cin gibi kızları ile birlikte sokağın karşısındaki parkta aylak aylak dolandık. Kullanılmayan bacalara tünemiş leyleklerin fotoğrafını çektik, parkın fiyakalı restoranında elmalı turta yedik. Bütün bu süre içerisinde, yaklaşan olayın, Dünya Kupası hayalinin gerilimi iyice hissedilir, bunaltıcı,

boğucu bir hal aldı. Bu akşam için nasıl bir beklenti içinde olmam gerektiğini gerçekten bilmiyorum. Mantıklı düşünemeyecek kadar gerginim. Bütün dünyanın gözleri üzerlerindeyken futbolcuların nasıl çıkıp top oynayabildiklerine bir kez daha hayret ediyorum. Hollanda'nın bir kez olsun, bir kerecik olsun kazanmasını istiyorum. Parkın muhtelif noktalarında aynı umuda dair belli belirsiz turuncu emareler görüyorum: sarı saçlarındaki örgülere kurdele bağlamış küçük bir kız; saçına fettanca ipek bir süs takmış garson kız; bir bisikletin gidonuna takılı turuncu bir rozet. Sonra yağmur yağıyor. Sonra yine güneş açıyor. Finale dört saat var. Pencerenin dışında, sayıları giderek artan turuncu giysili insanlar maçı dev ekrandan izlemek üzere bisikletleriyle Museumplein'e gidiyor. Hazırlanma vakti geldi.

Birdenbire acaba maçı hiç izlemesem mi diyorum. Alıp başımı Blauburg'a gidesim, orada oturup şehrin bağırış çağırışlarını dinleyesim geliyor. Maç bittiğinde insanlar sessiz bir şekilde, kafalarını sallaya sallaya dağılırsa, anlamam gerekeni anlarım. Aksi olursa, eğer insanlar binalardan mutluluk içinde çılgık çılgıca koşarak çıkıp kendilerini nehre atarsa, yine anlarım. Aynı zamanda maçta neler olduğunu an be an bilmeme haliyle başa çıkamayacağımı da biliyorum. Hollanda kazanabilir. Rezil rüsva olacak şekilde kaybedebilir de. Hollanda'nın bir anda eski büyülerini yeniden keşfedip İspanya'ya akın üstüne akın yapacağına ve maçın başında en az üç gol atacağına (iki Van Persie, bir Robben) dair çocukça bir hayalim de var.

Kendimle ve Valeria'yla durumu bir süre müzakere ettikten sonra akşamın programını yapıyoruz. Maçı Auke'nin ailesiyle birlikte Jordaan kıyısındaki Cafe de Prins'te izleyeceğiz. Ama öncesinde bir şehir turu yapacağız. Valeria o şahane turuncu elbisesini giymiş. Benim üzerimde sırtında "DADA" yazan, 0 numaralı ve önünde "Her İnsanın Kendi Futbolu Vardır" sloganı yazılı turuncu Felsefe Futbolu forması var. Şehrin her yerinde turuncular içinde, vuvuzela çalıp neşeyle teza-

hürat eden insanlar vızır vızır dolaşıyor. Museumplein'de on binlerce kişi toplanmış durumda. Ortam çok sıcak, sarışın, biralı, neşeli ve gürültülü. Eskiden bu meydana yakın bir yerde yaşırdım. Burayı hiç böyle görmemiştim. Turuncu insanlar Albert Heijn süpermarketinin çim çatısının üzerinde toplanmış. Kalabalığın ucu görünmüyor. Ses sistemlerinin gürültüsü tarif edilemez seviyede.

Sonunda terlemiş insan buğusuyla ve dostlarla dolu De Prins'e varıyoruz. Maçtan önce herkes Hollanda ulusal marşı Wilhelmus'u, marşın İspanya Kralıyla ilgili olan ve bu akşam kulağa her zamankinden garip gelen kısmını iyice bastırarak söylüyor: "İspanya Kralı/Her daim saygılarımı sunduğum." Tabii bu akşam ortada saygı sunulacak bir kral yok ama Kraliçe Sofia orada. Stadyumda Hollanda'nın Veliaht Prensi Willem Alexander'in yanında oturuyor.

Maç başlıyor ve İspanya'nın heyecanlı Hollanda savunmasını delik deşik etmeye başlamasıyla birlikte anında korkunç bir hal alıyor. Hollandalı oyuncuların yavaş yavaş kendilerini toparlamasıyla maç bir anda geriliyor ve çoğu Hollandalılar tarafından yapılmak üzere fauller havada uçuşuyor. Bir noktada De Jong ve Xabi Alonso çarpışıyor ve Alonso yerde kalıyor. Tekrar gösterim olana kadar orada ne olduğunu görmek imkânsız, fakat olayı ağır çekimde bir daha izleyenler önce donakalıyor, sonra öfkeyle "Kırmızı kart! Kırmızı kart!" diye bağırmaya başlıyor. Hollanda'nın çam yarması gibi oyuncusu De Jong kramponunun tabanıyla İspanyol oyuncunun göğsüne vurmuş. Hakem inanılmaz bir şekilde De Jong'u oyundan atmıyor. Bir adam kulağıma eğilip şunları söylüyor: "Şimdi *Canı Portakal* diye bir kitap daha yazman gerekecek." Çok sonra, maçı Johannesburg'daki statta izleyen Simon Kuper bana o gün çıplak gözle gördüklerini anlatacak: Hollanda'nın İspanyol oyunculara sahanın her yerinde, fakat ceza sahası civarlarında frikik vermemeye özen göstererek taammüden faul yaptıklarını. Bu taktik belli ki İspanya'nın yaratıcı oyuncularını oyundan düşürmek için planlanmıştı. "Brian Glanville'in

1973 yılında McFarland gole giden Polonyalı forvete rugby faulü yaptığında söylediği gibi: ‘Bu seviyede bir kötücüllüğe ulaştığınız zaman artık top oynamanın bir anlamı kalmıyor.’”

Gerisini biliyorsunuz. Daha sonra dünya kupaları tarihinin en kirli, en pis finali olarak adlandırılacak maçın ikinci yarısında, Hollanda daha iyi oynamaya başladı. Hatta Arjen Robben bomboş pozisyonda kaleciyle karşı karşıya kalıp, şutunu kaleci Casillas topuğuyla çıkardığında maçı kazanmaya birkaç milim yaklaştı bile. Maçta, dokuzu Hollandalı futbolculara olmak üzere, on dört sarı kart çıktı. Uzatmaların bitimine iki dakika kala Johnny Heitinga oyundan atıldı. Robben ve İspanya’dan Puyol ile Iniesta da oyundan atılmadıkları için şanslıydılar. Nedense maç uzatmaya kalınca penaltı atışlarına gidileceğini ve turnuvadan önce çılgınca penaltı çalıştıklarını herkesin bildiği Hollanda’nın kazanacağını düşünmeye başlamıştım. Ancak, uzatmaların bitimine dört dakika kala, biraz hakemin kötü yönetimi biraz da İspanyolların iyi futboluyla Iniesta kaleciyle karşı karşıya kaldı ve kupayı getiren golü attı. Çok büyük bir turuncu kalabalık, 1974, 1978, 1998 ve 2000’deki hazin mağlubiyetlerden sonraki kadar acı ve şok içinde olmasa da, sessiz sedasız sokaklarda yürüyordu. Leisdestraat’ta turuncu bir insan seli sessizce Merkez Tren Garı’na doğru ilerliyordu. Biz bisikletlerimizle eve dönerken, Auke iki gün sonra, Salı günü kupadan dönen Hollanda milli takımını karşılamak için planlanan geçit törenini hatırlattı. “Herhalde tören iptal edilir,” dedim. “Elbette,” dedi Auke. “Kim gider ki o törene?”

Şimdi geriye dönüp bakınca anlıyorum ki, 2010 Dünya Kupası’nda Hollanda’nın başına kötü bir iş geleceği yalnızca Hollandalılar için çekilen bir televizyon reklamından belliymiş. Reklamı verenin günahı boynuna: Nike. Nike birçok Hollandalı oyuncuyla ve KNVB’yle (Hollanda Kraliyet Futbol Federasyonu) yakın ilişki içindeydi ve o güne kadar herkesin dikkatinden kaçan bir şeyi yakalamıştı: Van Marwijk’in *Portakallarının* geçmişteki tüm Hollanda milli takımlarından

farklı olacağını. Dünya Kupası'ndan dokuz ay önce çekilen ve kupadan hemen önce yayınlanan reklamda Hollanda milli takımının kaptanı Giovanni van Bronckhorst, yıldız orta saha oyuncular Wesley Sneijder, Rafael van der Vaart ve diğer oyuncular savaşa hazırlanan askerler gibi idman yapıyordu. Askeri makamda trampetler çalıyor, sert çehreli yıldızlar kan ter içinde çalışıyordu. Ve görüntülerin altında turuncu harflerle takımın bu radikal yeni felsefesine ait cümleler geçiyordu: "Ter olmadan mutluluk gözyaşı olmaz..." "Egoları kendinizinkinden başlayarak yıkın..." "Kalplerini kır, taraftarlarını çal." O eski bireycilikten, eğlenceden ve sanatkârlıktan eser yoktu. Yeni değerler artık disiplin, sadakat ve güçtü. Oyuncular silah arkadaşları gibi kucaklaşıyor, koridorda rezervuar köpekleri gibi yürüyordu. Bu esnada turuncular içindeki seyircilerin coşkulu tezahüratları duyuluyordu. İçinde büyük bir liderin olduğu pırpır uçağın bulutların arasından süzülerek alçalmasından hemen önce ekranda beliren yazı ise ancak bu kadar rahatsız edici olabilirdi. Hollanda'nın Cruyffyen geçmişi alenen hakir görülüyordu: "Zafer olmadan futbol Total olmaz" yazıyordu reklamda; ve "Güzel de olsa mağlubiyet mağlubiyettir."

Finalden sonra Hollandalı futbolcular İngiliz hakem Howard Webb'i suçladılar. Van Marwijk'in taktiklerinden en memnuniyetsiz oyunculardan biri olduğu söylenen Robin van Persie Webb'in Iniesta'yı oyundan atmamış olmasından yakındı. "Ne yapıyordu o adam?" dedi. "Dünya Kupası finalinin uzatmalarında üç büyük hata yaptı. İnanın bu çok acı bir şey." Başkaları olaya farklı bir açıdan yaklaşıyordu. BBC yorumcusu Alan Hansen Hollandalıları Total Futbol'dan "Total Haydutluğa" dönmekle suçluyordu. İngiliz gazeteleri turuncu formalılar için "Pis Hollandalılar" ve "Eşküyalar" tabirini kullandı. *Daily Mirror* "gelmiş geçmiş en çirkef Dünya Kupası finali" için Hollanda'yı suçladı ve olası bir Hollanda zaferinin kötünün iyiye karşı kazandığı bir zafer olmakla kalmayıp, Dünya Kupası'nın şanına bile leke sürebileceği-

ni yazdı. İngiltere'nin en büyük tabloid gazetesi *The Sun* baş sayfasında De Jong'un Xabi Alonso'ya yaptığı kung-fu hareketinin korkutucu bir fotoğrafına yer verdi ve Hollanda milli takımını "futbolun yüz karası" ilan etti. Arjantin'in *Olé* gazetesinde kupayı Hollanda'nın kazanmasının "skandal" olacağı yazıyordu. İtalyan gazetesi *La Repubblica* finalin "dansçılarla haydutlar" arasında oynandığını yazdı. *New York Post* Total Futbol'un mucidi olan ülkenin "Total Faul'den medet umduğunu, bir zamanlar zarafetin sembolü olan takımın kabalığa, çirkef ve kişiliksiz bir futbola başvurduğunu" öne sürdü. FIFA Başkanı Sepp Blatter Hollanda'nın bu taktiği üzerine yorum yapmaktan kaçındı ama şunu söyledi: "Final maçı 'fair play' anlamında beklentilerimi tam olarak karşılamadı." Hollanda basınının küçük bir azınlığı (*De Volkeskrant* köşe yazarı Bert Wagendorp gibi) Hollanda'nın taktiğini esefle kınıyordu. Bir gazetede Hollanda'nın iki kez yenildiği yazıyordu: biri sahada, biri uluslararası itibar anlamında.

Daha sonra bu tartışmaya Johan Cruyff da katıldı. Katalan gazetesi *El Periódico*'ya verdiği bir röportajda Cruyff şunları söylüyordu: "Perşembe günü bana Hollanda'da 'Inter gibi oynayabilir miyiz? İspanya'yı Mourinho'nun Barça'yı yendiği maçtaki gibi durdurabilir miyiz?' diye sordular." [Mourinho'nun Inter'i Şampiyonlar Ligi finalinde katenaçyonun modern bir versiyonunu oynayarak Barça'yı yenmişti]. "Hayır, mümkün değil dedim. Öyle dedim çünkü o tarz futboldan nefret ederim. Öyle dedim çünkü ülkem kendi futboldan feragat etmeye tenezzül bile etmeyeceğini düşünüyordum. Öyle dedim çünkü kadrosunda geçmişteki gibi büyük futbolcular olmasa da takımın kendi oyun tarzı vardı. Yanılmışım. Tabii on bir futbolcunun hepsini aynı kefeye koymuyorum ama çoğu böyleydi. Top oynamak istemiyorlardı. Ve ne yazık ki çok çirkin oynadılar. O kadar ki, daha maçın başında takımın dokuz kişi kalması gerekiyordu. Sonra o kadar çirkin ve sert iki faul yaptılar ki ben bile acısını hissettim. Hollanda'nın şampiyon olmak için böyle çirkin bir yola teves-

sül edeceğine inanmayarak yanılmış olmak beni çok üzüyor. Bu çirkin, kaba, sert, göze hiç hoş gelmeyen ve futbola hiç benzemeyen futbol tarzı, evet, belki Hollanda'nın İspanya'yı yıldırmasını sağlamış olabilir. Bundan memnunsalra sorun yok ama maçı da kaybettiler işte. Anti-futbol oynadılar.”

Uzun lafın kısası, Hollanda futbolunun babası, Hollanda futbolunu evlatlıktan reddetti.

Pazartesi sabahı Hollanda milli takımı için karşılama yapılması planlanan gün benimle röportaj yapmak istemiş olan Hollanda televizyon kanalından biri beni aradı. Hâlâ o röportajı yapmak istiyor muymuşum? Hangi röportajı? “Geçit töreniyle ilgili olanı.” Neyle ilgili olanı? “Amsterdam’da takımı karşılamak için bir milyon kişinin toplanması bekleniyor.” “Şaka mı yapıyorsun?” “Geçit töreni yine gündemde. Herkes Hollanda milli takımının aslanlar gibi savaştığını ve oyuncuların kahraman olduğunu düşünüyor.”

Televizyon ekibiyle, planlandığı üzere Museumplein’in kuzeybatı köşesinde buluşuyoruz. Takım hakikaten kahramanlar gibi, turuncu giysili savaşçılar olarak karşılanıyor. Ücretsiz *Metro* gazetesinin o sabahki kapağında, Wesley Sneijder ve Bert van Marwijk’in birlikte gülümserken bir fotoğrafı ve üzerinde şu başlık yer alıyordu: “Üzgün ama gururlu.” Üçüncü sayfada, milli takımın sponsoru olan ING Bank’ın reklamı, reklamda ise kafalarının üzerinde birer konuşma balonu olan iki turuncu aslan vardı. “Kahramanlar!” diyordu aslanlardan biri. Diğeriyse “Evinize hoş geldiniz!” Amsterdam’ın merkezinde yine coşkulu bir turuncu kalabalık toplanmış durumda. Bazı taraftarlar geçit töreninin yapılacağı kanalın iki kıyısına dizilmiş, bazıları ise saat beşte oyuncuların sahneye çıkacağı Museumplein’e doğru yürüyor. Takım önce Lahey’de Kraliçe Beatrix ve Başbakan Balkenende ile buluşacak, sonra askeri helikopterle Amsterdam’a gelip iki saat boyunca kanal üzerinde bir zafer turu yapacak. Bu şerefe daha önce 1995 yılında Şampiyonlar Ligi Şampiyonu Ajax, 1988 yılında Avrupa Şampiyonu Hollanda Milli Takımı nail olmuştu. Gördüğüm birçok

insanın üzerinde Heineken'in bedava dağıttığı turuncu tişört var. Tişörtte bu bira markasının her zamanki sloganı olan "Biertje?" yerine (teknik direktörün isminin kısaltması olan) "Bertje?" yazıyor. Televizyon ekibi beni *Oranje*'nin Güney Afrika'daki büyük başarısını coşkuyla kutlayan taraftarları şaşkın gözlerle izleyerek meydanda dolaşırken filme alıyor. Bir grup taraftar turuncu futbol toplarını sağa sola vurup neşe içinde hıplayıp zıplayarak "Almanlar homodur" tezahüratını yapıyor. Maçlarda melek kanatları takıp leopar desenli pantolonlar giyerek dünyanın dört bir yanındaki maçlarda Hollanda millî takımını tribünden desteklemesiyle ünlü "Turuncu Melek" Daina Zagata'yla buluşuyoruz. Ona *Oranje*'nin çirkin futbol oynamasını umursayıp umursamadığını soruyorum. "Yani, güzel futbol iyi bir şey ama en önemli şey kazanmaktır," diyor.

Televizyon kanalının muhabiri Brenda benimle Coster Elmas Müzesi'nin yanındaki sokakta röportaj yapıyor. Elimden geldiğince kibar bir şekilde aşağıdaki argümanı ortaya koymaya çalışıyorum. Hollandalılar Dünya Kupası finaline ulaşan küçük bir ülke olarak kendilerinden gurur duymakta sonuna kadar haklı. Fakat oynadıkları oyun ülkenin itibarını lekelemiş durumda. Cruyff'un, Rensenbrink'in, Van Basten'in, Gullit'in ve Bergkamp'ın ülkesi olarak sayılan ve sevilen bir millî takım şu an Nigel de Jong'un ve Geert Wilders'in takımı olarak nam salma tehlikesiyle karşı karşıya. Bu, en hafif tabirle, kötü bir pazarlama örneği. Hollanda'nın Güney Afrika'daki performansının olumlu yönlerini vurgulamaya çalışıyorum: takım ruhu, enerji, coşku, zihinsel güç, iyi oynama arzusu. Bunları Hollanda futbolunun diğer iyi geleneksel özellikleriyle harmanlamayı başarabilirse Hollanda bir gün gerçekten 1974 ve 1978'in hayaletlerinden kurtulmayı başarabilir ve Dünya Kupası'nı herkesin takdir edeceği bir şekilde kazanabilir.

Hayatımda ilk kez turuncu rengi bunaltıcı buluyorum. Havaalanına gitmek için sabırsızlanıyorum. Leidesplein'de büyük bir uğultu duyunca kafamı kaldırıp bakıyorum ve ta-

kımın helikopterini ve arkalarındaki uçakları görüyorum. Uçakların arkasındaki dev flamalarda şunlar yazıyor: “Aslanlar gibi savaştınız” ve “Siz bizim kahramanlarımızısınız.”

Şimdi geriye dönüp bakınca, Dünya Kupası finalinin olduğu gün Hollanda’da yaşanan en açıklayıcı olayın Obdam köyünde yapılan Katolik ayini olabileceğini düşünüyorum. Turuncu tişörtler giymiş, yüzlerini turuncuya boyamış, turuncu süsler ve turuncu kovboy şapkaları takmış cemaat Amsterdam’ın kilometrelerce kuzeyindeki neo-gotik St Victor Kilisesi’nde toplanmıştı. Kilisedeki mumlar ve piyano turuncuydu, korodakiler ellerindeki turuncu dua kitaplarını sallıyorlardı ve genç papaz Paul Vlaar turuncu bir cüppeyle arz-ı endam etmişti. Kiliseye turuncu kale direkleri kurdurtmuş, hatta bir ara iyice abartıp kalecilik yaparak bir şut bile kurtarmıştı. Sonra kürsüsüne geri dönüp topu kafasının üzerinde kutsal ekmek kabı gibi havaya kaldırmıştı. Papaz Paul turuncu örtüyle örtülü sunağın üzerine konmuş bir topla “Turuncu Ayin” yaptıktan sonra Hollanda’nın İspanya karşısında zafere ulaşması için dua etmenin ülkede birlik ruhunu yaymaya yaraya- cağını söylemişti.

Papaz eski bir geminin kırılmak üzere olan dümenine dair güçlü bir his yaratmayı başarmıştı ama esas başardığı şey Hollanda’daki diğer Katolik papazlarının artık imkânsız olduğunu düşündüğü bir şeydi: Bir Pazar sabahı kilisesini doldurmuştu. Ve ertesi gün Haarlem Piskoposu tarafından ayine yeterli saygıyı göstermediği gerekçesiyle cezalandırılınca Hollanda halkı papazın yanında yer aldı ve piskoposu eski kafalı olmakla suçladı. “Papaz Paul’a Destek” isimli internet sitesine gönderilen destek mesajlarında da belirtildiği üzere, Papaz Paul kiliseyi genç kesim için “eğlenceli” ve “güncel konularla ilgili” hale getirmişti. Dahası, yapmış olduğu bu “turuncu ayin” bazı bakımlardan bir süredir filizlenmekte olan ama tam anlamıyla yalnızca Dünya Kupası’nda kendini gösteren bir fikrin gayet mantıklı bir şekilde ortaya konulmasıydı. Hol-

landa milli takımının en büyük destekçilerinden olan, yüksek tirajlı *Telegraaf* gazetesi bu fikri futbolun Hollanda'nın yeni dini olduğunu öne sürdüğü tam sayfalık bir haberinde gayet iyi bir şekilde açıklıyordu. Museumplein'de toplanan turunculu on binleri referans gösteren gazeteye göre bireyciliğin giderek daha fazla hâkim olduğu bir çağda futbolu büyük kalabalıklar halinde seyretmek insanların kendini bir cemaatin parçası gibi hissetmelerini sağlıyordu. Akademik çalışmalarda da aynı sonuca ulaşıyor, televizyondaki izlenme oranları aynı şeye işaret ediyordu. Hollanda'nın Dünya Kupası finali oynadığı son yıl olan 1978'de insanlar maçı evlerinde seyretmişlerdi. Şimdiyse maçı nüfusun yalnızca yaklaşık yarısı (8.2 milyon) evinde izlemişti. Geri kalan dört küsur milyon kişi ise maçı publar veya meydanlar gibi kamusal alanlarda izlemeyi tercih etmişti.

Hollandalıların Dünya Kupası coşkusu memlekette o eski *eenheid* (kelime anlamı olarak, *birlik*) kavramını yeniden harekete geçirmişti. Finaldeki rakibin İspanya olması da bilhassa önemliydi çünkü *eenheid* kavramı ilk olarak İspanya'ya karşı yaklaşık dört yüz yıl önce verilen bağımsızlık savaşı esnasında ortaya çıkmıştı. Fakat bu yeni yurtsever coşku, Hollanda'da son on yıldır bir dönüşüme neden olan modern kültürel, toplumsal ve siyasi krizden beslenmekteydi. Güney Afrika'daki Hollandalı gazeteciler, özellikle de NOS (ulusal kanal) ve ana haber yorumcusu Jack van Gelder takımın birlik içinde olduğunu ve ülkesi için savaştığını müjdeleyerek bu coşkunun öncülüğünü yapıyordu. Milli takım ülkeye geri döndüğünde halk eskilerin kavgacı yıldızlarına kıyasla daha kendinden gördüğü bir grup oyuncuyu bağrına bastı. Final maçındaki ve sonrasındaki o tuhaf şovenist tutumun ve Hollandalıların kötü davranışlarını görmezden gelen o müsama-halı halin zeminini oluşturan şey işte bu *eenheid* arzusuydu. Fakat en önemlisi, bu kavram bir yandan da partilemeye devam edebilmek için bu ulusal utancı başarı olarak yorumlama arzusuna karşılık geliyor.

Hollandalılar Dünya Kupası'nın ilk haftalarında görece daha kayıtsızdı. Takım milli kahramanlar olarak görülme-ye başlanması ancak Brezilya'ya karşı çeyrek finalde kazanılan zafer sonrasında oldu. Televizyon kanalları Bert van Marwijk'in yakın plan ve ağır çekim görüntülerini coşkulu müzikler eşliğinde vermeye başladı. Final maçı geldiğinde hafiften askeri bir vurgu da ortaya çıkmıştı. Hollanda milli takımı ısınmak için sahaya bir grup futbolcudan ziyade adeta bir askeri birlik gibi çıkıyordu. İki gün sonra Hollanda Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne ait (turuncuya boyanmış) F-16 savaş uçakları milli takımın Boeing'ine Schipol Havaalanı'na kadar eşlik etti. Takriben 700.000 turunculu taraftarın Amsterdam'daki kanallar boyunca gerçekleştirilen geçit töreninde kahramanlarıyla büyük tezahüratlar eşliğinde kucaklaşmasından önce, oyuncular ve teknik kadro Lahey'de resmi bir törenle onurlandırıldı. Başbakan Jan Peter Balkenende takım kaptanına ve teknik direktöre şövalyelik unvanının verildiği törenden sonra Portakallar'ın Hollanda'nın göğsünü kabarttığını ve seleflerinde olmayan bir birlik ruhunu sergilediklerini ifade etti. "Millilerimiz hem zihinsel hem de fiziksel olarak güçlü bir takımdı," dedi Başbakan. "Sıkı ilişkiler içinde olan, ahenkli bir takımdı. Görev bilinci olan, muazzam dirençli, savaşçı ruhlu, özgüvenli, disiplinli bir kolektifti. Bu meziyetlerin bizi getirdiği noktayı görüyorsunuz. Bert van Marwijk önderliğindeki oyuncular ve teknik kadro tüm övgüleri hak ediyor. Bu takım bütün ülke üzerinde büyük bir etki yarattı. *Oranje* bir olmuştu ve Hollanda da bir olarak *Oranje*'nin arkasında durdu."

Finalde Hollanda milli takımına ne olduğunu hâlâ tam olarak bilmiyoruz. Bu şiddet önceden planlanmış mıydı? Yoksa İspanya ilk on dakika içinde onları sürklase edecek gibi olunca paniğe kapılarak alınmış bir önlem miydi? Van Marwijk'in hesaplarında tarih de elbette önemli bir yere sahipti ama bu futbol tarihiydi. Van Marwijk Hollanda milli takımlarının kendi kendini yok ettiği geçmiş hatalarından o kadar çok dem vurdu ki neredeyse bu kitabın "Ölüm Arzusu" başlıklı bölü-

münü satırların altını çizme çizme ve kendi kendine “Biz bu hatayı asla yapmayacağız!” diye mırıldanarak okuduğuna inanacağım. Van Marwijk’in yardımcı antrenörleri Philip Cocu ve Frank de Boer 1998’deki inatçı ve kararlı hallerinden kaynaklanan başarısızlığı bir türlü zihinlerinden atamadıklarından bahsetmişti. Van Marwijk daha sonra Hollanda’nın oynadığı futbolun çirkef olarak adlandırılmasından büyük üzüntü duyduğunu dile getirdi. “Bence bu tabir bu takıma da bana da hiç yakışmıyor... Final maçının televizyondaki tekrarını izlemedim ama izleyeceğim. Birtakım talihsiz olaylar olduğunu gördüm ama bence bunlar çok ciddi şeyler değildi. Tabii bu mağlubiyeti umursamayacak değilim. Ama önce oturup bu maçı incelemem gerekiyor. Bu kadar çok sarı kart çıkmasının sebebi de hakemdi. Ben hâlâ en az dört sarı kartın ve John’un [Heitinga] kırmızı kartının adaletsiz bir karar olduğunu düşünüyorum.”

Geçmişteki o kendi kendine zarar verme alışkanlığına bir son vermekte bu kadar kararlı bir teknik direktörün Hollanda futbol tarihinde kendi kalesine atılmış en kötü golü atması ne kadar da manidar. Çünkü, *Hardgras* yayın yönetmeni Henk Spaan’ın da dediği gibi, final maçı Hollanda için tam bir utanç kaynağıydı. “İki saat içinde kırk yıllık bir geleneği yıkıp bok çukuruna attılar,” diyor Spaan. “Bu da zarafetten, bilgiden, zekâdan ve kültürden mahrum sorumsuz insanların eseri. Kanaaldaki o geçit töreni gerçek bir saçmalıktı. Çevre kentlerden yüz binlerce gerizekâlı insan geldi ama konuştuğum herkes finalin berbat olduğunu söylüyor. Herkes ‘Utaniyorum,’ diyor. Yani ilkokul eğitiminden fazlasını almış herkes. Hele o ruhsuz oyun! Tam bir rezaletti. Ben bunun tarih mevhumundan, liderlikten ve ahlaktan yoksunluk olduğunu düşünüyorum. Tamen defansif bir anlayışın Dünya Kupası’nı kazandıracağını zannettiler. Sonra baktılar ki olmuyor, onun yerine çirkin bir futbol oynayarak şampiyonluğu kazanalım dediler. Kazanamazsınız. Al işte, şimdi bütün dünya karşınızda. Ve hâlâ insanlar üzerinde nasıl bir intiba bıraktıkları hakkında en ufak bir

fikirleri yok! ‘İngilizlerin hakkımızda ne düşündüğü umurumuzda değil,’ diyorlar ve hakemden şikâyet ediyorlar! Bunlar gerçekten kıt insanlar.” İngiliz hakem Howard Webb takımın yarısını oyundan atabilirmiş ya da atmalıymış. “Van Bommel, De Jong ve Sneijder daha ilk yarıda oyundan atılmalıydı. Robben de karardan sonra topa vurduğu için ikinci sarıdan atılabildi. Yani dört etti. Ha, bir de Heitinga gerçekten atıldı. Etti mi sana beş. Bir de çıkmış hakem Hollanda’ya haksızlık etti diyorlar! Bütün bunları tek bir kelimeyle özetleyebilirsin: aptallık. Takımın en aptal oyuncusu olan Wesley Sneijder’e merkezi bir rol vermek aptallıktı. Evet, müthiş paslar atabiliyor. Bu konuda dünya çapında bir yetenek. Ama tek numarası bu. Ve takımı onun etrafında kurdular. Bu yüzden Van Persie hiç top alamadı ve takımın iki silahı kalmış oldu: Robben’in hızı ve Sneijder’in pasları. Bu kadar! Sonra da final maçına çıkıyorlar ve sekiz yüz milyon insanın gözü önünde ‘Evet, artık *hakikaten* berbat oynamamızda bir sorun yok,’ diyebiliyorlar.”

Spaan takımın Güney Afrika’da gözlerden ırak bir konumda olduğu için “bir tarikata dönüştüğüne” inanıyor. “Gazeteciler de bundan sorumlu; bilhassa Jack van Gelder. Programında muhalefete hiç yer yoktu. Takım hakkında çok olumlu şeyler söylemek zorundaydınız. Önümüzdeki birkaç hafta içinde bazı insanların kafasına dank edecektir diye umuyorum. *Hardgras*’ta Van Marwijk’in istifa etmesi gerektiğini çünkü bu yaşananların büyük bir rezalet olduğunu yazacağım. Görevde kalır ve takım bu şekilde oynamaya devam edecek olursa da bir daha milli maçları izlemeyeceğim. Ve bu konu hakkında yazacağım. Maçları izlemeyeceğiz.” Spaan’ın arkadaşı ve meslektaşı, *Algemeen Dagblad*’dan Hugo Borst, Van Marwijk’in stratejisinin fena halde çuvallayan bir deney olarak görülmesini ve derhal terk edilmesini umuyor. “Birçok insan milli takımla gurur duyuyor ama ben onlara ‘karnaval kutlayıcıları’ diyorum. Nasıl futbol oynadığımızı, geleneğimizi, 1974’te, 1978’de, 1988’de ve 1998’de oynadığımız güzel futbolu bilenler ise utanıyor.”

Peki, ya artık Hollanda'nın çoğu artık akıllı ve güzel olmayı umursamıyorsa? Ya ülke de futbol takımı gibi değiştiyse?

NRC Handelsblad'dan Hubert Smeets Van Marwijk'in yakın gelecekte istifa edeceğini zannetmiyor ve bu yeni futbol tarzının yıllar boyunca hüküm süreceğini tahmin ediyor. Van Marwijk'in oyun anlayışının tam da büyük amaçları ve hedefleri uzun yıllardır bir kenara bırakmış olan bir topluma uygun olduğunu söylüyor. "İkinci veya üçüncü sınıf bir ülke olmaktan o kadar korkuyoruz ki hep sızlanma peşindeyiz. Bu takım aşağı yukarı şöyle bir şey söylüyor: 'Sikerim geleneğini, biz harika portakallar falan değiliz, biz görevi güzel futbol oynamak değil, Dünya Kupası kazanmak olan çalışkan bir takımız.' Aynı şeyi ekonomimizde de görebilirsiniz. Artık Philips'le bir şeyler icat ettikleri veya keşfettikleri için gurur duymuyoruz. Hem de hiç. Artık sel önleme sistemlerimizle gurur duymuyoruz. Artık böyle bir şey mevzubahis değil. Bu bir devrin sonu. Eskiden ülkede bir halet-i ruhiye vardı; eğer sert ve katıysanız, Feyenoord gibi, eğer basit bir futbol oynuyorsanız, dünyaya ana güçlerden biri olduğunuzu gösterebilirdiniz." (Aslında Hollanda'nın kendini küçük bir futbol ülkesi olarak görmesi için hiçbir sebep yok. Ülkede bir milyon lisanslı futbolcu var ki bu rakam neredeyse Almanya'yla aynı, İngiltere'den ise çok fazla.) Çalışkan ama gösterişli olmayan bir oyuncu olan Dirk Kuyt (takımın "en Hollandalı" ve "en 1950'lerden kalma" oyuncusu) aynı zamanda en popüler oyuncu. "Kuyt bize ülkenin alın teriyle yeniden inşa edildiği yılları hatırlatıyor. Biz hepimiz artık çok şikâyet ediyoruz ama çok çalışkan ve hiç şikâyet etmeyen Dirk Kuyt yeni kahramanımız."

Smeets bu kötücül, sonuca odaklı yeni oyun tarzının Hollandalılarda sıkça rastlanan, konumunu kaybetmeye dair huzursuzlukla paralellik gösterdiğini düşünüyor. "İnsanlar kimsenin bizi umursamadığını, Çinlilerin bizi ezip geçtiğini, Polonyalı su tesisatçıların işimizi elimizden aldığını düşünüyor." Üstüne üstlük, millî takımın büyük çoğunluğu, tıpkı geçit törenini izleyen taraftarların büyük çoğunluğu gibi, beyazdı.

Burası önemli. Kırk yıl önce Hollanda nüfusunun yalnızca yüzde birini göçmenler oluşturunuyordu; şimdi bu oran yüzde on bir, hatta büyük şehirlerde yüzde kırkın üzerinde. "Dürüst olalım. Takımda yalnızca üç siyahi oyuncu ve yalnızca iki Müslüman vardı. Alın size anne babaları Geert Wilders'e oy veren genç nesil için bir milli takım." Siyasi vasatlık da başka bir sorunmuş. "Sekiz yıldır başbakanımız olan kişi, ciddi bir devlet adamı olmayan Jan Peter Balkenende. Herkes çalışkanlığını takdir ediyor ama Balkenende entelektüel biri değil. Bizde eskiden hayal gücü yüksek olan liderler olurdu. 1970'lerde sosyal demokratlar öyleydi. 1980'lerde Ruud Lubbers, 1990'larda diğer bir güçlü lider, Wim Kok. Fakat o zamandan beri bu tür bir liderden mahrumuz. Van Marwijk milli takımındaki çatışmayı ve bireyciliği engellemekte başarılı oldu ama bir yandan da bu şu anda Hollanda toplumunun bir parçası. Özümüze geri dönüyoruz. Bizde bir deyiş vardır: Sıradan ol, bu yeterince komik. Futbol kırk yıldır bunun istisnasıydı. Ama artık 1960'lardan önceki Hollanda toplumuna geri dönmüş durumdayız." Tabii Van Marwijk pek de Wilders'in futboldaki izdüşümü sayılmaz. Bir kere, Van Marwijk'e gerçekçinin önde gideni denilebilecekken, Wilders hayalperestin önde gideni olarak adlandırılabilir. Tam da bu anlamda dikkat çekici bir şekilde, Wilders turnuva boyunca sessiz kalmıştı.

Smeets kendini ihanete uğramış hissediyor. "Bert van Marwijk tam bir döneke. Gençliğinde futbol sahalarındaki en anarşist oyunculardan biriydi. Oyun tarzı biraz Piet Keizer'e benziyordu; Keizer'e benzer ama daha genç bir görüntüsü vardı. Okuldaki sınıf arkadaşlarımdan hepsi onu çok severdi. Uzun saçları vardı, solcu bir santrfordu. O adam sonra gitti CEO oldu. Van Marwijk teknik direktör değil, CEO'ydu! Takımının bir *görev tanımı* vardı! Son otuz yıldır olup biten her şeyin tam tersi bir durum söz konusuuydu." Televizyon yayınındaki bağnaz şovenizm ise iyice betermiş. "Final akşamı Hollanda televizyonunun maçı yayınlayışında ve analiz edişinde otorite yanlısı bir tutum vardı. BBC'de maçın devre arasında

Van Bommel ve De Jong'un faullerini gösterip tartışıyorlardı. Burada ise öyle bir şey yoktu. Kendimi totaliter bir ülkedeymişim gibi hissettim. Ben tarihçiyim, bu yüzden bu kelimeyi kullanırken çok tedirgin olmam gerek. Ama öyle hissettim. Van Bommel ve De Jong'un faulleri hiç konu edilmedi. Maçı Hollanda televizyonundan seyretmiş olsan Howard Webb son dakikadaki korneri kaçırarak Hollanda'nın şampiyonluğunu elinden aldı dersin. Galiba ben başka bir maç izledim."

Sanırım herhangi birinin Dünya Kupası süresince bana söylediği en çarpıcı söz Roma'da izlediğim yarı final maçından sonra geldi. Maçtan sonra tatillerini büyük bir titizlikle planlamış olan Utrechtli bir aileye denk geldim. Maç iyi sonuçlanırsa, uçağa binip finale yetişebileceklerdi. Kaybederlerse de en azından İtalya'da güzel bir hafta geçirmiş olacaktı. Yarı finalde Hollanda Uruguay'ı yendi. Orta yaşlı çift bir çeşmenin önünde keyifle oturmuş, Roma akşamüzerinin tadını çıkarak dondurmalarını yiyorlardı. Fakat şaşırtıcı bir güzelliğe sahip ve FIFA'nın hiç sevmediği o Oktoberfest elbiselerinden birini giymiş olan genç kızları gergin ve huzursuzdu. "Finale kaldık!" diyordu. "Parti nerede peki? Nerede bu Hollandalılar? Ben partiye gitmek istiyorum! Partilemek istiyoruuummmmm!"

Partilemek, özellikle de büyük kalabalıklar halinde ve tercihen turuncu giysiler içinde partilemek, genç Hollandalıların ünlü olduğu bir şey. Dünyanın en ünlü DJ'lerinden bazıları Hollandalı ve yeteneklerini binlerce kişinin katıldığı dev dans partilerinde sergiliyorlar. Salı günkü karşılama törenine katılan taraftarların çoğu onlu ve yirmili yaşlarındaki gençlerdi. Bu çok önemli, çünkü nesiller ve kültürler arasında artık büyük bir uçurum oluşmuş durumda. Cruyfflu ve Neeskensli o muhteşem Ajax 1973 yılında üst üste üçüncü kez Avrupa Kupası'nı kazandığında, evlerine dönen kahramanlara biraz soğuk davranılmıştı çünkü final maçı çok sıkıcıydı. Şimdiyse insanlar Amsterdam'a sarhoş olmak, üstlerini çıkarıp kanala atlamak, hiç de alaycı olmayan bir tavırla cıyak cıyak bağırarak için akın ediyor: "DÜNYANIN en iyi ikinci takımımız!"

Yönetmen Jos de Putter daha karanlık bir gidişat görüyor: “Koca ülke tamamen kafayı bulmuş durumda; sürekli birlikte olma açlığı da bu yüzden. Ortada partilemeye (*yalnızca* partilemeye) ve olayları kolay yoldan yaftalamaya yönelik akıl almaz bir dürtü var. İnsanlar eğlenmek istiyor. Her şeyin de eğlence olduğunu düşünüyorlar. Bu çok narsisistik bir şey.” Yazar Chris Keulemans on yılı aşkın bir süredir sürekli yükselişte olan bu “çılgın, umursamaz turuncu ve milliyetçi partileme halinden” iyice rahatsız. “Bu durum yiğitlik kisvesindeki bir güvensizlik halinden, gurur kisvesindeki bir öfkeden, kendinden başka herkesi (futbol sevmeyenleri veya göçmenleri) taraf olmadığı takdirde bertaraf olmaya mecbur bırakan bir güç gösterisinden başka bir şey değil. Bu turuncu gidişatın sizi Hollandalı olma hakkından mahrum bırakmaya mecbur etmek ve bununla gurur duymak gibi küstahça bir yanı da var. Bütün bunlar, futbol ve turuncu histeri, insana hiç doğal gelmiyor. Bu tam anlamıyla bir özünü inkâr etme, bir zamanların o keyifli, çokkültürlü, hoşgörülü, tasasız toplumunu yeknesaklaştırma hali. Fakat aynı zamanda bir kısım ağırbaşlı, nötr, mütevazı insan da artık kendi vasatlığını gizlemek için yanındakinden daha fazla bağırmaaya çalışıyor.”

Hollanda Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü başkanı Paul Schnabel’e göre bu tarz konuşmalar kökleri 1970’lere ve 1980’lere uzanan aydınlarla Hollanda toplumunun yeni ege-men kültürel gücü olan ve popülist televizyon kültürüyle beslenen alt orta sınıf arasındaki yeni ve kritik bir bölünmeye işaret ediyor. “Chris’in söyledikleri çok seçkinci ve kozmopolit bir düşünme biçimini temsil ediyor ve aşırı abartılı. Geert Wilders işte bu yüzden bu kadar başarılı. İnsanlar bunu [bu tarz düşünme biçimini] mutlak bir kibir gösterisi olarak görüyor. ‘Biz yalnızca eğlenmeye çalışıyoruz, kim ve ne olduğumuza dair gururumuzu gösteriyoruz ve bizce bunu yapmaya da hakkımız var,’ diyorlar.” Schnabel’in enstitüsü Hollanda toplumunu tüm yönleriyle inceliyor ve kabineye bu

incelemeler doğrultusunda tavsiyelerde bulunuyor. Schnabel Hollanda'nın en sözü geçen insanlarından biri olarak görülüyor ve çirkin mağlubiyetler sonrası partilemenin bile bazı faydaları olduğunu düşünüyor. Bu partilemeler ülkenin esenliği için faydalıymış. "İnsanlar turuncu giysiler giyip şarkılar söyleyerek ve içerek eğleniyorsa ve bu sayede bir olduklarını hissediyorlarsa ben asla bunun aptalca bir şey olduğunu veya bunu yapmamaları gerektiğini söylemem. Başbakan ve Veliaht Prens bile bunu yapıyor. Hem bu yalnızca gösteriş için değil. Bu hakiki bir birliktelik hissi. Bunu yapmak için çok fırsatımız olmuyor, bu yüzden partilemek için her bahane mutlaka değerlendirilmeli."

Son yirmi yılda bu yeni halet-i ruhiyenin oluşmasına büyük katkısı olan medya devrimine dikkat çekiyor. 1990'lı yıllara kadar televizyonların tek hâkimi NOS'muş. Sonra RTL ve SBS6 gibi ticari kanallar gelince NOS da popülistleşmiş. "Ticari televizyon kanalları insanların kendilerine seçme şansı tanındığında geleneksel yayıncılık anlayışındaki kanalların önemli bularak onlara aktardığı şeyleri değil, eğlenceli ve kolay anlaşılır şeyleri tercih ettiğini gösterdi. Pim Fortuyn'dan sonra olan bir şey bu. Televizyonda eskiden şu söylenirdi: 'Şimdi size genel vaziyeti anlatacağız.' İnsanlar da derdi ki: 'Bize bir şey anlatmanızı istemiyoruz, biz sadece bizi dinlemenizi istiyoruz.' Dinlemek de Hollanda'da iki anlama gelir; dinle ama aynı zamanda itaat et."

Öte yandan, siyaset de sürekli bir değişim içinde ve artık istikrar veya önünü görebilmek pek mümkün değil. Bu kitap yazılırken, çoğunluğunu eski sağ ve eski sol politikacıların oluşturduğu bir grup, Geert Wilders'in Dünya Kupası öncesinde yapılan seçimlerde yüzde 15.5 oy alan partisi PVV'yi (Özgürlük Partisi) hükümet dışı bırakmayı amaçlayan bir koalisyon oluşturmaya çalışıyordu. Schnabel PVV'nin Hollanda'daki o şaşırtıcı, geriye dönük olması bakımından muhafazakâr ama bu esnada peşinde olduğu değerlerin bir zamanların radikal düşünceleri olması bakımından modern kabul edilebile-

cek “modern muhafazakâr hareketin” iyi bir örneği olduğunu söylüyor. “Aşırı sağ” politikacı Geert Wilders eşcinsel ve kadın haklarını savunuyor ve bu zümrenin “İslamileşme” tehdidi altında olduğunu söylüyor. Bir ara eski tip “aşırı sağ” ekonomik görüşlerini de dile getirmişti ama artık Hollanda’nın bir refah devleti olması gerektiği söylemini İşçi Partisi’nin (PvdA) elinden almaya çalışıyor. “Tek bir ulus olmak, bunu hissetmek, bu amaca yönelik hamleler yapmak ve bunu sürekli göstermek” şeklindeki yaygın arzu da bu yeni muhafazakârlığın başka bir vechesi. Dolayısıyla sadece milli takım etrafındaki giderek artan şovenizmi değil, Hollanda’da üretilen pop müziğe yönelik yeni heyecanı da açıklıyor. Kraliçe Günü’ndeki turuncu karnavalla turuncu futbol karnavalı artık ayırt edilemez bir hal aldı ve aynı popülist işleve hizmet ediyor. Kraliyet ailesiyle olan tarihi ilişkisine rağmen, turuncu artık “halkın rengi” olarak görülüyor. Hollanda bayrağındaki kırmızı, beyaz ve mavi ise artık “devletin renkleri”.

Bütün bunlar Hollanda’nın aslında (burası Hollanda olduğu için) orta sınıf olan alt sınıflarının yükselişiyle alakalı. Schnabel’in söylediği üzere: “Bizde İngiltere’deki gibi yerleşik gelenekleri ve kültürü olan bir alt sınıf yok ama alt orta sınıf var. Bu yepyeni bir oluşum değil ama eskisinin yerini alıyor.” Hollanda halkının çoğu artık çirkin galibiyetlerden (hatta çirkin mağlubiyetlerden) mutluysa, güzel futbol geleneği ölecek mi? “Eh, benim futbolla hiç aram yok, yaptığımız araştırmalardan yola çıkarak da böyle bir şey söyleyemem, fakat sanırım haklısın. Bu işler artık milliyetçi bir hal aldı, ülkeler arasından bir savaşa dönüştü. Yeni Hollanda düşüncesi bu işte. Dolayısıyla güzel futbola pek alan kalmadı artık. Final maçını Viyana’da seyrettim ve Avusturya halkının büyük çoğunluğu İspanya’yı tutuyordu. İspanya’nın oyun tarzını beğeniyorlardı ama Hollandalıların o turuncu giysiler içindeki gösterişli hallerini ve milliyetçi tezahüratlarını da rahatsız edici buluyorlardı.”

Schnabel Hollanda’nın yurt dışındaki imajının katiyen gerçeği yansıtmadığını söylüyor. Yabancı basın seks, uyuşturucu

ve rock'n roll'a odaklanıyor olabilir miş ama bunun insanların gündelik yaşamlarıyla pek ilgisi yokmuş. İşin doğrusunu şu sözlerle anlatıyor: "Biz nasıl davranılacağını asla öğrenmemiş tuhaf insanların olduğu tuhaf bir ülkemiz. Bizim neşeli, açık ve dost canlısı bir millet olduğumuz düşüncesi aslında bir mit. Biz hiç de zannedildiği gibi açık, hoşgörülü veya özgür ruhlu değiliz. Bu 1960'larda ve 1970'lerde baskın olan bazı liberal üst veya üst orta sınıf halkın uydurması. Bu yüzden günümüzde gördüğümüz şey alelade bir Hollandalının pek de hoş olmayan yüzü." Diğer bir önemli nitelik de eski Hollandalı kendini beğenmişliğinin yeni tezahürüymüş. "Değişmesi gerekenler hep ötekilerdir, öyle değil mi? Hollanda'nın günümüzdeki tanımı işte bu. Bu konuda bir araştırma yaptık (ki bu araştırma çok hoşuma gitti) ve Hollanda halkının yüzde doksanınin başka insanları çok benmerkezci bulduğunu gördük. Buna bağırarak güldüm! Bağırarak ve kaba olmak da son zamanlarda normal karşılanıyor. Alt sınıfların toplum içinde nasıl davranmanız gerektiğini belirleme rolünü üstlendiğini söyleyebilirsiniz. Bu durum şu ya da bu şekilde her şeyi etkiledi." Yani o eski Hollanda, 1960'ların ve 70'lerin Hollanda'sı öldü mü? "Hayır, hâlâ hayatta. Ama artık pek görünür, pek baskın değil. Ben hep yurt dışındaki imajımızın çok olumlu olduğunu ve 'çiçek gücü' düşüncesine dayandığını düşünmüşümdür. Artık gördüğümüz şey daha gerçek Hollanda: hazcı, bencil, benmerkezci. Bu kadar. Belki başka ülkelerde de durum budur. Ama bizim ülkede bu durum biraz fazla abartılıyor. Eski imajımız da yanlış değildi ama fazla olumluydu ve fazla genelleştirilmişti. Yetmişli yıllar artık çok eskide kaldı."

TEŞEKKÜRLER

Bana vakitlerini, yorumlarını ve bilgilerini cömertçe bahşeden ve kitapta bahsi geçen herkese gönülden teşekkür ederim. Projenin irili ufaklı her aşamasında yardımcı olan ve onlarsız bu kitabın asla var olamayacağı kişilere de aynı şekilde minnettarım: Max Arian, Robert Aspeslagh, Frits Barend, Aaron Betsky, Fred Blankemeyer, Hugo Borst, Joram ten Brink, Carissa Bub, Edith van Campen, Egmont Children's Books, Ingrid Coltart, Lex van Dam, Tamar Dromi, David Endt, Annie Fisher, Oscar van Gelderen, Brian Glanville, Loes Gompes, Harke Groenevelt, Jeroen Henneman, Engeline Henny, Herman Hertzberger, Egbert van Hes, Jan van der Hoef, Bernard Hulsman, Cor Jaring, Mike Jones, Milika de Jonge, Jane Judd, Sean Kelly, James Kennedy, Chris Keulemans, Frank van Kolfschooten, Momo Kovacevic, Simon Kuper, Jan Leerkes, Eric van Leeuwen, George Lewith, Monica Macdonald, Virginie Mamadouh, Chris Maume, Hans van der Meer, Jan Michael, Matthijs van Nieuwkerk, Bouke Oldenhof, Hans Oldewarris, Guy Oliver, Aart Oxenaar, Jos de Putter, Gerhard Rein, Hans Righart, Jennifer Rupp, Francien Schoonens, Ineke Schwartz, Santiago Segurola, Henk Spaan, Peter Spier, John Thackara, Tjebbe van Tijen, Dalia Ventura, Isabel Verdurme, Evert Vermeer, Lucas Verweij, Jurryt van de Vooren, Lilian Widder-shoven, Faas Wilkes, Alexis Winner, Theun de Winter, Andy Woodcock.

David Winner, Amsterdam 2000

CRUYFF ÇALIMI GÜZELLİĞİNDE BİR FUTBOL KİTABI!

Bu kitap, futbolun entelektüel ve estetik doğasına dair detaylı bir araştırma. İçinde tüm zamanların en harika “mağlup”larından biri olan Hollanda milli takımına dair bir güzellemenin olduğu meşakkatli bir çaba. Zira hem 1974 hem de 1978’de kaybetmesine rağmen, dünya futbol tarihine, halen daha etkileri devam eden “Total Futbol”u miras bırakmış bir okul bu.

Harika Portakal da bu kıymetin hakkını veriyor ve “total bir futbol kitabı” olarak karşımıza çıkıyor: Mimariden resime, tarihten sosyolojiye, felsefeden sanat tarihine, bir gezinti yaparak yüzyılın futbol mucizesinin kaynaklarına bakıyor. 1960’larda tüm dünyayı sarsan kültürel ve sosyal uyanışın izlerini Hollanda futbolunun derinliklerinde keşfediyor.

Kitap, Rinus Michels komutasında Cruyff yönetiminde Ajax’la başlayıp, Hollanda milli takımında demlenen, sonrasında doğduğu topraklarla yetinmeyip Barcelona, AC Milan, Arsenal ve daha nicelerinde devam eden geleneğin hikâyesini anlatıyor.

Nihayetinde eski Provo anarşisti Roel van Dulin’in dediği üzere: “Herkesin top tepmeye ihtiyacı vardır.”

Çeviren: Egemen Özkan

ithaki

www.ithaki.com.tr

facebook.com/ithakiyayin

twitter.com/ithakiyayinlari

25 TL

İnternet Satış:
www.ilenokta.com

